

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

CONSILIUL EDITORIAL

Președinte

general-locotenent Laurian ANASTASOF

Membri

academician dr. Dan BERINDEI
general-maior Vasile TOADER
general-maior ing.dr. Teodor INCICAȘ
general de brigadă Corneliu POSTU
general de flotilă aeriană George SPIRIDONESCU
general de brigadă ing.dr. Constantin NEGREA
general-maior Iulian BERDILĂ
general de brigadă ing. Nicolae MARIA-ZAMFIRESCU
general de brigadă dr. Dragoș-Dumitru IACOB
general de brigadă Marian BOTEA

Referenți științifici

colonel (r.) prof.univ.dr. Petre OTU
colonel (r.) prof.univ.dr. Ion GIURCĂ
colonel prof.univ.dr. Daniel GHIBA
comandor conf.univ.dr. Marius ȘERBESZKI
comandor conf.univ.dr.ing. Toma ALECU
comandor dr. Gheorghe-Cristian BOGDAN
colonel dr. Olivian STĂNICĂ
colonel dr. Vasile MARINEANU
colonel Ștefan STAN
colonel Sorin PARFENE
colonel Constantin SPĂNU
locotenent-colonel conf.univ.dr. Adrian LESENCIUC
locotenent-colonel conf.univ.dr. Cătălin POPA
dr. Alexandra SARCINSCHI
dr. Șerban CIOCULESCU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef

locotenent-colonel Mircea BARAC
mbarac@mapn.ro

Redactor-șef adjunct

Alina PAPOI
apapoi@mapn.ro

Redactori

Iulia SINGER
Diana Cristiana LUPU

DTP

Adelaida-Mihaela RADU

ADRESA REDACȚIEI

București, str. Izvor nr. 110, sector 5
Cod poștal: 050564
Telefon: +4021.410.40.40/1001731;1001732
Tel./fax: +4021.319.56.63
E-mail: gmr@mapn.ro
Web: gmr.mapn.ro

Tiparul a fost executat
la Centrul tehnic-editorial al armatei
sub comanda/2019 B

EDITOR STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

**ÎNALTUL DECRET REGAL NR. 3663
PRIN CARE „ROMÂNIA MILITARĂ”
DEVINE REVISTA OFICIALĂ
A MARELUI STAT MAJOR**

„Art. I - Se înființează la Marele Stat Major, cu începere de la 1 Ianuarie 1898, revistă oficială sub denumirea de „România Militară”, în care toți ofițerii din armată vor găsi studii militare, care să intereseze instrucțiunea lor.

Prin organul acestei reviste toți ofițerii, de toate armele, aflați în activitate de serviciu, își vor putea publica lucrările lor personale și cari interesează armata”.

*Carol - Regele României
Dat în București la 8 decembrie 1897*

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Revistă de știință militară și studii de securitate
editată de Statul Major al Apărării

Fondată în anul 1864 sub titlul „România Militară“
– serie nouă, anul XXX –

ISSN Print: 1454-0460
ISSN Online: 1842-8231

Revista *Gândirea Militară Românească* este revistă științifică
cu prestigiu recunoscut din domeniul
„Științe militare, informații și ordine publică”, potrivit evaluării
făcute de către Consiliul Național de Atestare a Titlurilor,
Diplomelor și Certificatelor Universitare în anul 2011
(<http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/reviste-militare1.pdf>)

Revista *Gândirea Militară Românească* este inclusă în bazele de date
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL ȘI EBSCO,
domeniul International Security & Counter-Terrorism Reference Center

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate
revine în exclusivitate autorilor, în conformitate cu prevederile
Legii nr. 206 din 27.05.2004

**COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente,
cu condiția indicării precise a numărului și datei apariției revistei din care provin.**

O MOȘTENIRE DE LA 1864

Drumul spre modernitate al Oștirii Române a început în 1859, odată cu instituirea Corpului de Stat Major General al Principatelor Unite, actualmente Statul Major al Apărării.

La numai câțiva ani, în 1864, un grup de nouă căpitani, absolvenți ai celei dintâi promoții a Școlii de cadeti din București, a avut inițiativa creării unei „reviste de știință, artă și istorie militară”, cu denumirea „România Militară”.

Inițiatorii acestui demers publicistic – **G. Slăniceanu** (căpitan, șeful Batalionului de Geniu), **A. Gramont** (căpitan de stat major), **G. Borănescu** (căpitan de geniu), **G. Angheliescu** (căpitan de stat major), **A. Angheliescu** (căpitan de artilerie), **E. Arion** (căpitan de artilerie), **E. Boteanu** (căpitan de stat major), **E. Pencovici** (căpitan de stat major) și **C. Barozzi** (căpitan de geniu) –, educați nu doar în România, ci și în străinătate, erau animați de necesitatea dezvoltării, și în Armata Română, a unei activități teoretice consistente.

Programul¹ revistei, inclus încă din primul număr, apărut la 15 februarie 1864, conținea idei și demersuri novatoare, cu scopul de:

„- a lucra la organizarea sistemului nostru militar, ce Camera legiuitoare este chemată în curând a-l hotărî;

- a aduna și a cerceta instituțiile vechi militare ale Patriei, instituții ce au făcut atâtea veacuri gloria României și ne-au asigurat existența;

- a trata, în lipsă de orice uvraje militare, tot ce se raportează la instrucția Oastei, baza cea mai solidă a armatei;

- a întreține pe Oșteanul Român cu cunoștința evenimentelor militare ce se petrec în lume;

- a veni să lucrăm împreună și din toată inima la înălțarea și consolidarea edificiului ce este menit să asigure viitorul patriei noastre”².

Publicație independentă, dar aflată sub egida Ministerului de Război, „România Militară” și-a încetat apariția în 1866, din lipsă de fonduri și de abonați. Va reapărea după un sfert de veac, în 1891, tot la inițiativa unui grup de ofițeri din Marele Stat Major, care își propuneau „reproducerea studiilor serioase de organizare, de strategie, de arta de a conduce trupele în orice circumstanțe”³. La scurt timp, prin Înaltul Decret Regal nr. 3663 din 8 decembrie 1897, „România Militară” a devenit, de la 1 ianuarie 1898, „organul oficial de publicitate al Marelui Stat Major”.

C. Barozzi
(căpitan de geniu)

E. Pencovici
(căpitan de stat major)

E. Boteanu
(căpitan de stat major)

G. Borănescu
(căpitan de geniu)

G. Angheliescu
(căpitan de stat major)

G. Slăniceanu
(căpitan,
șeful Batalionului
de Geniu)

E. Arion
(căpitan
de artilerie)

A. Angheliescu
(căpitan
de artilerie)

¹ Din trecutul României Militare cu prilejul aniversării a 75 de ani de la apariția ei în viața armatei. 1864-1939, București, 1939, p. 31.

² Ibidem, p. 32.

³ România Militară, nr. 1, 1891, p. 6.

Redacția Gândirea Militară Românească va coordona secțiunea de Științe Militare în cadrul AFASES 2019

Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă” organizează, sub patronajul Președinției României la Consiliul Uniunii Europene, în perioada 31 mai – 02 iunie 2019, ediția cu numărul 21 a Conferinței Internaționale de Cercetări Științifice „AFASES - 2019”, în continuarea Conferinței Comandanților Academii de Forțe Aeriene din Europa.

Articolele care vor fi susținute în cadrul sesiunii vor fi evaluate de o echipă internațională de evaluatori, în sistem *peer-review*. Pe baza rezultatului evaluării, cele mai bune articole vor fi publicate într-o ediție specială a revistei Gândirea Militară Românească/Romanian Military Thinking, aceasta urmând a fi propusă pentru a fi indexată Clarivate Analytics/Conference Proceedings Citation Index (ISI - CPCI-SSH).

Pentru mai multe detalii privind condițiile de înscriere și participarea la conferință, vă rugăm să accesați pagina web dedicată evenimentului:

<http://www.afahc.ro/ro/afases.html>

CUPRINS

EDITORIAL	Corneliu POSTU	6	ROMÂNIA ÎN NATO: 15/70
	Florin STAFI	12	PRAGMATISMUL RĂZBOIULUI ÎN VIZIUNEA LUI SUN TZU ȘI KAUTILYA
	Marius ȘERBESZKI		
	Florin IGNAT	28	DE LA SEAD LA JOINT-SEAD
ȘTIINȚĂ MILITARĂ			OPERAȚIONALIZAREA SPAȚIULUI CIBERNETIC
	Bogdan DUMITRESCU	50	– DE LA SECURITATE CIBERNETICĂ LA SUCCES OPERAȚIONAL –
	Nicolae CREȚU		REVOLUȚIA TEHNOLOGICĂ ȘI IMPLICAȚIILE ASUPRA STRATEGIEI MILITARE
	Cosmin MACSIM	76	STUDIUL DE CAZ – ELICOPTERELE MILITARE
	Adrian LESENCIUC	106	GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ DUPĂ MAREA UNIRE
OPINII			EFACTUL EURISTICILOR ȘI AL BIASURILOR COGNITIVE
	Constantin ROANGHEȘI	116	ÎN LUAREA DECIZIILOR DE CĂTRE MILITARI
	Mădălina Virginia ANTONESCU	132	POSIBILE RECONFIGURĂRI ALE NATO ÎN SECOLUL XXI
			– DE LA DIMENSIUNEA ATLANTICĂ LA DIMENSIUNEA GLOBALĂ –
CONEXIUNI INTERNAȚIONALE			ACTORII NON-STATALI ȘI NIVELUL DE AMENINȚARE CHIMICĂ
	Carol-Teodor PETERFI	158	ÎN ORIENTUL MIJLOCIU ȘI AFRICA DE NORD
	Frans OSINGA	188	SECURITATEA EUROPEANĂ ȘI ÎNSEMNĂTATEA AVIOANELOR DE TIP F-35
PAGINI DE ISTORIE MILITARĂ			PREZENȚA MARELUI CARTIER GENERAL LA BÂRLAD
	Marcel PROCA	200	(NOIEMBRIE 1916 – MARTIE 1917)
	Erich von FALKENHAYN	222	COMANDAMENTUL SUPREM AL ARMATEI GERMANE (1914-1916) ȘI HOTĂRĂRILE SALE PRINCIPALE

ROMÂNIA ÎN NATO: 15/70

General de brigadă Corneliu POSTU

Directorul Statului Major al Apărării

În pragul aniversării a 70 de ani de la înființarea NATO, literatura specifică domeniului securității abundă în articole despre trecutul, prezentul și chiar viitorul Alianței. Majoritatea autorilor încearcă să argumenteze și să justifice propriile idei despre direcția în care ar trebui să se îndrepte Alianța, plecând de la realitatea geopolitică din momentul istoric la care se raportează în demersul lor. Totuși, evoluția evenimentelor a surprins de multe ori comunitatea strategică în ultimele trei decenii – căderea Zidului Berlinului, dezintegrarea Uniunii Sovietice, identificarea terorismului ca principala provocare de securitate la nivel global, revenirea Rusiei ca actor revizionist în peisajul geopolitic –, încât a devenit evident că abordarea bazată pe statu-quo-ul de moment nu este suficientă pentru a stabili o strategie de securitate pe termen lung.

Chiar și în aceste condiții, NATO a reușit, de-a lungul a șapte decenii, să identifice resursele necesare și să-și revizuiască politicile astfel încât să evolueze permanent, să se adapteze realităților și să încerce să anticipeze provocările viitoare. Astfel, în primii 40 de ani de existență, Alianța a funcționat având la bază principiul apărării colective în contextul unei lumi bipolare, în care principalii poli de putere erau reprezentați de țările semnatare ale Tratatului de la Varșovia, respectiv de blocul statelor din Europa de Vest și America de Nord. După anul 1990, mediul internațional de securitate a suferit modificări profunde, de substanță, sistemul global de putere trecând de la bipolaritate la unipolaritate, context în care NATO și-a extins aria principiilor de acțiune, de la apărarea colectivă la securitatea prin cooperare și managementul crizelor.

În Europa, după căderea cortinei de fier, politica ușilor deschise a Alianței Nord-Atlantice a reprezentat un stimul important pentru țările din centrul și estul continentului să renunțe la disputele istorice dintre ele, în condițiile în care foști adversari s-au întâlnit în fața unei oportunități comune, și anume accesarea în NATO. A devenit posibil, astfel, să se ajungă la acorduri care să asigure stabilitatea granițelor și cooperarea reciprocă: tratatul polono-lituanian din 1994, tratatul slovaco-maghiar din 1996, o serie de acorduri între Polonia și Ucraina, îmbunătățirea relațiilor dintre Italia

și Slovenia, acordul româno-maghiar din 1996, acordul germano-cek din 1996 etc. Existau precedente în acest sens, încă din timpul Războiului Rece, cel mai relevant exemplu fiind gestionarea cu succes a „conflictului înghețat” dintre Turcia și Grecia.

Această capacitate a organizației a servit drept garanție pentru o pace lungă și durabilă în Europa, la care au mai contribuit atât valorile democratice și stabilitatea promovate la nivelul aliaților, cât și beneficiile economice ce au avut ca efect prosperitatea cetățenilor. Prin urmare, statutul de membru al NATO pentru țările din Europa Centrală și de Est a transmis, de asemenea, și un sentiment de încredere investitorilor, ceea ce a condus, de multe ori, la o dezvoltare economică cu rezultate concrete în aplanarea potențialelor conflicte în societățile respective.

În ceea ce privește România, aderarea la NATO s-a produs în anul 2004, după o lungă așteptare, în care am fost membri ai Parteneriatului pentru Pace/PfP. Accederea în Alianță ca membru cu drepturi depline a schimbat în mod radical viziunea asupra securității naționale. Astfel, dacă, în perioada de după 1989, politica națională de securitate a avut un caracter preponderent reactiv și defensiv, rămânând tributară logicii perioadei Războiului Rece, principalele riscuri identificate fiind amenințările de tip convențional, în prima Strategie de securitate națională post-aderare la NATO se pleca de la premisa preîntâmpinării și prevenirii amenințărilor și riscurilor de securitate.

Strategia de Securitate Națională a României din 2006 identifica, spre exemplu, printre principalele elemente de securitate, următoarele: „integrarea deplină în Uniunea Europeană și asumarea responsabilității de membru al Alianței Nord-Atlantice; dezvoltarea unei economii de piață competitive, dinamice și performante”. În același timp, amenințările la adresa securității naționale nu mai erau doar cele de natură convențională. Terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, criminalitatea transnațională organizată, obstacolele în calea bunei guvernări, dezastrele naturale sau amenințările de mediu intrau pe agenda culturii de securitate promovate de România în calitate de membru al NATO.

Era, practic, pentru prima dată, după 1878, când România putea privi dincolo de logica asigurării supraviețuirii ca stat național și independent. Fenomenul globalizării devenea principalul element care putea aduce

prejudicii la nivelul sistemului internațional din care România începea să facă parte, înlăturând, treptat, percepția că un stat vecin ar putea atenta la integritatea sa teritorială. De altfel, pentru țări precum România, identificabile, conform celor mai comune definiții la nivelul relațiilor internaționale, drept puteri minore, există beneficii mai puțin vizibile, însă extrem de relevante din punctul de vedere al statutului de membru al NATO, cum ar fi:

- participarea la procesul de luare a deciziilor – o acțiune colectivă în cadrul căreia nu se votează, dar în care toți membrii se consultă între ei, construind, astfel, o soluție care să poată fi acceptabilă pentru toți, în egală măsură. În acest fel, puterile minore din cadrul Alianței au ocazia de a contribui de pe poziții de egalitate cu marile puteri la procesul decizional;
- vizibilitatea la nivel internațional – rolul jucat în cadrul procesului de luare a deciziilor, egal cu al oricărui alt partener, aduce o percepție pozitivă la nivelul sistemului internațional de relații și oferă oportunități sporite pentru îndeplinirea obiectivelor strategice, atât politice, cât și economice.

Din punct de vedere strategic, principalii piloni ai securității naționale au fost identificați ca fiind: statutul de membru al NATO, aderarea la Uniunea Europeană și parteneriatul strategic cu SUA. Strict militar, se impunea reforma armatei române pentru a atinge standardele de interoperabilitate cu noii parteneri. Fapt ce s-a și întâmplat, chiar dacă, nu de puține ori, acest proces a fost mai complicat și mai dureros decât se anticipa, în special din lipsa identificării resurselor necesare la nivelul dorit.

Însă, într-o lume a amenințărilor asimetrice, în continuă evoluție, strategia de securitate națională trebuia să depășească logica utilizării sistemului militar pentru contracararea unor amenințări exclusiv convenționale. Astfel că, odată cu accederea în NATO, România a trebuit să-și adapteze politica de securitate la valorile comune ale Alianței: apărare colectivă, securitate prin cooperare și managementul crizelor, o schimbare de viziune și de abordare care presupunea abandonarea logicii unei politici axate exclusiv pe interesele naționale, având în vedere principiul indivizibilității securității, specific unei comunități internaționale de securitate.

Sub „umbrela” NATO, securitatea puterilor precum România depinde într-o bună măsură de solidaritatea aliaților. Astfel, în locul unei armate de mici dimensiuni, cu o dotare tehnică insuficientă, garantarea suveranității

este asigurată de o forță multinațională, dotată cu tehnologie de ultimă generație. Chiar dacă nivelul contribuției în calitate de membru al Alianței poate fi perceput ca fiind prohibitiv, beneficiile sunt cel puțin pe măsură, iar apărarea colectivă se dovedește a fi mult mai puțin costisitoare decât apărarea individuală. Un exemplu în acest sens este decizia luată la Summit-ul NATO din 2012 de la Chicago, când aliații au setat inițiativele Smart Defence (bazată pe conceptul Pooling and Sharing) și Inițiativa Forțelor Conectate (NRF fiind principalul instrument), având ca scop punerea în comun și partajarea capacităților pentru o mai eficientă organizare a misiunilor.

Pentru menținerea în actualitate și adaptarea conceptelor de funcționare a Alianței și de utilizare a forțelor la dispoziție, NATO dispune de o structură destinată cercetării și dezvoltării Alianței, denumită Allied Command for Transformation – ACT, având ca scop reforma structurilor de comandă ale Alianței Nord-Atlantice și pregătirea tuturor capacităților militare de care dispune NATO pentru a face față misiunilor și provocărilor viitoare. Prin intermediul ACT, fiecare membru are acces la cunoștințele oferite de ceilalți parteneri, principalii beneficiari fiind exact cei ce dispun de resurse limitate în domeniul cercetării și dezvoltării.

În aceeași idee, Centrul de excelență al NATO oferă acces la un nivel ridicat de educație și antrenament pentru toți aliații, astfel încât să se poată asigura un grad crescut de interoperabilitate. Aceasta este o cale profitabilă pentru a asigura educația propriului personal prin cursuri într-un mediu internațional, la standarde comune pentru anumite specializări sau anumite niveluri de decizie.

Aș remarca, de asemenea, ca un câștig în domeniul militar, și pe cel legat de asistența acordată, de marile puteri din cadrul coaliției, partenerilor cu resurse limitate, privind transformarea propriilor armate la un nivel la care să își poată aduce propria contribuție la efortul colectiv al Alianței și, totodată, să facă față noilor provocări de securitate din mediul internațional.

Acestea sunt doar câteva exemple mai puțin vizibile la nivelul percepției societății în ansamblu, de care România, respectiv armata română a beneficiat în cei 15 ani în calitate de membru al NATO.

În schimb, România contribuie cu tehnică și trupe la majoritatea operațiilor NATO desfășurate în această perioadă, reprezintă un pol de stabilitate în flancul sud-estic al Alianței și se numără printre partenerii

care și respectă angajamentele asumate din punctul de vedere al transformării armatei și resurselor bugetare alocate, devenind, astfel, și un furnizor de securitate, nu doar un beneficiar

*D*incolo de avantajele mai mult sau mai puțin vizibile, beneficiul fundamental al Alianței constă în faptul că rămâne un mecanism preventiv. După cum știm, NATO a fost înființat pentru a bloca o eventuală agresiune sovietică în Europa, o nevoie care, din păcate, rămâne de actualitate. Astfel, Federația Rusă a invadat două țări europene în ultimii zece ani, iar eforturile pentru a evita un conflict global sunt extrem de mari. Rămâne de văzut dacă tendințele de schimbare ce se manifestă în prezent la nivel internațional vor confirma reapariția unui sistem de putere bipolar sau apariția unui multipolar care, dacă ar fi dezechilibrat, ar putea conduce la reconfigurări ale sistemelor de alianță și ar afecta raporturile de forțe din Europa și din sfera sistemului de relații internaționale al României.

Inevitabila schimbare a structurii de putere la nivel mondial ar putea redirecționa prioritățile de securitate ale țării noastre, fie printr-o aderare la proiectul unei armate europene, dezbătut mult mai accentuat în ultimii doi ani, fie prin apelare la paradigma realistă și consolidarea parteneriatului strategic cu SUA la un alt nivel, fie ca membru într-un NATO adaptat noilor realități geopolitice, fie prin alegerea unei combinații de opțiuni dintre cele ce vor fi accesibile.

PRAGMATISMUL RĂZBOIULUI ÎN VIZIUNEA LUI SUN TZU ȘI KAUTILYA

Locotenent-colonel Florin STAFI

*drd. Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București,
Comandant Batalion Aprovizionare și Transport, Roman*

Fenomenul războiului, ca acțiune socială, își regăsește bazele teoretice în multe dintre scrierile vremii. Într-o logică firească a pragmatismului societal, determinată de accesul la surse vitale, viziunea conducătorului se exprimă prin relaționări strategice, modelate de resurse, căi și obiective. Acțiunile asimilate războiului nu reprezintă un scop în sine, ele reflectă strategia națională pentru un deziderat bine orchestrat. Sun Tzu și Kautilya, prin lucrările lor – „Arta războiului”, respectiv „Arthashastra” –, ilustrează, într-un mod ingenios, un pattern strategic, concentrat în jurul unei gândiri de factură constructivă, întrebuintând resursele critice ale unei națiuni pentru binele general al acesteia. Rezolvarea dilemei existențiale: bine vs. rău sau pace vs. război este atent justificată printr-o serie de opțiuni viabile: alegerea regelui, diplomație, conflict armat, bună guvernare sau sistemul de alianțe.

Cuvinte-cheie: strategie, stat, politică, obiective, resurse.

Introducere

La aproape 2500 de ani de la scrierea lucrării *Arta războiului*, după căderea a șase imperii, două războaie mondiale și poate mii de alte conflicte armate mai mult sau mai puțin sângeroase, a-l prezenta, din nou, pe Sun Tzu pare un *pleonasm istoric*. Nu cred că există strategii, militare sau civile, care să nu aibă la bază filosofia generalului chinez. Dincolo de caracterul uneori mistic atribuit singularității și autenticității autorului, *Arta războiului* este o operă clasică despre tactică și strategie, o adevărată chintesență a polemologiei. Chiar dacă, în mod evident, războiul de astăzi și-a schimbat radical mijloacele, căile și scopurile au rămas aproape neatînse, diferențele apărând în formă și nu în conținut. Teoreticianul militar Liddell Hart, autorul lucrării *Strategia: Acțiunile indirecte*, a descris opera lui Sun Tzu ca fiind „esența cea mai concentrată a înțelepciunii asupra conducerii războiului”¹. Examinând etapele prin care au trecut diferitele idei noi, până în momentul în care au fost acceptate, prezentarea conceptelor strategice nu este ceva absolut nou, ci doar o renaștere într-o formă modernizată a principiilor consacrate de timp, dar uitate, deoarece... „nu există nimic nou sub soare!”².

Scopul principal al operei lui Sun Tzu nu a fost, se pare, crearea unui set de reguli elaborate și complexe pentru ducerea unui război. El a dorit să dezvolte un tratat de *bune practici* în domeniul conducerii oștilor, care să sprijine liderii militari și politici în planificarea și ducerea inteligentă a unui război victorios. Ideile teoretice ale lui Sun Tzu continuă să supraviețuiască și astăzi, nu numai în cadrul sistemului militar. Aplicabilitatea lor este foarte populară în rândul marilor corporații internaționale, care dezvoltă strategii de afaceri într-un mediu foarte incert și versatil și pentru care filosofia *Artei războiului* reprezintă calea unei rezolvări corecte la întrebarea darwiniană: *Cine supraviețuiește?*

Scopul principal al operei lui Sun Tzu nu a fost, se pare, crearea unui set de reguli elaborate și complexe pentru ducerea unui război. El a dorit să dezvolte un tratat de bune practici în domeniul conducerii oștilor, care să sprijine liderii militari și politici în planificarea și ducerea inteligentă a unui război victorios.

¹ Samuel Griffith, *Sun Tzu: The Art of War*, Oxford, NY: Oxford University Press. Inc., 1963, p. 23.

² B.H. Liddell-Hart, *Strategia: Acțiunile indirecte*, traducere din limba engleză de colonel L. Cojoc, Editura Militară, București, 1973, p. 46.

„Arta războiului” și „Arthashastra” nu glorifică războiul și nici nu susțin utilizarea agresivă a forței militare. Chiar dacă aparțin unor culturi diferite, Sun Tzu și Kautilya rezumă întreaga filosofie existențială la statul ca formă de putere prin stăpânire, la dreptul suveranului de a dispune cele mai bune căi pentru a crește bunăstarea supușilor, astfel încât pacea să substituie războiul, în toate formele acestuia.

Spre deosebire de Sun Tzu, Kautilya este mai puțin cunoscut culturii militare europene, poate și din cauza recenteii descoperiri a operei sale (secolul al XX-lea), a greutăților de traducere sau chiar a rigorilor organizaționale aparente pe care le impune. Sursele istoriografice îl prezintă pe Kautilya ca fiind profesor, filosof, economist, jurist și consilier regal, care a trăit în timpul împăratului Chandragupta (secolul al IV-lea î.H.) și care a jucat un rol foarte important în înființarea imperiului Maurya³.

Filosofia lui Kautilya este descrisă în cartea sa – *Arthashastra*⁴, un compendiu despre funcționarea eficientă a unui stat, scris într-un stil pragmatic, dând uneori impresia de imoralitate, dar care are ca element de referință o trebuință piramidală primară – bunăstarea poporului, în care diplomația și războiul ocupă un rol central: „*Fericirea subiecților este fericirea regelui; bunăstarea lor este a lui. Plăcerea lui nu este bună, dar plăcerea subiecților săi este bună*”⁵. În prefața la cartea sa – *Ordinea mondială* –, H. Kissinger a afirmat că „*această lucrare stabilește, cu o claritate extraordinară, viziunea asupra politicii unui stat (...). Arthashastra cuprinde o lume a statului practic, nu o dispută filosofică*”⁶. Asemeni *Artei războiului*, *Arthashastra* nu descrie evenimente întâmplare, acțiuni specifice sau bătălii istorice. Kautilya exprimă generalul situației, într-o scriere utilă și relevantă pentru fiecare epocă, într-o varietate de situații, făcând din aceasta o capodoperă transcendentă a unui tipar universal de mare strategie națională.

Arta războiului și *Arthashastra* nu glorifică războiul și nici nu susțin utilizarea agresivă a forței militare. Chiar dacă aparțin unor culturi diferite, Sun Tzu și Kautilya rezumă întreaga filosofie existențială la statul ca formă de putere prin stăpânire, la dreptul suveranului de a dispune cele mai bune căi pentru a crește bunăstarea supușilor, astfel încât pacea să substituie războiul, în toate formele acestuia: „*Războiul este cea mai mare afacere a statului, baza vieții și a morții, modul*

³ Thomas Trautmann, *Kautilya and the Arthashastra: a statistical investigation of the authorship and evolution of the text*, Universitatea din Michigan, 1971, p. 10.

⁴ În sanscrită, traducerea sa înseamnă *știința câștigului material*.

⁵ Kautilya, *Arthashastra*, traducere de R. Shamasastri, vol. I, cartea I, cap. I, p. 23, trad.a.

⁶ Henry Kissinger, *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, Editura RAO, București, 2015, p. 54.

de supraviețuire sau dispariție. Trebuie să fie analizat amănunțit”⁷. „*Pacea este preferată războiului*”⁸. Cunoașterea în profunzime a fenomenului război este parte a strategiei naționale, adaptată propriei culturi organizaționale, care trebuie integrată într-o viziune sistemică, într-o dependență de factori endogeni și exogeni, dar care trebuie să poarte amprenta unicității și a originalității propriei interpretări.

Strategia războiului la Sun Tzu...

„*Strategia fără tactici este cea mai lentă cale spre victorie; tactici fără strategii înseamnă zgomotul înainte de înfrângere*”.

Sun Tzu

Arta războiului a lui Sun Tzu a influențat în gândire multe generații de lideri militari, cu rezultate pe câmpul de luptă, mai mult sau mai puțin știute, rezultând principii universale ale războiului ca fenomen. Aceste adevărate axiome polemologice au fost aplicate și în timpul războiului din Golf din 1990, când generalul american Norman Schwarzkopf Jr., planificând operația *Desert Storm*, și-a constituit baza doctrinară din factorii subsumați vitezei, inducerii în eroare și exploatării vulnerabilităților inamicului. Câțiva ani mai târziu, „*Shock and Awe*” a reluat tema, într-o regie puțin schimbată, dar cu aceleași ingrediente fundamentale.

Filosofia chineză s-a pronunțat constant împotriva glorificării războiului. Confucius afirma că: „*Un general într-adevăr mare nu iubește războiul; el nu este nici răzbunător, nici pasionat*”⁹. Din acest motiv, în centrul analizei războiului lui Sun Tzu nu se află forța brută, numeroasă cantitativ, ci primează calitatea, exprimată și multiplicată prin diferite forme: inteligența, înșelătoria, inducerea în eroare, demotivarea aparentă etc. Importanța vieții umane se impune în fața câștigului potențial ca și pradă de război. Această abordare praxiologică determină înțelesul înșelătoriei ca practică uzuală în război, nu ca obținere de foloase necuvenite, ci ca îndeplinire a scopului propus, chiar și cu forțe mai mici.

⁷ Sun Tzu, *Arta războiului*, Editura Militară, București, 1976, p. 5

⁸ Kautilya, *op. cit.*, p. 26.

⁹ Gaston Bouthoul, *Războiul*, Editura Militară, București, 1978, p. 32.

În centrul analizei războiului lui Sun Tzu nu se află forța brută, numeroasă cantitativ, ci primează calitatea, exprimată și multiplicată prin diferite forme: inteligența, înșelătoria, inducerea în eroare, demotivarea aparentă etc.

Conducătorii trebuie să examineze cu atenție motivele declanșării unui conflict militar, să întrebuințeze toate soluțiile soft, în special pe cele diplomatice, să nu epuizeze resursele, să aplice toate măsurile coercitive pentru ca inamicul să cedeze fără luptă.

„Cel mai important în război este să ataci în strategia inamicului!”.

Eficiența unei strategii se poate măsura și prin gradul de liniaritate dintre scopuri, căi și mijloace. Sun Tzu a înțeles foarte bine această idee și, printr-o evaluare a mediului operațional, și-a dezvoltat conceptele în măsura în care factorul decizional a impus acest lucru. Pragmatismul se exprimă prin starea finală; odată ce o națiune merge la război, „*victoria rămâne obiectivul principal*”¹⁰. În consecință, conducătorii trebuie să examineze cu atenție motivele declanșării unui conflict militar, să întrebuințeze toate soluțiile *soft*, în special pe cele diplomatice, să nu epuizeze resursele, să aplice toate măsurile coercitive pentru ca inamicul să cedeze fără luptă. În ultimă instanță, când alternativele la violență s-au consumat, războiul trebuie să fie rapid, flexibil în planificare, să nu angreneze resursele în campanii prelungite, concentrat pe victorie, cu alternative viabile, înșelătoare și inteligente.

Factorii care determină caracterul războiului, deși nu foarte clar delimitați de către Sun Tzu, sunt șocul, fricțiunea, inconstanța, complexitatea și impredictibilitatea: „*Și cum apa nu are o formă constantă, războiul nu există în condiții constante. (...) În luptă, există forțe normale și extraordinare, dar combinațiile lor sunt nelimitate; nimeni nu le poate înțelege pe toate*”¹¹. Pentru Sun Tzu, complexitatea inerentă a războiului provine din interacțiunea cu inamicul și, prin urmare, depinde de condițiile în care acesta își expune propria strategie: „*Ceea ce depinde de mine pot să fac; ceea ce depinde de inamic nu poate fi sigur. Prin urmare, se spune că cineva poate ști cum să câștige, dar nu poate face acest lucru în mod necesar*”¹².

„*Cel mai important în război este să ataci în strategia inamicului!*”¹³. Este un adevărat silogism faptul că nu poate exista o strategie proprie fără o strategie a inamicului, de a cărei interpretare depind victoriile (sau înfrângerile) viitoare. Piatra de temelie în transpunerea viziunii către fapte o reprezintă dublul proces gnoseologic, propriu și al inamicului, augmentat cu informații esențiale despre teren, vreme, fapte anterioare etc. Trebuie să înțelegem că avem de-a face, permanent, cu un cvartet de variabile, diametral opuse ca interpretare

¹⁰ Sun Tzu, *op. cit.*, p. 17.

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

Este cunoscut faptul că prin diplomație se formează alianțele, care orientează și dezvoltă leadership-ul militar și politic, constituie poli de putere, cristalizează pacea, administrează criza sau declanșează războiul. Într-o oarecare măsură, Kautilya surprinde acest ciclu, discutând în cele 15 cărți ale tratatului său, *Arthashastra*, într-o manieră suprarrealistă pentru secolul al IV-lea î.H., despre succesul unei națiuni.

și efecte: puternic→slab; oportunități→vulnerabilități. Strategia câștigătoare constă în găsirea planurilor de acțiune care să îmbrace schemele doctrinare (rezultante ale bătăliilor trecute) cu mijloacele necesare îndeplinirii obiectivelor. Chiar dacă pot părea desuete, voi enumera mai jos cinci situații general valabile, ce se pot constitui, cred eu, în premise ale victoriei:

1. Va câștiga cine știe să-și gestioneze resursele.
2. Va câștiga cine știe să facă alianțe.
3. Va câștiga cine anticipează schimbarea, cu doi pași, și nu unul, surprinzând inamicul în contra-reacție.
4. Va câștiga cine este motivat și menține spiritul de învingător întregii organizații.
5. Va câștiga cine inovează, respectând legile, dar încălcând principiile.

... și la Kautilya

Din cele mai vechi timpuri, mijloacele asimilate războiului și diplomației, ca instrumente de putere ale unei organizații statale, au făcut obiectul unor expuneri sistematice, încercându-se, într-o manieră teoretică, statuarea lor în modele de referință. De la Sun Tzu la Jomini sau de la Kautilya la Clausewitz, filosofi militari au discutat și analizat acest subiect, în moduri și expuneri diferite, în principal datorită evoluției firești a societății. Este cunoscut faptul că prin diplomație se formează alianțele, care orientează și dezvoltă *leadership*-ul militar și politic, constituie poli de putere, cristalizează pacea, administrează criza sau declanșează războiul. Într-o oarecare măsură, Kautilya surprinde acest ciclu, discutând în cele 15 cărți ale tratatului său, *Arthashastra*, într-o manieră suprarrealistă pentru secolul al IV-lea î.H., despre succesul unei națiuni.

În ansamblu, Kautilya descrie în *Arthashastra* marea strategie. Adică acea formă de conduită națională care privește, dincolo de război, la pacea ulterioară. Cea care nu numai că îmbină instrumentele de putere, dar și reglementează utilizarea acestora, având însă un scop comun: bunăstarea propriului popor. Dincolo de aceasta, într-o firească și logică argumentare, *Arthashastra* depășește tărâmul unei *terra incognita* și prezintă strategia pentru fiecare dintre elementele constitutive ale statului său. Iar acestea sunt: conducătorul (regele), miniștrii, populația urbană și rurală, fortificațiile, economia, armata

Referitor la război, Kautilya afirmă: „Când avantajele derivate din pace și război sunt de același caracter, prefer pacea; atunci când există dezavantajul pierderii puterii, prefer războiul”¹⁴.

Scopul suprem al războiului kautilyan este bunăstarea, a regelui și a supușilor săi, în egală măsură. Acest echilibru social este cel care dă valoare și raționalitate strategiilor, chiar dacă acestea par imorale.

și aliații. Fiecare este descris și plasat într-o ierarhie, într-un sistem de relații interacționale și, apoi, supus unei examinări sistematice. Analiza teoretică a lui Kautilya despre funcționarea unui stat include o defalcare a aspectelor administrației interne în termenii constituenți, precum și analiza relațiilor dintre state în termenii teoriei **cercurilor concentrice**.

Referitor la război, Kautilya afirmă: „Când avantajele derivate din pace și război sunt de același caracter, prefer pacea; atunci când există dezavantajul pierderii puterii, prefer războiul”¹⁴. Textul hinduist clasifică războiul astfel: **războiul prin sfat (Mantrayuddha)**, care descrie exercitarea diplomației angajate de un rege slab, care nu consideră oportun un război deschis; **războiul deschis (Prakasayuddha)**, specificând timpul și locul; **războiul ascuns (Kutayuddha)**, care se referă la războiul neregulat; **războiul clandestin/tăcut (Gudayuddha)**, folosind metode ascunse pentru a atinge obiectivul fără a duce într-adevăr o campanie militară¹⁵.

Fiecăruia dintre aceste patru tipuri de război îi corespunde un tip de strategie: **strategia la vedere**, specifică *Mantrayuddha*, prin care toate acțiunile care se iau sunt discutate și prezentate public; **strategia acțiunilor directe**, specifică *Prakasayuddha*, poate fi similară în sens cu lovitura frontală din tactică; **strategia acțiunilor indirecte** pentru *Kutayuddha*, presupune angrenarea resurselor fără a respecta în totalitate principiile războiului și recunoașterea importanței **manevrelor**; **strategia de gherilă**, uzitând de aproape orice pentru îndeplinirea scopului.

Scopul suprem al războiului kautilyan este **bunăstarea**, a regelui și a supușilor săi, în egală măsură. Acest echilibru social este cel care dă valoare și raționalitate strategiilor, chiar dacă acestea par imorale. Susținerea conducătorului nu apare ca un *leitmotiv* partizan războiului, ci justifică totalitatea acțiunilor prin acceptarea lor *ab initio*. Succesul dovedește moralitatea! Chiar dacă sună ușor machiavelic, regele trebuie să acționeze în funcție de ceea ce va aduce beneficii națiunii, prin „*securitate și bunăstare*”¹⁶. În mod similar, Machiavelli afirmă că „*un prinț ar trebui să trăiască printre poporul său într-un asemenea*

¹⁴ Kautilya, *op. cit.*, pp. 370-371.

¹⁵ *Ibidem*, p. 305.

¹⁶ *Ibidem*, p. 266.

mod, încât nicio împrejurare neașteptată, fie ea bună sau rea, să-l facă să se schimbe; pentru că, dacă această necesitate vine în vremuri tulburi, este prea târziu pentru măsuri dure; și cei blânzi nu te vor ajuta, căci ei vor fi considerați forțați de tine și nimeni nu va avea nicio obligație față de tine”. (trad.a.)¹⁷.

Războiul lui Kautilya nu creează precedente. El nu devine un scop în sine, un *instrument al răului*; războiul nu produce dependență de putere, asemeni monarhilor de mai târziu. El previne și convine. Înfrângerea și succesul. Se opune, *pre factum*, conceptului de *continuare a politicii*. El însuși este o politică, o extensie a statului, adaptată limitelor temporale de obținere a succesului, dar nelimitată de bunăstarea oamenilor.

Pentru Kautilya, puterea socială și economică excedau puterii militare. Cu toate acestea, susținerea războiului nu putea fi făcută fără superioritate militară. De aici și motivul pentru forțe armate puternice, prin a căror întrebuintare se susțin cerințele regelui. Amenințarea adaugă o dimensiune militară strategiei naționale, dincolo de aspectele pur politice, impunând, *ab hinc*, utilizarea implicită a forței. Și aici apare puterea, cel mai important factor, după Kautilya, în desfășurarea unei campanii militare. Pentru filosoful indian, puterea devine o latură intrinsecă a statului, când toate forțele converg către același scop. Cele două componente, tangibile (personal, arme, mobilitate, putere de foc și logistică) și intangibile (leadership, moral, disciplină, instruire, doctrină și motivație) se completează reciproc, cristalizând un organism comun, imposibil de învins: „*Ori de câte ori regele este superior, el nu va pierde niciun timp împotriva dușmanului, slăbindu-l sau zdrobindu-l*”¹⁸.

Gândirea strategică

„*Strategia este arta de a realiza ceea ce ne-am propus*”¹⁹. Gândirea strategică s-a născut și a evoluat ca urmare a marilor confruntări ideologice, transpuse în conflictele pentru putere. Având la bază un

¹⁷ Medieval Sourcebook: Nicolo Machiavelli (1469-1527), *The Prince*, 1513, în <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/machiavelli-prince.aspl>, accesat la data de 1 octombrie 2018.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Constantin Brătianu, *Gândirea strategică*, Editura Pro Universitaria, București, 2015, p. 263.

Pentru Kautilya, puterea socială și economică excedau puterii militare. Cu toate acestea, susținerea războiului nu putea fi făcută fără superioritate militară. De aici și motivul pentru forțe armate puternice, prin a căror întrebuintare se susțin cerințele regelui. Amenințarea adaugă o dimensiune militară strategiei naționale, dincolo de aspectele pur politice, impunând, *ab hinc*, utilizarea implicită a forței. Și aici apare puterea, cel mai important factor, după Kautilya, în desfășurarea unei campanii militare.

Gândirea strategică trebuie să ofere forța pozitivă pentru aplicarea practică a viziunii conducătorului, pentru crearea liantului între evenimentele probabile, în sensul corelării și transformării acestora în elemente emergente scopului propus.

Gândirea strategică sedimentează capacitatea mentală de recunoaștere, prin asocierea cu stările trecute sau prezente, făcând trecerea de la aparente presupuneri la corelații de esență între variabilele care acționează într-un sistem.

set de valori culturale, călăuzite de intenții nobile, a depășit de multe ori granițele raționalității reci și limitele normative impuse de modele arhaice. Viitorul este incert, oricât l-am diseca în abordări probabilistice. Anticiparea poate veni dintr-o abordare pragmatică, ce nu înseamnă întotdeauna oportunism, cumulând facultățile raționale și emoționale, toate integrate într-o gândire strategică: „Strategia pragmatică se dezvoltă din tradiții profund intelectuale și experiențe subtile de viață”²⁰. Gândirea strategică trebuie să ofere forța pozitivă pentru aplicarea practică a viziunii conducătorului, pentru crearea liantului între evenimentele probabile, în sensul corelării și transformării acestora în elemente emergente scopului propus.

În prezent, la nivel mondial, orice mediu de confruntare, real, proiectat sau simulat, se caracterizează prin volatilitate, nesiguranță, complexitate și ambiguitate. Uneori, chiar prin infinitate, în variante de contingență. Cu aceleași legi și principii ca acum 2500 de ani, războiul secolului al XXI-lea folosește toate instrumentele disponibile – politice, economice, sociale, diplomatice și militare – pentru a convinge inamicul să renunțe înainte de a începe. Metodele coercitive, vizibile sau invizibile, costisitoare sau ieftine, sunt de preferat unei confruntări violente. Teoria războiului pragmatic a lui Sun Tzu și Kautilya se adresează acestui tip de mediu.

Arta războiului și Arthashastra analizează tot ceea ce se află dincolo de incertitudine. Riscul nu apare ca o sursă de teamă, de stopare a acțiunilor. El este eliminat prin creativitate și găsirea alternativelor viabile. Concretul nu se poate dezvălui în detalii de predicție, când vorbim de strategie. Gândirea strategică sedimentează capacitatea mentală de recunoaștere, prin asocierea cu stările trecute sau prezente, făcând trecerea de la aparente presupuneri la corelații de esență între variabilele care acționează într-un sistem: „În materie de planificare, nicio mișcare inutilă; în materie de strategie, niciun pas neîngăduit”²¹.

Sun Tzu a fost pe deplin conștient de importanța unei direcții clar orientate, ușor de înțeles și de aplicat a strategiei. Arta războiului oferă o colecție de metode necesare pentru a proiecta resursele, calculând,

²⁰ I. Nonaka, Z. Zhu, *Pragmatic strategy. Eastern wisdom, global succes*, Cambridge University Press, p. 15, apud Constantin Brătianu, *Gândirea strategică, op. cit.*, p. 260.

²¹ Sun Tzu, *op. cit.*, p. 25.

în alb sau negru, șansele de reușită. În situațiile ipotetice prezentate de Sun Tzu, nu există zone gri, întâmplare sau risc neasumat. Totul depinde de calculele și estimările conducătorilor, în limitele rezonabile ale conceptelor de manevre și dispozitive de luptă de la acea vreme (nu chiar cu mult diferite față de cele de astăzi!). Probleme apărute trebuiau rezolvate corect, altfel națiunea era distrusă. Logica strategiei poate părea simplistă, dar, când scopul era ca națiunea să prospere, câștigurile trebuiau să fie maxime!

Apropiindu-ne încet de *Arthashastra*, ca și mod de gândire strategică, putem afirma că Sun Tzu a privit conducerea statului într-o viziune holistică, înțelegând importanța păstrării echilibrului statal printr-o abordare rațională a guvernării. Limitele strategiei nu se opresc la cuceririle imediate, ci ele trebuie să meargă dincolo de încheierea conflictului, creând, încă din etapa de planificare, condițiile necesare pentru funcționarea sistemului de relații interstatale. Populația înfrântă nu dispăre, nu se asimilează, nu cedează. Ea trebuie privită în continuare cu respectul cuvenit unei națiuni, asigurându-i condițiile firești de manifestare culturală, ideologică, socială etc., fără îngrădiri nejustificate. Un exemplu elocvent îl constituie faza de tranziție a operației *Iraqi Freedom*, unde administrația americană nu a reușit să implementeze o strategie clară de readaptare a populației, neintegrand instrumentele *soft power* în mijloacele de coerciție, oferind, astfel, insurgenței premisele unui conflict în formă continuată: „Un lider al armatei este cel care, în virtutea rolului asumat sau a responsabilității atribuite, inspiră și influențează oamenii să rezolve incertitudinile. [Liderii] motivează oamenii din interiorul și din afara lanțului de comandă să urmărească acțiunile, concentrează gândirea și iau decizii pentru binele organizației”²².

„Scopul științei este puterea. Puterea este forța și forța schimbă mintea”²³. Gândirea strategică a regelui kautilyan este orientată către obținerea puterii. Dar nu printr-o gândire deliberativă și deterministă, ci prin folosirea judecății colective, negocieri și manevre la momentul și timpul potrivit, înțelegerea contextului strategic, anticiparea

²² U.S. Department of the Army, *Army Leadership*, Field Manual 6-22, Washington, D.C., 12 octombrie 2006, p. 35.

²³ Kautilya, *op. cit.*, p. 388.

„Un lider al armatei este cel care, în virtutea rolului asumat sau a responsabilității atribuite, inspiră și influențează oamenii să rezolve incertitudinile. [Liderii] motivează oamenii din interiorul și din afara lanțului de comandă să urmărească acțiunile, concentrează gândirea și iau decizii pentru binele organizației”.

Kautilya consideră perioada dinaintea războiului ca fiind critică pentru rezultatul final. Era vital ca regele și consilierii săi să fie capabili să realizeze o evaluare rațională a resurselor proprii în raport cu cele ale inamicului, dar ținând cont și de contribuția aliaților.

schimbărilor, decizii ferme într-un mediu de operare complex, ambiguu, incert și nesigur. Altfel spus, nu modele matematice (așa cum mai târziu a încercat Clausewitz), ci soluții aplicabile unui context dinamic bine specificat.

În *Arthashastra*, nimic din ceea ce făcea parte din administrarea statului, internă sau externă, nu era lăsat la voia întâmplării: activitatea regelui, a ministerelor sau a înalților oficiali; starea armatei, proveniența și pregătirea acesteia; identificarea și eradicarea corupției; sistemul economic; comerțul; relațiile sociale, ierarhizarea claselor, obligațiile și drepturile fiecăreia; sistemul juridic; relațiile internaționale; prevenirea fraudelor; pregătirea și desfășurarea războiului; integrarea populației statelor cucerite; oportunitatea constituirii sistemului de alianțe și conexiunile acestuia. Toate acțiunile întreprinse converg către un *statu-quo* eminent concentrat spre beneficiu, micro- și macroeconomic, care să constituie premisa pentru obținerea/ menținerea puterii regionale.

Cei care uită lecțiile istoriei sunt condamnați să le repete²⁴. Această frază aproape că a devenit un truism, aplicabil tuturor domeniilor de activitate umană, cu atât mai mult în cea militară. Kautilya consideră perioada dinaintea războiului ca fiind critică pentru rezultatul final. Era vital ca regele și consilierii săi să fie capabili să realizeze o evaluare rațională a resurselor proprii în raport cu cele ale inamicului, dar ținând cont și de contribuția aliaților. Astfel, condițiile meteorologice, variațiile sezoniere, programele de instrucție ale armatei, dotările, analiza moralului, evaluarea consecințelor, estimarea pierderilor în raport cu câștigurile strategice, analiza riscului erau cântărite cu mare atenție. (Sună izbitor cu etapele procesului de panificare de astăzi!). Nu era nicio situație în care să se atace un inamic fără consultarea în prealabil a aliaților. Totul pentru siguranța victoriei, nimic în plus pentru hazard. Kautilya încuraja inteligența superioară (specifică celor vizionari), pe care o considera mai importantă ca puterea militară, în acest angrenaj al strategiei de război.

În India antică, rolul central în angrenajul statului era deținut de rege. Prin urmare, gândirea strategică era o emanație exclusiv de sorginte nobilă, atributul celui de care depindea, prin deciziile sale strategice,

²⁴ Jorge Santayana (1863-1952), filosof, eseist, poet, prozator și critic literar american.

soarta întregii țări. Stările în care *vijigisu* (cuceritor) menținea statul erau: 1. **pacea** (*sandhi*); 2. **războiul** (*vigraha*); 3. **neutralitatea** (*ásana*); 4. **pregătirea pentru război** (*yána*); 5. **integrarea într-un sistem de alianțe** (*samsraya*); 6. **politica dublă** (*idhíbháva*).

În abordarea strategică a regelui, scopul era întotdeauna să înfrângă adversarul. Fiecăreia dintre cele șase stări îi corespunde o strategie, iar combinația dintre acestea – marea strategie. Războiul este doar unul dintre mijloacele de a atinge obiectivul de hegemonie. Celelalte mijloace sunt **acordarea de daruri** sau **mituirea** împăraților slabi. Împotriva celor puternici, **împărțirea puterii** (doar a impresiei de putere, controlul era tot al *cuceritorului*) sau **coerciția**. Printr-o strategie amplă, *Arthashastra* recomandă ca viitorul cuceritor să acționeze în primul rând împotriva vecinului ostil și, odată cu puterea nou-dobândită, să dezvolte forța către regele/statul neutru. Dacă reușește, ar trebui să-l supună și pe cel mai puternic sau „indiferent” rege. Aceasta ar completa hegemonia sa asupra *mandalei* în ansamblu, restul fiind în linie. În cazul în care există doar două alte state, unul ostil și celălalt prietenos, *vijigisu* ar trebui să zdrobească statul vecin, indiferent dacă este ostil sau prietenos și, apoi, să se opună celui alt.

Sun Tzu devine și mai pragmatic atunci când vine vorba de profilul regelui. El trebuie să fie inteligent, credibil, uman, curajos și foarte disciplinat. Aceste trăsături defineau (și încă definesc) cultura organizațională, jucând un rol esențial în aplicarea strategiei. Primul pas către cunoaștere și, implicit, către succesul acțiunii este conștiința de sine. Sun Tzu cerea conducătorului *acea înaltă cunoaștere*, care să permită înțelegerea, în egală măsură, a punctelor slabe și tari, validate prin vulnerabilități și oportunități, ale forțelor proprii și ale inamicului: „*Cunoaște-ți inamicul și cunoaște-te pe tine însuși; într-o sută de bătălii nu te vei expune niciunei primejdii. Când nu-ți cunoști inamicul, dar te cunoști pe tine însuși, șansele tale de victorie sau de înfrângere sunt egale. Dacă nu-ți cunoști nici inamicul și nici pe tine însuși, ești sigur că te vei găsi în primejdie în fiecare bătălie*”²⁵.

²⁵ Sun Tzu, *op. cit.*, p. 21.

Primul pas către cunoaștere și, implicit, către succesul acțiunii este conștiința de sine. Sun Tzu cerea conducătorului cea înaltă cunoaștere, care să permită înțelegerea, în egală măsură, a punctelor slabe și tari, validate prin vulnerabilități și oportunități, ale forțelor proprii și ale inamicului.

Și Sun Tzu, și Kautilya privesc economia ca un precursor al puterii militare, în expuneri diferite, bineînțeles (unul indirect, iar celălalt direct). Potrivit celor doi, scopul final era multiplicarea factorilor de putere, interni și externi.

Completându-l poate, într-o încercare atemporală și ideatică, Lao Tse, în *Tao Te Ching (Cartea cărării supremului adevăr)*, adaugă la virtuțile unui conducător modestia, altruismul și, mai ales, încrederea în oameni: „*Conducătorul se manifestă cu modestie.(...) Cei mai buni conducători trec neobservați... Atunci când lipsește încrederea în oameni/Nici oamenii nu pot avea încredere în conducători./Cuvintele sunt totdeauna mai prejos ca faptele*”²⁶.

Adăugând *reflecția* la trăsăturile de mai sus, modelul liderului creat de Sun Tzu îi permite acestuia să gândească la un nivel superior în analiza unei probleme complexe. Astăzi, îi spunem gândire critică, gândire creativă, gândire sistemică sau gândire etică. Practic, *Arta războiului* ne învață să gândim strategic, să ieșim din tipare, să raționăm eficient, translatându-ne în afara *cutiei proprii*. Parafrazându-l pe Descartes, *strategizăm, deci existăm!*

Concluzii

Fără tăgadă, *Arta războiului* și *Arthashastra* reprezintă *probațiunea* celor două genii ale strategiei. Dacă învățăturile generalului chinez au fost preluate, adaptate și aplicate în aproape orice depinde de strategie, Kautilya este puțin mai *defavorizat*. Opera sa, în fond un model de gândire strategică, este mai puțin aplicată, într-un tipar cu totul rațional. Indirect, fiecare mare putere, din Antichitate și până astăzi, își poate regăsi propria strategie în cărțile indiene.

Piatra de temelie în consacrarea unui statut de națiune influentă a constituit-o puterea, manifestată în toate formele și domeniile de administrare. Kautilya a realizat importanța economiei în conducerea statului, transpusă în bunăstarea populației și, ulterior, în dezvoltarea unei politici ample de influențare a vecinilor. Abilitatea constă în depășirea constrângerilor de orice fel, în toate mediile. Și Sun Tzu, și Kautilya privesc economia ca un precursor al puterii militare, în expuneri diferite, bineînțeles (unul indirect, iar celălalt direct). Potrivit celor doi, scopul final era multiplicarea factorilor de putere, interni și externi.

²⁶ Lao Tse, *Tao Te Ching*, <https://scorilos.files.wordpress.com/2012/01/lao-tze-cao-te-king-carteacaii-si-a-virtutii.pdf>, accesat la data de 10 octombrie 2018.

Puterea militară este doar unul dintre instrumentele puterii naționale, certificată prin resursele la dispoziție (umane și materiale), nivelul de educație și de instruire, calitatea moralului populației și leadershipul statal. În ecuația generală a dobândirii de putere, războiul trebuie să fie *ultima soluție*, după epuizarea celorlalte instrumente: politic, diplomatic sau economic. Acesta trebuie generat când trebuie, când ajută, când aduce beneficiu, când creează perspective! Aplicat sau nu cu bună știință, pragmatismul din această artă a războiului s-a regăsit în nașterea și dezvoltarea imperiilor. Și nu numai a marilor imperii istorice, ci chiar a imperiilor media, a celor financiare, economice, imobiliare etc.

Sensul războiului din aceste două capodopere universale a fost preluat și în Carta Națiunilor Unite. Articolul I afirmă: „*Să mențină pacea (ONU) și securitatea internațională și, în acest scop, să ia măsuri colective eficiente pentru prevenirea și eliminarea amenințărilor la adresa păcii și pentru suprimarea actelor de agresiune sau a altor încălcări ale păcii și pentru a aduce prin mijloace pașnice și în conformitate cu principiile justiției și dreptului internațional ajustarea sau soluționarea litigiilor internaționale sau a situațiilor care ar putea duce la o încălcare a păcii*”.

Războiul de astăzi, mai mult ca oricând, își *ascute săbiile* și generează conflicte, simultan, pe mai multe niveluri: **fizic**, prin testul puterii de foc, al tehnologiei armelor, al puterii trupelor și al logisticii; **psihologic**, prin influențarea moralului, conducerii și curajului; **virtual**, prin crearea unei **deformări a realității**. Rolul sau, mai bine spus, abilitatea comandanților constă în evaluarea tuturor situațiilor complexe ale câmpului de luptă, de a lua decizii eficiente și de a formula planuri tactice superioare pentru a depăși punctele critice ale unui plan de campanie.

Transformat în strategie, pragmatismul războiului ar putea arăta, astăzi, astfel:

- bazat pe puterea economică – ex.: Uniunea Europeană;
- bazat pe puterea militară – ex.: Rusia, Iranul;
- mixt (economic și militar) – ex.: SUA și, parțial, Rusia;
- bazat pe puterea alianțelor militare, dar cu influențe economico-militare importante – Israelul.

Abilitatea comandanților constă în evaluarea tuturor situațiilor complexe ale câmpului de luptă, de a lua decizii eficiente și de a formula planuri tactice superioare pentru a depăși punctele critice ale unui plan de campanie.

Nu forța în sine te face câștigător în război, ci pragmatismul aplicării strategiei.

La limita dintre acestea se regăsesc statele democratice emergente, care caută (încă) poziții promotorii într-o strategie de definire a rolului în regiune. Din păcate, în multe dintre strategiile naționale lipsește esența vie a dezvoltării acestora, oamenii și bunăstarea acestora, accentuându-se *domeniile moarte*: strategia transportului, strategia sportului, și exemplele ar putea continua...

Determinismul occidental a fost posibil ca urmare a accesului facil la putere (prin resurse, intrigi, cuceriri etc.). Definirea și calcularea variabilelor războiului pot fi înlocuite cu o gândire strategică, nu în sensul renunțării la analiză, ci la impunerea unor soluții vizionare. O națiune mică, într-un context geopolitic și geostrategic, poate avea șanse de afirmare în egală măsură cu neșansele de a fi înghițite de marile puteri. Nu forța în sine te face câștigător în război, ci pragmatismul aplicării strategiei. Nu definirea unor norme conduce la bunăstare, ci aplicarea acestora. Poate nu ar fi lipsit de importanță dacă am studia desfășurarea războaielor trecute și prin ochii vizionari ai lui Kautilya, nu numai ai lui Sun Tzu, încercând să determinăm greșelile înaintașilor pentru a nu le repeta. Nu-i așa?, „numai proștii învață din greșelile lor, să preferăm să învățăm din greșelile altora”. – von Bismark.

BIBLIOGRAFIE

1. Gaston Bouthoul, *Războiul*, Editura Militară, București, 1978.
2. Constantin Brătianu, *Gândirea strategică*, Editura Pro Universitaria, București, 2015.
3. Daniel Dumitru, *Relațiile externe ale Uniunii Europene [Studiu]*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
4. Ferdinand Foch, *Principiile războiului. Conducerea războiului*, Editura Militară, București, 1975.
5. J.F.C. Fuller, *The Foundation of the Science of War*, Southampton: The Camelot Press Limited, 1993.
6. B.H. Liddell Hart, *Strategia acțiunii indirecte*, Editura Militară, București, 1973.
7. R.P. Kangle, *The Kautilya Arthashastra*, ediția a II-a, 1972.
8. Henry Kissinger, *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, traducere din engleză de Adriana Bădescu, Editura RAO, București, 2015, Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca.
9. Masood-Ur-Rehman Khattak, *Indian Strategic Thinking: A Reflection Of Kautilya's Six Fold Policy – Analysis*, Pulse, 29 martie 2011.

10. L.N. Rangarajan, *The Arthashastra*, Penguin Books, New Delhi, 1992.
11. Romila Thapar, *Ancient Indian Social History: Some Interpretations*, Orient Longman, New Delhi, 1978.
12. Sun Tzu, *Arta războiului*, Editura Militară, București, 1976.
13. Thomas Trautmann, *Kautilya and the Arthashastra: a statistical investigation of the authorship and evolution of the text*, Universitatea din Michigan, 1971.
14. ***, *Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations*, Edition B, Version 1, 2016.
15. ***, *NATO Glossary of terms and definitions*, 2015.
16. ***, *NATO Glossary of abbreviations used in NATO documents and publications*, 2016.
17. ***, U.S. Department of the Army, *Army Leadership*, Field Manual 6-22, Washington, D.C.
18. ***, <http://www.globalsecurity.org>, access on July 15, 2018.
19. ***, <https://www.vedic-management.com/2017/10/06/kautilyas-strategy-for-defeating-militant-islam-in-the-west/>, access on Septembrie 12, 2018
20. ***, <http://warfare.ru/catalog=true>, access on Septembrie 12, 2018.

DE LA SEAD LA JOINT-SEAD

Comandor conf.univ.dr. Marius ȘERBESZKI

*Prodecan pentru cercetare științifică, Facultatea de comandă și stat major,
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București*

Căpitan-comandor Florin IGNAT

Ministerul Apărării Naționale

Noua abordare a misiunilor de suprimare a apărării aeriene inamice depășește limitele sale tradiționale și deschide noi orizonturi, formalizând modalități noi și inovative de combinare inteligentă a capacităților militare, fie ele bazate la sol, la suprafața mării, în aer sau în spațiul extra-atmosferic, cinetice sau non-cinetice, letale sau neletale, cu pilot uman la bord sau pilotate de la distanță, asigurând cât mai mult posibil libertatea de manevră pentru forțele proprii în întregul spectru al domeniilor operaționale (terestru, aerian, maritim, spațial, electromagnetic și informațional).

Acest studiu încearcă să explice cum sau, mai important, de ce misiunea de suprimare a apărării aeriene inamice a evoluat de-a lungul timpului, reevaluând permanent eficacitatea acesteia și căutând să atingă echilibrul perfect între cheltuielile implicite și rezultatele militare pe care ea le poate asigura. Din moment ce efectele directe ale acestei misiuni sunt foarte greu de observat și cuantificat, una dintre cele mai provocatoare sarcini a fost evaluarea ei înainte de a stabili strategiile de perfecționare. Odată ce acest lucru a fost conștientizat, teoreticienii, practicienii și tehnicienii implicați în planificarea și executarea misiunilor de suprimare a apărării aeriene inamice au ajuns la aceeași concluzie: tehnologia avansată trebuie să fie combinată cu inovația și ideile inteligente pentru a angaja viitorii inamici și, în același timp, a asigura supraviețuirea forțelor proprii și a contribui direct la atingerea obiectivelor militare.

Cuvinte-cheie: suprimarea apărării aeriene inamice, non-cinetic, letal, mediu electromagnetic, război electronic.

INTRODUCERE

Articolul se constituie într-o reprezentare în timp a conceptelor ce au influențat și continuă să influențeze modul de executare a misiunilor de *suprimare a apărării aeriene a inamicului (Suppression of Enemy Air Defence – SEAD)*, o radiografie a modificărilor aduse acestora în ultima jumătate de secol. Studiul nu are în vedere înșiruirea cronologică a modificărilor, ci încearcă să descopere ideile principale care au marcat evoluția SEAD, factorii generatori, justificatori și potențatori ai acestei tendințe.

Conceptul de *suprimare a apărării* nu este unul nou. El a existat, conceptual, din primul moment în care armatele au început să caute soluții de subminare a capacității inamicului de a se apăra. Suprimarea apărării aeriene a inamicului reprezintă doar una dintre cele mai recente forme de manifestare a vechiului concept, iar aplicarea sa, cu preponderență prin puterea aeriană, ca element fundamental pentru distrugerea capacității inamicului de a se apăra împotriva atacurilor aeriene și, în același timp, pentru protejarea mijloacelor aeriene proprii, este rezultatul unui lung și natural proces evolutiv.

În plus, evoluția modului de ducere a războiului a stimulat dezvoltarea tehnologică și a accelerat ritmul de dezvoltare ulterioară a SEAD, atingându-se parametri greu de cuantificat. Influențele tehnologice, de mediu și de resurse aflate la dispoziție, generate de strategiile militare și de momentul istoric, și-au pus amprenta covârșitoare asupra a ceea ce este astăzi SEAD și, mai important, asupra a ceea ce ar trebui să fie.

LECȚII ÎNVĂȚATE

Pentru a înțelege mai bine contextul evoluțiilor conceptuale și tehnologice care au marcat modul de executare a misiunilor SEAD, trebuie să analizăm lecțiile învățate din conflictele ultimilor cincizeci de ani în ceea ce privește binomul SEAD – *apărare antiaeriană*.

Conceptul de suprimare a apărării nu este unul nou. El a existat, conceptual, din primul moment în care armatele au început să caute soluții de subminare a capacității inamicului de a se apăra.

Războiul din Vietnam este considerat drept primul conflict militar din istorie în care apărarea antiaeriană, prin apariția și proliferarea sistemelor de rachete sol-aer, și-a pus cu adevărat amprenta pe modul de desfășurare a confruntării militare.

Războiul din Vietnam (1965-1975)

Războiul din Vietnam este considerat drept primul conflict militar din istorie în care apărarea antiaeriană, prin apariția și proliferarea sistemelor de rachete sol-aer, și-a pus cu adevărat amprenta pe modul de desfășurare a confruntării militare. Vietnamul de Nord a beneficiat, cu sprijinul URSS, de o rețea densă de sisteme de rachete sol-aer. Pentru supraviețuire, apărarea antiaeriană nord-vietnameză a folosit trei metode principale: manevra planificată de forțe și mijloace, camuflajul și constituirea de poziții false, precum și controlul emisiilor prin cuplarea/decuplarea repetată a stațiilor radar de cercetare. Principala tactică folosită a fost ambuscada antiaeriană. La rândul lor, forțele SUA au luat măsuri pentru adaptarea tehnicilor, tacticilor și procedurilor folosite, misiunile de suprimare a apărării antiaeriene fiind, în general, concepute având ca element central mijlocul specializat, respectiv întrebuințarea în luptă a unor aeronave echipate și înarmate special pentru detectarea, localizarea și angajarea complexelor radar asociate sistemelor de rachete sol-aer (cum au fost aeronavele F-100 Super Sabre), acest tip de misiune primind denumirea codificată de „Iron Hand”¹ și, ulterior, „Wild Weasel”².

Războiul de Yom Kippur (1973)

Războiul de Yom Kippur este conflictul în care s-au folosit pentru prima dată în luptă sisteme de rachete sol-aer de producție sovietică de tip 2K12 „Kub” (codificare NATO SA-6 „Gainful”). Strategia de apărare aeriană prevedea apărarea în adâncime, pe mai multe aliniamente de rachete sol-aer și artilerie antiaeriană, pentru obținerea superiorității aeriene locale fiind folosite în special sistemele mobile de rachete

¹ Operația „Iron Hand” a fost o operație înrunită a Forței Aeriene (USAF) și Forței Navale (USN) americane, desfășurată între anii 1965 și 1973 în timpul războiului din Vietnam. Această operație era un tip de misiune SEAD, având ca scop principal suprimarea sistemelor de rachete sol-aer furnizate Vietnamului de Nord de către URSS, precum și neutralizarea sistemelor de artilerie AA dirijate prin radar. Termenul „Iron Hand” se referă atât la dezvoltarea de tactici și echipamente specifice, cât și la numeroasele misiuni „Iron Hand” individuale care însoțeau pachetele de atac ale USAF și USN. Sursa: https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Iron_Hand, accesat în 12.10.2018, ora 08.00.

² „Wild Weasel” este un nume-cod dat de către Forța Aeriană a SUA unei aeronave, de orice tip, echipată cu rachete anti-radiație care avea misiunea de a distruge radarele și instalațiile de rachete sol-aer ale sistemelor de apărare aeriană inamice. Conceptul „Wild Weasel” a fost perfecționat de Forța Aeriană a SUA după introducerea în serviciu a rachetelor sol-aer sovietice și doborârea de către acestea a avioanelor americane care executau misiuni de atac în Vietnamul de Nord. Programul a fost condus de generalul Kenneth Dempster. Sursa: https://en.wikipedia.org/wiki/Suppression_of_Enemy_Air_Defenses, accesat în 11.10.2018, ora 20.00.

sol-aer. Totodată, s-a optat pentru realizarea de baraje de foc cu utilizarea tuturor mijloacelor de foc capabile să angajeze ținte aeriene, tactică eficientă într-o primă fază a conflictului (în primele șase zile, forțele aeriene israeliene au pierdut circa 70% din aeronavele de luptă). În schimb, modul de realizare a controlului spațiului aerian a fost unul defectuos, 84 de aeronave egiptene fiind pierdute prin fratricid (doborâte de sistemele SA-6 proprii).

Conflictul din Valea Bekaa (1982)

Apărarea aeriană siriană a fost, în principal, constituită din sisteme de rachete sol-aer fixe și s-a executat fără respectarea unei discipline stricte de angajare a țintelor aeriene, fără a se aplica proceduri stricte de control al emisiilor (Emissions Control – EMCON³), fără a se lua măsuri suficiente de mascare și fără să beneficieze de capacități de întreținere tehnică în câmpul tactic. În plus, sistemele radar nu au fost reprogramate după declanșarea conflictului, folosind frecvențele de lucru de la pace.

Operația „Desert Storm” (1991)

Apărarea aeriană irakiană era organizată integrat, cu un sistem de comandă-control centralizat, pentru protecția centrelor urbane fiind utilizate sisteme de rachete sol-aer cu bătaie medie și mare, în timp ce forțele proprii erau protejate antiaerian cu sisteme cu bătaie medie și mică (tactice). Măsurile de protecție a elementelor din compunerea sistemului integrat de apărare aeriană nu au fost corespunzătoare, în special în ceea ce privește protecția electronică (echipamentele de protecție la bruiaj și respectarea unor proceduri stricte de control al emisiilor), ceea ce le-a făcut extrem de vulnerabile la acțiunile de atac electronic executate de forțele coaliției. Din punctul de vedere al executării misiunilor SEAD, forțele coaliției (în special cele americane) au fost capabile să se adapteze situației în condițiile unui cadru doctrinar insuficient de matur pentru o abordare integrată, multidisciplinară și proactivă a acțiunilor de suprimare a apărării aeriene, abordare care pune accentul pe operațiile aeriene autonome.

³ EMCON (Emissions Control) reprezintă managementul emisiilor electromagnetice și acustice. Acesta se folosește pentru a împiedica un inamic să detecteze, să identifice și să localizeze forțele proprii, precum și pentru a minimiza interferențele electromagnetice între sistemele amice. Sursa: https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/navy/nrtc/14226_ch3.pdf, accesat în 12.10.2018, ora 08.30.

Din punctul de vedere al executării misiunilor SEAD, forțele coaliției (în special cele americane) au fost capabile să se adapteze situației în condițiile unui cadru doctrinar insuficient de matur pentru o abordare integrată, multidisciplinară și proactivă a acțiunilor de suprimare a apărării aeriene, abordare care pune accentul pe operațiile aeriene autonome.

În întreaga campanie aeriană a NATO, circa 61% din cele 743 de rachete antiradiație (AGM-88 HARM) au fost lansate în manieră preventivă (în lipsa unui semnal electromagnetic al stației radar țintă), astfel încât numai 12% din sistemele de rachete sol-aer sârbe au fost distruse (3 din 26 de sisteme SA-6 „Gainful”).

Operația „Allied Force” (1999)

Această operație reprezintă primul conflict militar în care toate neajunsurile înregistrate anterior au fost surmontate prin măsuri de protecție și tactici aplicate judicios de apărarea aeriană sârbă. Strategia de utilizare a apărării aeriene a vizat, în primul rând, preservarea capacității de luptă cât mai mult posibil, sârbii rezumându-se la angajarea țintelor aeriene facile, realizând, astfel, un grad ridicat de economie a forțelor și mijloacelor. Măsurile de protecție au fost complexe (mascare, constituirea de poziții false, întrebuintarea de simulatoare electronice ale radarelor asociate sistemelor de rachete etc.) și foarte strict aplicate, în special prin respectarea procedurilor de control al emisiilor și aplicarea de tactici ce prevedeau emisii scurte și secvențiale, din poziții diferite. În ansamblu, sârbii au aplicat coordonat și cumulativ un ansamblu de tactici inovative de angajare a țintelor aeriene (de tip „Hide, Shoot and Scoot”⁴): utilizarea cât mai mult posibil a senzorilor pasivi, proceduri EMCON stricte, mascarea pozițiilor, capacitate ridicată de asigurare a reparațiilor de tehnică în câmpul tactic, utilizarea dispersată și secvențială a sistemelor radar, disciplină strictă în angajarea cu foc a țintelor aeriene, utilizarea cu precădere a ambuscadei antiaeriene, manevre dese de forțe și mijloace. Rezultatele au confirmat eficiența acestei strategii: în întreaga campanie aeriană a NATO, circa 61% din cele 743 de rachete antiradiație (AGM-88 HARM) au fost lansate în manieră preventivă (în lipsa unui semnal electromagnetic al stației radar țintă), astfel încât numai 12% din sistemele de rachete sol-aer sârbe au fost distruse (3 din 26 de sisteme SA-6 „Gainful”)⁵.

Perioada post-Război Rece

Modul în care se realizează apărarea aeriană a potențialilor adversari a trecut printr-un proces de adaptare la provocările induse de capacitățile SEAD pe cel puțin trei planuri: conceptual, tactic și tehnologic.

⁴ „Hide, Shoot and Scoot” este o tactică a artileriei prin care se execută foc asupra unei ținte, după care se manevrează imediat într-o altă poziție, pentru a se evita focul contra-baterie executat de artileria inamică. Sursa: https://en.wikipedia.org/wiki/Hide_Shoot_and_Scoot, accesat în 12.10.2018, ora 08.00.

⁵ Dr. Carlo Kopp, „Surface to Air Missiles Effectiveness in Past Conflicts”, disponibil online la adresa web: <http://www.ousairpower.net/APA-SAM-Effectiveness.html>, accesat în 12.09.2018, ora 08.40.

În plan conceptual, dat fiind avansul tehnologic în domeniul tehnologiei informației și computerelor (capacitate de procesare/stocare/transmitere date), apărarea aeriană este concepută în mod integrat, flexibil și modular, multiplele procese interne fiind facilitate de o multitudine de opțiuni de comunicații securizate, capabile să pună în aplicare măsuri de apărare aeriană pasivă coerente și complexe (echipamente gonflabile, lucrări genistice, simulatoare electronice etc.).

În plan tehnologic, majoritatea sistemelor de apărare aeriană dezvoltate în perioada anterioară și păstrate în operativitate au trecut prin cel puțin patru etape de modernizare: înlocuirea componentelor mecanice și electronice, modernizarea prin digitizare/computerizare a componentelor de procesare și analiză a semnalelor electromagnetice și de fuziune/transmitere date (ex.: sistemele Pechora 2A, S-200 Grudzindz, Tetraedr OSA-1T), creșterea mobilității (ex.: sistemele Tetraedr Pechora 2TM, Pechora 2/2M) și hibridizare⁶, prin înlocuirea unor componente vitale (radar, rachete) cu echipamente de nouă generație (ex: HQ-2B, H-200, sistemele SA-6 „Gainful” poloneze cu rachete Sparrow). Mai importantă decât modernizarea sistemelor vechi este intrarea în operativitate a unor noi sisteme de rachete sol-aer din așa-numita categorie „Two digits SAM” (SA-10 „Grumble”, SA-12 „Giant”, SA-20 „Gargoyle”), caracterizate prin mobilitate ridicată, rază lungă de acțiune, foarte bine protejate la bruiaj și cu o capacitate avansată de descoperire a țintelor aeriene (utilizarea unor sisteme radar LPI⁷: forme de undă complexe, spectru împrăștiat).

În plan tactic, utilizarea tacticilor neconvenționale/inovative din categoria „Hide, Shoot and Scoot” au devenit un „modus operandi” în această perioadă (Operația „Allied Force”).

În plan conceptual, dat fiind avansul tehnologic în domeniul tehnologiei informației și computerelor (capacitate de procesare/stocare/transmitere date), apărarea aeriană este concepută în mod integrat, flexibil și modular, multiplele procese interne fiind facilitate de o multitudine de opțiuni de comunicații securizate, capabile să pună în aplicare măsuri de apărare aeriană pasivă coerente și complexe (echipamente gonflabile, lucrări genistice, simulatoare electronice⁸ etc.).

⁶ Dr. Carlo Kopp, „Hybridisation of Surface to Air Missile Systems”, disponibil online la adresa web: <http://www.ousairpower.net/APA-NOTAM-180109-1.html>, accesat în 13.09.2018, ora 08.00.

⁷ Un radar cu probabilitate scăzută de a fi interceptat (Low-probability-of-intercept radar – LPIR) este un tip de radar care întrebuintează o serie de măsuri pentru a evita detectarea de către echipamentele de detectare a radarelor pasive în timp ce caută o țintă sau este angajat în urmărirea acesteia. Această caracteristică este de dorit pentru stațiile radar, deoarece permite descoperirea și urmărirea țintelor fără a le alerta pe acestea despre prezența lor, protejând, în același timp, stația radar de rachetele anti-radiație.

⁸ Spre exemplu, KRTZ-125 2M ARM sau Almaz Antey OU-1, care simulează sisteme de tip SA-8 „Gecko” (OSA AKM).

EFICIENȚA SEAD: METODE DE EVALUARE ȘI POSIBILITĂȚI DE ÎMBUNĂTĂȚIRE

În baza experienței proprii și a analizei lecțiilor învățate din conflictele militare la care forțele armate ale SUA au participat în ultimii 50 de ani, locotenent-colonelul James R. Brungess, în cartea sa – „*Setting the Context: Suppression of Enemy Air Defenses and Joint War Fighting in an Uncertain World*” –, identifică patru idei centrale care dictează cadrul conceptual și doctrinar pentru execuția misiunilor SEAD:

- SEAD se plasează la limita superioară a revoluției tehnologice prin care trece puterea aeriană, fiind dependentă de evoluțiile tehnologice;
- SEAD se extinde în afara granițelor sale tradiționale, „infiltrându-se” treptat în strategiile și tacticile uzuale ale practicienilor puterii aeriene;
- modul tradițional de realizare a procesului de luare a deciziei și de măsurare a eficienței misiunilor SEAD trebuie să se schimbe;
- planificarea misiunilor SEAD trebuie să fie orientată pe obiectiv, cooperarea la nivel întrunit între categoriile de forțe fiind necesară pentru o aplicare eficientă a SEAD în spațiul de luptă al viitorului⁹.

Totodată, acesta se angajează într-o analiză complexă, pertinentă, a modului în care poate fi măsurată eficiența misiunilor SEAD, pentru descoperirea și fundamentarea celor mai relevante unități de măsură și, de asemenea, pentru identificarea factorilor care își aduc contribuția la realizarea efectelor planificate. Scopul general al analizei îl reprezintă, de fapt, identificarea tendințelor de evoluție a binomului SEAD – *apărare aeriană adversă*. În acest scop, au fost luate în calcul patru modele de cuantificare a eficienței (utilizate în timp): *modelul istoric* (bazat pe experiență și lecțiile învățate), *modelul ingineresc* (bazat pe parametri tehnici), *modelul „de bun simț”* (bazat pe o analiză personală de specialitate) și *modelul orientat pe obiectiv* (ce reprezintă un cumul al modelelor precedente, aducând noi perspective, fiind axat pe analiza modului în care acțiunile își aduc contribuția la atingerea obiectivului).

⁹ Locotenent-colonel (USAF) James R. Brungess, „*Setting the context: Suppression of Enemy Air Defenses and Joint War Fighting in an Uncertain World*”, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, SUA, iunie 1994, p. XV, disponibil la adresa web: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a421980.pdf>, accesat la 11.10.2018, ora 22.00.

Datorită caracterului SEAD și mediului în care se execută acest tip de misiuni, efectele sunt deseori greu de observat, de multe ori nefiind proporționale cu rata distrugerilor fizice înregistrate prin acțiuni cinetice, respectiv neinfluențate de factori cuantificabili¹⁰. În aceste condiții, primele trei modele de analiză și-au demonstrat în timp limitările: modelul istoric face apel numai la date cuantificabile (rata pierderilor, rata sistemelor distruse etc.) și nu ia în calcul elemente de situație, metoda inginerescă are în vedere doar analize parametrice și mai puțin pe cele de impact operațional, iar metoda „de bun simț” are un grad ridicat de subiectivitate. S-a dovedit, astfel, că era necesară concentrarea asupra celei de-a patra metode de analiză, cumulativă, cea orientată pe obiectiv. Simpla parcurgere a acestui proces de analiză a eficienței îl convinge pe autor că tendința remarcată reprezintă, de fapt, modelul de evoluție pe care SEAD ar trebui să se angajeze pentru a fi în măsură ca, permanent, să se adapteze noilor situații provocatoare ale spațiului de luptă (Figura nr. 1¹¹).

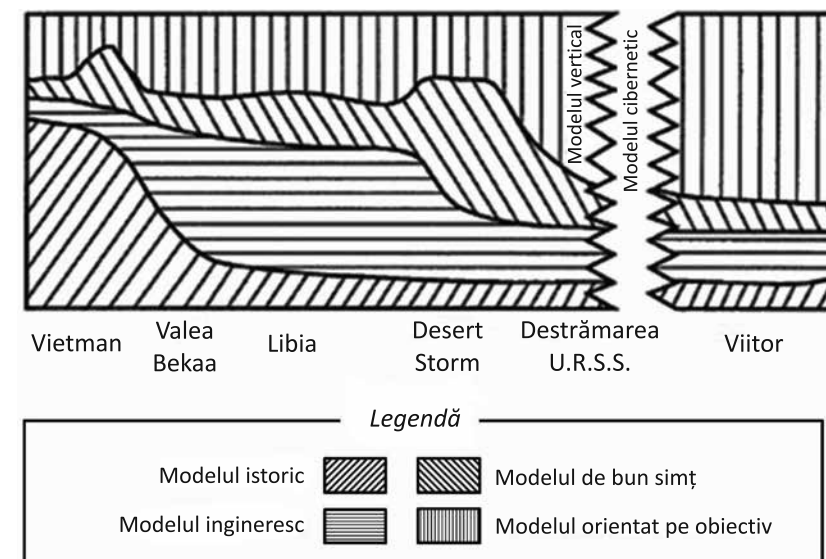

Figura nr. 1: Evoluția modelelor de evaluare a misiunii SEAD

¹⁰ *Ibidem*, p. 53.

¹¹ *Ibidem*, p. 71.

Datorită caracterului SEAD și mediului în care se execută acest tip de misiuni, efectele sunt deseori greu de observat, de multe ori nefiind proporționale cu rata distrugerilor fizice înregistrate prin acțiuni cinetice, respectiv neinfluențate de factori cuantificabili

Criteriile de evaluare orientate pe obiectiv, inspirate din modelul cibernetic preluat din lucrarea lui Karl Deutsch, stabilesc o relație directă între misiunea SEAD și gradul de îndeplinire a obiectivului militar, introducând, astfel, posibilități noi de atingere a unui echilibru între cele două.

Modificările de abordare au efecte radicale asupra paradigmei de utilizare a SEAD, făcând, astfel, trecerea de la abordarea reactivă (de protecție) către cea proactivă/preventivă, destinată atingerii obiectivului general.

Criteriile de evaluare orientate pe obiectiv, inspirate din modelul cibernetic preluat din lucrarea lui Karl Deutsch¹² (se concentrează asupra proiectării unor mecanisme autoajustabile ce răspund concomitent la un cumul de factori pentru a atinge un nivel de echilibru), stabilesc o relație directă între misiunea SEAD și gradul de îndeplinire a obiectivului militar, introducând, astfel, posibilități noi de atingere a unui echilibru între cele două. În fapt, evaluează și descoperă soluții de autoajustare pentru ca relația acțiune (SEAD) – rezultat (obiectiv militar) să atingă nivelul de echilibru planificat/așteptat.

Utilizarea acestui model de evaluare și a criteriilor asociate lui, orientat concomitent pe proces și pe scop, permite analiza realistă a viitoarelor amenințări/ținte pentru misiunile SEAD (din ce în ce mai sofisticate tehnologic, mai puternice și mai complexe), într-o manieră autoajustabilă, în funcție de contextul în care se execută și caracteristicile amenințării, fiind capabilă să ofere soluții de agregare a unui complex de tactici și sisteme de armament (depășind modelul tradițional) în vederea atingerii gradului satisfăcător/planificat de îndeplinire a obiectivului. Modificările de abordare au efecte radicale asupra paradigmei de utilizare a SEAD, făcând, astfel, trecerea de la abordarea reactivă (de protecție) către cea proactivă/preventivă, destinată atingerii obiectivului general.

Totodată, pentru a demonstra și fundamenta caracteristicile generale și tendințele de întrebuițare a SEAD, acestea au fost abordate pe patru paliere evoluționare paralele (continuum-uri):

- fracționat/integrat;
- dictat de nevoi/dictat de resurse;
- dictat de amenințare/orientat spre capabilități;
- defensiv/ofensiv.

Palierul fracționat/integrat reliefează modul în care au fost utilizate mijloacele SEAD în timp. Modelul fracționat, pe mijloace, reactiv, este specific situației în care existau resurse din abundență și fiecare formație aeriană putea fi apărată la nivelul așteptat printr-un pachet SEAD adecvat. Când resursele erau insuficiente, pentru a evita situația

¹² Karl W. Deutsch, „The nerves of government: Models of political communication and control”, The Free Press, New York, 1963, p. 56.

în care protecția SEAD era asigurată în proporții diferite, numai unor misiuni aeriene și în funcție de priorități, comandanții au avut opțiunea abordării integrate, ofensive, respectiv exploatarea inteligentă a mijloacelor în misiuni SEAD cu efecte extinse. Cele două situații exemplifică, în fapt, și palierul defensiv/ofensiv, primul fiind caracterizat de reactivitate, SEAD asigurând protecția altor misiuni aeriene, ce au drept scop îndeplinirea obiectivului militar, în cazul celui de-al doilea abordarea fiind proactivă, misiunea SEAD însăși contribuind direct la îndeplinirea respectivului obiectiv.

Palierul dictat de nevoi/dictat de resurse prezintă două modalități de abordare diferite, respectiv, dat fiind obiectivul militar, de ce mijloace avem nevoie pentru a-l îndeplini sau, în cea de-a doua abordare, date fiind resursele avute la dispoziție, cum am putea să le utilizăm pentru a îndeplini obiectivul. Abordările răspund la întrebările „Ce ?” și „Cum ?”, prima fiind specifică perioadei în care resursele se găseau din abundență, iar cea de-a doua caracterizând situația în care resursele nu mai sunt corelate/adaptate întru totul amenințărilor, în special într-un mediu marcat de incertitudine. Cea de-a doua abordare se bazează pe combinații inteligente de mijloace tradiționale și netradiționale, al căror efect cumulativ satisface scopul misiunii.

Palierul dictat de amenințare/orientat spre capabilități este, de asemenea, direct influențat de resurse și caracteristicile amenințărilor. Dacă, în timp, particularitățile operaționale ale mijloacelor specializate SEAD erau dictate direct de caracteristicile amenințărilor potențiale, cele două dezvoltându-se în paralel, într-un continuum acțiune – reacțiune, mediul de luptă modern și accesul neîngrădit la tehnologie au modificat substanțial această ecuație, impunând necesitatea dezvoltării unor mijloace SEAD multirol, fapt ce reprezintă o provocare pentru cei care le proiectează capabilitățile operaționale și tehnice (Figura nr. 2¹³).

Într-un cadru general, aceste tendințe demonstrează faptul că, la începutul anilor '90, SEAD trecuse deja printr-un proces de tranziție, de la caracteristica sa tradițional defensivă, având rol de protejare a forțelor

Palierul dictat de amenințare/orientat spre capabilități este, de asemenea, direct influențat de resurse și caracteristicile amenințărilor.

¹³ Locotenent-colonel (USAF) James R. Brungess, „Setting the context: Suppression of Enemy Air Defenses and Joint War Fighting in an Uncertain World”, op. cit., pp. 82-88.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Acest proces de tranziție nu stabilește doar parametrii de dezvoltare pentru componenta aeriană, ci reliefează necesitatea găsirii unor metode integrative de utilizare a SEAD, constituind, astfel, punctul de plecare al abordării întrunite a acestui tip de misiuni, respectiv introduce conceptul „Joint SEAD” (J-SEAD).

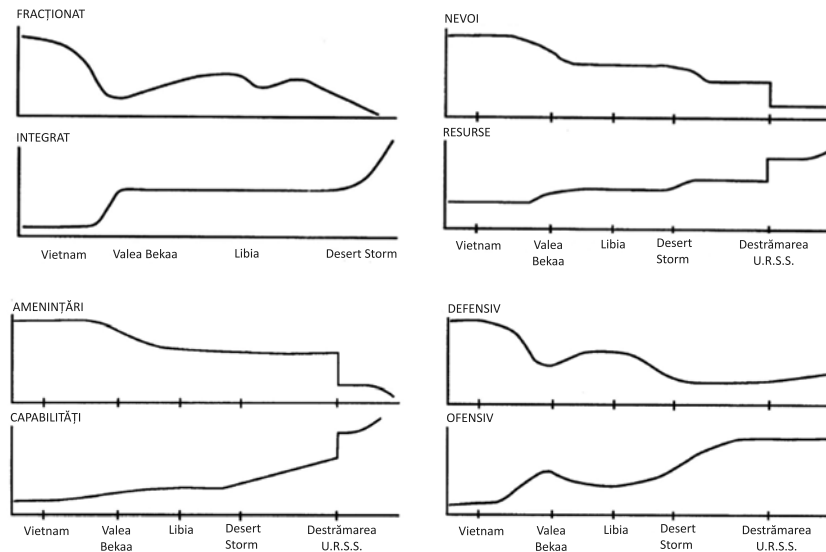

Figura nr. 2: Tendințe de întrebuințare în luptă a SEAD

proprii, către un statut complex, fiind în același timp un apărător al puterii aeriene, în general, și, concomitent, un mijloc ofensiv prin sine însuși¹⁴. Același proces de tranziție a impus renunțarea la abordarea exclusiv tradiționalistă, respectiv prin mijloace specializate înalt-tehnologizate, către abordarea „inteligentă”, prin găsirea de soluții inovative care să satisfacă cerințele operaționale ale unei astfel de capacități și, totodată, să poată fi utilizată într-o abordare integrată, cu efecte la nivel operativ.

Acest proces de tranziție nu stabilește doar parametrii de dezvoltare pentru componenta aeriană, ci reliefează necesitatea găsirii unor metode integrative de utilizare a SEAD, constituind, astfel, punctul de plecare al abordării întrunite a acestui tip de misiuni, respectiv introduce conceptul „Joint SEAD” (J-SEAD)¹⁵.

CONSIDERAȚII DOCTRINARE

Aparent, procesul de evoluție a strategiei SEAD americane a fost unul intuitiv, cel puțin într-o primă etapă a sa, având ca punct de cotitură Operația „Desert Storm”, care, așa cum arătam anterior, a întrunit toate criteriile și a pus baza orientării spre obiectiv, forțele coaliției reușind

¹⁴ Ibidem, p. 86.

¹⁵ Ibidem, p. 88.

romania2019.eu

Operația „Desert Storm” a întrunit toate criteriile și a pus baza orientării spre obiectiv, forțele coaliției reușind să aplice tactici inovative având drept scop scoaterea din luptă a adversarului prin blocarea accesului la informație.

„Am bombardat toate centrele de operații, am bruiat tot ceea ce puteam în prima zi. Știam că bruiajul va fi foarte eficient în primele zile, dar mai știam că nu te poți baza pe asta pentru întregul război. Așa că ne-am angajat într-o campanie foarte agresivă, să lovim toate stațiile radar fixe EW GCI pe care le-am putut găsi (vorbesc de atacuri directe)”.

să aplice tactici inovative având drept scop scoaterea din luptă a adversarului prin blocarea accesului la informație. Ideea este sugerată de locotenent-colonelul James R. Brungess, care a analizat răspunsul generalului John Corder, șef al operațiilor la Comandamentul Central al Forțelor Aeriene (Central Command Air Forces) și comandant al USAF Tactical Air Warfare Center în perioada operației „Desert Storm”, la întrebarea: „Apărarea aeriană irakiană, dependentă de stații radar de descoperire, s-a dovedit a fi ineficientă. Cât din acest rezultat se datorează războiului electronic?”. „Ei bine, dacă vă gândiți la luptă electronică, nu război electronic, aș spune că totul a fost... pentru că ne-am dus și am făcut tot ce puteam. Am făcut SEAD..., am făcut C³CM¹⁶ și am avut propriile echipamente de auto-protecție de război electronic de bord. Ne-am pregătit deliberat să acționăm așa, să despiciăm acel lucru din prima, fiind prioritatea numărul unu, biletul de intrare. Asta este ce (trebuie) să faci. Deci, am bombardat toate centrele de operații, am bruiat tot ceea ce puteam în prima zi. Știam că bruiajul va fi foarte eficient în primele zile, dar mai știam că nu te poți baza pe asta pentru întregul război. Așa că ne-am angajat într-o campanie foarte agresivă, să lovim toate stațiile radar fixe EW GCI¹⁷ pe care le-am putut găsi (vorbesc de atacuri directe)... Am trimis A-10 în prima zi și au lovit un lot mare de radare EW GCI care erau, practic, neapărate, pe care le-am rupt la propriu. Așadar, am distrus cea mai mare parte a radarelor EW GCI în felul acesta. Bineînțeles, Compass Call¹⁸ (EC-130H) își făcea treburile sale, în partea de comandă-control, pentru a ține (acele capacități irakiene) sub control până când le puteam bombardă facilitățile de comunicații și alte lucruri de care aveau nevoie pentru a comunica. Pentru mine, a fost o campanie clasică, nu chiar diferită față de cele pe care le exersăm, la nivel redus, la Nellis, în cadrul (exercițiilor) Green Flag¹⁹.

¹⁶ C³CM – Command, control, communications countermeasures – set de acțiuni încadrate în conceptul NATO Counter Command & Control Warfare, mai nou, cuprinse în ansamblul de acțiuni INFOOPS.

¹⁷ Radar EW (Early Warning) – stație radar de supraveghere/avertizare timpurie; Radar GCI (Ground Control Intercept) – stație radar pentru dirijarea aviației de vânătoare.

¹⁸ Compass Call – indicativul unuia dintre mijloacele americane aeropurtate de război electronic, folosind ca platformă aeriană o aeronavă de tip C-130 Hercules.

¹⁹ Locotenent-colonel (USAF) James R. Brungess, „Setting the context: Suppression of Enemy Air Defenses and Joint War Fighting in an Uncertain World”, op. cit., p. 181.

Exceptând componenta nucleară și spațială, utilizarea spectrului electromagnetic în scopuri militare reprezintă cel mai important pas tehnologic înregistrat în ultima perioadă și, prin urmare, SEAD trebuie să se conformeze principiilor și formelor de manifestare a acțiunilor în acest spectru.

Oarecum contrar comentariului final al generalului Corder, locotenent-colonelul Brungess susține că însăși declarația acestuia dovedește faptul că a avut loc un proces evolutiv. Chiar dacă au fost prezentate distinct, ca tactici separate, fără a se reliefa schimbarea de strategie sau doctrinară, declarația cimentează, în fapt, progresul către orientarea spre obiectiv, abordarea integrată a capacității de apărare aeriană a inamicului. Conform analizei locotenent-colonelului Brungess, declarația conține cinci idei clare, care demonstrează acest progres, astfel:

1. Chiar dacă au fost enumerate și tratate separat, C³CM, SEAD și EW, au fost luate toate în calcul pentru îndeplinirea obiectivului militar.

2. S-a dovedit faptul că, atât timp cât sistemul de apărare aeriană este organizat ca un set de entități interconectate, atacul asupra oricăreia dintre acestea afectează și celelalte entități.

3. Planul SEAD s-a constituit într-un efort deliberat de scoatere din funcțiune a sistemului de apărare aeriană integrat într-o manieră secvențială, iterativă.

4. Alegerea între mijloace cu efect dezagregator (bruij, hărțuire, înșelare) și distructiv (rachete antiradiație, rachete de croazieră și atacuri la sol/ bombardamente) s-a bazat pe un criteriu logic: care mijloc ar fi fost cel mai eficient la momentul și în locul respective, cu luarea în considerare a tot ceea ce era la dispoziție.

5. Misiunile SEAD au fost eficiente încă de la început, pentru că forțele au fost pregătite în mod specializat în exercițiile „Green Flag”²⁰ (abordarea integrată era deja exercată).

Pentru a continua logica sa argumentativă, autorul se orientează destul de concret asupra laturii de acțiune electronică²¹ a SEAD, susținând că, exceptând componenta nucleară și spațială, utilizarea spectrului electromagnetic în scopuri militare reprezintă cel mai important pas tehnologic înregistrat în ultima perioadă și, prin urmare, SEAD trebuie să se conformeze principiilor și formelor de manifestare

²⁰ Exercițiile „Green Flag” desfășurate la Baza Aeriană Nellis (Nevada, SUA) au contribuit la pregătirea forțelor americane (echipaje ale mijloacelor aeriene, ofițeri specializați în informații și membri ai Centrelor de operații aeriene) pentru lupta într-un mediu electronic înalt tehnologizat.

²¹ Din punct de vedere doctrinar, SEAD era considerată o formă de „luptă electronică”, distinctă de conceptul mai larg de „război electronic”.

a acțiunilor în acest spectru. În viitor, obiectivul principal al misiunilor SEAD va fi acela de a degrada rețeaua internă de informare a unui sistem integrat de apărare aeriană înainte ca acesta să aibă posibilitatea de a reacționa și de a-l ține inoperabil până când obiectivele puterii aeriene pot fi îndeplinite²². Pentru realizarea acestui deziderat, este absolut necesară cooperarea strânsă, prin integrare sinergică în operație, a cel puțin trei domenii distincte de acțiuni ofensive în mediul electromagnetic: SEAD, EW și C³CM (Figura nr. 3²³).

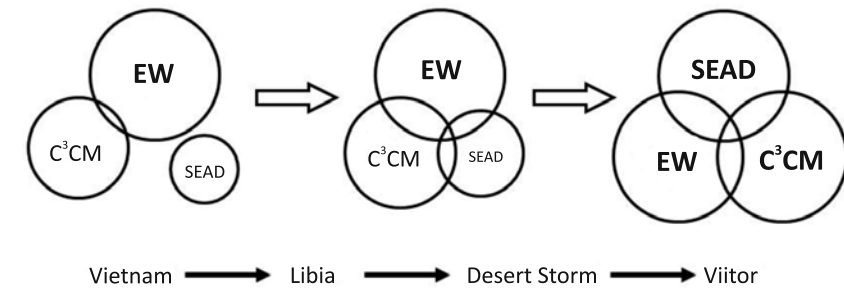

Figura nr. 3: Evoluția integrării SEAD cu EW și C³CM

În plus, în opinia noastră, chiar dacă suprimarea apărării aeriene inamice în cadrul operației „Desert Storm” s-a realizat prin angajarea într-o manieră întrunită a mijloacelor aparținând mai multor categorii de forțe, nu s-a reușit atingerea acelor caracteristici care dau viabilitate și plus de valoare specifice unei abordări cu adevărat întrunite a SEAD (Joint SEAD - J-SEAD). De fapt, au fost puse în aplicare paradigme de ducere a acțiunilor de luptă specifice fiecărei categorii de forțe pentru îndeplinirea unor obiective cu caracter întrunit.

De aceea, considerăm că Joint SEAD va fi diferit în viitor, în condițiile în care paradigmele strategice, doctrinele și tacticile specifice fiecărei categorii de forțe s-au angajat deja pe un traseu convergent. J-SEAD trebuie să depășească strategia clasică „distruge și bruijă”, care funcționa în perioada în care se beneficia de resurse din plin, când tehnologia americană SEAD, nivelul de instruire al personalului și puterea de foc depășeau, fără tăgadă, posibilitățile oricărui potențial

²² Locotenent-colonel (USAF) James R. Brungess, „Setting the context: Suppression of Enemy Air Defenses and Joint War Fighting in an Uncertain World”, op. cit., p. xvii.

²³ Ibidem, p. 103.

Considerăm că Joint SEAD va fi diferit în viitor, în condițiile în care paradigmele strategice, doctrinele și tacticile specifice fiecărei categorii de forțe s-au angajat deja pe un traseu convergent. J-SEAD trebuie să depășească strategia clasică „distruge și bruijă”, care funcționa în perioada în care se beneficia de resurse din plin, când tehnologia americană SEAD, nivelul de instruire al personalului și puterea de foc depășeau, fără tăgadă, posibilitățile oricărui potențial adversar al SUA.

Tranziția rapidă de la abordarea centrată pe lovituri cinetice spre cea orientată spre blocare informațională deschide calea către noi posibilități de vulnerare a structurii moderne a sistemului integrat de apărare aeriană, respectiv paralizarea inamicului prin negarea posibilității ca acesta să obțină, să proceseze sau să transmită date.

adversar al SUA. În procesul de tranziție de la abordarea centrată pe lovituri cinetice la cea orientată spre informație, J-SEAD trebuie să ia în considerare din ce în ce mai mult ideea de a stabili drept principal obiectiv blocarea accesului inamicului la informație. Tranziția rapidă de la abordarea centrată pe lovituri cinetice spre cea orientată spre blocare informațională deschide calea către noi posibilități de vulnerare a structurii moderne a sistemului integrat de apărare aeriană, respectiv paralizarea inamicului prin negarea posibilității ca acesta să obțină, să proceseze sau să transmită date²⁴.

În ansamblu, în mod extrem de comprimat, locotenent-colonelul Brungess recomandă ca misiunile J-SEAD să fie planificate și executate cu luarea în considerare a două linii de acțiune principale:

- dezagregarea componentelor vitale ale sistemului integrat de apărare aeriană al inamicului prin acțiuni neletale (degradare, neutralizare și înșelare) asupra proceselor care asigură funcționalitatea acestora, respectiv: componenta de descoperire a țintelor aeriene, de localizare și identificare a acestora, de urmărire și cea de alocare a sistemului de armament și angajare a țintei aeriene, obiectivul general urmărit fiind blocarea accesului la informație (*information denial*);²⁵
- adaptarea modului de execuție a SEAD, urmărindu-se, concomitent, trei caracteristici principale: variația (flexibilitate în alegerea tacticilor, cu orientare mai pregnantă către operații autonome de tip SWEEP), combinarea în multiple moduri a mijloacelor care pot genera efecte SEAD și inovația (ieșirea din tradiționalism, în special prin luarea în considerare a domeniilor emergente: cibernetic și al energiei electromagnetice dirijate)²⁶.

PERSPECTIVA NATO ASUPRA MISIUNII SEAD

În ultimii ani, politica NATO pe linie de SEAD a fost regândită dintr-o perspectivă inovatoare, în încercarea de a face trecerea de la orientarea pe resurse, specifică Războiului Rece, către o orientare spre obiectiv, integrată și întrunită, inovatoare, capabilă să răspundă noului Concept

²⁴ Ibidem, p. 167.

²⁵ Ibidem, pp. 170-190.

²⁶ Ibidem, pp. 190-200.

strategic al NATO. Scopul declarat în Politica NATO privind suprimarea apărării aeriene inamice este cel de a facilita „utilizarea eficientă, coordonată și în condiții de interoperabilitate a capacităților SEAD ale Alianței pentru a crea condițiile de desfășurare cu succes a operațiilor și misiunilor, inclusiv asigurarea unui nivel adecvat de protecție a forțelor proprii”²⁷.

În acest context, documentul fundamentează rolul complex pe care misiunile SEAD îl au în asigurarea libertății de manevră în cinci domenii operaționale: aerian, terestru, naval, informațional și electromagnetic. Misiunile SEAD nu se vor rezuma, astfel, la protecția directă a unei formații aeriene de atac sau la crearea unor condiții aeriene favorabile (grad satisfăcător de control asupra spațiului aerian), ci vor contribui substanțial la blocarea acțiunilor inamicului (terestru, aerian și naval) prin inhibarea accesului acestuia la informație (domeniul informațional), imposibilitatea utilizării eficiente a mijloacelor sale electronice (domeniul/mediul electromagnetic) și degradarea capacității acestuia de a realiza eficient comanda și controlul forțelor proprii.

Rolul SEAD, într-o perspectivă orientată pe obiectiv/efecte și perceput în cadrul general al operațiilor în mediul electromagnetic, este ilustrat în Figura nr. 4²⁸.

Scopul declarat în Politica NATO privind suprimarea apărării aeriene inamice este cel de a facilita „utilizarea eficientă, coordonată și în condiții de interoperabilitate a capacităților SEAD ale Alianței pentru a crea condițiile de desfășurare cu succes a operațiilor și misiunilor, inclusiv asigurarea unui nivel adecvat de protecție a forțelor proprii”.

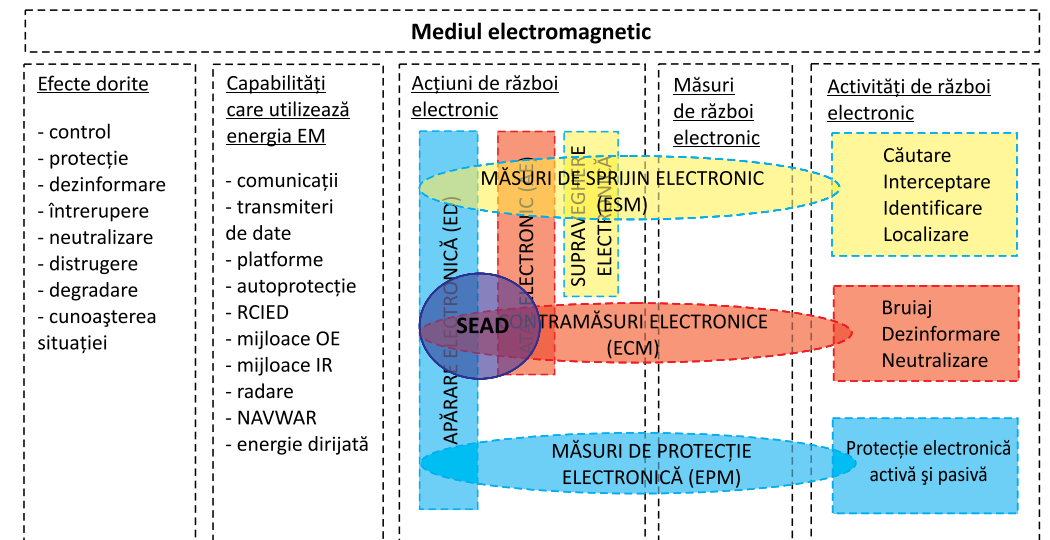

Figura nr. 4: SEAD în contextul EMO

²⁷ ***, NATO Suppression of Enemy Air Defences (SEAD) Policy, 2014, p. 114.

²⁸ Ibidem, p. 178.

Concomitent, se introduce formal termenul de *Joint SEAD*, susținut de trei principii fundamentale care ghidează planificarea, executarea misiunilor de acest tip și, totodată, procesul de dezvoltare a capabilităților viitoare:

- *SEAD* este un element integrat al operațiilor în toate domeniile operaționale, situația actuală impunând sincronizarea până la integrare a acțiunilor de luptă în toate domeniile. Misiunile *SEAD* transcend tuturor acestor domenii prin faptul că toate forțele pot contribui la îndeplinirea misiunilor *SEAD* în scopul asigurării libertății de manevră a mijloacelor aeriene proprii, forțele de suprafață beneficiind, la rândul lor, de sprijinul de luptă neîngrădit al mijloacelor aeriene, într-o manieră coordonată și sincronizată;
- *SEAD* are atributul de necontestat de forță potențatoare pentru celelalte elemente ale forței întrunite;
- misiunile *SEAD* sunt *de facto* întrunite și multinaționale. Atât timp cât toate categoriile de forțe ale armatei dispun de capabilități de suprimare a sistemelor de apărare aeriană, executarea coordonată a acestora impune utilizarea de capabilități aparținând mai multor categorii de forțe și mai multor state, concomitent.

Date fiind toate aceste cerințe operaționale impuse de mediul de luptă contemporan avute în vedere la reconsiderarea conceptuală a misiunilor *SEAD*, apreciem că mijloacele de luptă participante la acest tip de misiuni trebuie să fie capabile să genereze și alte tipuri de efecte decât cele tradițional asociate cu rolul său (un exemplu fiind executarea misiunilor de atac electronic utilizând tehnologie AESA²⁹). În același timp, efectele tradiționale *SEAD* pot fi asigurate și prin utilizarea altor mijloace de luptă decât cele tradiționale (respectiv, mijloacele aeriene specializate), devenind, astfel, necesară luarea în considerare și a altor funcțiuni militare pentru planificarea eficientă și sincronizată a misiunilor *Joint SEAD*.

²⁹ Active Electronically Scanned Array – o generație avansată de radare cu baleiaj electronic activ, în care funcția de transmisie și cea de recepție sunt compuse din mai multe module miniaturizate de transmițător/receptor, pe http://www.alab.ee.nctu.edu.tw/wpmu/ywang/files/2017/11/AESA-System-20170922_hardcopy.pdf

Figura următoare prezintă modul în care mijloace de luptă tradiționale pot fi utilizate complementar în vederea obținerii de efecte ce concurează la inhibarea temporară a unui sistem complex de apărare aeriană, într-o abordare care vizează, în primul rând, obținerea/menținerea libertății de acțiune în spectrul electromagnetic (Figura nr. 5³⁰).

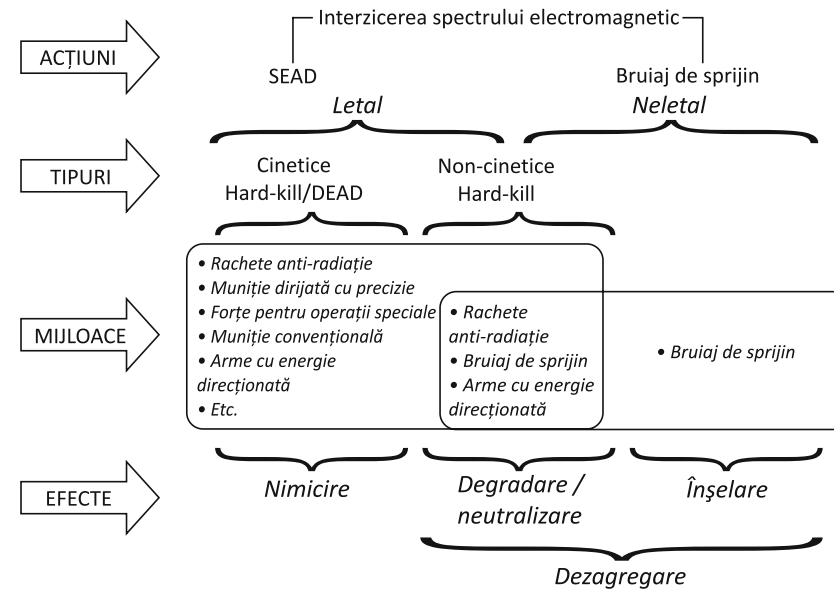

Figura nr. 5: SEAD în context ESD

În esență, revizuirile conceptuale din ultimii ani s-au concretizat în reformularea definiției *SEAD*, care, conform noii politici NATO în acest domeniu, stabilește că aceasta reprezintă „ansamblul activităților având drept scop neutralizarea, degradarea temporară sau distrugerea sistemelor de apărare aeriană de suprafață ale inamicului prin utilizarea unor mijloace distructive sau cu efect dezintegrator/dezarticulator și care contribuie la asigurarea libertății de manevră a forțelor proprii în spațiul de luptă”³¹.

Noua definiție utilizează deliberat termeni care dau posibilitatea participării la executarea misiunilor *SEAD* a unui complex de mijloace de luptă terestre, aeriene, navale și chiar spațiale, cinetice

³⁰ Electronic Spectrum Denial – interzicerea spectrului electromagnetic. Sursa: *NATO SEAD Policy*, loc. cit., p. 74.

³¹ ***, *NATO Suppression of Enemy Air Defences (SEAD) Policy*, loc. cit., p. 114.

SEAD reprezintă „ansamblul activităților având drept scop neutralizarea, degradarea temporară sau distrugerea sistemelor de apărare aeriană de suprafață ale inamicului prin utilizarea unor mijloace distructive sau cu efect dezintegrator/dezarticulator și care contribuie la asigurarea libertății de manevră a forțelor proprii în spațiul de luptă”.

Misiunile SEAD nu acoperă, totuși, gama de acțiuni ofensive împotriva aeronavelor de vânătoare inamice, ca sistem de armă în cadrul apărării aeriene integrate a acestuia, ele rezumându-se la acțiunile complementare de atac electronic (asupra legăturilor de comunicații sol-aer și aer-aer pe care acesta le utilizează sau asupra radiolocatorului de bord al interceptorilor inamici).

sau non-cinetice, cu efecte letale sau neletale, cu pilot uman la bord sau pilotate de la distanță, în vederea suprimării sistemului de apărare aeriană al inamicului prin acțiuni directe/indirecte asupra elementelor acestuia cu baza la sol sau ambarcate (navale), în vederea asigurării libertății de manevră a forțelor proprii în toate cele cinci domenii operaționale (terestru, aerian/spațial, maritim, electromagnetic și informațional). Subliniem că misiunile SEAD nu acoperă, totuși, gama de acțiuni ofensive împotriva aeronavelor de vânătoare inamice, ca sistem de armă în cadrul apărării aeriene integrate a acestuia, ele rezumându-se la acțiunile complementare de atac electronic (asupra legăturilor de comunicații sol-aer și aer-aer pe care acesta le utilizează sau asupra radiolocatorului de bord al interceptorilor inamici).

În mod mai explicit, pentru obținerea efectelor subscrise obiectivului general al SEAD, respectiv suprimarea apărării aeriene a inamicului, forțele proprii au posibilitatea și flexibilitatea utilizării, într-o manieră proactivă și, mai rar în situația actuală, reactivă, a oricărei combinații a următoarelor capacități (lista de mai jos nu este exclusivă):

- armament antiradiație, utilizat în manieră pasivă (mijloc de descoperire și/sau descurajare) și activă/cinetică, pentru distrugerea stațiilor radar, surselor de bruiaj și, potențial, chiar a armelor cu energie dirijată;
- muniție de înaltă precizie (dirijată prin GPS, laser sau, în faza terminală, electrono-optic/în infraroșu/prin frecvențe radio), utilizată pentru executarea de lovituri cinetice (hard-kill); aceasta poate lovi sisteme care nu radiază energie electromagnetică, dar necesită date precise privind poziția țintei puse la dispoziție de alte elemente de sprijin;
- armament cu energie dirijată care poate fi utilizat împotriva întregului set de subsansamble ale sistemului integrat de apărare aeriană al inamicului (inclusiv împotriva personalului de deservire a acestora), într-o manieră letală sau neletală;
- atac electronic utilizat pentru degradarea, neutralizarea și înșelarea sistemului integrat de apărare aeriană al inamicului, într-o manieră neletală, având ca efect blocarea accesului la informație direct, prin acțiuni ofensive, și indirect, prin descurajarea adversarului de a utiliza mijloacele electronice. Metodele principale folosite sunt bruiajul radar, de comunicații,

de înșelare prin imitație/simulare (inducere de ținte false fizic, prin dipoli, și electronic, cu tehnologie DRFM³², înșelare comunicații, spoofing);

- sisteme de armament convențional din înzestrarea forțelor terestre (artilerie terestră, rachete sol-sol) pentru executarea de lovituri cinetice asupra unor ținte SEAD dispuse în raza lor de acțiune. Avantajul acestora este acela că pot acționa pe perioade mai lungi de timp, nefiind limitate de timpul de zbor/raza tactică a aeronavelor și că, în principiu, gradul lor de vulnerabilitate rămâne neschimbat;
- mijloace specializate sau armament convențional de la bordul navelor militare (tunuri de bord, rachete de croazieră) care pot executa lovituri cinetice/hard-kill asupra unor ținte SEAD ambarcate sau dislocate în zona de coastă, prin acțiuni specifice de sprijin naval cu foc;
- forțe pentru operații speciale (FOS) capabile să execute o gamă extinsă de acțiuni cu efecte SEAD, în manieră letală sau neletală, inclusiv de sprijin direct pentru dirijarea PGM³³;
- mijloace din domeniul tehnologiei informației și computerelor care ar putea fi utilizate, teoretic, pentru degradarea, neutralizarea și dezorganizarea sistemului de comandă, control și comunicații al sistemului integrat de apărare aeriană al inamicului;
- capacități de sprijin informațional de tip NNEC (NATO Network Enabled Capability³⁴), necesare pentru obținerea rapidă, dinamică și precisă de date privind amenințările de apărare aeriană, cum ar fi³⁵:
 - geopoziționarea multiplatformă, prin soluții de tip MSR (Multi-Ship Ranging);

³² Digital Radio Frequency Memory (memorie digitală de frecvență radio) este o metodă electronică pentru captarea și retransmiterea digitală a semnalului de modulație în frecvență (FM). DRFM-urile sunt folosite în mod obișnuit în blocarea radarului, deși aplicațiile în comunicațiile celulare devin tot mai frecvente, pe <http://electronica-azi.ro/2001/03/08/transmisia-radio-a-informatiei/>

³³ PGM – Precision Guided Missile – muniție dirijată cu precizie.

³⁴ Programul NATO Network Enabled Capability (NNEC) reprezintă abilitatea Alianței de a uni capacitățile de la diferite niveluri (militare – de la nivelul strategic la nivelul tactic – și civile) într-o singură infrastructură informațională. Sursa: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_54644.htm, accesat în 12.10.2018, ora 21.30.

³⁵ www.theavionist.com/tag/multi-ship-ranging.pdf, accesat în 12.10.2018, ora 23.30.

Construirea unei capacități SEAD este necesară oricăror forțe aeriene din lume, fiind singura în măsură să asigure condițiile îndeplinirii obiectivului general al puterii aeriene, respectiv asigurarea unui grad necesar și, cel puțin, satisfăcător de control asupra spațiului aerian.

- avertizare de prezență și date de poziție, utilizând soluții de tip CESMO (Collaborative Electronic Support Measures Operations) și date privind Situația Electronică (Electronic Order of Battle – EOB), prin Imaginea Întrunită Comună (Common Operational Picture – COP)³⁶.

CONCLUZII

Direcțiile de evoluție nu reprezintă, în esență, elemente de noutate pentru niciunul dintre noi, fiecare conștientizându-le pe măsura evoluției mediului înconjurător în timp, a transformărilor trăite din punct de vedere politic, social, militar și, în mod covârșitor, tehnologic. Exploatarea inteligentă a resurselor într-un cadru multidimensional, în vederea maximizării rezultatelor, nu mai este un atribut exclusiv al vizionarilor, ci se constituie într-o cerință de zi cu zi pentru fiecare dintre noi.

O astfel de abordare dă șansa forțelor armate ale României să își constituie o capacitate SEAD viabilă prin înglobarea acestor noi principii de executare a suprimării aeriene a inamicului în cadrul doctrinar și în manualele tactice. Construirea unei astfel de capacități SEAD este necesară oricăror forțe aeriene din lume, fiind singura în măsură să asigure condițiile îndeplinirii obiectivului general al puterii aeriene, respectiv asigurarea unui grad necesar și, cel puțin, satisfăcător de control asupra spațiului aerian.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Locotenent-colonel (USAF) James R. Brungess, *Setting the context: Suppression of Enemy Air Defenses and Joint War Fighting in an Uncertain World*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, SUA, iunie 1994.
2. Karl W. Deutsch, *The nerves of government: Models of political communication and control*, The Free Press, New York, 1963.
3. Maior Garrett K. Hogan, *The Electromagnetic Spectrum: The Cross Domain*, JAPCC Journal nr. 12/2015.

4. Dr. Carlo Kopp, *Surface to Air Missiles Effectiveness in Past Conflicts*, Technical Report APA-TR-2010-1001, articol publicat în revista „Defence Today”, vol. 8, nr. 2, 03/2010.
5. Dr. Carlo Kopp, *Hybridisation of Surface to Air Missile Systems*, Air Power Australia NOTAM, 18 ianuarie 2009, actualizat în luna mai 2012.
6. Marius Șerbeszki, Florin Ignat, *SEAD or Joint SEAD – A NATO Perspective*, volumul PROCEEDINGS al Conferinței Științifice Internaționale „STRATEGII XXI”, ediția a XIII-a, 27-28 aprilie 2017, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2017.
7. ***, *NATO Suppression of Enemy Air Defences (SEAD) Policy*, 2014.

³⁶ Marius Șerbeszki, Florin Ignat, „SEAD or Joint SEAD – A NATO Perspective”, volumul PROCEEDINGS al Conferinței Științifice Internaționale „STRATEGII XXI”, ediția a XIII-a, 27-28 aprilie 2017, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2017, pp. 430-436.

Operaționalizarea spațiului cibernetic – De la securitate cibernetică la succes operațional –

Maior Bogdan DUMITRESCU

Reprezentant național permanent în domeniul C3(NC3Rep),
Reprezentanța Militară a României la NATO și UE

Răspunsul statelor la provocările de securitate din spațiul cibernetic s-a intensificat în ultimii ani. Se încearcă abordări integrate, cuprinzătoare, prin adoptarea de noi strategii de securitate cibernetică, investiții financiare consistente și adaptări organizaționale ambițioase. În ultimii ani, numeroase state au recunoscut spațiul cibernetic ca spațiu de confruntare și domeniu operațional, alături de domeniile terestru, aerian și maritim. NATO a făcut același pas în anul 2016. Se fac eforturi de adaptare la noile provocări de securitate prin înființarea unor structuri specializate în planificarea și executarea operațiilor în spațiul cibernetic. Au loc transformări doctrinare aflate în diferite stadii de maturitate, în încercarea de a facilita înțelegerea relevanței acestui domeniu, aparent tehnic, pentru operațiile militare.

Integrarea, coordonarea și sincronizarea operațiilor, misiunilor și activităților din spațiul cibernetic cu celelalte domenii operaționale constituie o provocare semnificativă. Prioritatea operațiilor militare o constituie îndeplinirea misiunii, iar pentru ca spațiul cibernetic să contribuie la acest scop, este necesară o schimbare de paradigmă în gândirea militară.

Cuvinte-cheie: spațiu cibernetic, asigurarea misiunii, reziliență, date și informații, apărare cibernetică.

Motto:

„There are two types of organizations – those that know they are under attack from cyberspace and those that don't know they're under attack from cyberspace”.

Shawn Henry, fost șef al Unității
pentru Infracțiuni Cibernetică din FBI

Introducere

Revoluția digitală aduce societății beneficii imposibil de contestat, dar ritmul accelerat al acestor evoluții creează serioase probleme de înțelegere și de adaptare la noile tehnologii. Dezvoltarea Internetului și a infrastructurilor asociate, precum și dezvoltarea recentă a unor tehnologii disruptive precum rețelele 5G, Internetul Obiectelor (IoT), procesarea cuantică și cognitivă a informațiilor, Realitatea Mixtă, Inteligența Artificială, analiza *Big Data* au transformat spațiul cibernetic într-un mediu de desfășurare a activității umane cu multiple provocări. Adoptarea în masă a noilor tehnologii deschide noi orizonturi pentru civilizația umană, dar extinde exponențial suprafața de atac și vulnerabilitățile în fața activităților maligne din spațiul cibernetic.

Asigurarea securității cibernetică în mediul digital primește din ce în ce mai multă atenție în ultimii ani, cheltuielile globale în domeniu fiind estimate, pentru 2019, la 124 de miliarde de dolari¹. Cu toate acestea, integrarea noilor tehnologii în activitățile curente nu se realizează încă după criteriile care să aibă ca primă directivă securitatea cibernetică, protecția vieții private și a spațiului cibernetic. Multiplele breșe majore de securitate din sistemul bancar, din rețelele de socializare sau alte platforme din Internet, soldate cu compromiterea de informații confidențiale, precum și a datelor personale a milioane de utilizatori constituie argumente în acest sens.

Amenințările cibernetică au încetat să se mai situeze în zona provocărilor de securitate emergente. Ceea ce părea un viitor apocaliptic în anii în care Norbert Wiener punează bazele ciberneticii

¹ <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2018-08-15-gartner-forecasts-worldwide-information-security-spending-to-exceed-124-billion-in-2019>, accesat la 17 septembrie 2018.

Asigurarea securității cibernetică în mediul digital primește din ce în ce mai multă atenție în ultimii ani, cheltuielile globale în domeniu fiind estimate, pentru 2019, la 124 de miliarde de dolari. Cu toate acestea, integrarea noilor tehnologii în activitățile curente nu se realizează încă după criteriile care să aibă ca primă directivă securitatea cibernetică, protecția vieții private și a spațiului cibernetic.

Spațiul cibernetic este utilizat tot mai frecvent, inclusiv de către actori-state, ca mediu ce contribuie la atingerea sistematică a unor obiective strategice. Deturnarea alegerilor democratice, întreruperea rețelelor de furnizare a energiei electrice, blocajul digital al unei întregi națiuni, toate acestea nu mai sunt ficțiune, ci povestea zilei de ieri.

Prioritatea operațiilor militare o constituie îndeplinirea misiunii, iar pentru ca spațiul cibernetic să contribuie la acest scop este necesară o schimbare de paradigmă în gândirea militară.

este astăzi realitatea fiecărei zile. Conflictele în spațiul internațional îmbracă forme tot mai subtile, de la războiul hibrid la noi forme de război sau conflict economic și noi limite depășite pe fronturile secrete. Spațiul cibernetic este utilizat tot mai frecvent, inclusiv de către actori-state, ca mediu ce contribuie la atingerea sistematică a unor obiective strategice. Deturnarea alegerilor democratice, întreruperea rețelelor de furnizare a energiei electrice, blocajul digital al unei întregi națiuni, toate acestea nu mai sunt ficțiune, ci povestea zilei de ieri.

Evoluțiile tehnologice nu au rămas fără consecințe în domeniul militar. Avantajele economice și operaționale ale noilor tehnologii nu au putut fi ignorate, acestea fiind progresiv integrate în capacitățile și operațiile militare. Sistemele de armament utilizează tehnologii digitale performante, organizațiile militare operează deja în *cloud*². Necesitatea interconectării sistemelor militare, utilizarea în creștere a infrastructurilor civile de comunicații din rațiuni economice, necesitatea federalizării rețelelor în operații și misiuni de tip coaliție generează noi vulnerabilități în spațiul cibernetic.

Răspunsul statelor la provocările de securitate din spațiul cibernetic s-a intensificat în ultimii ani. Se încearcă abordări integrate, cuprinzătoare, la nivelul întregului guvern, prin adoptarea de noi strategii de securitate cibernetică, investiții financiare consistente și adaptări organizaționale ambițioase. În ultimii ani, numeroase state au recunoscut spațiul cibernetic ca spațiu de confruntare și domeniu operațional, alături de domeniile terestru, aerian și maritim. NATO a făcut același pas în anul 2016. Se fac eforturi de adaptare la noile provocări de securitate prin înființarea unor structuri specializate în planificarea și executarea operațiilor în spațiul cibernetic. Au loc transformări doctrinare, în încercarea de a facilita înțelegerea relevanței acestui domeniu pentru operațiile militare.

Integrarea, coordonarea și sincronizarea operațiilor, misiunilor și activităților din spațiul cibernetic cu celelalte domenii operaționale reprezintă o provocare semnificativă. Prioritatea operațiilor militare o constituie îndeplinirea misiunii, iar pentru ca spațiul cibernetic să contribuie la acest scop este necesară o schimbare de paradigmă în gândirea militară.

² <https://aws.amazon.com/blogs/publicsector/announcing-the-new-aws-secret-region/> Announcing the new Amazon Web Services Secret Region, accesat la 3 august 2018.

Spațiul cibernetic – delimitări conceptuale

„Cyber is a chameleon. For politicians in Washington, the word stands for power outages that could plunge entire cities into chaos at any moment. For spies in Maryland, it stands for conflict and war, and for data being stolen by Russian criminals and Chinese spies. For executives in the City of London, it stands for major security breaches, for banks bleeding money, and for ruined corporate reputations. [...] Its meaning is equally evasive, hazy and uncertain.”³

Clarificările terminologice sunt indispensabile, cu atât mai mult într-un domeniu ce generează interpretări și reacții atât de diferite precum domeniul cibernetic. Interpretările referitoare la spațiul cibernetic, securitatea cibernetică sau operațiile cibernetică sunt destul de disparate, fiind frecvente situațiile în care instituții din același domeniu sau din același guvern utilizează definiții diferite. Înțelegerea conceptului de spațiu cibernetic din perspectiva securității naționale și a organizațiilor militare permite o decupare mai clară a domeniului de interes militar.

Strategia de securitate a Marii Britanii, elaborată în anul 2016, definește spațiul cibernetic ca fiind „rețeaua interdependentă de infrastructuri de tehnologia informației care include Internetul, rețelele de telecomunicații, sistemele computerizate, dispozitivele conectate la Internet, precum și procesoarele și controlerile integrate în acestea. Se poate referi și la o lume, la un domeniu virtual sau la un concept abstract”⁴. O altă definiție, ce are ca sursă un document doctrinar de referință al Ministerului Apărării din Marea Britanie⁵, aduce o clarificare suplimentară, și anume faptul că spațiul cibernetic se extinde în domeniile fizic, virtual și cognitiv.

Definiția Departamentului Apărării din Statele Unite ale Americii propune o abordare similară, dar precizează că *spațiul cibernetic este un domeniu global*⁶.

³ Thomas Rid, *Rise of the machines – the lost history of cybernetics*, Scribe publications, Londra, Marea Britanie, 2016.

⁴ UK National Cyber Security Strategy 2016-2021, p. 75.

⁵ *Cyber primer* (2nd edition), The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministerul britanic al Apărării, 2016, p. 1.

⁶ US DoD Dictionary of military and associated terms, 2018, <http://www.jcs.mil/Doctrine/DOD-Terminology/>, accesat la 25 septembrie 2018.

Strategia de securitate a Marii Britanii, elaborată în anul 2016, definește spațiul cibernetic ca fiind „rețeaua interdependentă de infrastructuri de tehnologia informației care include Internetul, rețelele de telecomunicații, sistemele computerizate, dispozitivele conectate la Internet, precum și procesoarele și controlerile integrate în acestea. Se poate referi și la o lume, la un domeniu virtual sau la un concept abstract”.

Strategia de securitate cibernetică a României definește spațiul cibernetic ca mediul virtual „generat de infrastructurile cibernetice, incluzând conținutul informațional procesat, stocat sau transmis, precum și acțiunile derulate de utilizatori în acesta”⁷.

Strategia de securitate cibernetică a Japoniei nu oferă o definiție precisă, dar oferă, în același context, o afirmație ce susține faptul că dezvoltările tehnologice tind să unifice progresiv spațiul cibernetic cu cel real.

Strategia de securitate cibernetică a României definește spațiul cibernetic ca mediul virtual „generat de infrastructurile cibernetice, incluzând conținutul informațional procesat, stocat sau transmis, precum și acțiunile derulate de utilizatori în acesta”⁷.

Canada, în strategia sa de securitate aprobată recent, definește spațiul cibernetic astfel: „lumea electronică creată prin interconectarea rețelelor de tehnologie a informației și informațiile din aceste rețele. Este un bun comun global, în care mai mult de trei miliarde de oameni sunt conectați pentru a schimba idei, servicii și prietenie”⁸.

Strategia de securitate cibernetică a Japoniei nu oferă o definiție precisă, dar oferă, în același context, o afirmație ce susține faptul că dezvoltările tehnologice tind să unifice progresiv spațiul cibernetic cu cel real: „Cunoașterea, tehnologiile și serviciile în spațiul cibernetic, precum Inteligența Artificială, Internetul obiectelor, tehnologiile financiare, robotica, imprimantele 3D, realitatea augmentată/realitatea virtuală devin bine stabilite în societate și produc inovații care transformă structurile existente în activitățile socio-economice și viețile cetățenilor japonezi. Iar aceste transformări contribuie la progrese semnificative în unificarea spațiului cibernetic cu cel real”⁹.

Definițiile prezentate par să furnizeze mai multe întrebări decât răspunsuri. Există un spațiu cibernetic unic, clar delimitat, global sau mai multe? Spațiul cibernetic este virtual sau fizic? Putem defini un spațiu cibernetic național, dar unul exclusiv militar? Cum vom planifica și conduce operații cibernetice în Internet, spațiu al prieteniei și socializării?

Un spațiu cibernetic militar poate fi definit, dar nu fără dificultăți sau clarificări suplimentare. Delimitarea spațiului cibernetic militar și a infrastructurilor cibernetice critice pentru desfășurarea activităților militare reprezintă un demers esențial pentru a aduce discuțiile despre operațiile cibernetice într-o zonă mai familiară liderilor și planificatorilor militari. Ca exemplu, Departamentul Apărării al SUA definește spațiul

⁷ *Strategia de securitate cibernetică a României*, 2013, <http://www.monitoruljuridic.ro/act/strategie-din-15-mai-2013-de-securitate-cibernetica-a-romaniei-emitent-guvernul-publicat-in-monitorul-oficial-nr-148325.html>, accesat la 21 octombrie 2018.

⁸ <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/ntnl-cbr-scrtr-strtg/index-en.aspx> Canada national cybersecurity strategy, accesat la 4 octombrie 2018.

⁹ <https://www.nisc.go.jp/eng/pdf/cs-senryaku2018-en.pdf> *Strategia de securitate cibernetică a Japoniei*, iulie 2018, accesat la 4 octombrie 2018.

cibernetic al Departamentului Apărării astfel: „DODIN¹⁰ este un set de capacități informatice și procesele asociate utilizate pentru colectarea, procesarea, stocarea, diseminarea și gestionarea informațiilor în sprijinul luptătorilor, decidenților politici și al personalului de sprijin, interconectate sau nu, aceste capacități includ serviciile și sistemele de comunicații și informatică deținute sau închiriate, software-ul (inclusiv aplicațiile), datele, serviciile de securitate, alte servicii asociate, precum și sisteme de securitate națională. DODIN include întreg spațiul cibernetic al Departamentului Apărării, inclusiv rețelele informatice globale, clasificate și neclasificate (ex. NIPRNET, SIPRNET) și multe alte componente, inclusiv terminalele de tip smartphone din proprietatea DoD, etichete de identificare prin frecvență radio (RFID, n.a.), sisteme de control industrial, rețele izolate de laborator și platforme de tehnologia informațiilor”¹¹. De remarcat faptul că definiția nu limitează spațiul cibernetic la rețelele proprii Departamentului Apărării, ci include și sistemele industriale de control și alte rețele în care se procesează informații militare, cum ar fi cele ale contractorilor din domeniul apărării. Definiția face legătura cu aspecte relevante pentru securitatea cibernetică, precum securitatea industrială și securitatea lanțului de aprovizionare (supply-chain security). O astfel de abordare ne creează o imagine mai clară asupra porțiunii din spațiul cibernetic ce ar putea fi de interes pentru activitățile militare.

Caracteristici ale spațiului cibernetic – este spațiul cibernetic unic?

Spațiul cibernetic poate fi descris ca fiind compus din trei niveluri inter-relaționate¹²:

- **Nivelul fizic** – include spațiul fizic, geografic, mediul real, platforme de luptă, componente electronice, echipamentele și infrastructura de rețea, inclusiv mediile de transmisie, fie ele prin cablu sau fără fir.
- **Nivelul sintactic** (sau logic) – al codurilor, protocoalelor de rețea și al instrucțiunilor ce contribuie la controlul nivelului fizic

¹⁰ DODIN – Department of Defense Information Network.

¹¹ Joint Publication 3-12, *Cyberspace Operations*, Joint Chiefs of Staff, 2018, p. I-5.

¹² Martin C. Libicki, *Cyberspace in peace and war*, Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 2016, p. 21.

DODIN include întreg spațiul cibernetic al Departamentului Apărării, inclusiv rețelele informatice globale, clasificate și neclasificate (ex. NIPRNET, SIPRNET) și multe alte componente, inclusiv terminalele de tip smartphone din proprietatea DoD, etichete de identificare prin frecvență radio (RFID, n.a.), sisteme de control industrial, rețele izolate de laborator și platforme de tehnologia informațiilor”.

Este importantă înțelegerea faptului că sistemele electronice, fie ele digitale sau analogice, în special sistemele de comunicații radio, radio-releu sau satelitare utilizate în operațiile militare, sunt mai degrabă vulnerabile la acțiuni de război electronic în spațiul electromagnetic și pot fi mai greu afectate de amenințări cibernetice clasice, precum produsele software malițioase.

sau la facilitarea executării unor funcțiuni specifice sistemelor informatice.

- *Nivelul semantic* – include informațiile procesate, stocate sau transmise în sisteme și rețele cu semnificație pentru oameni, interfețele cu utilizatorii etc. La acest nivel poate fi realizată o distincție¹³ suplimentară între straturile: social, uman și cel al instanțelor cibernetice personale (conturi de acces, legăturile dintre acestea).

Prin urmare, spațiul cibernetic are deopotrivă o componentă fizică și una virtuală, precum și o componentă semantică ce oferă sistemelor computerizate semnificație pentru oameni, îndeplinind diferite funcțiuni cu utilitate și impact la nivelul activităților umane din spațiul fizic. Spațiul cibernetic nu poate fi izolat de spațiul fizic și tratat ca un spațiu pur virtual. Activitățile adversarilor în domeniul fizic pot afecta spațiul cibernetic, prin distrugerea infrastructurii sau echipamentelor de rețea, la fel cum acțiunile în spațiul cibernetic pot produce efecte în spațiul fizic, stopând sau deturnând funcționarea unor sisteme de armament, a rețelelor de energie electrică sau a sistemelor de navigație ale unor nave.

Spațiul cibernetic nu este unitar, ci divizat, dispersat, atât din perspectivă geografică, fizică, dar și din perspectiva separării la nivel logic, din perspectiva proprietății sau din perspectivă legală. În special în domeniul militar există numeroase rețele și sisteme care sunt izolate de exterior, sistemele de armament nu vor naviga niciodată pe Internet, iar echipamentele militare pe câmpul de luptă vor fi mai degrabă conectate prin intermediul antenelor decât al cablurilor¹⁴. Este importantă înțelegerea faptului că sistemele electronice, fie ele digitale sau analogice, în special sistemele de comunicații radio, radio-releu sau satelitare utilizate în operațiile militare, sunt mai degrabă vulnerabile la acțiuni de război electronic în spațiul electromagnetic și pot fi mai greu afectate de amenințări cibernetice clasice, precum produsele software malițioase.

Necesitatea sincronizării și coordonării activităților și efectelor din spațiul cibernetic cu cele corespunzătoare celorlalte domenii operaționale, în special prin integrarea continuă a tuturor acestor

¹³ *Cyber Primer, loc. cit.*, p. 5 – propune o stratificare a spațiului cibernetic pe șase straturi: social, uman, al instanțelor cibernetice personale (cyber persona), informațional, de rețea, real.

¹⁴ Martin C. Libicki, *op. cit.*, p.139.

Atacurile cibernetice sunt greu de atribuit, implică adesea utilizarea infrastructurilor civile de comunicații, fiind dificil de stabilit care este momentul în care un atac cibernetic necesită un răspuns militar și care sunt limitările și constrângerile unui astfel de răspuns în cazul în care sunt necesare acțiuni cibernetice în afara spațiului cibernetic militar.

Amenințările cibernetice au un profund caracter asimetric, întrucât, cu resurse relativ limitate, un individ sau un grup de indivizi, afiliați sau nu cu structuri guvernamentale, pot genera efecte distructive semnificative cu impact destabilizator la nivelul unui stat.

activități în procesul de planificare operațională, este una dintre cerințele de bază în contextul operaționalizării spațiului cibernetic. Dintr-o altă perspectivă, cerința integrării și coordonării activităților din spațiul cibernetic cu activitățile electromagnetice, sub conceptul de activități cibernetice și electromagnetice (Cyber and Electromagnetic Activities/CEMA), este o preocupare doctrinară mai recentă, dar care merită atenția cuvenită în condițiile în care activitățile specifice din ambele domenii pot fi asimilate relativ ușor și au efecte similare¹⁵: activitățile ofensive (atacuri electronice și atacuri cibernetice), activități informaționale (SIGINT, supraveghere electronică, ISR în spațiul cibernetic), activități defensive (apărare electronică, apărare cibernetică), activități de sprijin (managementul spectrului, sprijinul operațional de război electronic, pregătirea cibernetică a mediului operațional, managementul spectrului în spațiul de luptă).

Amenințările din spațiul cibernetic au caracteristici distincte față de cele convenționale. Efectele atacurilor cibernetice pot fi deopotrivă vizibile în spațiul fizic sau „invizibile”, cu efecte numai în spațiul virtual. Efectele pot fi instantanee sau decalate în timp, activate în momente de oportunitate și identificabile numai utilizând capacități specializate de apărare cibernetică. Atacurile cibernetice sunt greu de atribuit, implică adesea utilizarea infrastructurilor civile de comunicații, fiind dificil de stabilit care este momentul în care un atac cibernetic necesită un răspuns militar și care sunt limitările și constrângerile unui astfel de răspuns în cazul în care sunt necesare acțiuni cibernetice în afara spațiului cibernetic militar. O altă dificultate o va constitui stabilirea unei zone întrunite de operații¹⁶ sau a unei zone de interes în spațiul cibernetic, atât timp cât comandanții au un control limitat în afara sistemelor și rețelelor proprii.

Amenințările cibernetice au un profund caracter asimetric, întrucât, cu resurse relativ limitate, un individ sau un grup de indivizi, afiliați sau nu cu structuri guvernamentale, pot genera efecte distructive semnificative cu impact destabilizator la nivelul unui stat. Astfel de acțiuni pot rămâne într-o zonă a „negării plauzibile” prin modul

¹⁵ Joint Doctrine Note 1/18, *Cyber and Electromagnetic Activities*, Development Concepts and Doctrine Centre, 2018.

¹⁶ Brad Bigelow, *Mission Assurance: Shifting the focus of Cyber Defence*, 9th International Conference on Cyber Conflict, NATO CCD COE Publication, Tallinn, 2017, p. 4.

Pentru comandanții militari, complexitatea domeniului cibernetic, suprapusă peste un mediu operațional deja complicat, congestionat și contestat în domeniile terestru aerian și maritim, adaugă noi provocări.

Principiile militare de conducere, funcțiile operaționale, principiile de planificare operațională permit integrarea spațiului cibernetic și vor ajuta comandanții militari să rămână mai degrabă concentrați pe îndeplinirea obiectivelor și a misiunii, decât pe efortul de a intra în detaliile specifice ale unui domeniu „unic”, tehnic și dificil de înțeles.

în care au fost planificate și desfășurate, făcând foarte dificilă atribuirea unor atacuri de acest fel sau luarea unor decizii privind eventuale contramăsuri. Cu atât mai dificilă va fi luarea unei decizii pentru un răspuns militar, fie el și pur cibernetic, chiar și în contextul unui atac cibernetic cu impact devastator. Este și unul dintre motivele pentru care campaniile ciberneticе au fost și vor continua să fie utilizate tot mai mult în contextul acțiunilor de tip hibrid.

Pentru comandanții militari, complexitatea domeniului cibernetic, suprapusă peste un mediu operațional deja complicat, congestionat și contestat în domeniile terestru aerian și maritim, adaugă noi provocări. De-a lungul anilor, răspunsul organizațiilor militare la această complexitate a fost: elaborarea de doctrine – care să sprijine procesul de înțelegere a domeniului; elaborarea de manuale de luptă – care să descrie specificul misiunilor, acțiunilor și efectelor pe câmpul de luptă; elaborarea de tactici, tehnici, proceduri care să ofere opțiuni rapide de răspuns, toate acestea completate de o instruire realistă care să contribuie la menținerea capacității de răspuns a forțelor la noile provocări operaționale.

Principiile militare de conducere, funcțiile operaționale, principiile de planificare operațională permit integrarea spațiului cibernetic și vor ajuta comandanții militari să rămână mai degrabă concentrați pe îndeplinirea obiectivelor și a misiunii, decât pe efortul de a intra în detaliile specifice ale unui domeniu „unic”, tehnic și dificil de înțeles. Adaptarea și clarificările doctrinare sunt esențiale, alături de alte activități specifice care să fie implementate pe întreg spectrul DOTMLPFI¹⁷, pentru a contribui la eliminarea ambiguităților de înțelegere și la dezvoltarea de capacități ciberneticе credibile în organizația militară.

Operațiile militare în spațiul cibernetic.

Misiuni, acțiuni și efecte în spațiul cibernetic

Operațiile în spațiul cibernetic sunt definite de doctrina britanică¹⁸ prin *planificarea și sincronizarea activităților în și prin spațiul cibernetic, cu scopul de a facilita libertatea de manevră și îndeplinirea obiectivelor militare*. Doctrina SUA propune o definiție apropiată¹⁹:

¹⁷ Doctrine, Organization, Training, Materiel, Leadership, Personnel, Facilities, Infrastructure.

¹⁸ *Cyber Primer, loc. cit.*, p.51.

¹⁹ Joint Publication 3-12, *Cyberspace Operations*, p. I-1, 8 iunie 2018.

utilizarea capacităților ciberneticе pentru atingerea unor obiective în sau prin spațiul cibernetic.

Spațiul cibernetic are relevanță pentru operațiile militare, atât din perspectiva activităților militare cu caracter defensiv, orientate cu preponderență către protecția capacităților proprii și menținerea libertății de manevră sau de acțiune, cât și din perspectiva activităților cu caracter ofensiv, prin utilizarea capacităților ciberneticе pentru a produce efecte în spațiul cibernetic sau în afara acestuia, în sprijinul atingerii obiectivelor stabilite de către comandanți. Activitățile militare în spațiul cibernetic pot fi desfășurate independent sau simultan cu alte acțiuni convenționale, cinetice sau non-cinetice.

Înțelegerea interdependenței domeniului cibernetic cu celelalte domenii operaționale este relevantă atât din postura defensivă, cât și din cea ofensivă. Vulnerabilitățile ciberneticе ale capacităților militare, interconectate sau nu cu alte sisteme sau rețele, odată exploatare de către adversar, se pot transforma în efecte în spațiul terestru, aerian sau maritim (schimbarea traiectoriei unei rachete, blocarea unui sistem de comandă și control, dezactivarea unor senzori sau a unui sistem de avertizare timpurie etc.). Periferia spațiului cibernetic are un rol semnificativ pentru domeniul militar, întrucât la periferia spațiului cibernetic se află echipamente, platforme de luptă, sisteme de armament, oameni, procese ce pot deveni oricând ținte sau victime colaterale ale unor atacuri în spațiul cibernetic.

Într-o variantă adaptată a clasificărilor realizate de doctrinele ciberneticе mai mature, precum cele ale SUA²⁰ și ale Marii Britanii²¹, poate fi utilizată ca model de referință următoarea clasificare a misiunilor în spațiul cibernetic:

❖ **Operarea sistemelor și rețelelor** – activități curente de instalare, configurare, operare și menținere în funcțiune a sistemelor și rețelelor de comunicații și informatică sau a sistemelor de armament digitale, precum și activități ca managementul și controlul serviciilor. Această misiune include acțiuni specifice ce contribuie la asigurarea *securității ciberneticе*, măsuri cu caracter predominant pasiv

²⁰ *Ibidem*, p. II – 1-7.

²¹ *Cyber Primer, loc. cit.*, pp. 51-57.

Spațiul cibernetic are relevanță pentru operațiile militare, atât din perspectiva activităților militare cu caracter defensiv, orientate cu preponderență către protecția capacităților proprii și menținerea libertății de manevră sau de acțiune, cât și din perspectiva activităților cu caracter ofensiv, prin utilizarea capacităților ciberneticе pentru a produce efecte în spațiul cibernetic sau în afara acestuia, în sprijinul atingerii obiectivelor stabilite de către comandanți.

orientate către protecția confidențialității, integrității și autenticității informațiilor, precum: criptarea, managementul cheilor, managementul și controlul configurației, acreditările de securitate, protecția antivirus, controlul accesului, actualizări software etc. Aceste acțiuni au ca efecte *protecția, controlul, securizarea* sistemelor și a rețelelor proprii în fața amenințărilor cunoscute.

❖ **Operațiile cibernetice defensive** au ca scop stoparea unor amenințări specifice/atacuri cibernetice iminente sau aflate în curs de desfășurare sau limitarea efectelor unor astfel de amenințări. Acestea pot include activități în sistemele și rețelele proprii – *măsuri defensive interne/apărare pasivă*, dar pot include și activități desfășurate în sisteme neutre sau ale adversarilor utilizate pentru declanșarea unui atac – *măsuri defensive externe/acțiuni de răspuns/apărare activă* (ex. scoaterea din funcțiune totală sau temporară a unui server extern utilizat pentru atacuri de tip DDOS²²). Aceste activități sunt de *apărare cibernetică* și au printre efecte *reziliența* în spațiul cibernetic²³, *blocarea* atacurilor, *recuperarea* informațiilor sau *reluarea funcționării* sistemelor afectate.

❖ **Culegerea de informații, supravegherea și cercetarea (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance/ISR) în spațiul cibernetic** – activități de colectare de date și informații în spațiul cibernetic cu utilizarea de *metode neintruzive* (ex. informații din surse deschise) sau *intruzive* (ex. software malițios) cu scopul de a cunoaște amenințările și situația din spațiul cibernetic, precum și capacitățile cibernetice ale adversarilor. Acestea constituie *acțiuni de exploatare a spațiului cibernetic*, ce pot contribui la pregătirea informativă a câmpului de luptă. Efectele asociate cu aceste acțiuni pot fi: *observarea* sistemelor și rețelelor adversarului, *localizarea* unor sisteme, *colectarea* unor informații sau *capturarea* unor informații relevante pentru spațiul cibernetic sau pentru alte domenii.

❖ **Operații cibernetice ofensive** – activități desfășurate în spațiul cibernetic sau prin spațiul cibernetic ce au ca scop producerea de

²² Distributed Denial of Service.

²³ Reziliență – capacitatea unei organizații sau a unei platforme de a rezista în fața unui atac cibernetic și de a-și recupera funcționalitatea, fără a afecta îndeplinirea misiunii sau atingerea obiectivelor.

efecte relevante pentru atingerea obiectivelor militare. Aceste activități iau forma *atacurilor cibernetice* ce pot avea ca efecte temporare sau permanente *scoaterea din funcțiune* a unor capacități, *degradarea* sau *blocarea* unor funcționalități sau a accesului adversarilor la informațiile stocate în propriile sisteme.

Figura nr. 1 ilustrează relațiile dintre diferitele tipuri de misiuni în spațiul cibernetic, acțiunile specifice acestora și efectele potențiale ale acestor acțiuni în spațiul cibernetic sau în afara acestuia.

SPECTRUL OPERAȚIILOR ÎN SPAȚIUL CIBERNETIC

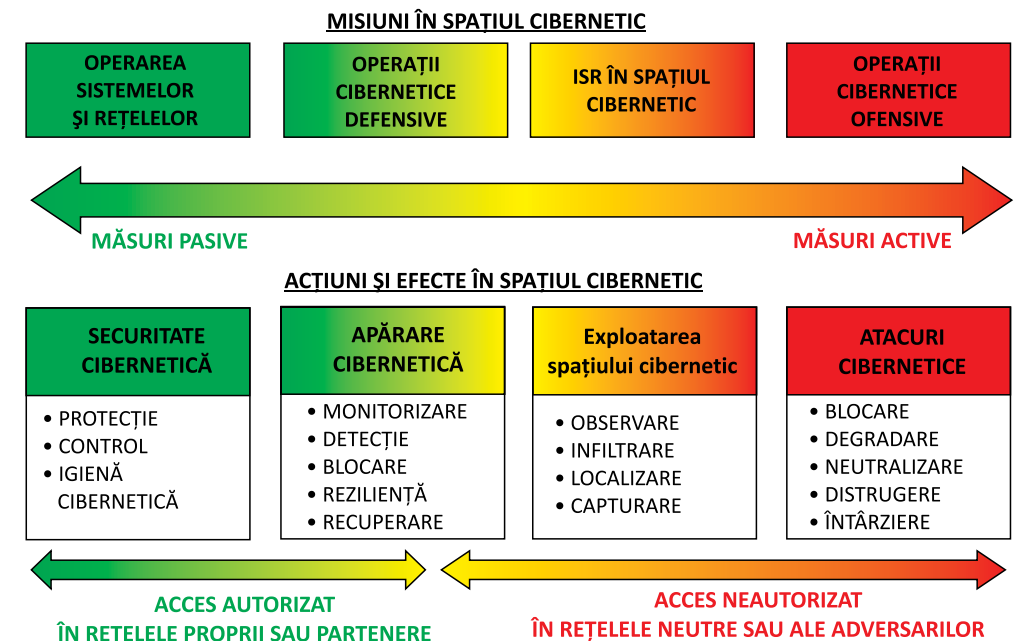

Figura nr. 1: Spectrul operațiilor și misiunilor în spațiul cibernetic

Nu toate misiunile și activitățile descrise mai sus sunt desfășurate de forțe cibernetice specializate. Măsurile de securitate cibernetică sunt specifice tuturor echipamentelor ce stochează, procesează sau transmit informații cu caracter militar și sunt implementate de administratorii sistemelor de armament, administratorii de sistem sau de securitate și de specialiștii de comunicații și informatică din toate categoriile de forțe. Implementarea unor măsuri mai active în contextul apărării cibernetice necesită, în schimb, competențe

Principiile luptei armate și principiile de planificare a operațiilor rămân valabile și în cazul misiunilor și acțiunilor în spațiul cibernetic. Eforturile de operaționalizare a spațiului cibernetic scot liderii militari din zona lor de confort, întrucât spațiul cibernetic are alte caracteristici decât celelalte domenii operaționale. Cu toate acestea, fundamentele militare rămân perfect valide și în spațiul cibernetic.

și forțe specializate, echipe de răspuns rapid la incidente cibernetice, în timp ce activitățile ISR și atacurile cibernetice sunt activități foarte specializate ce pretinde competențe cibernetice de nivel înalt și au un caracter special datorită necesității de a accesa neautorizat rețele din afara spațiului cibernetic propriu. Acest gen de activități impune un mandat legal solid, sprijin solid cu informații și cooperare între mai multe departamente sau instituții.

Principiile luptei armate și principiile de planificare a operațiilor rămân valabile și în cazul misiunilor și acțiunilor în spațiul cibernetic. Eforturile de operaționalizare a spațiului cibernetic scot liderii militari din zona lor de confort, întrucât spațiul cibernetic are alte caracteristici decât celelalte domenii operaționale. Cu toate acestea, fundamentele militare rămân perfect valide și în spațiul cibernetic. O abordare de tip manevrier, ca exemplu, poate fi aplicată și în spațiul cibernetic, prin:

- contribuția capacităților și forțelor cibernetice la identificarea de soluții indirecte, cu eforturi și riscuri minime, pentru reducerea motivației de luptă a adversarului și subminarea rezilienței acestuia;
- manipularea înțelegerii câmpului de luptă de către inamic sau limitarea cunoașterii situației de către acesta prin integrarea și utilizarea spațiului cibernetic în operațiilor informaționale;
- atacarea capacităților critice, a nodurilor de comandă, a liniilor de aprovizionare și a sistemelor de comunicații prin acțiuni în spațiul cibernetic pentru limitarea libertății de acțiune și decizie a adversarilor, în scopul reducerii coeziunii.

Operațiile militare în spațiul cibernetic – constrângeri și limitări –

Posibilitatea de a exploata întregul potențial militar pe care spectrul activităților în spațiul cibernetic îl oferă se confruntă cu o serie de provocări. Pe măsură ce activitățile în spațiul cibernetic avansează către măsuri mai active și necesită accesarea spațiului cibernetic „neutru” sau al adversarilor, limitările și constrângerile pentru operațiile militare se amplifică.

Una dintre principalele constrângeri pentru operațiile în spațiul cibernetic este de natură legală, fie că avem în vedere prevederile

legale naționale sau pe cele internaționale. Accesarea altor rețele poate avea consecințe dificil de controlat. Cine, în ce condiții va autoriza măsuri active de apărare cibernetică în spațiul cibernetic național? Ce autoritate și responsabilitate dețin organizațiile militare și ce reguli de angajare respectă? În mediul internațional, problematica este cu atât mai complicată, fiind încă dificilă obținerea unui consens cu privire la aplicabilitatea dreptului internațional în spațiul cibernetic. Când un atac cibernetic devine un atac armat? Ce criterii trebuie să îndeplinească atribuirea unui atac cibernetic? Când este justificată și legală aplicarea de contramăsuri în spațiul cibernetic? Subiectul este unul complex, analizat și dezbătut pe larg în contextul elaborării *Manualului Tallinn*.

O altă limitare este aceea a dificultății temporizării și evaluării efectelor unui atac cibernetic, evaluarea efectelor fiind un proces foarte diferit față de atacurile cinetice. Caracteristicile armelor cibernetice fac pagubele colaterale foarte dificil de controlat sau estimat, iar posibilitatea reutilizării armelor cibernetice proprii de către adversar, după ce acestea au fost detectate sau și-au manifestat efectele, creează un gen nou de probleme cu care celelalte domenii nu se confruntă. Identificarea și posibilitatea atribuirii de către adversar a unor acțiuni ofensive desfășurate de forțele proprii în rețelele adversarilor pot crea, de asemenea, probleme similare cu cele ale activităților specifice de culegere de informații. Cu toate acestea, spațiul cibernetic oferă mult mai multe posibilități pentru desfășurarea de activități acoperite, cu riscuri și costuri mai scăzute, cu utilizarea unor terțe părți pentru a face dificilă atribuirea și eventualele contramăsuri. Atacurile cibernetice ale diverșilor actori din spațiul cibernetic continuă să fie eficiente, cu un impact major, în ciuda acestor constrângeri și limitări.

Asumarea unui nivel de ambiție pentru forțele cibernetice, care să includă potențialul desfășurării de acțiuni cibernetice ofensive, va trebui să țină cont de o serie de aspecte, precum:

- În ce măsură operațiile cibernetice ofensive și deținerea unei astfel de capacități contribuie la postura de descurajare și justifică resursele utilizate?
- Care sunt costurile implementării unei astfel de capacități și cât de ușor se ajunge la agilitatea organizațională necesară?

Caracteristicile armelor cibernetice fac pagubele colaterale foarte dificil de controlat sau estimat, iar posibilitatea reutilizării armelor cibernetice proprii de către adversar, după ce acestea au fost detectate sau și-au manifestat efectele, creează un gen nou de probleme cu care celelalte domenii nu se confruntă.

Sunt necesare transformări organizaționale și un nou tip de leadership pentru a oferi domeniului militar agilitatea și capacitatea de a identifica și înțelege evoluțiile tehnologice, noile amenințări, pentru a operaționaliza tehnologiile emergente și a le transforma în avantaje operaționale.

Operaționalizarea spațiului cibernetic va impune adoptarea unui cadru de reglementare matur, strategii și politici la nivel național și departamental, adaptarea doctrinelor și conceptelor militare, a procesului de luare a deciziilor, dezvoltarea de capacități cibernetic susținute de investiții consistente.

- Se poate realiza o integrare eficientă a sprijinului de informații, indispensabil în astfel de activități, în procesul de planificare operațională?
- Sunt suficient de mature procesele de targeting pentru a include efectele ofensive în spațiul cibernetic?
- Putem fi la fel de eficienți în spațiul cibernetic ca în domeniile terestru, aerian și maritim fără efecte ofensive în spațiul cibernetic?

Organizare și leadership în spațiul cibernetic

Conflictele contemporane impun dezvoltarea unui nou set de competențe pentru organizațiile militare și pentru liderii militari. Tehnologiile emergente vor sta la baza noilor provocări la adresa securității naționale și internaționale. Sunt necesare transformări organizaționale și un nou tip de leadership pentru a oferi domeniului militar agilitatea și capacitatea de a identifica și înțelege evoluțiile tehnologice, noile amenințări, pentru a operaționaliza tehnologiile emergente și a le transforma în avantaje operaționale.

Operaționalizarea spațiului cibernetic impune integrarea forțelor și capabilităților cibernetic militare în procesul de planificare, în operații și misiuni, dezvoltarea unor capabilități relevante în contextul conflictelor de tip hibrid, precum și pentru întreg spectrul de evoluție a conflictelor de la pace spre criză și conflict armat. Sprijinul cu informații, în acest context, va fi vital atât pentru cunoașterea amenințărilor și identificarea riscurilor la adresa sistemelor proprii, cât și pentru cunoașterea vulnerabilităților sistemelor și rețelelor adversarilor.

Operaționalizarea spațiului cibernetic va impune adoptarea unui cadru de reglementare matur, strategii și politici la nivel național și departamental, adaptarea doctrinelor și conceptelor militare, a procesului de luare a deciziilor, dezvoltarea de capabilități cibernetic susținute de investiții consistente.

În majoritatea statelor membre ale NATO, recunoașterea domeniului cibernetic ca nou domeniu operațional a coincis cu înființarea unor comandamente cibernetic sau cu extinderea misiunilor, responsabilităților și autorității unor comandamente deja existente. Variantele adoptate pentru înființarea unor astfel de structuri variază în funcție

de cadrul de reglementare a securității la nivel național, a rolului și mandatului pe care ministerele apărării și forțele pentru apărare sau operații cibernetic le au și a nivelului de ambiție în spațiul cibernetic asumat la nivel politic. Iată câteva dintre modelele organizaționale adoptate de către alte state membre ale NATO:

❖ SUA au marcat recunoașterea spațiului cibernetic ca domeniu operațional prin adoptarea, în anul 2011, de către Departamentul Apărării, a unei noi strategii cibernetic²⁴ și prin înființarea Comandamentului Cibernetic (USCYBERCOM), ca structură în subordinea Comandamentului Strategic al SUA (USSTRATCOM), cu misiunea de a direcționa, sincroniza și coordona planificarea și executarea operațiilor în spațiul cibernetic în scopul apărării și promovării intereselor naționale ale SUA, în colaborare cu partenerii naționali și internaționali²⁵. Viziunea CYBERCOM este de a obține și menține superioritatea în spațiul cibernetic, la nivel tactic și operativ, cu scopul de a influența comportamentul adversarilor și de a furniza avantaje strategice și operaționale Forței Întrunite²⁶.

❖ Marea Britanie a inclus în strategia sa de securitate cibernetică²⁷, publicată în noiembrie 2011, înființarea Grupului pentru operații cibernetic al apărării (Defence Cyber Operations Group), ulterior redenumit Grupul Cibernetic al Forțelor Întrunite (Joint Forces Cyber Group/JFCG), aflat în subordinea Comandamentului Forțelor Întrunite, cu rolul de a elabora noi tehnici, tactici și planuri în scopul furnizării de efecte militare, inclusiv o protecție sporită, prin intermediul operațiilor în spațiul cibernetic. Ulterior, în mai 2013, a fost constituit Joint Cyber Reserve Force (JCRF) în JFCG, cu scopul de a răspunde necesității crescute de personal competent în domeniul cibernetic. În anul 2016, anul publicării noii strategii naționale pentru securitate cibernetică²⁸, a fost înființat Centrul Național pentru Securitate Cibernetică

Viziunea CYBERCOM este de a obține și menține superioritatea în spațiul cibernetic, la nivel tactic și operativ, cu scopul de a influența comportamentul adversarilor și de a furniza avantaje strategice și operaționale Forței Întrunite.

²⁴ Department of Defense Strategy for Operating in Cyberspace, iulie 2011.

²⁵ <https://www.cybercom.mil/About/Mission-and-Vision/>, accesat la 3 iulie 2018.

²⁶ US CYBERCOM Vision, aprilie 2018.

²⁷ https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/60961/uk-cyber-security-strategy-final.pdf The UK Cyber Security Strategy, noiembrie 2011, accesat la 3 iulie 2018.

²⁸ https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/567242/national_cyber_security_strategy_2016.pdf National cyber security strategy 2016-2021, noiembrie 2016.

În Spania, Comandamentul Cibernetic Întrunit (Joint Cyber Command/JCC) a fost înființat în februarie 2013, cu misiunea de a planifica și executa acțiuni de apărare cibernetică în rețelele și sistemele informatice și de telecomunicații ale Ministerului Apărării sau ale celor de interes pentru apărarea națională. De asemenea, contribuie la un răspuns adecvat, inclusiv cu operații cibernetică ofensive, la amenințările și agresiunile din spațiul cibernetic care ar putea afecta apărarea națională.

(National Cyber Security Centre), ca parte a GCHQ (Government Communications Headquarters), cu rolul de structură integratoare a eforturilor de protecție a serviciilor și infrastructurilor naționale critice în fața amenințărilor din spațiul cibernetic, sprijinit militar de Centrul pentru Operații Cibernetic (Cyber Security Operations Centre), a cărui înființare a fost anunțată în aprilie 2016, cu misiunea de a proteja spațiul cibernetic al Ministerului Apărării.

❖ În Spania, Comandamentul Cibernetic Întrunit (Joint Cyber Command/JCC) a fost înființat în februarie 2013, în subordinea Comandamentului Operațional al Forțelor Armate Spaniole, cu misiunea²⁹ de a planifica și executa acțiuni de apărare cibernetică în rețelele și sistemele informatice și de telecomunicații ale Ministerului Apărării sau ale celor de interes pentru apărarea națională. De asemenea, contribuie la un răspuns adecvat, inclusiv cu operații cibernetică ofensive, la amenințările și agresiunile din spațiul cibernetic care ar putea afecta apărarea națională. Apărarea zonei de responsabilitate cibernetică a Ministerului Apărării este o misiune permanentă a comandamentului. JCC include CERT³⁰-ul militar spaniol.

❖ Carta Albă a Apărării³¹, publicată de Ministerul Apărării Francez în anul 2013, recunoaște spațiul cibernetic ca spațiu de confruntare și ca domeniu operațional. Dezvoltarea capabilităților militare de apărare cibernetică este o prioritate, aflată în legătură strânsă cu activitatea de informații. Franța își asumă angajamentul pentru dezvoltarea unei organizații militare de apărare cibernetică, integrată în forțele armate, care să dispună de capabilități ofensive și defensive³² cu scopul de a pregăti sau sprijini operațiile militare. Comandamentul forțelor cibernetică (COMCYBER) a fost înființat în anul 2017, cu următoarele misiuni³³: protecția sistemelor informatice din responsabilitatea Statului Major al Apărării; conducerea apărării sistemelor informatice

²⁹ <http://www.emad.mde.es/CIBERDEFENSA/>, accesat la 3 iulie 2018.

³⁰ Computer Emergency Response Team.

³¹ <https://www.defense.gouv.fr/portail/enjeux2/politique-de-defense/le-livre-blanc-sur-la-defense-et-la-securite-nationale-2013/livre-blanc-2013> *Livre blanc défense et sécurité nationale*, aprilie 2013.

³² *Ibidem*, p. 89.

³³ <https://www.defense.gouv.fr/portail/enjeux2/la-cyberdefense/la-cyberdefense/presentation>, accesat la 3 iulie 2018.

ale Ministerului Apărării, cu excepția celor aparținând direcțiilor de informații din minister; planificarea și conducerea operațiilor de apărare cibernetică sub autoritatea loțiitorului pentru operații al șefului apărării; contribuția la politica de resurse umane în domeniul apărării cibernetică, precum și la elaborarea politicilor naționale din domeniu și planificarea cooperării inter-instituționale; definirea cerințelor tehnice specifice domeniului; asigurarea coerenței modelului de apărare cibernetică a ministerului și coordonarea generală a acestuia; dezvoltarea unei rezerve pentru forțele de apărare cibernetică. Structura își exercită autoritatea asupra a trei centre: Centrul de Analiză în Lupta Informatică Defensivă; Centrul de Audit de Securitate a Sistemelor Informatice și Centrul pentru Rezerva și Pregătirea Operațională a Apărării Cibernetică.

Structuri și comandamente cibernetică similare au înființat și alte state: Norvegia – 2012, Olanda – 2014 cu responsabilități defensive și ofensive³⁴, Italia – septembrie 2017; Estonia – iulie 2018.

Aproape fără excepție în exemplele prezentate, recunoașterea spațiului cibernetic ca domeniu operațional a fost justificată de impactul atacurilor cibernetică la adresa securității, prosperității și stabilității naționale, fiind asumată, la nivel politic, prin adoptarea de strategii cibernetică la nivel național și departamental și fiind însoțită de investiții considerabile în capabilitățile de apărare cibernetică.

În pofida opțiunilor de adaptare organizațională particularizate, o serie de aspecte reies ca fiind comune în strategiile naționale de securitate cibernetică și în demersurile de înființare a unor structuri militare cibernetică specializate:

- Necesitatea unor transformări organizaționale și doctrinare pentru adaptarea la ritmul alert de transformare și evoluție a amenințărilor din spațiul cibernetic.
- Necesitatea stabilirii unui lanț clar de comandă și a delimitării rolului, responsabilităților și autorităților ministerelor apărării și comandamentelor cibernetică în raport cu alte instituții din domeniul securității naționale.

³⁴ <https://english.defensie.nl/topics/cyber-security/cyber-command>, accesat la 3 iulie 2018.

Recunoașterea spațiului cibernetic ca domeniu operațional a fost justificată de impactul atacurilor cibernetică la adresa securității, prosperității și stabilității naționale, fiind asumată, la nivel politic, prin adoptarea de strategii cibernetică la nivel național și departamental și fiind însoțită de investiții considerabile în capabilitățile de apărare cibernetică.

Deși nu toate statele își asumă explicit, public, intenția de dezvoltare a capacităților cibernetice ofensive, operațiile cibernetice ofensive nu sunt în general considerate un domeniu tabu, ci doar un alt instrument aflat la dispoziția comandanților militari dintr-un spectru mai larg de misiuni și acțiuni posibile în spațiul cibernetic

În anul 2014, la Summit-ul NATO din Țara Galilor, a fost anunțată adoptarea Politicii extinse a NATO în domeniul apărării cibernetice, care a reafirmat indivizibilitatea securității Alianței și necesitatea prevenirii, detecției, rezilienței, recuperării și apărării în spațiul cibernetic.

- Necesitatea determinării clare a zonei de responsabilitate militară în spațiul cibernetic.
- Necesitatea asumării unor investiții semnificative în capacități de apărare cibernetică.
- Necesitatea unei cooperări strânse cu comunitatea de informații.
- Dificultatea atragerii personalului înalt specializat în domeniul cibernetic.
- Necesitatea cooperării inter-instituționale eficiente și a unei colaborări strânse cu industria de profil și cu instituțiile de învățământ.

O altă observație este aceea că, deși nu toate statele își asumă explicit, public, intenția de dezvoltare a capacităților cibernetice ofensive, operațiile cibernetice ofensive nu sunt în general considerate un domeniu tabu, ci doar un alt instrument aflat la dispoziția comandanților militari dintr-un spectru mai larg de misiuni și acțiuni posibile în spațiul cibernetic (vezi *Figura nr. 1*).

Utilizarea capacităților și forțelor cibernetice în operații este supusă unor constrângeri și limitări semnificative din perspectiva dificultății atribuirii atacurilor și a asumării unor contramăsuri. În ciuda faptului că descurajarea în spațiul cibernetic este mult mai dificil de cuantificat în comparație cu descurajarea altor amenințări strategice³⁵, dintr-o perspectivă pur militară, întreg spectrul operațiilor, misiunilor și acțiunilor în spațiul cibernetic poate avea o relevanță semnificativă în raport cu rolul organizației militare pe timp de pace, criză și război.

Operaționalizarea spațiului cibernetic la nivelul NATO

Pe fondul intensificării atacurilor cibernetice și al creșterii amenințărilor din spațiul cibernetic, și NATO a adoptat, progresiv, o serie de decizii care să îmbunătățească postura de apărare și descurajare a Alianței.

În anul 2014, la Summit-ul NATO din Țara Galilor, a fost anunțată³⁶ adoptarea Politicii extinse a NATO în domeniul apărării cibernetice, care a reafirmat indivizibilitatea securității Alianței și necesitatea prevenirii,

³⁵ Robert Mandel, *Optimizing Cyberdeterrence*, Georgetown University Press, Washington, 2017, p. 228.

³⁶ https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm Wales Summit Declaration, accesat la 23 august 2018.

detecției, rezilienței, recuperării și apărării în spațiul cibernetic. A fost reafirmat mandatul defensiv al NATO. Liderii politici au decis asupra faptului că apărarea cibernetică face parte din sarcina fundamentală de apărare colectivă a Alianței, atacurile cibernetice având potențialul de a produce efecte similare cu atacurile convenționale.

Summit-ul de la Varșovia din anul 2016 a marcat o transformare semnificativă la nivel aliat prin recunoașterea spațiului cibernetic ca nou domeniu operațional³⁷, în care Alianța va trebui să fie în măsură să se apere la fel de eficient cum o face în domeniile terestru, aerian și maritim pentru menținerea libertății de acțiune și decizie. Apărarea cibernetică va fi integrată în procesul de planificare a operațiilor și misiunilor Alianței. Dezvoltarea de capacități de apărare cibernetică și partajarea de informații în acest domeniu au devenit tot mai importante. Tot Summit-ul de la Varșovia a marcat adoptarea, de către șefii de state și de guverne, a Angajamentului Aliaților pentru apărarea rețelelor și infrastructurilor naționale și dezvoltarea capacităților proprii de apărare cibernetică (*Cyber Defence Pledge*)³⁸ și recunoașterea aplicabilității dreptului internațional în spațiul cibernetic.

Anunțarea înființării Centrului pentru Operații Cibernetice ca parte din procesul de adaptare a Structurii de Comandă a NATO a marcat un alt pas semnificativ pentru operaționalizarea domeniului la nivelul NATO, urmat, în anul 2018, la Summit-ul de la Bruxelles, de decizia³⁹ de a integra efectele cibernetice puse la dispoziție voluntar de către aliați în misiunile și operațiilor Alianței.

Mandatul NATO în spațiul cibernetic rămâne, în continuare, unul defensiv, dar, similar cu celelalte domenii operaționale, națiunile pot contribui cu forțe și capacități cibernetice pentru a crește reziliența Alianței și a contracara întreg spectrul amenințărilor din spațiul cibernetic, inclusiv pe cele utilizate ca parte a unor campanii hibride.

³⁷ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm Warsaw Summit Communique, accesat la 23 august 2018.

³⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133177.htm Cyber Defence Pledge, accesat la 23 august 2018.

³⁹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm Brussels Summit Declaration, accesat la 23 august 2018.

Summit-ul de la Varșovia din anul 2016 a marcat o transformare semnificativă la nivel aliat prin recunoașterea spațiului cibernetic ca nou domeniu operațional, în care Alianța va trebui să fie în măsură să se apere la fel de eficient cum o face în domeniile terestru, aerian și maritim pentru menținerea libertății de acțiune și decizie.

Mandatul NATO în spațiul cibernetic rămâne, în continuare, unul defensiv, dar, similar cu celelalte domenii operaționale, națiunile pot contribui cu forțe și capacități cibernetice pentru a crește reziliența Alianței și a contracara întreg spectrul amenințărilor din spațiul cibernetic, inclusiv pe cele utilizate ca parte a unor campanii hibride

Asigurarea misiunii este definită ca fiind procesul de asigurare a protecției, funcționării continue și a rezilienței capacităților și bunurilor, inclusiv a personalului, echipamentului, facilităților, rețelelor, informațiilor și sistemelor informaționale, a infrastructurii și lanțurilor de aprovizionare, critice pentru îndeplinirea funcțiilor esențiale pentru misiune ale Departamentului Apărării, în orice condiții sau mediu de operare.

Schimbare de paradigmă – de la securitatea cibernetică la asigurarea misiunii –

Unul dintre principalele argumente invocate de NATO pentru operaționalizarea spațiului cibernetic a fost necesitatea optimizării măsurilor de asigurare a misiunii (*mission assurance*) pentru îndeplinirea de către forțele NATO a sarcinilor fundamentale ale Alianței⁴⁰, în condițiile unui spațiu cibernetic competitiv și contestat.

Conceptul de asigurare a misiunii a fost dezvoltat la nivelul SUA începând cu anul 2010, ca parte a politicii Departamentului Apărării pentru Protecția Infrastructurilor Critice Proprii (*DoD Directive 3020.40, Defense Critical Infrastructure Program*). Această politică a fost completată în anul 2012 de o Strategie pentru Asigurarea Misiunii (*DoD Mission Assurance Strategy*) și de un cadru de implementare (*DoD Mission Assurance Strategy Implementation Framework*), adoptat în anul 2013.

Asigurarea misiunii este definită⁴¹ ca fiind procesul de asigurare a protecției, funcționării continue și a rezilienței capacităților și bunurilor, inclusiv a personalului, echipamentului, facilităților, rețelelor, informațiilor și sistemelor informaționale, a infrastructurii și lanțurilor de aprovizionare, critice pentru îndeplinirea funcțiilor esențiale pentru misiune ale Departamentului Apărării, în orice condiții sau mediu de operare. Funcțiile esențiale pentru misiune sunt cele legate direct de îndeplinirea misiunii organizației militare, de capacitatea instituției de a furniza servicii vitale, de a-și exercita autoritatea, capacitatea de control și de coordonare.

Procesul de asigurare a misiunii se bazează pe patru piloni, astfel⁴²:

- Identificarea misiunilor și funcțiilor critice și a capacităților esențiale pentru îndeplinirea acestor misiuni și funcțiuni.
- Evaluarea integrată și cuprinzătoare a riscurilor la adresa misiunii, inclusiv în ceea ce privește interdependențele dintre capacități.
- Implementarea unor măsuri de diminuare a riscurilor.
- Monitorizarea performanței măsurilor de diminuare a riscurilor.

⁴⁰ Brad Bigelow, *Mission Assurance: Shifting the focus of Cyber Defence*, 9th International Conference on Cyber. Conflict, NATO CCD COE Publication, Tallinn, 2017, p. 6.

⁴¹ DoD Directive 3020.40, *Defense Critical Infrastructure Program (DCIP)*, 2016.

⁴² *DoD Mission Assurance Strategy*, 2013.

Cerințele privind securitatea cibernetică, operațiile cibernetic și evaluările de risc în domeniul cibernetic vor trebui integrate în procesele de asigurare a misiunii de la nivelul întregii organizații sau operații, după caz.

Cea mai bună descurajare a adversarilor care încearcă să rupă simetria de forțe prin utilizarea atacurilor cibernetic nu va fi blocarea cu orice costuri a amenințărilor din spațiul cibernetic, ci demonstrarea în fața adversarilor a capacității de gestionare a consecințelor unor astfel de atacuri.

Asigurarea misiunii poate contribui la identificarea riscurilor specifice, inclusiv în domeniul cibernetic, oferind liderilor militari capacitatea de a avea o situație concretă a capacităților critice pentru misiune, a nivelului de protecție a acestor capacități și a riscurilor actuale sau potențiale la adresa acestora. Va deveni posibilă identificarea de priorități în diminuarea riscurilor și vulnerabilităților și vor exista fundamente solide pentru luarea unor decizii de investiții în domeniul securității și apărării cibernetic.

Identificarea riscurilor este un proces a cărui importanță este adesea subestimată, dar care are un rol esențial, atât din perspectiva organizațională a asigurării misiunii, cât și din perspectiva operațională, a asigurării misiunii în operațiile militare. Identificarea misiunilor critice, a capacităților esențiale pentru misiune și a riscurilor va permite stabilirea de roluri și responsabilități clare și va facilita luarea unor decizii informate. Domeniul cibernetic va contribui la evaluarea riscurilor alături de celelalte domenii operaționale. Cerințele privind securitatea cibernetică, operațiile cibernetic și evaluările de risc în domeniul cibernetic vor trebui integrate în procesele de asigurare a misiunii de la nivelul întregii organizații sau operații, după caz.

Este necesar ca planurile militare să ia în considerare ca punct de plecare premisa unui mediu cibernetic intens contestat și degradat, în care adversarii pot avea succes, exploatând vulnerabilități cunoscute sau necunoscute ale rețelelor și sistemelor proprii, vulnerabilități în domeniul fizic, virtual, uman sau în alte medii relevante, precum spectrul electromagnetic. La fel ca și în celelalte domenii, organizația militară va trebui să demonstreze că are capacitatea și agilitatea de a rezista în fața oricăror tipuri de atacuri, inclusiv a celor venite din spațiul cibernetic. Cea mai bună descurajare a adversarilor care încearcă să rupă simetria de forțe prin utilizarea atacurilor cibernetic nu va fi blocarea cu orice costuri a amenințărilor din spațiul cibernetic, ci demonstrarea în fața adversarilor a capacității de gestionare a consecințelor unor astfel de atacuri⁴³.

Planificarea pentru cel mai periculos sau pentru cel mai probabil curs de acțiune al adversarului în spațiul cibernetic este la fel de relevantă ca și în celelalte domenii. Alături de redundanța sistemelor,

⁴³ Martin C. Libicki, *op. cit.*, p. 176.

Spațiul cibernetic, prin nivelul ridicat de interconectare și interdependență a rețelelor și sistemelor, este un mediu în care principiul verigii celei mai slabe are o validitate crescută. Actorii din spațiul cibernetic vor căuta națiunea cu securitatea cibernetică cea mai precară pentru a-și lansa de acolo atacurile și a-și masca postura.

O cultură a rezilienței cibernetice, orientată către asigurarea misiunii, va ajuta comandanții militari să planifice operațiile pe baza unor estimări consistente și să reducă riscul operațional.

reziliența în spațiul cibernetic va trebui să devină parte din cultura organizațională. Și din această perspectivă cooperarea inter-instituțională și internațională joacă un rol fundamental. Reziliența nu poate rămâne o insulă, limitată la un domeniu particular precum cel militar sau la o misiune specifică.

Spațiul cibernetic, prin nivelul ridicat de interconectare și interdependență a rețelelor și sistemelor, este un mediu în care principiul verigii celei mai slabe are o validitate crescută. Actorii din spațiul cibernetic vor căuta națiunea cu securitatea cibernetică cea mai precară pentru a-și lansa de acolo atacurile și a-și masca postura. Dacă lanțul de aprovizionare este compromis și componente hardware sau software malițioase au fost instalate pe sistemele proprii în procesul de producție, echipamentele de securitate cibernetică performante nu vor mai avea nicio relevanță, la fel cum nu vor mai avea aceeași relevanță capacități cibernetice militare solide, dacă rețeaua națională de energie electrică a fost întreruptă ca rezultat al unui atac cibernetic. Apărarea cibernetică și reziliența în spațiul cibernetic trebuie să fie un joc de echipă.

O cultură a rezilienței cibernetice, orientată către asigurarea misiunii, va ajuta comandanții militari să planifice operațiile pe baza unor estimări consistente și să reducă riscul operațional. În general, se așteaptă de la capacitățile militare înalt tehnologizate să se constituie mai degrabă în avantaje operaționale decât în riscuri, dar acest lucru nu se va întâmpla de la sine. „Proprietarul” riscului operației va fi întotdeauna comandantul militar, care va trebui să dispună de mijloace care să îi permită să identifice riscurile și să le gestioneze. Identificarea riscurilor îi va permite să adopte măsuri de diminuare a acestora, să crească reziliența operațională, să consolideze procesul de planificare a misiunilor prin corelarea capacităților cu planificarea și execuția operațiilor și cu procese cheie de comandă și control, în scopul îndeplinirii cu succes a misiunii.

Securitatea cibernetică nu este suficientă pentru asigurarea succesului misiunii, riscurile nu pot rămâne cunoscute doar la nivelul administratorului de sistem sau la nivelul operatorului unui sistem de armament. Paradigma securității cibernetice creează posibilitatea implementării unor măsuri mai degrabă pasive, localizate, din perspectivă predominant tehnică: realizarea unor arhitecturi de securitate, implementarea unor mecanisme

de securitate, instalarea de echipamente, acreditarea de securitate a sistemelor, măsuri tipice pentru majoritatea organizațiilor, nu doar pentru cea militară.

În contextul *apărării cibernetice* sunt necesare capacități mai performante, de monitorizare activă a rețelelor, de detectare a anomaliilor și vulnerabilităților, precum și implementarea unor măsuri active de răspuns la amenințări iminente sau aflate în curs de desfășurare. Dezvoltarea de *capacități cibernetice ISR sau ofensive* și coordonarea efectelor în spațiul cibernetic, cu efecte în celelalte domenii operaționale, deschid noi oportunități pentru organizația militară. Cu toate acestea, în lipsa unui cadru conceptual precum cel oferit de asigurarea misiunii, relevanța întregului spectru al misiunilor și activităților în spațiul cibernetic rămâne, din perspectiva comandanților militari, într-o zonă abstractă, predominant tehnică.

Concluzii și propuneri

În contextul republicării, la finalul anului 2017, a *Legii nr. 346/2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale, cu modificările și completările ulterioare*, se prefigurează o schimbare de paradigmă și la nivel național în acest domeniu. Statul Major al Apărării asigură, conform legii, planificarea și conducerea operațiilor la nivel strategic, inclusiv în spațiul cibernetic. Structura de forțe a armatei include forțe pentru apărare cibernetică și un Comandament pentru Apărare Cibernetică. Legea menționează, de asemenea, rolul Direcției Generale de Informații a Apărării în desfășurarea de acțiuni specifice în spațiul cibernetic în scopul cunoașterii, monitorizării și contracarării agresiunilor cibernetice care vizează infrastructurile cibernetice critice ale Ministerului Apărării Naționale.

Va fi necesară și la nivel național definirea atentă a spațiului cibernetic militar, a relațiilor de cooperare instituțională cu celelalte structuri cu responsabilități în domeniul securității naționale, cu structurile mandatate să se ocupe de criminalitatea cibernetică, cu structurile de informații militare și naționale, cu CERT-urile de la nivel național și cu industria de specialitate.

Eforturile de organizare și transformare, precum și cele de dezvoltare de capacități vor trebui sprijinite de strategii mature pentru domeniul cibernetic, abordări integrate la nivel guvernamental, un pachet legislativ

Dezvoltarea de capacități cibernetice ISR sau ofensive și coordonarea efectelor în spațiul cibernetic, cu efecte în celelalte domenii operaționale, deschid noi oportunități pentru organizația militară.

Corelarea capacităților militare și a vulnerabilităților acestora cu obiectivele misiunii sau ale organizației va genera o nouă perspectivă pentru decidenți, iar comandanții militari vor avea argumente suficiente să își asume un rol activ în spațiul cibernetic, cu sprijinul forțelor specializate.

solid, care să pună realmente la dispoziția structurilor specializate instrumentele și resursele necesare pentru dezvoltarea și utilizarea de capacități în spațiul cibernetic, în scop defensiv și, în anumite situații și condiții, sub control politic strict, utilizarea de capacități cibernetică ofensive.

Adoptarea de către organizația militară a unei metodologii pentru asigurarea misiunii, centrată pe identificarea și protejarea capacităților critice pentru misiune și pe reducerea riscurilor operaționale, alături de o adaptare doctrinară consistentă în ceea ce privește spațiul cibernetic are potențialul de a transforma semnificativ cultura organizațională, procesul de planificare a operațiilor și executarea acestora, în contextul operaționalizării spațiului cibernetic. Corelarea capacităților militare și a vulnerabilităților acestora cu obiectivele misiunii sau ale organizației va genera o nouă perspectivă pentru decidenți, iar comandanții militari vor avea argumente suficiente să își asume un rol activ în spațiul cibernetic, cu sprijinul forțelor specializate.

Relevanța dezvoltării capacităților cibernetică ofensive în domeniul militar nu trebuie neglijată. Asemenea capacităților convenționale, capacitățile cibernetică ofensive pot contribui semnificativ cu efecte la succesul operațional, oferind libertate de acțiune în spațiul cibernetic și contribuind la libertatea de acțiune și decizie în celelalte domenii.

Asigurarea misiunii în spațiul cibernetic, alături de reziliența în spațiul cibernetic și de dezvoltarea de capacități pentru întreg spectrul de misiuni și activități în domeniul cibernetic vor reprezenta condiții esențiale pentru succesul operațional în conflictele viitoare și pentru îndeplinirea misiunilor specifice organizației militare.

BIBLIOGRAFIE

1. Brad Bigelow, *Mission Assurance: Shifting the focus of Cyber Defence*, 9th International Conference on Cyber Conflict, NATO CCD COE Publication, Tallinn, 2017;
2. Martin C. Libicki, *Cyberspace in peace and war*, Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 2016.
3. Robert Mandel, *Optimizing Cyberdeterrence*, Georgetown University Press, Washington, 2017.
4. Thomas Rid, *Rise of the machines – the lost history of cybernetics*, Scribe Publications, London, UK, 2016.

5. ***, *Brussels Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm
6. ***, *Cyber Defence Pledge*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133177.htm
7. ***, *Wales Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm
8. ***, *Warsaw Summit Communique*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm
9. ***, Canada, *National Cybersecurity Strategy*, 2018.
10. ***, Franța, *Livre blanc défense et sécurité nationale*, 2013.
11. ***, Japonia, *Strategia de securitate cibernetică a Japoniei*, 2018.
12. ***, Marea Britanie, *UK Cyber Security Strategy*, 2011.
13. ***, Marea Britanie, *Cyber primer* (2nd edition), The Development, Concepts and Doctrine Centre, UK Ministry of Defence, 2016.
14. ***, Statele Unite ale Americii, *US CYBERCOM Vision*, 2018.
15. ***, Statele Unite ale Americii, *DoD Directive 3020.40, Defense Critical Infrastructure Program (DCIP)*, 2016.
16. <https://www.defense.gouv.fr/portail/enjeux2/la-cyberdefense/la-cyberdefense/presentation>
17. <https://english.defensie.nl/topics/cyber-security/cyber-command>
18. <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2018-08-15-gartner-forecasts-worldwide-information-security-spending-to-exceed-124-billion-in-2019>.

REVOLUȚIA TEHNOLOGICĂ ȘI IMPLICAȚIILE ASUPRA STRATEGIEI MILITARE STUDIU DE CAZ – ELICOPTERELE MILITARE

Comandor Nicolae CREȚU

Baza 90 Transport Aerian, Forțele Aeriene Române

Căpitan-comandor Cosmin MACSIM

Baza 57 Aeriană, Forțele Aeriene Române

Mai evident ca niciodată, astăzi, legătura dintre strategiile militare și revoluția tehnologică a devenit o nevoie socială. Dacă războiul își are originile la începuturile civilizației umane, analizând succesiunea în timp a evenimentelor istorice, putem observa că, la nivelul conceptului de strategie militară, s-au înregistrat constant și proporțional evoluții, forțate, de cele mai multe ori, de apariția și dezvoltarea unor noi sisteme de arme. În aceste condiții, doctrinele militare se adaptează noilor realități și, chiar dacă domeniile generale ce definesc strategia militară, arta operativă și tactica rămân neschimbate din punct de vedere principial, impactul tehnologiei influențează și nuanțează în mod evident dezvoltarea artei militare prin modificarea conținutului unor concepte. În același timp, dezvoltarea și adaptarea conceptului de strategie militară pot conduce la o revoluție tehnologică cu aplicabilitate în domeniul militar.

Cuvinte-cheie: strategie militară, revoluție tehnologică, familie de sisteme, multi-domeniu, policom bustie.

1. Introducere – delimitări conceptuale

Evoluția istorică a conceptului de strategie militară a parcurs un traseu complex și îndelungat de dezvoltare, încă de la primele tentative de teoretizare a experienței militare. A fost un proces dificil și sinuos, marcat de momente și perioade fie de avânt, fie de stagnare sau chiar de regres. Constanta acestui proces însă este reprezentată de tendința permanentă de evoluție și perfecționare atât pe orizontală, cât și pe verticală, de-a lungul istoriei, în funcție de particularitățile și caracteristicile economice, sociale, politice, militare și nu numai, ale fiecărei epoci.

În Antichitate, prin strategie se înțelegea „arta de a comanda”, adică de a conduce totalitatea forțelor și mijloacelor necesare obținerii victoriei pe câmpul de luptă. Această interpretare este identificabilă în zilele noastre atunci când vorbim despre tactică. Planurile conducătorilor de oști și modul în care erau implementate acestea pe câmpul de luptă nu au avut o denumire de sine stătătoare până spre sfârșitul secolului al XVIII-lea. În anul 1766, locotenent-colonelul de infanterie francez Paul Gideon Joly de Maizeroy a publicat o lucrare denumită *Cours de tactique, théorétique, pratique et historique*¹ care, după cum relevă titlul, introducea în teoria războiului conceptul de tactică. Zece ani mai târziu, același Joly de Maizeroy a publicat *Théorie de la guerre*, lucrare ce a identificat un al doilea nivel al artei războiului, pe care l-a denumit *strategie*: „A face război este o chestiune de reflecție, o combinație de idei, anticipare, raționare în profunzime și folosirea mijloacelor disponibile... Pentru a formula planuri, strategia studiază relația dintre timp, poziții, mijloace și interese diferite

În anul 1766, locotenent-colonelul de infanterie francez Paul Gideon Joly de Maizeroy a publicat o lucrare denumită Cours de tactique, théorétique, pratique et historique care, după cum relevă titlul, introducea în teoria războiului conceptul de tactică. Zece ani mai târziu, același Joly de Maizeroy a publicat Théorie de la guerre, lucrare ce a identificat un al doilea nivel al artei războiului, pe care l-a denumit strategie.

¹ Paul Gideon Joly de Maizeroy, *Cours de tactique, théorétique, pratique et historique*, Editura J. B. Hiacinthe Leclerc, Paris, 1766, disponibil la https://archive.org/details/bub_gb_bA5Z_w2VEpgC/page/n5, accesat la 16.02.2019

Jomini a clasificat arta războiului în șase părți distincte (Diplomație, Strategie, Marea Tactică – Grand Tactics, Logistică, Construcții și comunicații – Engineering și Tactica), strategia fiind definită drept „arta direcționării corecte a trupelor în teatrul de război, pe hartă, indiferent dacă e vorba de defensivă sau de ofensivă”.

și ia în calcul toți factorii... aceasta reprezintă provincia dialecticii, adică a raționării, care este cea mai înaltă facultate a minții”².

Războaiele napoleoniene au confirmat distincția între tactică și strategie și, chiar dacă Napoleon nu a utilizat cuvântul strategie, cei mai importanți teoreticieni militari ai secolului al XIX-lea, Clausewitz și Jomini, nu au ezitat să o facă.

Jomini a clasificat arta războiului în șase părți distincte (Diplomație, Strategie, Marea Tactică – Grand Tactics, Logistică, Construcții și comunicații – Engineering și Tactica), strategia fiind definită drept „arta direcționării corecte a trupelor în teatrul de război, pe hartă, indiferent dacă e vorba de defensivă sau de ofensivă”³.

Clasificarea lui Jomini a dominat ideile despre arta războiului până la Primul Război Mondial. Ideile sale despre planificare, cartografiere și linii de comunicație au fost apanajul statelor majore, structuri instituționalizate din punct de vedere militar în cursul secolului XIX. Era o revoluție în domeniul gândirii militare, după ce, până la 1900, tot ce însemna conducerea trupelor pe câmpul de luptă era înțeles ca decizia exclusivă a celui ce comanda armata într-un război.

Strategia devenea, astfel, elementul de legătură între politică și tactică, iar cele trei concepte formau un tot ce trebuia menținut în armonie. A apărut, prin urmare, lupta de idei având ca subiect măsura în care politicul mai trebuie să intervină din momentul în care războiul a fost declarat. Pentru că, deși, în viziunea lui Clausewitz, războiul nu este altceva decât continuarea politicii cu alte mijloace, apăsarea drept necesară stabilirea rolului politicului în procesul conducerii războiului. Tezei lui Clausewitz, potrivit căreia punctul de vedere militar trebuie

² Paul Gideon Joly de Maizeroy, *Théorie de la guerre*, citat de Julian Lindley French și Yves Boyer în *The Oxford handbook of war*, Oxford University Press, 2012, p. 31, disponibil la https://books.google.ro/books?id=CWEODZexAJ4C&printsec=frontcover&dq=the+oxford+handbook+of+war&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwiTo7WdiL_gAhUS-yoKHV9eBjMQ6AEIKzAA#v=onepage&q=the%20oxford%20handbook%20of%20war&f=false, accesat la 16.02.2019 (în original, „*Making war is a matter of reflection, combination of ideas, foresight, reasoning in depth and use of available means... In order to formulate plans, strategy studies the relationship between time, positions, means and different interests, and takes every factor into account... which is the province of dialectics, that is to say, of reasoning, which is the highest faculty of the mind*”).

³ Baron Antoine-Henri Jomini, *The art of war – restored edition*, Published by Legacy Books Press, 2009, Ontario, Canada, p. 41 (în original, „*The art of properly directing masses upon the theatre of war, and the art of making war upon the map, either for defence or invasion*”).

Basil Liddell Hart a susținut că Primul Război Mondial nu a fost câștigat datorită acțiunilor terestre pe frontul de vest, ci factorul decisiv a fost puterea navală, făcând astfel distincție între strategia forțelor terestre și strategia navală.

Julian Corbett, primul strateg britanic relevant, a introdus conceptele de mare strategie – grand strategy și strategie militară – minor strategy, aceasta din urmă însumând strategia forțelor terestre și a forțelor navale.

să fie subordonat față de cel politic, mareșalul Helmuth Graf von Moltke, fost șef al Statului Major German, i-a opus teza conform căreia „odată ce războiul a fost declarat, politicul nu mai trebuie să intervină în deciziile generalilor”⁴, iar această idee a fost preluată, sub o formă sau alta, de majoritatea strategilor vremii.

Pe de altă parte, tot în perioada Primului Război Mondial, forțele armate ale țărilor beligerante atingând proporții nemaicunoscute până atunci, s-a ivit posibilitatea creării unor grupări de trupe puternice, capabile să execute de sine stătător mari acțiuni de luptă, care nu se mai încadrau în nivelul tactic, dar nici nu atingeau nivelul strategic. Ca urmare, s-a impus crearea între nivelul strategic și nivelul tactic a unui nou nivel de organizare și conducere a acțiunilor de luptă – nivelul operativ⁵.

De observat că, până la încheierea Primului Război Mondial, definițiile strategiei militare se refereau exclusiv la acțiunile militare terestre, fiind neglijate acțiunile desfășurate pe mare. În aceste condiții, unul dintre cei mai influenți teoreticieni ai vremii, Basil Liddell Hart, a susținut că războiul nu a fost câștigat datorită acțiunilor terestre pe frontul de vest, ci factorul decisiv a fost puterea navală, făcând astfel distincție între strategia forțelor terestre și strategia navală. În aceste condiții, Julian Corbett, primul strateg britanic relevant, a introdus conceptele de mare strategie – grand strategy și strategie militară – minor strategy, aceasta din urmă însumând strategia forțelor terestre și a forțelor navale: „Planurile de operații, selectarea obiectivelor și direcția forțelor desemnate operației erau acum nu strategie, ci strategie minoră. Strategia majoră, în sensul său cel mai larg, trebuie de asemenea să se ocupe de toate resursele națiunii pentru război. Este o ramură a conducerii. Ea tratează Forțele Terestre și Navale ca părți ale unei singure forțe, care trebuie gestionate împreună; ele sunt instrumente de război. De asemenea, trebuie să aibă în permanență

⁴ Gerhard Ritter, *The Sword and the scepter: The Problem of Militarism in Germany*, 4 vols, London: Allen Lane, 1969-73, vol. I, pp. 187-260 (în original, „*once war was declared the statesman should fall silent until the general delivered the victory*”).

⁵ Corneliu Soare, Romul Duma, Ioan Muntoi, *Teorie și doctrină militară*, Editura Militară, București, 1971, p. 433.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Conceptul de strategie majoră introdus de Corbett a prefigurat ceea ce britanicii aveau să denumească Marea Strategie – Grand Strategy, iar americanii Strategie Națională – National Strategy.

J.F.C. Fuller a anticipat cea de-a treia componentă a strategiei militare – puterea aeriană – și a susținut principiul cooperării celor trei arme pentru o maximă eficiență.

în vedere poziția politico-diplomatică a țării și poziția sa comercială și financiară”⁶.

Conceptul de strategie majoră introdus de Corbett a prefigurat ceea ce britanicii aveau să denumească Marea Strategie – Grand Strategy, iar americanii Strategie Națională – National Strategy. Contemporan cu Corbett, Alfred Thayer Mahan a contribuit la dezvoltarea conceptului de mare strategie, conexând-o cu politica economică: „Comerțul maritim era vital pentru prosperitatea națională, iar superioritatea navală era esențială pentru protejarea intereselor națiunii. Acea superioritate navală, în sine, era dependentă de tradiția populației în ceea ce privește navigația, de cultura națiunii și de structura politică statală”⁷.

Această legătură între strategie și economie, cu trimitere la politica de pregătire a războiului în timp de pace, a fost dezvoltată de J.F.C. Fuller. Mai mult, acesta a anticipat cea de-a treia componentă a strategiei militare – puterea aeriană – și a susținut principiul cooperării celor trei arme pentru o maximă eficiență: „În trecut, în ciuda caracterului universal al principiilor războiului, existau o strategie terestră, o strategie maritimă, iar pe viitor acestora li s-ar putea adăuga strategia aeriană. Consider că acest procedeu, al separării strategiei în trei compartimente, este în mod fundamental nerentabil și reprezintă o încălcare directă a principiului economiei forțelor, așa cum este aplicat acesta unei forțe terestre, navale și aeriene unite și, deci, o slăbire a principiului obiectivelor. Această separare este greșită, în consecință, voi discuta acum despre strategia tuturor celor trei forțe combinate. În timpul războiului, nimic nu este mai neeconomic decât improvizația; astfel, strategia noastră de pace trebuie să formuleze strategia de război... – morală, fizică, referitoare la materiale, pentru atunci când va izbucni războiul. Prima datorie a unui mareș strateg este, deci,

⁶ Julian Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, ed. Eric Grove, Annapolis, MD: Brassey's, 1988, 1st edition, London, 1911, p. 308 (în original, „Plans of operations, the selection of objectives and the direction of the forces assigned to the operation were now not strategy but minor strategy. Major strategy in its broadest sense has also to deal with the whole resources of the nation for war. It is a branch of statesmanship. It regards the Army and Navy as parts of the one force, to be handled together; they are instruments of war. But it also has to keep in view constantly the politico-diplomatic position of the country and its commercial and financial position”).

⁷ Jon Tetsuro Sumida, *Inventing Grand Strategy and teaching Command: The classic works of Alfred Thayer Mahan reconsidered*, Washington DC: Woodrow Wilson Center Press, 1997, p. 27 (în original „Maritime trade was vital to national prosperity, and naval superiority was essential to the protection of the nation's interests. That naval superiority in itself depended on the seafaring traditions of the population, the nation's culture and the state's political structure”).

romania2019.eu

de a aprecia poziția comercială și financiară a țării sale... apoi, el trebuie să înțeleagă caracteristicile morale ale concetățenilor săi, istoria, particularitățile, obiceiurile sociale și sistemul de guvernare, întrucât toate aceste cantități și calități reprezintă stâlpii boltei militare pe care are datoria să o ridice”⁸.

Teoria lui Fuller a fost preluată și dezvoltată de Liddell Hart, care a susținut că strategia Marii Britanii nu trebuie să se limiteze la caracteristicile specifice unui război terestru, ci este esențial să se raporteze la contextul britanic și să se raporteze, astfel, la politica, geografia și economia specifice regatului. În acest sens, Liddell Hart a introdus termenul de *pure strategy*, utilizat în conexiune cu *grand strategy*: „Strategia pură încă mai era arta generalului. Însă, rolul mării strategii era de a coordona și de a direcționa toate resursele națiunii către atingerea obiectivului politic al războiului – scopul definit de politica națională”⁹.

Din cele expuse se poate trage concluzia că teoria strategiei – *Grand Strategy* studiază folosirea în război a tuturor forțelor militare și a tuturor mijloacelor statului. Aceasta înseamnă că strategiei militare – *pure strategy* îi revine sarcina de a elabora principiile generale referitoare la folosirea diverselor categorii de forțe armate și de a coordona eforturile lor în vederea atingerii obiectivului politico-militar.

Astfel, între strategie, pe de o parte, și arta operativă și tactică, pe de altă parte, există o strânsă conexiune. Strategia militară are un rol conducător, deoarece ea definește scopul general al acțiunilor, forțele, mijloacele și procedeele de rezolvare a sarcinilor care stau în fața artei operative și a tacticii. Condiționarea reciprocă a tuturor părților

Liddell Hart a introdus termenul de *pure strategy*, utilizat în conexiune cu *grand strategy*: „Strategia pură încă mai era arta generalului. Însă rolul mării strategii era de a coordona și de a direcționa toate resursele națiunii către atingerea obiectivului politic al războiului – scopul definit de politica națională”.

⁸ J.F.C. Fuller, *The reformation of war*, London, Hutchinson, 1923, pp 217-218 (în original, „In the past, in spite of the universal nature of the principles of war, there has been a land strategy, a sea strategy, and the future may possibly see added these two, an air strategy. This process of separating strategy into three compartments I believe to be fundamentally uneconomical and a direct violation of the principle of economy of forces as applied to a united army, navy and air force, and hence a weakening of the principle of the objective. This separation is faulty, consequently I will now consider the strategy of all three forces as combined... During war, nothing is so uneconomical as improvisation; consequently, our peace strategy must formulate war strategy... – moral, physical and materials, when war breaks out. The first duty of grand strategist is, therefore, to appreciate the commercial and financial position of his country... secondly, he must understand the moral characteristics of his countrymen, their history, peculiarities, social customs and system of government, for all these quantities and qualities form the pillars of the military arch which it is his duty to construct”).

⁹ Basil Liddell Hart, *When Britain Goes to War*, London: Faber, 1928, p. 83 (în original, „Pure strategy was still the art of the general. But the role of grand strategy was to coordinate and direct all the resources of the nation towards the attainment of the political object of the war – the goal defined by national policy”).

Condiționarea reciprocă a tuturor părților componente ale teoriei artei militare și rolul conducător al strategiei se explică prin faptul că în război fiecare succes parțial este subordonat scopului general. De aceea, principiile tacticii trebuie să corespundă scopurilor artei operative, care, la rândul lor, decurg din scopurile strategiei.

componente ale teoriei artei militare și rolul conducător al strategiei se explică prin faptul că, în război, fiecare succes parțial este subordonat scopului general. De aceea, principiile tacticii trebuie să corespundă scopurilor artei operative, care, la rândul lor, decurg din scopurile strategiei.

Privind lucrurile în sens invers, constatăm că strategia militară este componentă a strategiei de apărare națională, într-o pondere mai mare sau mai mică, în funcție de interesul național al fiecărui stat și de momentul istoric la care ne raportăm. Însă, indiferent de ponderea pe care o deține la un moment dat, strategia militară se construiește având în vedere un posibil conflict militar și luând în considerare următoarele aspecte: concepție, organizare, conducere și execuție.

Pe de altă parte, strategia modernă nu poate să se dezvolte fără a ține seamă de factorii de ordin economic, politic și tehnico-științific. În previziunile pe care le face, strategia trebuie să se bazeze pe realizările contemporane din domeniile științei (fizică, chimie, comunicații, cyber etc.), deoarece, în prezent, aspectele ce țin de pregătirea și utilizarea forțelor armate în război nu pot fi rezolvate fără a ține seamă de aceste realizări. Prin urmare, așa cum sublinia Collin S. Gray, „strategia nu este nici politică, nici luptă armată, ci, mai degrabă, o punte între ele”¹⁰.

Având în vedere toate aceste aspecte și interpretări menționate mai sus, putem considera că strategia este un concept dezvoltat pe niveluri, iar o ierarhizare de actualitate ar putea fi următoarea: strategia politică – stabilește obiectivele urmărite într-un eventual război; marea strategie (grand strategy) – coordonează utilizarea resurselor unui stat sau ale statelor unei coaliții pentru atingerea obiectivelor politice; strategia militară – coordonează forțele militare pentru îndeplinirea obiectivelor politicii; strategia operațională – asigură legătura conceptuală și/sau geografică între acțiunile tactice pentru îndeplinirea obiectivelor strategiei militare; tactica – reprezentată de acțiunile concrete pe câmpul de luptă, față în față cu inamicul declarat¹¹.

Revoluția tehnico-științifică, ce a început cu mecanizarea armelor de război și a continuat până în prezent cu cele mai recente inovații

¹⁰ Colin S. Gray, *Why strategy is difficult*, în *Strategy and history, Essays on the theory and practice*, New York, 2006, p. 77 (în original, „strategy is neither policy nor armed combat; rather it is the bridge between them”).

¹¹ David Jordan, James D. Kiras, David J. Lonsdale, Ian Speller, Christopher Tuck, C. Dale Walton, *Understanding Modern Warfare*, Cambridge University Press, United Kingdom, second edition, 2016, p. 42.

Strategia militară este un concept care se adaptează în mod continuu, ținând cont de evoluțiile tuturor factorilor la nivelul întregii societăți.

Strategia militară este „domeniu al artei militare care studiază modalitățile de constituire și de întrebuintare a acesteia într-o manieră eficientă și sincronizată cu ceilalți vectori de putere ai statului, pentru realizarea stării finale dorite la nivel strategic și îndeplinirea scopului politic al războiului”.

în domeniul comunicațiilor sau în domeniul spațial cu aplicabilitate directă în mediul militar, a creat premisele pentru a considera știința militară drept o știință în sine. Prin urmare, strategia militară este un concept care se adaptează în mod continuu, ținând cont de evoluțiile tuturor factorilor la nivelul întregii societăți, o definiție de actualitate putând fi considerată următoarea: „domeniu al artei militare care studiază modalitățile de constituire și de întrebuintare a acesteia într-o manieră eficientă și sincronizată cu ceilalți vectori de putere ai statului, pentru realizarea stării finale dorite la nivel strategic și îndeplinirea scopului politic al războiului”¹².

2. Conexiunea strategie – revoluție tehnologică

Permanentizarea revoluției care are loc în știință și tehnică începând cu sfârșitul secolului XIX și până în prezent a influențat întregul domeniu al științei militare, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic. Armamentul, organizarea armatelor, procedeele de acțiune sau raporturile dintre om și tehnica de luptă au fost adaptate permanent, fiindu-le imprimare particularități noi și importante, în funcție de evoluția tehnologică. În prezent, se poate aprecia că în sfera raporturilor dintre om și tehnică se manifestă cele mai semnificative implicații ale actualei revoluții tehnico-militare, iar înțelegerea lor condiționează rezolvarea multor probleme pe care le ridică războiul modern și dezvoltarea științei militare.

Teoria conform căreia strategia militară reprezintă un nivel al artei militare ce are în aria sa de cuprindere „știința și arta folosirii forțelor armate sau a amenințării cu întrebuintarea acestora pentru îndeplinirea obiectivelor politice”¹³ nu mai pare azi la fel de eficientă ca în urmă cu o decadă sau două. Nu se pune problema că formula clausewitziană conform căreia războiul este calea ultimă ce trebuie utilizată pentru atingerea unui obiectiv strategic nu ar mai fi de actualitate, însă ea trebuie adaptată noilor realități. Astfel, strategia militară trebuie să joace un rol bine definit în aplicarea celorlalte strategii sectoriale (informațională, economică, diplomatică etc.), pentru a evita declanșarea unui conflict militar sau, cel puțin, pentru a asigura principiul surprinderii adversarului și neutralizarea sa militară

¹² Constantin Popescu, *Elemente de teorie a strategiei militare*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2015, p. 28

¹³ *Eseu despre strategia și tactica militară*, Editura A.Î.S.M., București, 1995, p.15

Această continuă transformare datorată evoluției tehnologiei conduce către o nouă evidență: „politica dobândește tot mai multe valențe strategice/militare, iar strategia devine tot mai politică”.

Principalele mijloace ale strategiei militare sunt reprezentate de forța umană, de tehnică și de politici.

În cel mai scurt timp posibil și cu pierderi umane sau materiale minime. Această continuă transformare datorată evoluției tehnologiei conduce către o nouă evidență: „politica dobândește tot mai multe valențe strategice/militare, iar strategia devine tot mai politică”¹⁴.

Acțiunile militare strategice, cu ajutorul cărora se urmărește realizarea scopurilor politice, diferă de la epocă la epocă, în funcție de natura mijloacelor care stau la dispoziția strategiei. Principalele mijloace ale strategiei militare sunt reprezentate de forța umană, de tehnică și de politici. De aceea, strategia militară trebuie să aibă în vedere atât omul, care continuă să reprezinte și în condițiile actuale elementul principal în stabilirea strategiei, cât și dezvoltarea armamentului și tehnicii și adaptarea doctrinelor

Dezvoltarea armamentului și tehnicii de luptă are influențe majore și pe niveluri diferite asupra tuturor aspectelor strategiei, începând cu definirea acesteia, organizarea mobilizării strategice și crearea entităților strategice, stabilirea tipurilor și formelor de acțiune strategică, producerea în perspectivă a armamentului și tehnicii etc.

Forța distructivă a armamentului și tehnicii de luptă tinde să crească fără niciun fel de limite. În aceste condiții, se pune întrebarea: trebuie să se modeleze în mod automat strategia după ultimele realizări ale tehnicii sau nu? Un număr tot mai mare de autori militari consideră că, dacă se iau drept punct de pornire, în stabilirea strategiei militare, capabilitățile distructive ale armamentului actual și ale armamentului ce va apărea în viitor, strategia riscă să scape de sub controlul politicii, să se transforme într-o strategie a nimicirii în sine, fără nicio legătură cu obiectivele politice. O asemenea strategie, cum ar fi strategia nucleară, care poate duce la distrugerea omenirii, s-ar situa în afara a înseși esenței războiului, considerat a fi continuarea politicii cu mijloace violente: „distrugerea asigurată, fără a mai menționa distrugerea reciproc asigurată, înseamnă negarea strategiei și, pusă în practică, nu poate servi niciunui scop politic”¹⁵. Ca urmare, se opinează că politica trebuie să călăuzească nu numai strategia de război propriu-zisă, ci și strategia producerii armamentului și tehnicii.

¹⁴ Colonel Constantin Onișor, *Corelația politică-strategie*, în *Curs de strategie*, Colegiul Național de Apărare, 1996.

¹⁵ Colin S. Gray, *Războiul, pacea și relațiile Internaționale – o introducere în istoria strategică*, Editura Polirom, București, 2010, p. 250.

În secolul al XIV-lea, când praful de pușcă trece de la arabi la popoarele vest-europene și, ca urmare, apar armele de foc, începe o perioadă de schimbări calitative radicale în modul de purtare a războiului.

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au marcat o nouă revoluție în tehnica militară, determinată de utilizarea în scopuri militare a unor noi descoperiri ale științei și progresului tehnic.

Dezvoltarea tehnicii militare moderne produce modificări importante în formele și procedeele de organizare și desfășurare a operațiilor militare. De exemplu, rachetele cu caracteristici tehnico-operative permit să se exercite o acțiune simultană asupra întregii adâncimi operative a inamicului, să se separe pe părți grupările sale de trupe, fapt care ușurează nimicirea lor¹⁶.

Specificul revoluției tehnico-militare constă în aceea că ea este determinată în mod nemijlocit de progresele tehnicii, care au drept rezultat apariția unui armament cu totul nou, cu totul diferit de cel cunoscut până atunci. Prin urmare, revoluția tehnico-militară înseamnă o schimbare radicală a tehnicii de luptă, apariția unui armament de tip nou, superior calitativ tuturor mijloacelor de luptă existente anterior și care determină cu necesitate apariția unor noi forme și procedee de luptă, a unor noi forme de organizare a forțelor armate, a unei noi teorii a artei militare.

În istorie sunt cunoscute câteva revoluții tehnice care au determinat transformări radicale în arta militară.

În secolul al XIV-lea, când praful de pușcă trece de la arabi la popoarele vest-europene și, ca urmare, apar armele de foc, începe o perioadă de schimbări calitative radicale în modul de purtare a războiului. Revoluția produsă în arta militară de apariția armelor de foc s-a desfășurat destul de lent în acea perioadă, din cauza nivelului scăzut al tehnicii existente. Ea a durat sute de ani, încheindu-se abia la începutul secolului al XVIII-lea.

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au marcat o nouă revoluție în tehnica militară, determinată de utilizarea în scopuri militare a unor noi descoperiri ale științei și progresului tehnic. Principalele elemente ale acestei revoluții au fost: apariția armamentului automat și a tunurilor cu tragere rapidă, folosirea largă în scopuri militare a motoarelor, apariția tancurilor, avioanelor și gazelor de luptă, toate acestea conducând la ceea ce astăzi este cunoscut ca Războiul modern: „Între 1917 și 1918, a avut loc o revoluție în afacerile militare despre care se susține că a fost mai mult decât atât: aceasta a fost mai degrabă o Revoluție militară, cea mai importantă în istoria ducerii războiului până în prezent, și continuă să rămână așa.

¹⁶ Corneliu Soare, Romul Duma, Ioan Muntoi, *op. cit.*, p. 435.

Cea de a treia etapă în domeniul revoluției tehnice o reprezintă apariția și dezvoltarea armamentului nuclear.

Până la cel de al Doilea Război Mondial, mijloacele de luptă au avut un caracter tactic, deoarece efectele lor individuale se înscriau în acest domeniu. În cel de-al Doilea Război Mondial însă, au apărut avioane de bombardament strategic, rachetele de tip V și, la final, bomba atomică, toate acestea depășind sfera acțiunii tactice.

Ea a însemnat crearea a ceea ce va purta ulterior numele de Stilul modern de ducere a războiului”¹⁷.

Cea de a treia etapă în domeniul revoluției tehnice o reprezintă apariția și dezvoltarea armamentului nuclear. A apărut astfel o strategie bazată pe arma nucleară¹⁸, care operează cu concepte și principii diferite de cele ale strategiei clasice. În acest sens se menționează că s-au schimbat caracterul și procedeele de ducere a războiului, deoarece locul războiului, cu precădere al celui terestru, în cursul căruia obiectivele principale ale luptei armate erau atinse prin confruntarea, pe teatrele de acțiuni militare, a forțelor armate ale părților beligerante, l-a luat războiul nuclear. Însă, realitatea este că așa-numita cursă a înarmărilor nucleare¹⁹ nu a exclus strategia bazată pe mijloace de luptă convenționale, ci a completat patrimoniul strategic cu un set important de teorii bazate pe mijloace nucleare. O dovadă în acest sens constă în faptul că nu a avut loc niciun război nuclear, însă o serie de conflicte clasice s-au desfășurat în plină cursă a înarmărilor cu armament nuclear.

Până la cel de al Doilea Război Mondial, mijloacele de luptă au avut un caracter tactic, deoarece efectele lor individuale se înscriau în acest domeniu. În cel de-al Doilea Război Mondial însă, au apărut avioane de bombardament strategic, rachetele de tip V și, la final, bomba atomică, toate acestea depășind sfera acțiunii tactice. Această evadare a armamentului din domeniul tactic a avut o evoluție explozivă în perioada postbelică și s-a soldat cu apariția unei noi categorii de armament – armamentul strategic. În prezent, arsenalul strategic este alcătuit din încărcături nucleare de diferite tipuri și din platforme purtătoare care acoperă, practic, toate dimensiunile fizice ale luptei armate (terestră, navală, aeriană): rachete intercontinentale și cu rază intermediară de acțiune, avioane de bombardament strategic, submarine dotate cu rachete, portavioane, nave de suprafață dotate cu rachete, avioane de generația a V-a, aeronave fără pilot, sateliți militari etc.

¹⁷ Jonathan Bailey, *The First World War and the Birth of Modern Warfare*, The Dynamics of Military Revolution 1300-2050, Ed. M. Knox and W. Murray, Cambridge UP, 2001 (în original, „Between 1917 and 1918 a Revolution in Military Affairs took place which, it is contended, was more than merely that: rather it a mounted to a Military Revolution which was the most significant in the history of warfare to date, and remains so. It amounted to the birth of what will be termed the Modern Style of Warfare”).

¹⁸ mwi.usma.edu/science-technology-future-warfare, accesat la 10.01.2019.

¹⁹ Colin S. Gray, *op. cit.*, p. 253.

Cea de-a patra etapă a revoluției tehnologice considerăm că este reprezentată de introducerea tehnologiei digitale în tehnica de luptă, dublată de revoluția din domeniul comunicațiilor.

Cea de-a patra etapă a revoluției tehnologice considerăm că este reprezentată de introducerea tehnologiei digitale în tehnica de luptă, dublată de revoluția din domeniul comunicațiilor. Evoluția extrem de rapidă a tehnologiei în cele două sectoare are influențe majore asupra modului în care trebuie adaptată strategia militară la noile realități. Un exemplu în acest sens ar fi apariția unei noi forțe în structura organizatorică a principalelor puteri militare, respectiv forțele strategice spațiale²⁰.

Dimensiunile și ritmul acestor schimbări tehnologice au fost accesibile unor state precum SUA, Rusia, China, care și-au propus să domine domeniul tehnologiilor de vârf, inclusiv pentru aplicabilitatea lor în domeniul militar și au reușit să aloce resurse importante în acest scop. Ele evidențiază totodată posibilitățile pe care le generează revoluția tehnico-științifică în domeniul militar, ceea ce nu înseamnă că aceste posibilități devin automat realități în toate țările unde și posibilitățile economice și opțiunile politice ar putea fi identice cu cele ale statelor menționate.

Ca o concluzie de secțiune putem afirma că strategia militară, ca și strategia de afaceri (a se înțelege aici revoluția tehnologică), a trebuit să evolueze ca răspuns la mediul operațional aflat în permanentă schimbare²¹.

3. Impactul apariției elicopterului asupra strategiei militare

Înainte de inventarea aparatelor de zbor, o națiune aflată în stare de război își trimitea armata împotriva armatei inamice în scopul de a pătrunde spre interiorul vulnerabil al țării respective. Uneori, bătăliile durau nu mai mult de o zi, luptă prin care se decidea partea învingătoare, așa cum a reușit Napoleon la Austerlitz²², de exemplu. Dar, de cele mai multe ori, bătăliile erau sângeroase și se terminau cu un rezultat indecis; războaiele erau simple exerciții de uzură și epuizare fizică și psihică. Pe măsură ce războiul devenea total, forțele armate ajungeau din ce în ce mai numeroase și înzestrate cu arme tot mai performante, bătălia decisivă transformându-se într-un obiectiv tot mai greu de atins.

²⁰ <https://www.space.com/president-trump-space-force-directive.html>. Accesat la 20.02.2019.

²¹ hbr.org/2002/04/maneuver-warfare-can-modern-military-strategy-lead-you-to-victory, accesat la 18.12.2018.

²² <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/austerlitz-batalia-celor-doi-imparati>, accesat la 15.02.2019, ora 20:00.

Puterea aeriană a schimbat situația, comprimând distanța dintre nivelul strategic și cel tactic. Avioanele pot executa operații care să ducă la obținerea efectelor de nivel strategic.

Până la un anumit nivel, flotele navale erau condamnate, de asemenea, să lupte la nivelul tactic al războiului. Odată ce era cucerită superioritatea maritimă, flota putea să execute mai multe acțiuni: blocate, bombardarea fortărețelor din apropierea țărmului sau operații amfibii. În cazul blocatei, rezultatele se resimțeau indirect și după perioade mari de timp; în cel de-al doilea caz, rezultatele erau limitate de bătaia tunurilor de la bordul navelor de luptă. În ultimul caz, operațiile amfibii constituie, de regulă, numai preludiul operațiilor terestre susținute – ceea ce ne duce înapoi la ciclul armată – contra – armată.

Puterea aeriană a schimbat situația, comprimând distanța dintre nivelul strategic și cel tactic. Avioanele pot executa operații care să ducă la obținerea efectelor de nivel strategic. Avioanele elimină nevoia confruntării cu condițiile de teren sau de mediu datorită capacității lor de a zbura deasupra armatelor, flotelor și obstacolelor de natură geografică, lovind direct centrele cheie ale unei țări. Această capacitate oferă alternative atât bătăliilor terestre sângeroase și prelungite, cât și blocadelor navale.

Deși rolurile principale în dezvoltarea puterii aeriene revin avioanelor de vânătoare și bombardierelor strategice, elicopterul câștigă din ce în ce mai mult teren în această ecuație. Pe măsură ce avansul tehnologic este implementat la nivelul acestor platforme și pe măsură ce caracteristicile conflictelor clasice sunt în continuă schimbare, elicopterului îi sunt atribuite roluri din ce în ce mai bine definite în desfășurarea acțiunilor militare, în special la nivelurile tactic și operativ.

Din punct de vedere istoric, majoritatea specialiștilor²³ identifică trei etape distincte ce caracterizează utilizarea în scopuri militare a elicopterului:

- începând din anul 1940, elicopterul a fost utilizat în sprijinul trupelor terestre, atribuindu-i-se misiuni de observare, misiuni de sprijin logistic sau misiuni de sprijin medical;
- de la sfârșitul anilor '50, dezvoltările tehnologice la care a fost supus, precum și rolurile atribuite utilizării tactice a elicopterului, au deschis frontul utilizării noii arme în scopul sprijinului

²³ Etienne de Durand, Benoît Michele, Elie Tenenbaum, *Helicopter Warfare. The Future of Air Mobility and Rotary Wing Combat*, Laboratoire de Recherche sur la Defense, 2012, <http://www.ifri.org>, accesat la 30.01.2019.

Elicopterul se află într-o a patra etapă de dezvoltare, aceea a realizării unor sisteme de armă, bazate pe întrebuițarea elicopterului, ce sunt în măsură să acționeze integrat, în cel puțin două dintre domeniile consacrate de ducere a luptei (aer-sol, aer-apă), prin conectarea acestora în rețea.

în luptă, toate acestea contribuind direct la executarea manevrei forțelor sprijinite atât prin asigurarea deplasării trupelor, cât și prin executarea sprijinului cu foc;

- o altă etapă este cea de după anii '80. Această etapă a reflectat necesitatea dezvoltării conceptului elicopterelor de manevră, care combină ambele elemente – puterea de foc și manevra –, bazat pe crearea unor structuri de luptă independente și autonome, care au devenit esențiale în economia teatrului de operații.

Desigur că aceste etape s-au dezvoltat mai mult cumulativ decât succesiv, fiecare stadiu de dezvoltare, odată atins, nefiind niciodată abandonat, ci mai degrabă utilizat ca o extensie a misiunilor atribuite deja.

Putem însă afirma că, odată cu încheierea Războiului Rece și cu escaladarea utilizării tehnologiilor de transfer date și satelitare, elicopterul se află într-o a patra etapă de dezvoltare, aceea a realizării unor sisteme de armă, bazate pe întrebuițarea elicopterului, ce sunt în măsură să acționeze integrat, în cel puțin două dintre domeniile consacrate de ducere a luptei (aer-sol, aer-apă), prin conectarea acestora în rețea.

3.1. Prima etapă – Rolul de sprijin al trupelor terestre

Deși elicopterul a fost folosit sporadic în scopuri militare inclusiv pe timpul celui de-al Doilea Război Mondial, pentru trasarea liniilor de telefonie prin cablu și aprovizionarea avanposturilor/pozițiilor din zonă înaintată (misiunile primordiale ale elicopterelor Sikorsky H4S și H5S achiziționate de către americani și britanici în 1943)²⁴, putem afirma că sarcini specifice militare, într-o structură de forțe, au fost atribuite elicopterului pur întâmplător. Aceasta s-a datorat privării U.S. Army Air Forces (AAF) de mijloacele aeriene folosite cu un succes deosebit pe timpul celui de-al Doilea Război Mondial, privare realizată prin reorganizarea U.S. Army și înființarea U.S. Air Force/USAF.

USAF au fost create prin „National Security Act of 1947”²⁵, care prevedea reorganizarea structurilor de aviație în U.S. Air Forces (USAF) și U.S. Army Air Forces (USAAF), cele din urmă aparținând U.S. Army.

²⁴ Matthew Allen, *Military Doctrines of Major Powers, 1945-1992*, Westport CT, Geerwood Press, 1993.

²⁵ U.S. Army, „Army Air Corps”, accesat pe 21.01.2019, la <http://www.army.mil/aviation/aircorps>.

Au fost înființate, astfel, USAF ca și categorie separată a structurii de forțe armate a SUA care au preluat misiunile de Bombardament Strategic, Transport Greu, precum și pe cele specifice câștigării și menținerii Supremației Aeriene.

Urmare a reorganizării, USAAF au păstrat o flotă mică, neînsemnată, ce consta într-un număr redus de avioane, care aveau misiuni de Transport Trupe și Close Air Support/CAS. Treptat, U.S. Army au pierdut aproape complet controlul asupra flotei AAF, rămânând numai cu câteva mijloace aeriene cu care puteau executa misiuni de observare și de direcționare a focului artileriei.

Concentrate asupra Campaniei de Bombardare în Vietnamul de Nord, USAF au neglijat nevoia de asigurare cu CAS și transport aerian ușor tactic, lăsând loc USAAF să investească resursele alocate în propriile elicoptere, transformând și dezvoltând misiunile flotei acesteia. A fost determinat necesarul de elicoptere pentru a crea o flotă suficientă pentru asigurarea nevoilor de transport. Aceasta a fost justificarea din punct de vedere tactic a necesității și apariției conceptului de Mobilitate Aeriană (Air Mobility), care a reprezentat în fapt fundamentarea programului de achiziție a elicopterelor dezvoltat de USAAF în acest scop.

Utilizarea la scară largă a elicopterului de luptă a debutat în Războiul din Vietnam. Până în acel moment, elicopterele erau folosite mai mult pentru transportul de trupe, identificări și evacuarea răniților.

Odată intrat în serviciu, dar și datorită caracteristicilor sale de zbor unice, elicopterul a furnizat inițial trupelor terestre libertatea de a acționa indiferent de barierele reliefului și independent de infrastructura terestră.

Această etapă a demonstrat că elicopterul poate executa cu succes misiuni de sprijin, prezentând însă unele limitări, cum ar fi greutatea utilă și volumul cabinei.

Fără îndoială, zona cea mai importantă unde a fost utilizat în această perioadă elicopterul este evacuarea medicală. Elicopterul a fost cel care a permis US Medical Service Corp să salveze piloții prăbușiți deasupra orașului Bruma în 1946²⁶.

Identificând rolul important pe care îl poate juca elicopterul, liderii USAAF au solicitat extinderea capabilităților acestuia pentru a putea fi în măsură să transporte trupe la mare distanță. Un angajament semnat pe 4 noiembrie 1952²⁷, prin care se limitau dimensiunile pe care le pot atinge aeronavele aflate în înzestrarea USAAF, a împiedicat însă categoria de forțe să utilizeze elicoptere cu dimensiuni corespunzătoare pentru acest tip de misiuni.

În paralel cu îmbunătățirea continuă a platformei în sine, datorate revoluției tehnologice, elicopterul a fost permanent în măsură a se adapta lecțiilor învățate în urma fiecărui conflict în care a fost utilizat.

3.2. Etapa a 2-a – Rolul de sprijin în luptă

USAAF li se datorează adoptarea rapidă a elicopterului (de la destinația inițială, de transport) în rândul forțelor armate și atribuirea misiunilor de luptă, adică acelor specifice USAF, și anume CAS, în special datorită înțelegerii mai rapide a importanței utilizării acestuia, dar și a sprijinului redus cu CAS asigurat de către USAF²⁸. Aceasta chiar și în ciuda faptului că elicopterul este mult mai vulnerabil la focul executat asupra sa de la sol, este mult mai costisitor, iar pierderile asumate sunt mult mai mari decât în cazul aeronavelor cu aripă fixă.

Caracteristicile tehnice ale elicopterului de a se menține în zbor la punct fix la înălțimi mici și medii au făcut imediat ca Forțele Terestre, datorită câmpului vizual extraordinar astfel oferit, să vadă în el platforma ideală care să asigure misiuni de coordonare/dirijare a focului artileriei proprii, nefiind astfel nevoiți să expună riscului controlorii din zona înaintată.

Identificând rolul important pe care îl poate juca elicopterul, liderii USAAF au solicitat extinderea capabilităților acestuia pentru a putea fi în măsură să transporte trupe la mare distanță.

²⁶ Otto Kreisher, *The rise of helicopter during the Korean War*, Aviation History, 2007. Accesat la <http://www.historynet.com/the-rise-of-helicopter-during-the-Korean-War.htm>

²⁷ Office of the Historian. Kennan and Containment, 1947. Milestones: 1945-1952, <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/kennan>, accesat la 10.01.2019.

²⁸ Morton and David Halperin, *The Key West Key*, Foreign Policy, No. 53, 1983, <http://www.jstor.org/stable/1148563>, accesat la 02.01.2019.

Utilitatea elicopterului în proiectarea forței a fost identificată de către U.S. Marine Corps drept componentă a pregătirii câmpului de luptă prin concentrarea forțelor, acțiune inerentă la executarea debarcării în misiunile expediționare, acolo unde capul de pod nu se putea realiza direct, de pe nave.

Utilitatea elicopterului în proiectarea forței a fost identificată de către U.S. Marine Corps drept componentă a pregătirii câmpului de luptă prin concentrarea forțelor, acțiune inerentă la executarea debarcării în misiunile expediționare, acolo unde capul de pod nu se putea realiza direct, de pe nave. În luna noiembrie 1948, Quantico Academy a publicat un draft de doctrină, denumit Phib31 Amphibious Operations – Employment of Helicopters, introducând noțiunea de „vertical assault”. Câțiva ani mai târziu, USAAF adoptă „Airmobility Doctrine”²⁹.

Avantajul mobilității este acela că ea nu oferă numai capacitatea de a transporta și a sprijini forțele, ci este cea care dă tempo-ul luptei. Mobilitatea oferă celui care o posedă capacitatea de a căuta adversarul, de a-l urmări și de a-l surprinde prin aplicarea focului și introducerea în luptă a volumului de forțe necesare la momentul și locul pe care acesta și-l alege. Datorită potențialului pe care îl generează, acela de a schimba rapid echilibrul de forțe și de a destabiliza adversarul, mobilitatea exercită un efect dual, în dimensiunea fizică și în cea a psihicului trupelor, materializându-se în două direcții diametral opuse. Aceasta explică succesul și rolul istoric decisiv jucat anterior de cavalerie³⁰ la momentul ei de glorie și ulterior al infanteriei mecanizate/șenilate – brigăzile de tancuri.

Mobilitatea aeriană a fost folosită sistematic în luptă pentru prima dată ca și tactică împotriva războiului de gherilă, în Războiul din Algeria, de către ALAT³¹ (Aviation Légère de l’Armée de Terre), scoțând în evidență ubicuitatea elicopterului ca tactică împotriva dezavantajului strategic reprezentat de asimetria acestui nou tip de război practicat.

Putem astfel afirma că utilizarea elicopterului a cauzat nevoia dezvoltării conceptului de mobilitate aeriană.

Ulterior, pe baza lecțiilor învățate în Războiul din Vietnam, unde USAAF au fost nevoite să aplice tactica „caută și distruge”, SUA au demarat programul *Advanced Aerial Fire Support System*, programul elicopterului de atac 1964, din care a rezultat primul elicopter specializat de atac, AH-1 Cobra, în 1967.

²⁹ Rodney R. Propst, *The Marine Helicopter and the Korean War*, Combat Studies Center, 1989, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1989/PRN1.htm>, accesat la 28.01.2019.

³⁰ www.hexapolis.com-10-greatest-battles-won-against-overwhelming-odds, accesat la: 13.12.2018.

³¹ Etienne de Durand, Benoît Michele, Elie Tenenbaum, *op. cit.*

AH-1 Cobra

Ulterior, într-o fază superioară, elicopterul a fost transformat în sistem de luptă, dezvoltarea ducând până la crearea, pe baza acestui tip de platformă, a unor forțe aeropurtate autonome.

3.3. Etapa a 3-a – Rolul de manevră

Conceptul cel mai ambițios de întrebuințare a elicopterelor a fost cel al U.R.S.S. în războiul din Afganistan. Armata Roșie a aprofundat și dezvoltat în contextul cel mai amplu modalitatea de realizare a manevrei pe baza utilizării elicopterelor. Strategii ruși și-au bazat teoria pe lecțiile învățate din analiza Războiului de Yom Kippur. Ei au putut astfel să estimeze corect vulnerabilitatea tancului la utilizarea muniției anti-tanc (ATGM/Anti-Tank Guided Munitions) și pe cea a aeronavelor cu destinație CAS la apărarea aeriană cu baza la sol așezată pe aliniamente succesive³². Armata Roșie a constituit 20 de brigăzi de asalt aerian formate din elicoptere Mi-8 și Mi-24 și infanterie provenită din parașutiști și infanterie motorizată, ambele în schemă organică. Astfel constituite, aceste brigăzi acționau la nivel tactic-operativ, complet diferit de nivelul la care acționau diviziile aeropurtate care aveau ca obiectiv ocuparea unor poziții strategice în teatrul de operații, în afara razei de acțiune a elicopterelor. Concentrate pe procedura atacului în adâncime, aceste forțe posedau putere mare de penetrare a sistemului defensiv al adversarului și aveau ca obiectiv principal

³² Richard Simpkin, *Race to the Swift. Thoughts on Twenty-First Century Warfare*, London, Brassey's Defence, 1985.

Conceptul cel mai ambițios de întrebuințare a elicopterelor a fost cel al URSS în războiul din Afganistan. Armata Roșie a aprofundat și dezvoltat în contextul cel mai amplu modalitatea de realizare a manevrei pe baza utilizării elicopterelor.

Strategii ruși au putut astfel să estimeze corect vulnerabilitatea tancului la utilizarea muniției anti-tanc (ATGM/Anti-Tank Guided Munitions), și pe cea a aeronavelor cu destinație CAS la apărarea aeriană cu baza la sol așezată pe aliniamente succesive.

realizarea surprinderii și dislocarea sau izolarea unor cantități de forțe importante ale adversarului, suficiente pentru a modifica echilibrul de forțe într-o zonă de operații.

Apariția ulterioară a doctrinei operațiilor aero-terestre, cu un caracter mult mai ofensiv și cu o derulare mult mai rapidă a acțiunilor de luptă, nu a putut lăsa fără rol elicopterul în acest tip de operații. Arhitectura noului teatru de război nu a permis însă tânărului AH-1 Cobra să lovească ținte aflate în profunzimea teritoriului inamic. S-a mers mai departe cu dezvoltarea tehnologică și a apărut, în anul 1984, elicopterul multi-rol de atac AH 64 Apache³³, cu o autonomie net superioară, ce îi conferea posibilități de lovire în adâncime a obiectivelor considerate prioritare.

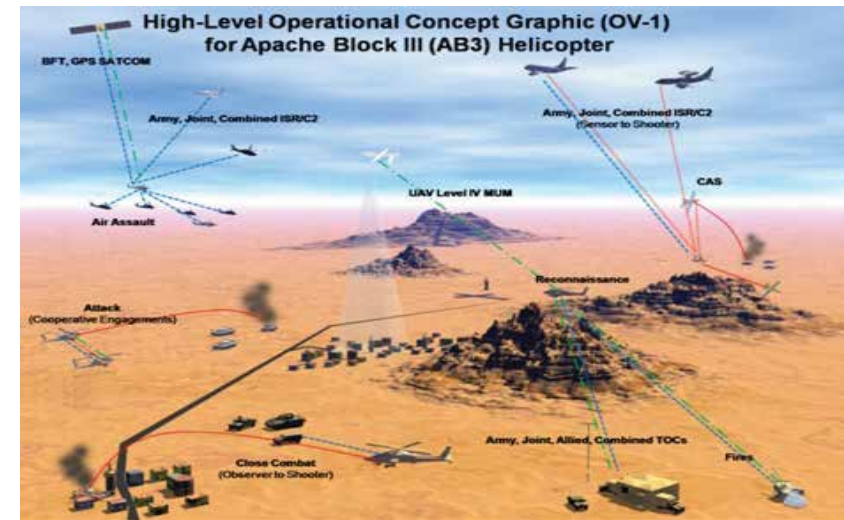
AH 64 Apache

Elicopterul a căpătat, în acest fel, rolul de modelare a câmpului de luptă și, susținut de o doctrină corespunzătoare, este văzut ca antidotul perfect în special împotriva armatelor greoaie, constituite pe scheletul brigăzilor de tancuri, blindate și mecanizate.

3.4. Etapa a 4-a – Utilizarea actuală multi-rol și multi-domeniu

Revoluția tehnologică în domeniul transferului de informații, precum și utilizarea tehnologiei satelitare fac ca acele caracteristici unice ale elicopterului descrise în capitolele anterioare să îl plaseze

³³ <https://www.boeing.com>. Accesat la 01.02.2019.

Revoluția tehnologică în domeniul transferului de informații, precum și utilizarea tehnologiei satelitare fac ca acele caracteristici unice ale elicopterului descrise în capitolele anterioare să îl plaseze în centrul unor concepte operaționale avansate de utilizare în luptă, prin care, la decolare, elicopterului îi sunt atribuite roluri multiple.

în centrul unor concepte operaționale avansate de utilizare în luptă³⁴, prin care, la decolare, elicopterului îi sunt atribuite roluri multiple.

Astfel, astăzi, elicopterul decolează înarmat, echipat și în măsură să angajeze cu precizie în luptă:

- navele de suprafață în condiții de autoprotecție împotriva amenințărilor venite din aer;
- submarinele în condiții de autoprotecție împotriva amenințărilor venite din aer și de pe apă;
- toate tipurile de mijloace de luptă terestre, în condiții de autoprotecție împotriva amenințărilor venite din aer;
- mijloacele aeriene de atac la sol care acționează cu viteze mici, în condiții de asigurare a protecției împotriva apărării aeriene cu baza la sol.

Pentru asigurarea acestor roluri, elicopterul acționează conjugat, împreună cu formații de aeronave fără pilot sau hibride (în echipaj mixt pilot/fără pilot), sunt prevăzute cu sisteme destinate cunoașterii situației tactice atât a forțelor proprii, cât și a celor ale adversarului (cum ar fi sistemul Blue Force Tracking). Totodată, sunt asigurate cu date și informații tactice prin intermediul aeronavelor cu rol ISR/C2 și a senzorilor terestri. Utilizarea elicopterului integrat într-o rețea de acest tip îl face pe acesta să vadă adversarul primul, să înțeleagă situația tactică primul, să acționeze primul și să rezolve situația tactică mult mai eficient decât a fost în măsură vreodată să o facă.

³⁴ https://dodcio.defence.gov/Library/DoD-Architecture-Framework/dodaf20_ov1, accesat la 04.02.2019.

4. Interacțiunea strategie – revoluție tehnologică în domeniul elicopterelor

Relațiile și influențele dintre tehnologie și strategie în perioada contemporană sunt generate de documentele care stabilesc modul de planificare a apărării unui stat, respectiv: Strategia Națională de Apărare a Țării, Carta Albă a Guvernului, Strategia Militară, Strategia Globală etc. În majoritatea situațiilor, statele puternic dezvoltate prevăd capitole importante ale acestor documente de planificare care descriu sistemul de apărare al statului respectiv ca fiind bazat pe sisteme de arme aflate în stadiu de proiect sau doar în stadiu de concept. Vezi aici scutul anti-rachetă (la nivelul anilor 2007), Future Combat Air System Technology Initiative, „Joint Multirole Helicopter” (JMRH), AFVG (Anglo French Variable Geometry) și altele.

Acest tip de abordare presupune realizarea unui lanț complex și sofisticat, prin care, urmare a analizei potențialei amenințări militare și a sistemelor de armă deținute de aceasta, se stabilesc obiective de nivel strategic și cerințe operaționale pentru sistemele de arme ce vor fi dezvoltate ulterior în scopul atingerii acestor obiective prin neutralizarea amenințărilor identificate și realizarea unui grad de control favorabil al mediului de luptă, privind din perspectivă tehnologică. Aceste cerințe sunt apoi atribuite industriei de profil specifică fiecărui sistem ce se intenționează a fi construit, pentru ca industria să-și îndrepte eforturile de cercetare și dezvoltare către domeniile în care a fost ghidată.

Ne vom opri în continuare asupra relațiilor și influențelor între tehnologie și strategie din perspectiva implicațiilor strategiilor elaborate asupra a două dintre inițiativele tehnologice actuale.

4.1. Joint Multirole Helicopter – JMRH

Dacă în trecut succesul folosirii elicopterului în luptă era pus pe seama utilizării unei platforme specializate în diferite tipuri de misiuni, astăzi un nou concept este tot mai des adus în discuție – JMRH. Urmând firul logic în care este de așteptat să evolueze din punct de vedere tehnologic acest nou concept, concluzia este că se urmărește ca flota de elicoptere specializate să fie înlocuită de un nou sistem de armă ce poartă denumirea de *Future Vertical Lift - FVL*³⁵.

Așteptările specialiștilor în domeniu în ceea ce privește performanțele sistemului, dincolo de păstrarea atât de bine cunoscutelor atribute ale elicopterelor, sunt îndreptate către aducerea unui plus de viteză, sporirea capacității de transport, mărirea puterii de

³⁵ <http://www/ivertical-lift.org>, accesat la 01.02.2019.

foc, extinderea razei de acțiune, prezentarea unui nivel de supraviețuire al echipajului în câmpul de luptă cât mai ridicat și, cel mai important, aducerea nivelului de costuri cu întreținerea și utilizarea la un nivel cât mai redus.

Ideea acestui proiect a pornit, desigur, de la nevoia de întinerire a flotei de elicoptere a celui mai mare operator de elicoptere la nivel mondial, armata Statelor Unite ale Americii. Majoritatea covârșitoare a elicopterelor acestei flote impresionante este totuși reprezentată de variante adaptate și/sau modernizate ale modelelor de bază Black Hawk, Chinook și Apache.

Deși există astăzi concepte militare precum cel al *Asaltului aerian*, care nu pot fi imaginate fără participarea simultană, integrată și coordonată a celor trei tipuri de platforme, este de așteptat ca JMRH să poată executa independent și în condiții mult mai avantajoase misiunile și tipologia acestui concept. Așadar, după proiectul NH 90/NATO Helicopter 1990, iată că industria militară constructoare de specialitate intenționează din nou să construiască o aeronavă cu decolare și aterizare pe verticală/FVL, pe o structură complet nouă. Ținând cont de fizionomia conflictelor actuale și de particularitățile mediilor de conflict, armata SUA are în plan să dezvolte acest program luând în considerare toate variabilele posibile.

Urmare a experienței acumulate prin participarea la majoritatea conflictelor armate care au succedat celui de-al Doilea Război Mondial, elaborarea cerințelor operaționale care stau la baza dezvoltării proiectului a constat, cel mai probabil, în transpunerea peste timp a tuturor deficiențelor celor mai renumite platforme întrebuințate în aceste conflicte. Aceste platforme, odată cu evoluția tehnologică a sistemelor de armă întrebuințate în apărarea aeriană și cu tendința infinită de a identifica și de a aloca platformei noi și mult mai complexe misiuni, și-au manifestat progresiv slăbiciunile, ajungând la un nivel care astăzi nu este corespunzător satisfacerii cerințelor pentru misiuni specifice teatrului de operații contemporan.

Seria cerințelor operaționale de la care s-a pornit cuprinde, printre altele³⁶:

- o capacitate minimă de transport de 12 militari complet echipați;
- un echipaj compus din patru membri;
- posibilitatea executării unui zbor staționar fără efect de sol la 2.000 m și 35 de grade Celsius;

Deși există astăzi concepte militare precum cel al Asaltului aerian, care nu pot fi imaginate fără participarea simultană, integrată și coordonată a celor trei tipuri de platforme, este de așteptat ca JMRH să poată executa independent și în condiții mult mai avantajoase misiunile și tipologia acestui concept.

³⁶ csis.org/events/future-vertical-lift-insights-joint-multirole-technology-demonstrator, accesat la 28.12.2018.

Conceptul FVL se bazează și pe ideea conform căreia vor fi folosite același tip de aeronave pentru executare a unei game variate și complete de misiuni. Conform conceptului, este de așteptat ca aceasta să conducă la utilizarea unui număr scăzut de tipuri de aeronave, cu impact asupra eficienței din punct de vedere logistic (costuri cu întreținerea, personal redus, riscuri industriale asociate scăzute etc.).

- o distanță maximă de zbor de 3.500 km cu o viteză de 430 km/h;
- dimensiunile FVL pot varia în funcție de specificul misiunii, însă echipamentele și ansamblele mecanice majore precum rotorul, trenul de aterizare, instalațiile de generare a tracțiunii, instalațiile de forță și echipamentele din cabina de pilotaj vor fi comune și interschimbabile;
- capacitățile noi oferite de performanțele aerodinamice ridicate ale FVL și îmbunătățite de facilitățile oferite de sistemele de avionică îi vor permite FVL să execute misiuni din toată gama: recunoaștere; luptă antisubmarin și anti nave de suprafață; operații speciale amfibii de asalt; evacuare medicală și nonmedicală a pacienților; ISR; SAR; C2; CSAR; atac; sprijin logistic și transport.

Conceptul FVL se bazează și pe ideea conform căreia vor fi folosite același tip de aeronave pentru executarea unei game variate și complete de misiuni³⁷. Conform conceptului, este de așteptat ca aceasta să conducă la utilizarea unui număr scăzut de tipuri de aeronave, cu impact asupra eficienței din punct de vedere logistic (costuri cu întreținerea, personal redus, riscuri industriale asociate scăzute etc.).

Dezvoltarea acestui concept a plecat de la nevoile stabilite prin noua strategie de apărare națională a SUA, care estimează că războaiele moderne vor putea fi purtate atât pe uscat, dar și deasupra întinderilor de apă, în spațiu sau în medii cibernetice sau abstracte. Noua platformă FVL va trebui să fie echipată, să facă față și să se alinieze din toate punctele de vedere acestei provocări a luptei multi-domeniu.

Astfel, prioritatea în dezvoltarea programului devine punerea accentului pe realizarea unei platforme care să fie capabilă să acționeze în misiuni de recunoaștere și atac în conjuncție cu sistemele aeriene fără echipaj uman la bord, dar în același timp să fie capabilă să execute unele misiuni de asalt aerian de la distanță foarte mare.

Dacă până acum vorbeam de misiuni de asalt aerian care se desfășurau inițiate din apropierea liniei de contact sau chiar de dincolo de aceasta, primul impact așteptat la nivel doctrinar, odată cu realizarea FVL, este acela că misiunea se va putea executa din teritoriul propriu, fără a mai fi nevoie de aeronave destinate protecției aeriene, de la distanțe care să nu mai necesite sprijin cu foc și cu o capacitate de transport (pay per load) crescută. Acest lucru va conduce, fără îndoială, la desenarea unei alte arhitecturi a dispozitivului de apărare, la

³⁷ defensenews.com/digital-show-dailies/global-force-symposium/2018/03/30/army-future-vertical-lift-hones-in-on-attack-recon-long-range-assault/, accesat la 19.12.2018.

dezvoltarea altor modalități de apărare aeriană a teritoriului propriu și la apariția unor noi forme de lovire a obiectivelor din teritoriul advers.

Impactul industrial estimat generează dezbateri care sunt departe de a se încheia și care sunt încă foarte aprinse cu privire la tipul de elicopter care să fie înlocuit de FVL, respectiv elicopterul mediu de asalt (Black Hawk) sau elicopterul specializat de atac (Apache).

Strategia națională de apărare a SUA prioritizează caracteristica reprezentată de letalitatea sistemului de armă, iar argumentele aduse de susținătorii ideii de creștere a letalității acțiunilor de luptă prin asalt aerian sau cele aduse de susținătorii ideii de creștere a letalității prin sporirea capacităților special destinate atacului aerian sunt de luat în seamă.

Pe fondul acestor dezbateri, cei doi mari producători americani de sisteme aeriene, Bell și Sikorsky-Boeing, au oferit două propuneri importante pentru realizarea acestui proiect, și anume: V-280 Valor și SB-1 Defiant³⁸.

V-280 Valor

Varianta V-280 Valor, care dispune de aripi, este mult mai eficientă din punctul de vedere al consumului de combustibil, ceea ce se va transpune într-o autonomie de zbor crescută și într-o rază de acțiune mult mai mare.

Cerințele operaționale ale acestui nou concept FVL constau în depășirea limitelor impuse de fizica materialelor și de aerodinamica sistemelor existente astăzi pe piață. În prezent, ambele companii agreează ideea că varianta V-280 Valor, care dispune de aripi, este mult mai eficientă din punctul de vedere al consumului de combustibil, ceea ce se va transpune într-o autonomie de zbor crescută și într-o rază de acțiune mult mai mare față de rivalul său, care dispune

³⁸ www.breakingdefense.com/2017/10/bell-v-280-vs-sikorsky-boeing-sb1-who-will-win-future-vertical-lift/, accesat la 28.01.2019.

Varianta Defiant, echipată doar cu rotoare, este mult mai agilă, putând astfel fi operată în spații restrânse sau reușind să utilizeze mult mai oportun mascarea oferită de teren.

SB-1 Defiant

doar de rotoare pentru generarea forței de sustentare. În același timp, constructorul Sikorsky-Boeing afirmă că varianta Defiant echipată doar cu rotoare este mult mai agilă, putând astfel fi operată în spații restrânse sau reușind să utilizeze mult mai oportun mascarea oferită de teren (dealuri, văi, elemente de infrastructură și vegetație) în scopul evitării descoperirii. În ciuda diferențelor constructive, principalele atuuri ale acestor două aeronave sunt comune și pot fi identificate prin caracteristicile parametrilor de viteză, rază de acțiune și plafon de zbor. Indiferent de modelul care va fi ales pentru dezvoltarea noului concept, programul este un exemplu despre cum strategia militară poate influența și contribui la dezvoltarea tehnologică.

4.2. Implicațiile revoluției tehnologice asupra strategiei

– motorul MRAI4T

În antiteza procesului prezentat în subcapitolul anterior, unde revoluția tehnologică este generată cu precădere de obiectivele strategiilor militare, în perioada dinaintea încetării Războiului Rece strategia militară a fost aproape de fiecare dată revizuită ca urmare a introducerii în luptă a unor noi sisteme de armă și a experienței utilizării experimentale sau accidentale a acestora în conflicte.

Deși particularitățile relațiilor de astăzi dintre revoluția tehnologică și strategia militară se supun cu precădere documentelor de planificare strategică, există și situații potențiale, chiar dacă izolate, în care revoluția tehnologică determină sau poate determina adaptarea strategiilor militare.

Un astfel de posibil exemplu poate fi găsit, sub formă de proiect, la Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci din România³⁹, cu denumirea de *Motorul rotativ cu ardere internă în patru timpi* (MRAI4T). Am ales creionarea unui scenariu prin care o astfel de invenție poate să determine influențe asupra strategiilor militare actuale, deși proiectul tânărului inventator român nu beneficiază nici de bugete impresionate cum ar fi cele ale JMRH și nici de nivelul de promovare sau de sprijinul industrial al acestora.

Invenția menționată se referă la un motor cu ardere internă care este destinat mijloacelor de transport, cu posibilități de utilizare în regim de motor staționar. Scopul inițial al invenției este realizarea unui motor care să îmbine calitățile motoarelor clasice în patru timpi, cu avantajele mișcării de rotație și avantajele unui raport de compresie variabil în vederea sporirii randamentului, eliminării vibrațiilor, simplificării constructive și reducerii volumului și masei motorului.

Din punct de vedere strict tehnic, motorul rotativ cu ardere internă rezolvă problema care limitează creșterea puterii motoarele clasice, punctul de slăbiciune al acestora, prin însumarea forțelor care apar pe suprafețele pistoanelor direct la un arbore de ieșire.

Analizând însă din perspectivă militară, cei trei piloni pe care se bazează o armată (pilonul uman, pilonul tehnic și pilonul doctrinar), apreciem că, prin implementarea acestei invenții, se pot obține următoarele avantaje:

❖ **Pentru pilonul uman:** simplificarea sistemului de selecție, pregătire și formare a specialiștilor tehnicieni datorită reducerii numărului tipurilor de motoare aflate în înzestrare; reducerea numărului de personal necesar exploatarei, menținerii și reparării; dispărarea cu ușurință a cunoștințelor și experienței între personalul care exploatează motorul MRAI4T.

❖ **Pentru pilonul tehnic:** manipularea facilă a plajei de turații și cuplu prin alegerea unui raport între volum și diametru diferit la fabricarea motorului MRAI4T; randament mărit; durabilitate sporită; gabarit redus; masă redusă; număr de piese componente redus; nivel de zgomot redus; lipsa vibrațiilor; sporirea raportului dintre putere și masă și dintre putere și gabarit; costuri de producție reduse; consum de combustibil redus; posibilitatea utilizării mai multor surse de energie și combustibili în timpul executării aceleiași misiuni; emisii noxe scăzute.

❖ **Pentru pilonul doctrinar:** posibilități de utilizare a sistemului de luptă bazat pe funcționarea tipului de motor în diferite medii (aer,

Scopul inițial al invenției este realizarea unui motor care să îmbine calitățile motoarelor clasice în patru timpi, cu avantajele mișcării de rotație și avantajele unui raport de compresie variabil în vederea sporirii randamentului, eliminării vibrațiilor, simplificării constructive și reducerii volumului și masei motorului.

³⁹ <https://inregistrare-marci.ro/verificare-marca-inregistrata-OSIM-EUIPO-WIPO-BOIP.php>, accesat la 09.02.2019.

Bazat pe întrebuințarea policombustie și pe independența crescută față de facilitățile și infrastructura producătoare de combustibili fosili (general utilizați astăzi pentru asigurarea propulsiei), sistemele de armă ce vor utiliza motorul MR4I4T vor schimba astfel fizionomia operațiilor expediționare.

apă, spațiu) datorită funcționării policombustie; reducerea timpului de staționare la sol pentru lucrări de întreținere conduce la un grad ridicat de disponibilitate al sistemului de armă bazat pe motorul MR4I4T, ritmul de luptă fiind unul susținut; reducerea dimensiunilor sistemului de armă bazat pe motorul MR4I4T datorită simplificării sistemului de transmitere a puterii către elementele de comandă și control ale aeronavei; interschimbabilitatea dacă nu a întregului motor, cel puțin a principalelor elemente componente crește fiabilitatea în utilizare și oferă un grad ridicat de mentenabilitate; gabaritul și masa reduse permit creșterea greutateii utile a sistemului de armă bazat pe motorul MR4I4T; amprentă termică, fonică și radar redusă.

Având în vedere avantajele preconizate și prezentate anterior, aduse în plaja fiecăruia dintre cei trei piloni, este lesne de imaginat că, la nivelul strategiei militare, ne putem aștepta la mutații importante, în urma unei eventuale implementări a acestei inovatoare idei.

Dacă proiectul va fi dezvoltat, la nivelul strategiei militare sunt inevitabile modificări importante, precum elaborarea modelelor de întrebuințare multi-domeniu a sistemelor de arme bazate pe motorul MR4I4T. Având în vedere caracteristicile și performanțele descrise și ținând cont de modelul transportoarelor amfibii (care au ca domenii de acțiune terestru și acvatic), este de așteptat apariția și dezvoltarea sistemelor de armă care pot acționa într-o combinație a cel puțin două dintre domeniile: terestru, aerian, subacvatic sau spațial.

De asemenea, se va avea în vedere redefinirea limitelor și restricțiilor impuse de distanțele geografice mari, de condițiile de mediu și climă, de existența sau lipsa resurselor de petrol și a facilităților de prelucrare a acestora pentru a fi transformate în combustibili pentru motoare clasice. Aceste limite vor fi ușor de depășit sau chiar ignorabile în planificarea operațiilor viitoare.

Bazat pe întrebuințarea policombustie și pe independența crescută față de facilitățile și infrastructura producătoare de combustibili fosili (general utilizați astăzi pentru asigurarea propulsiei), sistemele de armă ce vor utiliza motorul MR4I4T vor schimba astfel fizionomia operațiilor expediționare.

4.3. Dezvoltare prin asimilare și adaptare

O altă formă prin care revoluția tehnologică influențează strategia militară este reprezentată de situația în care un stat, care nu are la îndemână resursele și infrastructura necesare sau acces la nivelul tehnologic cel mai avansat, în urma apariției diferitelor dezvoltări tehnologice și a adaptării strategiilor în state partenere sau alte state mult mai tehnologizate și potente din punct de vedere economic și

tehnologic, dezvoltă sau asimilează tehnologii similare și adaptează strategiile și doctrinele în concordanță cu aceasta.

Este cazul Forțelor Aeriene Române care, în scopul prevenirii fenomenului Degraded Visual Environment-DVE (degradarea bruscă a vizibilității în câmpul vizual), desfășoară un program de revitalizare și modernizare a flotei de elicoptere IAR 330 L. Bazată pe realizarea și furnizarea pe casca piloților a unei imagini video augmentate, noua configurație de sistem și arhitectura cabinei de pilotaj vor permite aplicarea tehnicilor, tacticilor și procedurilor specifice elicopterului mediu de transport în condițiile avantajelor pilotajului conform celor mai moderne principii: „Head-up”, „Hands on Controls”, „Eyes-out” și „Piloting on FLIR”.

Întrucât, urmare a derulării programului de modernizare, se estimează că posibilitățile de navigație și pilotaj ale elicopterului vor fi mult îmbunătățite, este de așteptat ca FAR să adapteze doctrina de întrebuințare a elicopterelor în operații întrunite la caracteristicile și performanțele unui elicopter mult mai versatil, cu mobilitate și flexibilitate crescute, cu un plus de viteză, dar și mai puțin vulnerabil și mai greu de surprins.

5. Concluzii

Relația intrinsecă a evoluției civilizației umane în raport cu evoluția conflictelor armate a rezultat într-o asociere a fiecărui element din sistemele moderne de securitate cu un element doctrinar care poate suferi modificări / adaptări în raport cu necesitățile de apărare. Funcția astfel generată între cele două mulțimi de elemente componente acționează și reacționează în raport cu trendul evolutiv al fiecărui component.

Tendința actuală, cel mai probabil din nevoia de a stimula mediul de afaceri, este de a elabora strategii militare bazate pe sisteme de armă care se află încă în stadiul de proiect, dar care, de cele mai multe ori, în funcție de succesul sau eșecul inițiativei de dezvoltare a respectivului sistem de armă, trebuie revizuite sau, în unele cazuri, chiar abandonate.

Spre deosebire de situațiile în care sistemele de arme aflate în dezvoltare sunt proiectate ca urmare a elaborării strategiilor militare pe termen lung, soluțiile tehnice dezvoltate conjunctural, care nu au avut ca obiect inițial transformarea acestuia în sistem de armă, sunt introduse în utilizare fie în regim confidențial (pentru utilizarea experimentală a acestora până la adaptarea strategiei militare), fie, odată apărute public informații cu privire la soluția tehnică, ele sunt

Tendința actuală, cel mai probabil din nevoia de a stimula mediul de afaceri, este de a elabora strategii militare bazate pe sisteme de armă care se află încă în stadiul de proiect, dar care, de cele mai multe ori, în funcție de succesul sau eșecul inițiativei de dezvoltare a respectivului sistem de armă, trebuie revizuite sau, în unele cazuri, chiar abandonate.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Utilizarea inițială în luptă a elicopterului însă, s-a realizat de către comandanți pregătiți după știința tipului de război convențional și împotriva unor adversari imprevizibili, greu de identificat, care utilizau tehnici, tactici și proceduri de neimaginat în sfera războiului convențional. Strategiile militare bazate pe utilizarea elicopterelor în misiuni specifice s-au aflat în permanentă adaptare tocmai din acest motiv.

introduse la nivel experimental în sistemul de apărare pentru ca mai apoi să își găsească reala utilitate care determină modificarea strategiei militare.

Elicopterul, ca mijloc de luptă aerian, a fost inițial proiectat în perioada în care conflictele se desfășurau prin campanii ample, care implicau teritorii uriașe, forțe armate convenționale, iar adversarii erau relativ uniformi și se comportau relativ predictibil. Utilizarea inițială în luptă a elicopterului însă, s-a realizat de către comandanți pregătiți după știința tipului de război convențional și împotriva unor adversari imprevizibili, greu de identificat, care utilizau tehnici, tactici și proceduri de neimaginat în sfera războiului convențional. Strategiile militare bazate pe utilizarea elicopterelor în misiuni specifice s-au aflat în permanentă adaptare tocmai din acest motiv.

Fără a-i neglija rolul extrem de important în coagularea resurselor umane, financiare și tehnologice în jurul responsabililor realizării sistemului de armă, elaborarea unei strategii militare bazate pe sisteme de armă încă aflate în stadiu de proiect poate prezenta și efecte negative. Prin impunerea inițială a caracteristicilor sistemului de armă aflat în stadiu de inițiativă, se induce involuntar un sistem de îngrijire a limitelor și performanțelor sistemului de armă respectiv sau se insinuează domenii de utilizare improprie care împiedică valorificarea produsului la performanțe maxime în arhitectura teatrului de luptă contemporan.

BIBLIOGRAFIE

1. Matthew Allen, *Military Doctrines of Major Powers, 1945-1992*, Westport CT, Geernwood Press, 1993.
2. Jonathan Bailey, *The First World War and the Birth of Modern Warfare, The Dynamics of Military Revolution 1300-2050*, Ed. M. Knox and W. Murray, Cambridge UP, 2001.
3. Julian Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, ed. Eric Grove, Annapolis, MD: Brassey's, 1988.
4. Julian Lindley French și Yves Boyer în *The Oxford handbook of War*, Oxford University Press, 2012.
5. J.F.C. Fuller, *The reformation of war*, London, Hutchinson, 1923.
6. Paul Gideon Joly de Maizeroy, *Cours de tactique, theoretique, pratique et historique*, Editura J. B. Hiacinthe Leclerc, Paris, 1766.
7. Colin S. Gray, *Why strategy is difficult*, în *Strategy and history*, Essays on the theory and practice, New York, 2006.
8. Colin S. Gray, *Războiul, pacea și relațiile internaționale – o introducere în istoria strategică*, Editura Polirom, București, 2010.
9. Basil Liddell Hart, *When Britain Goes to War*, London: Faber, 1928.

10. Baron Antoine-Henri Jomini, *The art of war – restored edition*, Published by Legacy Books Press, 2009, Ontario, Canada.
11. David Jordan, James D. Kiras, David J. Lonsdale, Ian Speller, Christopher Tuck, C. Dale Walton, *Understanding Modern Warfare*, Cambridge University Press, United Kingdom, second edition, 2016.
12. Colonel Constantin Onișor, *Corelația politică-strategie*, în *Curs de strategie*, Colegiul Național de Apărare, 1996.
13. Constantin Popescu, *Elemente de teorie a strategiei militare*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2015.
14. Gerhard Ritter, *The Sword and the scepter: The Problem of Militarism in Germany*, 4 vols, London: Allen Lane, 1969-73, vol. I.
15. Corneliu Soare, Romul Duma, Ioan Muntoi, *Teorie și doctrină militară*, Editura Militară, București, 1971.
16. Jon Tetsuro Sumida, *Inventing Grand Strategy and teaching Command: The classic works of Alfred Thayer Mahan reconsidered*, Washington DC: Woodrow Wilson Center Press, 1997.
17. ***, *Eseu despre strategia și tactica militară*, Editura A.Î.S.M., București, 1995.

RESURSE ONLINE:

18. mwi.usma.edu
19. hbr.org
20. <https://www.historia.ro>
21. <http://www.army.mil/aviation/aircorps>.
22. <http://www.historynet.com/>
23. <https://history.state.gov/>
24. <http://www.jstor.org/>
25. <http://www.globalsecurity.org/>
26. www.hexapolis.com-1
27. <http://www.ifri.org>
28. <https://www.boeing.com>.
29. [csis.org/events/](https://www.csis.org/events/)
30. [defensenews.com](http://www.defensenews.com)
31. www.breakingdefense.com
32. <https://inregistrare-marci.ro>
33. <https://www.space.com/>
34. <https://dodcio.defence.gov/>

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ DUPĂ MAREA UNIRE

Locotenent-colonel prof.univ.dr. Adrian LESENCIUC

*Departamentul de științe fundamentale,
Facultatea de Sisteme de Securitate Aeriană,
Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă” – Brașov*

Prezenta lucrare tratează evoluția gândirii militare românești după Marea Unire și raporturile școlii românești cu școlile europene de gândire strategică. Gândirea militară românească din perioada interbelică este simptomatică pentru școala românească de științe militare, propunând o aliniere la ideile școlii franceze, în declin ca model pentru proiecțiile oficiale ale armatelor europene ale acelor ani. În plus, interesul crescut pentru particular în detrimentul generalului, focalizarea pe aspectele de ordin tactic, lipsa unei proiecții unitare și a unei coeziuni doctrinare au făcut ca lucrările cu potențial de coagulare a gândirii militare românești (cum ar fi cele ale lui Mircea Tomescu) să nu poată produce efectul scontat. În aceste condiții, gândirea militară românească a continuat să rămână, în unele aspecte chiar în mod accentuat, împotriva curentului. Prezenta lucrare aduce în atenție, în subsidiar, și perspectiva contrafactuală a posibilei evoluții a școlii de gândire militară românească, în condițiile în care ea nu ar fi fost desființată imediat după cel de-al Doilea Război Mondial de școala sovietică.

Cuvinte-cheie: perioada interbelică, gândirea militară românească, școala franceză, clausewitzianismul, școala sovietică.

Reorganizarea Armatei României din 1917 și alinierea la școala franceză

Transformarea *Ipotezei Z* în plan de campanie, în 14/27 august 1916, a condus la punerea în aplicare a unui scenariu de război, rezultat al gândirii militare românești¹. Anii războiului au presupus, în principal, punerea în practică a proiecției doctrinare și, în mai mică măsură, continuarea demersurilor teoretice. În plus, odată cu evoluția evenimentelor de pe frontul din Transilvania și de pe frontul de sud, respectiv cu retragerea guvernului și a curții regale la Iași, Armata Română a necesitat a fi reorganizată. Această reorganizare s-a desfășurat unitar, în baza unei concepții a Marelui Cartier General, în temeiul Ordinului 1014 din 22 decembrie 1916, *Instrucțiuni secrete privitoare la reorganizarea armatei*. Reorganizarea Armatei României nu s-a realizat numai din punct de vedere structural, ci și din punct de vedere normativ; necesitatea imediată a unor regulamente și instrucțiuni a presupus și traducerea, în anumite cazuri, în special din limba franceză, și aplicarea lor: „*Pentru realizarea scopurilor propuse, s-au elaborat noi regulamente și instrucțiuni (unele au fost traduse din limba franceză) în prima jumătate a anului 1917*”².

¹ Într-un articol în care analizăm gândirea militară românească înainte de Marea Unire (Adrian Lesenciuc, *Gândirea militară românească înainte de Marea Unire. Proiecția oficială prusacă vs dezideratul școlii franceze*, în *Revista Academiei de Științe ale Securității Naționale*, vol. 3, nr. 2(5), 2018, p. 162), notăm următoarele: „În anii neutralității României din Primul Război Militar, studiile militare s-au dezvoltat într-o direcție nouă: cea a proiectării scenariilor (ipotezelor) de apărare sau acțiune. Varianta A (propusă de generalul Averescu), însemnând concentrarea armatei spre est, respectiv varianta C (propusă de generalul Christescu), însemnând concentrarea spre sud, erau cele mai cunoscute”. Practic, aceste ipoteze erau simple modele și exerciții teoretice, fără suportul economic al efortului de război. În august 1916, a fost aleasă *Ipoteza Z*, *Proiectul de operațiune în vederea unui război contra Puterilor Centrale și a Bulgariei. România aliată cu Quadrupla Înțelegerere*. Mulți istorici militari consideră că modificarea ulterioară a planului de campanie a fost cea mai mare greșală a Marelui Cartier General. Imediat după Marea Unire, pe fondul aducerii în discuție a aspectelor de ordin corectiv în ceea ce privește poziția geografică, zona care a făcut obiectul acțiunii militare românești din Transilvania era înscrisă în așa-numitul Centru Orografic al Apărării naționale, în condițiile în care „*problema strategică românească*” devenise posibilitatea atacului simultan din est, vest și sud.

² Colonel dr. Ion Giurcă, 1917. *Reorganizarea Armatei Române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 237.

Odată cu evoluția evenimentelor de pe frontul din Transilvania și de pe frontul de sud, respectiv cu retragerea guvernului și a curții regale la Iași, Armata Română a necesitat a fi reorganizată.

Reorganizarea Armatei României nu s-a realizat numai din punct de vedere structural, ci și din punct de vedere normativ; necesitatea imediată a unor regulamente și instrucțiuni a presupus și traducerea, în anumite cazuri, în special din limba franceză, și aplicarea lor.

Școala geometrică de gândire militară franceză, al cărei ultim reprezentant de marcă a fost mareșalul Ferdinand Foch, așadar care se afla în perioada interbelică în declin în raport cu școala prusacă, a devenit referențială pentru gândirea militară românească interbelică.

Reorganizarea, realizată în mare măsură cu sprijinul Misiunii militare franceze sosite în România în 1916, a fost răspunsul firesc de contracarare a tendințelor rușilor de a impune direcții strategice. Misiunea, încurajată și sprijinită de generalul Constantin Prezan, a adus beneficii imediate în reorganizare; totuși, însemnând punerea pe picior de egalitate a ofițerilor francezi și români, misiunea a condus și la slăbirea autorității românești, știrbind principiul unității de comandă și lăsând posibilitatea înțelegerii faptului că „*tutela absolută*” ar aparține ofițerilor francezi (în opinia generalului Alexandru Averescu). Efectele imediate, preponderent pozitive, au fost urmate de efectele de durată. Școala geometrică de gândire militară franceză³, al cărei ultim reprezentant de marcă a fost mareșalul Ferdinand Foch, așadar care se afla în perioada interbelică în declin în raport cu școala prusacă, a devenit referențială pentru gândirea militară românească interbelică.

Școala militară românească a început să se contureze pe principiile lui Foch, însemnând adaptarea gândirii napoleoniene la realitățile de după un secol. În *Principiile războiului. Conducerea războiului*⁴, mareșalul francez nu se putea rupe de gândirea strategică napoleoniană, proiectându-și cunoașterea în raport cu fundamentarea pozitivistă a științelor militare (considerate a fi științe exacte) și cu menținerea înțeleșului de măiestrie asociat artei militare⁵ (ambele, trăsături forte ale școlii franceze):

Există deci o teorie a războiului; în primul rând, ea cuprinde principii:

- principiul economiei forțelor;
- principiul libertății de acțiune;
- principiul liberei dispunerii a forțelor;
- principiul siguranței etc.

S-a discutat despre existența acestor principii, apoi despre justificarea lor; totuși, Napoleon este cel care a scris: „*Principiile războiului*

³ Această școală de științe militare, înțeasă ca atare începând cu Jacques Antoine Hyppolite, conte de Guibert, a făcut matematica susceptibilă de a oferi instrumente de studiu în tactică. Prin influența în formarea personalității militare a lui Napoleon, grație lucrărilor apărute până la sfârșitul secolului al XVIII-lea sau grație înrăuririi contemporanului și oponentului lui Clausewitz, Antoine Henri de Jomini, asupra gândirii împăratului francez, a devenit răspândită în întreaga Europă, având întâietate în secolul al XIX-lea în raport cu școala prusacă.

⁴ Ferdinand Foch (mareșal), *Principiile războiului. Conducerea războiului*. Traducere din limba franceză de Nicolae T. Popescu. Cuvânt înainte de general-maior (r.) dr. I. Cupșa, Editura Militară, București, 1975. Lucrările mareșalului Foch au fost publicate în franceză în 1903: *Les Principes de la guerre*, respectiv în 1904: *De la conduite de la guerre*.

⁵ Conform căreia singura școală a artei militare este câmpul de luptă.

sunt cele care i-au condus pe marii căpitani, ale căror strălucite fapte ne-au fost transmise de istorie”. Deci, pentru Napoleon, există principii ale războiului. Studiind faptele mari, ale marilor căpitani, găsim aceste principii⁶.

Proiecția mareșalului Foch a fost tradusă ulterior într-o doctrină și, implicit, în regulamente și norme direct aplicabile, atât în armata franceză, cât și, ulterior, în armata română. În timp ce Europa acelor ani, caracterizată prin militarismul exagerat, dublat de sau dublând ideologiile naționale, propunea conceptele strategice de război de mare amploare și de lungă durată (proiecția clausewitziană, prusacă așadar, preluată de primul vector principal, V.I. Lenin, și tradusă în doctrină a Armatei Roșii, sovietice) sau de război fulger (*Blitzkrieg*), însemnând utilizarea simultană, cu efecte cumulate sporite, a aviației de bombardament și a tancurilor (proiecția clausewitziană preluată de celălalt vector, Adolf Hitler), Franța și Anglia rămâneau cantonate în strategii defensive. Mai mult, Franța proiecta o strategie cu o vechime de 100 de ani, specifică războaielor de cabinet, făcând apologia „*bătăliei principale*”, într-o Europă a războaielor naționale, caracterizate prin „*ridicarea în masă*” și prin lupta de uzură.

Primele semne ale inadecvării

În aceste condiții, deși școala românească avusese șansa situării în avangarda Europei prin alinierea la proiecția școlii de gândire militară prusacă, ea se situa, prin teoreticienii români, continuatori ai gândirii militare franceze (unii dintre ei absolvenți ai Școlii de la Fontainebleau, asemenea mareșalului Foch, de exemplu), în contra curentului. Alinierea formală la școala franceză s-a produs începând cu 1924, odată cu punerea în aplicare a *Legii de organizare a armatei*, dar și a regulamentelor izvorâte din această lege. Încurajarea alinierii la școala de gândire franceză devenise, într-un fel, și element din programul publicației *România Militară*, care anunța, în numărul 7/1927, la pagina 129, că doctrina admisă oficial era cea franceză: „*Revista <România Militară>, pe lângă rolul său de a răspândi cunoștințele militare generale, are și pe acela ca, prin publicațiile sale, să lămurească și să răspândească în corpul ofițeresc doctrina admisă oficial în armata*

⁶ Ferdinand Foch, *op. cit.*, p. 34.

Alinierea formală la școala franceză s-a produs începând cu 1924, odată cu punerea în aplicare a Legii de organizare a armatei, dar și a regulamentelor izvorâte din această lege. Încurajarea alinierii la școala de gândire franceză devenise, într-un fel, și element din programul publicației România Militară, care anunța, în numărul 7/1927, la pagina 129, că doctrina admisă oficial era cea franceză.

Împrumutul aparatului doctrinar francez, exponent al unei strategii neadevate epocii, s-a caracterizat prin confuzii terminologice, prin lipsa unor grile valorice în preluarea concepției strategice, prin apelul la conceptele și proiecția napoleoniană a principiilor „neschimbătoare” ale războiului, în condițiile în care întregul cadru de desfășurare a confruntărilor (în care au fost incluse elementele revoluției tehnologice recente: apariția și utilizarea în luptă a aviației, implicit a artileriei antiaeriene, înlocuirea trupelor de cavalerie cu unitățile de tancuri etc.) s-a schimbat.

noastră, adică doctrina armatei franceze⁷ exprimată în Regulamentul Marilor Unități și anexele lui (...)”⁸.

Împrumutul aparatului doctrinar francez, exponent al unei strategii neadevate epocii, s-a caracterizat prin confuzii terminologice, prin lipsa unor grile valorice în preluarea concepției strategice, prin apelul la conceptele și proiecția napoleoniană a principiilor „neschimbătoare” ale războiului, în condițiile în care întregul cadru de desfășurare a confruntărilor (în care au fost incluse elementele revoluției tehnologice recente: apariția și utilizarea în luptă a aviației, implicit a artileriei antiaeriene, înlocuirea trupelor de cavalerie cu unitățile de tancuri etc.) s-a schimbat. Școala românească de gândire strategică a devenit în sine confuză, propunând lucrări fără o proiecție unitară, în lipsa unei coeziuni doctrinare și fără adecvare la realitățile câmpului de luptă al respectivei perioade. Mai mult, școala românească propunea lucrări numeroase, dar focalizate pe aspecte specializate și tratând, în cel mai fericit caz, elemente de natură tactică (nu și strategică). Descoperim, publicate în perioada interbelică, lucrări utile în instruirea trupei, excelente cărți de memorialistică, dar foarte rare volume care să vizeze perspectiva strategică⁹. Amintim, dintre lucrările importante de după Marea Unire, următoarele: General N. Alevra (1916), *Stabilirea răspunderilor asupra pregătirii armatei pentru războiu*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București; Colonel Fl. Țenescu (1919), *Rezumatul cursului de cunoștințe generale asupra războiului și studiul lui (numai strategia)*, Autografia Școalelor Militare de Artilerie și Marină, București; General C.N. Herjeu (1921), *Studii și critice militare. Din învățămintele războaielor din 1913 și 1916-1918*, 2 volume, Editura Librăriei „Stănculescu”, București; General I. Manolescu (f.a.), *Napoleon, Clausewitz, Foch*, Tipografia „Răsăritul”, București; Căpitan av. Marin T. Anton (1927),

⁷ Practic, nu exista o doctrină franceză admisă oficial, ci o propensiune naturală, ca urmare a influenței Misiunii militare franceze, spre această școală de gândire militară. Regulamentul Marilor Unități era de inspirație franceză, dar nu reprezenta o doctrină în sine. Au existat gânditori militari români ai respectivei perioade care au propus desprinderea de direcția franceză, dar au existat, deopotrivă, și traduceri din opera generalilor germani Erich F.W. Ludendorff sau Erich G.S.A. von Falkenheyn, din cea a generalului italian Ettore Bastico sau chiar din doctrina sovietică (v. Ioan Sichițiu, Alexandru Ioanițiu, *Elemente de strategie*, Atelierele „Cartea Românească”, București, 1936, pp. 140-165).

⁸ General de divizie (r.) prof.univ. dr. Valentin Arsene, general de brigadă dr. Petre Botezatu (coord.), *Strategia militară românească în epoca modernă*. Prefață de general de corp de armată dr. Constantin Degeratu, Editura Nummus, București, 1999, p. 107.

⁹ Apelând ca îndrumar la volumul II al lucrării *Bibliografia militară românească (1914-1944)*, Biblioteca Centrală a Ministerului Apărării Naționale.

Bombardamentul aerian. Tehnica bombardamentului și materialul de bombardament, Curs din școlile militare pregătitoare și speciale ale Aeronauticei, Tipografia Școlilor militare pregătitoare și speciale ale Aeronauticei, București; Maior Radu Miclescu (1929), *Studiu cu privire la apărarea națională*, „Cartea Românească”, București; Căpitan Mircea Tomescu (1932), *Conducerea războiului de coalițiuni*, Tipografia „Ortensia”, București; Colonel G. Vizanti, maior Scarlat Urlățianu (1932), *Strategia Românească în viitorul război*, cu o prefață de domnul Profesor Nicolae Iorga, Tipografia Curții Regale F. Göbl, București; Locotenent-comandor Ioan D. Drăgan (1933), *Aviația și viitorul războiului. Progresul aviației și întrebuintarea sa în viitor, în operațiunile de pe uscat și de pe apă*, Tipografia „Bucovina”, București; Colonel D. Vrăjitoru (1935), *Principii și adevăruri în arta războiului*, Tipografia Ministerului Apărării Naționale, București; General de divizie Ioan Sichițiu, colonel Al. Ioanițiu (1936), *Elemente de strategie*, Atelierele „Cartea Românească”, București; Căpitan Mircea Tomescu (1937), *Știința militară și doctrina românească*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București; Căpitan Mircea Tomescu (1939), *Manevra strategică în trecut și astăzi*, Atelierele „Cartea Românească”, București (lucrare premiată de Marele Stat Major).

Spre o școală de gândire militară românească?

Beneficiind de experiența războiului, ofițerii români au putut să o analizeze și să o generalizeze, să înțeleagă și să explice proiecția tactică a diferitelor școli de gândire militară, în special a celei franceze, dar au reușit să integreze în problematica războiului și aspecte de noutate, dezvoltate pe filiera școlii clausewitziene, cum ar fi bombardamentul aerian, la doar șase ani după ce conceptul fusese introdus de generalul italian Giulio Douhet (1921)¹⁰. Aparent completamente aliniată la „doctrina admisă oficial”, cum proiecta *România Militară* din 1927, școala de gândire militară românească își pune problema caracterului național al doctrinei. Publicația preluase tema și o transformase într-o dezbateră pe marginea caracterului universal sau național al doctrinei.

¹⁰ Principiul lui Douhet era bazat pe violența extremă a studiilor clausewitziene, pe conceptul de război absolut: în lucrarea sa din 1921, *Il dominio dell'aria*, Giulio Douhet susținea că țintele de bombardat trebuie să fie mari, pentru ca efectul scontat să se producă. Scopul bombardamentelor era bombardarea civililor din marile centre urbane, traductibil în pedepsirea „complicilor” la politica dusă de guvernele inamicilor.

Aparent completamente aliniată la „doctrina admisă oficial”, cum proiecta *România Militară* din 1927, școala de gândire militară românească își pune problema caracterului național al doctrinei. Publicația preluase tema și o transformase într-o dezbateră pe marginea caracterului universal sau național al doctrinei.

Din păcate, școala pretins românească de științe militare a adus un singur argument, și acesta nonștiințific, fundamentat emoțional, în promovarea unei doctrine naționale: spiritul de sacrificiu, „superioritatea sufletească” a românilor în războiul de apărare. Într-un fel, lecțiile defensive din vara anului 1917 dăduseră dreptate acestor gânditori militari.

Dintre susținătorii doctrinei franceze se evidențiaseră colonelul Țenescu, având drept argument caracterul imuabil al războiului, faptul că războiul viitor, indiferent de modul în care se va dezvolta tehnologia militară, se va desfășura pe aceleași coordonate: „În opinia lui Florea Țenescu, concluzia cea mai logică era să se adopte doctrina militară franceză”¹¹. În privința mobilității trupelor, nici măcar colonelul Țenescu nu se mai raporta la doctrina franceză, propunând împrumuturi din cea germană. În ceea ce privește „afirmarea doctrinei militare naționale”¹², se remarcă generalul Hârjeu, care își argumenta poziția prin faptul că „armata română are personalitatea și tradițiile ei” (afirmația data încă din 1905, urmând să coaguleze ulterior o școală a doctrinei naționale românești), respectiv căpitanul Tomescu, cel care considera că știința militară necesită a fi studiată în nuanța națională, cu accent pe patriotism (drept factor spiritual în educarea militarilor) și pe teren (factor material). Pentru promovarea unei doctrine naționale s-au pronunțat cel mai categoric colonelul G. Vizanti și maiorul S. Urlățianu, care au propus o *Strategie românească în viitorul război*, înțeleasă drept lecție de „românologie” de către prefațatorul cărții, cunoscutul istoric și om politic Nicolae Iorga. În fapt, Vizanti și Urlățianu preluau în strategia proprie elemente ale concepției napoleoniene (așadar, ale școlii franceze), chiar dacă argumentau că războiul nu putea avea pentru români decât „caracterul unui război național”¹³. Din păcate, școala pretins românească de științe militare a adus un singur argument, și acesta nonștiințific, fundamentat emoțional, în promovarea unei doctrine naționale: spiritul de sacrificiu, „superioritatea sufletească” a românilor în războiul de apărare. Într-un fel, lecțiile defensive din vara anului 1917 dăduseră dreptate acestor gânditori militari. Ceea ce reieșea din această orientare erau înțelegerea și promovarea conceptului de război legitim, de apărare împotriva agresiunii la adresa statului național, a unității, a independenței sau a suveranității acestuia – adică niște deziderate de ordinul mării strategii (sau al strategiei politice). Pregătirea țării, disciplina națiunii, efortul economic pentru apărare constituiau pilonii „războiului întregii națiuni”, concept reflectat,

¹¹ Iulian Patca, „Gândirea militară românească după Marea Unire”, în Teodor Pavel, Nicolae Ciobanu (coord.), *Armata Română și Marea Unire. Contribuții la realizarea Unirii și la consolidarea statului național*, Editura Daco-Press, Cluj-Napoca, 1993, p. 253.

¹² *Ibidem*, p. 249.

¹³ Colonel G. Vizanti, maior Scarlat Urlățianu, *Strategia românească în viitorul război*, cu o prefață de domnul Profesor Nicolae Iorga, Tipografia Curtii Regale F. Göbl & Fii, București, 1932, p. 117.

cu circa o sută de ani în urmă, în cunoscuta lucrare clausewitziană, *Despre război* (v. ediția românească din 1982). Pregătirea patriei pentru a face față marilor mutații în planul confruntării din Europa presupunea utilizarea acestui concept de sorginte clausewitziană, reinterpretat în principal de generalul Ion Manolescu, cel care a insistat pentru pregătirea întregului război pentru apărarea națională. Această proiecție, rezultat al focalizării asupra dimensiunii naționale a proiecției doctrinare, s-a reflectat în *Legea asupra organizării națiunii și teritoriului pentru timp de război* din 27 aprilie 1933, care definea clar rolul statului în organizarea apărării naționale.

Chiar dacă, în plan teoretic, disputa dintre școala de gândire influențată de geometrismul francez și cea autohtonă – nedefinită explicit, prin diferențe specifice în raport cu alte școli de gândire militară, cu excepția „superiorității sufletești” în angajarea în luptă – continua, începând cu *Legea de organizare a armatei* din 23 iunie 1924, așezată pe fundamente teoretice franceze, și organizarea armatei a devenit tributară ideilor de sorginte napoleoniană. S-a instituit serviciul militar obligatoriu, s-au înființat corpurile de armată, armata a devenit foarte numeroasă, bazată în principal pe infanterie, iar această supra-dimensionare a condus la o instrucție defectuoasă, realizată parțial, cu puține efective și nu cu parcurgerea tuturor etapelor de instruire. Nici legile din 30 aprilie 1930 și 28 aprilie 1932 nu au reușit să echilibreze dimensiunile armatei cu nevoia de pregătire. În 1934, noul șef al Marelui Stat Major, generalul Ion Antonescu, observa că armata este foarte numeroasă (având o bază prea largă a structurii), birocratizată și cu ofițeri neinstruiți corespunzător. „Marele neajuns al pregătirii corpului de cadre al armatei României în perioada interbelică era ruptura dintre teorie și practică”, subliniau generalii Arsene și Botezatu în lucrarea *Strategia militară românească în epoca modernă*¹⁴.

În preajma izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, școala germană a început să recapete influență. Particularități ale școlii de gândire germane s-au resimțit mai ales în acțiunile militare ale Armatei Române, intrate în război, mai puțin în plan teoretic, acolo unde nu au mai existat condițiile necesare pentru punerea în valoare a respectivelor idei. Înțelegerea adecvată a rolului aviației și al trupelor mecanizate în război și punerea în aplicare a acestor mijloace de luptă

¹⁴ General de divizie (r.) prof.univ. dr. Valentin Arsene, general de brigadă dr. Petre Botezatu (coord.), *op. cit.*, p. 115.

Chiar dacă, în plan teoretic, disputa dintre școala de gândire influențată de geometrismul francez și cea autohtonă – nedefinită explicit, prin diferențe specifice în raport cu alte școli de gândire militară, cu excepția „superiorității sufletești” în angajarea în luptă – continua, începând cu *Legea de organizare a armatei* din 23 iunie 1924, așezată pe fundamente teoretice franceze, și organizarea armatei a devenit tributară ideilor de sorginte napoleoniană.

Întreaga poziționare contra curentului, în anii de Românie unită și anterior, începând de la Unirea cea Mică, pare să se fi încheiat. În plan doctrinar – acolo unde schimbările se produc cel mai greu –, modificările de nuanță în doctrinele statelor membre ale NATO presupun efecte în România actuală într-un orizont de câțiva ani. Este suficient să amintim proiecția operațiilor informaționale, care a produs efecte în planul gândirii militare în sincronie cu Occidentul, iar în plan doctrinar, într-un orizont de doar opt ani.

au constituit cele mai importante elemente preluate din doctrina germană. Dar, odată cu încheierea războiului, gânditorii militari ai perioadei interbelice nu au putut duce la bun sfârșit propria proiecție de inspirație franceză, de respirație românească sau de influență germană, deoarece au sfârșit în închisoare sau au fost marginalizați.

Concluzii

Gândirea militară românească s-a dovedit, de-a lungul timpului, a fi contra curentului. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când școala franceză era dominantă în Europa, regele Carol I impusese o organizare prusacă a armatei și, implicit, liniile de forță ale gândirii prusace. După Marea Unire, când școala franceză a încetat să mai constituie reper în proiecția gândirii strategice în majoritatea statelor occidentale și când școala prusacă (gândirea clausewitziană) era revigorată prin intermediul a doi vectori importanți: Vl.I. Lenin și A. Hitler, orientarea românească s-a focalizat pe școala franceză. Încercarea de proiectare a unei școli românești de gândire militară nu a putut fi dusă la bun sfârșit ca urmare a începerii celui de-al Doilea Război Mondial și, mai ales, ca urmare a închiderii și a marginalizării gânditorilor militari români de către autoritățile comuniste proaspăt instalate. Au urmat anii de orientare spre clausewitzianismul leninist, într-o perioadă în care Europa, dar mai ales Statele Unite ale Americii se dezbrăcaseră de haina gândirii ilustrului general prusac, iar apoi, în condițiile politice favorabile unei revigorări a gândirii militare autohtone, a avut loc o aliniere la înțelesuri ale gândirii clausewitziene de dinainte de acțiunea vectorului Lenin.

Întreaga poziționare contra curentului, în anii de Românie unită și anterior, începând de la Unirea cea Mică, pare să se fi încheiat. În plan doctrinar – acolo unde schimbările se produc cel mai greu –, modificările de nuanță în doctrinele statelor membre ale NATO presupun efecte în România actuală într-un orizont de câțiva ani. Este suficient să amintim proiecția operațiilor informaționale, care a produs efecte în planul gândirii militare în sincronie cu Occidentul, iar în plan doctrinar, într-un orizont de doar opt ani.

Eliberată de chingile politice, gândirea militară românească are acum o șansă foarte mare de a fi în sincronie cu Occidentul și de a se afirma *per se*.

BIBLIOGRAFIE

1. General de divizie (r.) prof.univ. dr. Valentin Arsene, general de brigadă dr. Petre Botezatu (coord.), *Strategia militară românească în epoca modernă*. Prefață de general de corp de armată dr. Constantin Degeratu, Editura Nummus, București, 1999.
2. Carl von Clausewitz, *Despre război*. Operă postumă a generalului Carl von Clausewitz. Studiu introductiv, note și verificarea științifică a textului de general-maior dr. Corneliu Soare, Editura Militară, București, 1982.
3. Giulio Douhet, *The Command of the Air*. Traducere de Dino Ferrari, Office of Air Force History, Washington D.C., 1921, 1998.
4. Ferdinand Foch (mareșal), *Principiile războiului. Conducerea războiului*. Traducere din limba franceză de Nicolae T. Popescu. Cuvânt-înainte de general-maior (r.) dr. I. Cupșa, Editura Militară, București, 1975.
5. Colonel dr. Ion Giurcă, *1917. Reorganizarea Armatei Române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
6. Adrian Lesenciuc, *Gândirea militară românească înainte de Marea Unire. Proiecția oficială prusacă vs dezideratul școlii franceze*, în *Revista Academiei de Științe ale Securității Naționale*, vol. 3, nr. 2(5), 2018.
7. Iulian Patca, „Gândirea militară românească după Marea Unire”, în Teodor Pavel, Nicolae Ciobanu (coord.), *Armata Română și Marea Unire. Contribuții la realizarea Unirii și la consolidarea statului național*, Editura Daco-Press, Cluj-Napoca, 1993.
8. General de divizie Ioan Sichițiu, colonel Alexandru Ioanițiu, *Elemente de strategie*, Atelierele „Cartea Românească”, București, 1936.
9. Colonel G. Vizanti, maior Scarlat Urlățianu, *Strategia românească în viitorul război*, cu o prefață de domnul Profesor Nicolae Iorga, Tipografia Curții Regale F. Göbl & Fiii, București, 1932.
10. ***, Biblioteca Centrală a Ministerului Apărării Naționale, *Bibliografia militară românească*, vol. II (1914-1944), coordonator: colonel Marius Andone. Prefață de prof.dr.doc. Dan Simonescu, Editura Militară, București, 1975.

EFECTUL EURISTICILOR ȘI AL BIASURILOR COGNITIVE ÎN LUAREA DECIZIILOR DE CĂTRE MILITARI

Colonel drd. Constantin ROANGHEȘI

Statul Major al Forțelor Aeriene

Misiunile în care sunt angrenați militarii români sunt din ce în ce mai complexe și mai dificil de executat. Mare parte din dificultatea acestor misiuni este consecința mediului de operare caracterizat de luarea deciziilor preponderent în condiții de stres și incertitudine.

În aceste condiții, o serie de cercetări moderne au relevat faptul că oamenii pot fi predispuși la erori de judecată ca urmare a bias-urilor cognitive (erorilor cognitive). Din acest motiv, în opinia autorului, este esențial ca specialiștii din cadrul organismului militar să înțeleagă modul în care acționează aceste bias-uri și să identifice metodele prin care personalul poate fi educat și antrenat să le facă față.

Cuvinte-cheie: bias cognitiv, euristici, disponibilitate, reprezentativitate, ancorare.

Introducere

Decizia și, mai ales, modul în care este adoptată aceasta în interiorul unei organizații cum este armata reprezintă un moment capital pentru a se asigura succesul acesteia în cazul unui conflict. Mediul strategic și operațional se caracterizează, în prezent, din ce în ce mai mult prin ambiguitate și complexitate, iar militarii profesioniști se confruntă cu o multitudine de factori care le pot afecta capacitatea de decizie¹. Studiile de psihologie cognitivă și economie comportamentală au scos în evidență faptul că existența unei cantități din ce în ce mai mari de informații care trebuie analizată, a timpului din ce în ce mai scurt avut la dispoziție pentru a lua o decizie și a dinamicii neobișnuite cu care se desfășoară unele acțiuni în teren poate determina luarea unor decizii greșite, cauzate de erori cognitive – *bias-uri cognitive*².

Alocările substanțiale de resurse pentru achiziția de tehnică militară de ultimă generație trebuie să fie însoțite de investiții în pregătirea resursei umane pentru a utiliza cu succes această tehnică. În acest sens, este nevoie să înțelegem mai bine cum se iau deciziile la nivel individual și care sunt factorii cei mai importanți care intervin și influențează acest proces.

Unde, în mediul militar, pot fi observate efectele euristiciilor și ale erorilor cognitive?

Procesul decizional uman este un mecanism foarte complex. În prezent, există, în rândul cercetătorilor acestui fenomen, o dezbateră aprinsă și greu de finalizat cu privire la caracterul fundamental al proceselor cognitive care influențează și determină judecata noastră

¹ Paul K. Davis, Jonathan Kulick și Michael Egner, *Implications of Modern Decision Science for Military Decision-Support Systems*, Santa Monica, CA: Rand, Project Air Force, 2005, p. 105, vezi și https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2005/RAND_MG360.pdf

² Amos Tversky și Daniel Kahneman, *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases*, în *Science*, vol. 185, nr. 4157, 27 septembrie 1974, p. 1130, vezi și <https://doi.org/10.1126/science.185.4157.1124>.

Mulți dintre specialiștii în psihologie cognitivă consideră că oamenii petrec aproximativ 95% din timp luând decizii în mod intuitiv. În timp ce o teorie cuprinzătoare a procesului de luare a deciziilor umane rămâne să fie finalizată, datele furnizate de cercetările cu privire la euristici și bias-uri contribuie în mod semnificativ la o mai bună înțelegere a gamei largi de variabile care influențează luarea deciziilor și conduc la erori potențiale în judecată.

intuitivă³. Mai important, există o lipsă distinctă de consens cu privire la modul cel mai adecvat de a aborda și de a stabili cadrul relevant pentru investigațiile privind aceste procese. Aceste dezbateri indică faptul că marea majoritate a deciziilor luate de oameni sunt intuitive. Mulți dintre specialiștii în psihologie cognitivă consideră că oamenii petrec aproximativ 95% din timp luând decizii în mod intuitiv⁴. În timp ce o teorie cuprinzătoare a procesului de luare a deciziilor umane rămâne să fie finalizată, datele furnizate de cercetările cu privire la euristici și bias-uri contribuie în mod semnificativ la o mai bună înțelegere a gamei largi de variabile care influențează luarea deciziilor și conduc la erori potențiale în judecată. Acest aspect este esențial pentru orice organizație interesată de îmbunătățirea procesului decizional al membrilor săi. Din această perspectivă, armata nu diferă de organizațiile civile în dorința de a optimiza procesul de luare a deciziilor pe fondul condițiilor de incertitudine și ambiguitate.

O cunoaștere solidă a factorilor ce influențează luarea deciziilor poate fi utilizată de armată pentru a dezvolta instrumente care să îmbunătățească luarea deciziilor individuale și organizaționale și să ajute la identificarea, dezvoltarea și promovarea personalului capabil să ia decizii bune. Acest lucru va fi deosebit de important, deoarece mediul de operare crește în complexitate. În acest mediu, executarea eficientă a comenzi misiunii va fi din ce în ce mai dificilă și se așteaptă ca liderii să se bazeze din ce în ce mai mult pe decizii intuitive. Având în vedere acest lucru, este clar că o mai bună înțelegere a euristicii și a erorilor cognitive implicate în luarea deciziilor are consecințe importante pentru armata viitorului. De exemplu, implementarea rezultatelor studiilor asupra euristicii și a bias-urilor cognitive în întreaga armată ar putea ajuta la modificarea sau adaptarea condițiilor de muncă și a cerințelor din fișele de post pentru a ține cont de procesele cognitive implicate în îndeplinirea acestora. De asemenea o înțelegere mai solidă și mai extinsă a euristicii și a bias-urilor cognitive

³ Gerd Gigerenzer, *Fast and Frugal Heuristics: The Tools of Bounded Rationality*, în *Blackwell Handbook of Judgment and Decision Making*, ed. Derek J. Koehler și Nigel Harvey, Malden, Massachusetts, SUA: Blackwell Publishing Ltd., 2004, pp. 62-88, <https://doi.org/10.1002/9780470752937.ch4>.

⁴ Pat Croskerry, Geeta Singhal și Silvia Mamede, *Cognitive debiasing 1: origins of bias and theory of debiasing*, în *BMJ Quality & Safety*, vol. 22, nr. supl. 2, octombrie 2013, <https://doi.org/10.1136/bmjqs-2012-001712>.

ar putea fi utilizată pentru o mai bună evaluare a militarilor și a comandanților, pentru a găsi mai multe echilibrări optime între sarcini și caracteristicile individuale. În fiecare dintre aceste cazuri, luarea deciziilor instituționale și individuale poate fi îmbunătățită printr-o apreciere adecvată a euristicii și a erorilor implicate în aceste procese.

Actul de comandă rămâne principalul element care poate valida sau care poate pune în valoare oricare dintre noile abordări privind luarea deciziei. Comandanții trebuie să combine cele două tipuri de abordări, cea intuitivă și cea analitică, pentru a lua „decizii la timp și eficiente”. Prin numirea în funcții de comandă, liderii militari de la toate nivelurile sunt împuterniciți să ia decizii rapide și, de multe ori, aceștia nu au posibilitatea de a efectua analize detaliate sau de a căuta aprobarea la eșalonul superior. Comandanții și ofițerii de stat major vor fi nevoiți, dacă nu au făcut-o până acum, să încerce în mod voluntar noi abordări și să experimenteze la fața locului noi modalități de răspuns la surprize, trebuie să examineze în mod critic euristica prin care iau decizii și să înțeleagă cum aceasta ar putea duce la soluții subiective și, de multe ori, greșite. Natura instituțională a procesului de luare a deciziilor militare, cultura organizațională și procesele mentale individuale implicate în modul în care luăm deciziile conduc către utilizarea acestor euristici, iar acestea, la rândul lor, generează numeroase erori (bias-uri).

Modalitatea standard stabilită pentru luarea deciziilor este *military decision making process (MDMP)* și acest proces presupune o raționalitate obiectivă care se bazează pe un model liniar, axat pe etape, care generează un anumit mod de acțiune și este util pentru examinarea problemelor ce prezintă stabilitate.

Militarii consideră *MDMP* drept abordarea standard pentru rezolvarea problemelor și luarea deciziilor. Respectarea acestui șablon poate fi reconfortantă pentru mulți dintre militari în primul rând pentru că aceștia sunt familiarizați cu el. Cu toate acestea, ce se poate face atunci când inamicul nu se conformează ipotezelor noastre? Misiunile recente în teatrul de operații din Irak sau Afganistan, unde militarii români au acționat și încă mai acționează, ne-au arătat că inamicul din teren nu a acționat și nu acționează așa cum ne dorim! Acest lucru ne-a determinat să ne schimbăm ideile inițiale despre cum să conducem operațiunile militare și, mai ales, cum să luăm deciziile.

Natura instituțională a procesului de luare a deciziilor militare, cultura organizațională și procesele mentale individuale implicate în modul în care luăm deciziile conduc către utilizarea acestor euristici, iar acestea, la rândul lor, generează numeroase erori (bias-uri).

Modalitatea standard stabilită pentru luarea deciziilor este military decision making process (MDMP) și acest proces presupune o raționalitate obiectivă care se bazează pe un model liniar, axat pe etape, care generează un anumit mod de acțiune și este util pentru examinarea problemelor ce prezintă stabilitate.

Designul nu este nici un proces, nici o listă de verificare, „este o metodologie critică și creatoare de gândire care îi ajută pe comandanți să înțeleagă mediul, să analizeze problemele și să ia în considerare abordările potențiale, astfel încât să poată exploata oportunitățile, să identifice vulnerabilitățile și să anticipeze schimbările în timpul unei campanii”.

O soluție practică, identificată de militarii americani, este scurtarea procesului clasic de luare a deciziilor – *MDMP*. Aceștia consideră că *MDMP* s-a dovedit necorespunzător în cazul problemelor care prezintă volatilitate ridicată, incertitudine, complexitate și ambiguitate. Soluția identificată este numită *Design* și arată încurajator, după cum apreciază ofițerul american Blair S. Williams⁵.

Designul nu este nici un proces, nici o listă de verificare, „este o metodologie critică și creatoare de gândire care îi ajută pe comandanți să înțeleagă mediul, să analizeze problemele și să ia în considerare abordările potențiale, astfel încât să poată exploata oportunitățile, să identifice vulnerabilitățile și să anticipeze schimbările în timpul unei campanii”⁶. După cum se subliniază în noua versiune a *FM 5-0, The Operations Process* (capitolul trei), în loc de un proces universal de rezolvare a tuturor tipurilor de probleme (*MDMP*), abordarea *Design* consideră că liderii militari trebuie să evalueze mai întâi situația și să accepte faptul că orice soluție aleasă va fi unică.

Aplicarea cu succes a *Design-ului* urmărește patru obiective concrete care, odată realizate, oferă raționamentul și logica necesare pentru a ghida procesele detaliate de planificare. Fiecare obiectiv este o componentă esențială care schimbă condițiile mediului operațional, contribuind la atingerea stării finale dorite. Aceste obiective trebuie luate împreună, pentru a depăși complexitatea care descrie conflictele prezente, caracterizate printr-o confruntare prelungită dintre state, nonstate și actorii individuali care sunt din ce în ce mai dispuși să folosească violența pentru a-și atinge scopurile politice și ideologice. Obiectivele designului sunt: *înțelegerea problemelor insuficient structurate; anticiparea schimbării; crearea de oportunități; recunoașterea și gestionarea tranzițiilor*.

Cu metodologia *Design*, cea mai importantă sarcină este încadrarea problemei și, apoi, reîncadrarea acesteia atunci când condițiile se schimbă. Încadrarea implică improvizații și experimente la fața locului, mai ales când militarii se confruntă cu constrângeri de timp și spațiu în mediul de operare.

⁵ Blair S. Williams, *Heuristics and Biases in Military Decision Making*, în *Military Review*, septembrie-octombrie 2010, p. 14.

⁶ *FM 5-0 The Operations Process*, Washington D.C., SUA, martie 2010, data accesării: 27 iulie 2018, <https://fas.org/irp/doddir/army/fm5-0.pdf>.

Metodele de luare a deciziilor și de corectare a acestora se pot regăsi de-a lungul unui continuum de la analitic la intuitiv. În procesul decizional intuitiv, folosim euristiciile mentale pentru a reduce rapid complexitatea mediului în care operăm. Utilizarea acestor euristici ne expune la *erori cognitive (cognitive bias)* și este important să le cunoaștem, pentru a putea reduce din efectele negative ale acestora.

Euristici și erori cognitive (*heuristic cognitive bias*)

Laureatul Premiului Nobel pentru economie în anul 2002, Daniel Kahneman, și profesorul Amos Tversky au fost primii care au analizat temeinic efectele euristicii și ale erorilor cognitive în luarea deciziilor. Nemulțumiți de discrepanțele economiei clasice în explicarea procesului decizional uman, Kahneman și Tversky au dezvoltat principiile inițiale ale unei discipline cunoscută acum sub numele de *economie comportamentală*. Spre deosebire de modelele clasice preexistente (cum ar fi teoria utilității așteptate), care descriau comportamentul uman prin paradigma maximizării raționale a deciziilor cost-beneficiu, Kahneman și Tversky au oferit un cadru simplu de analiză a comportamentului uman observat pe baza alegerilor făcute în condiții de incertitudine, risc și ambiguitate⁷. Ei au sugerat că, atunci când se confruntă cu numeroase intrări senzoriale, ființele umane reduc complexitatea prin utilizarea euristicii. În cursul acestor procese mentale de simplificare a unei cantități de informații copleșitoare, în mod obișnuit, apar *erorile cognitive (cognitive bias)*. Acestea provin din erorile inconștiente generate de metodele noastre de simplificare mentală. Este important de reținut că folosirea unei euristici nu generează de fiecare dată o eroare, însă, în aceste condiții, suntem pur și simplu mai predispuși să facem erori. De asemenea, aceste erori care apar nu au o condiționare culturală sau ideologică, acestea fiind procese semiconștiente. Fenomenele identificate de Kahneman și Tversky au rezistat numeroaselor teste experimentale, dar, mai ales, au rezistat realității. Acestea sunt considerate robuste, consistente și previzibile.

⁷ Amos Tversky și Daniel Kahneman, *op. cit.*, p. 1131.

Spre deosebire de modelele clasice preexistente (cum ar fi teoria utilității așteptate), care descriau comportamentul uman prin paradigma maximizării raționale a deciziilor cost-beneficiu, Kahneman și Tversky au oferit un cadru simplu de analiză a comportamentului uman observat pe baza alegerilor făcute în condiții de incertitudine, risc și ambiguitate. Ei au sugerat că, atunci când se confruntă cu numeroase intrări senzoriale, ființele umane reduc complexitatea prin utilizarea euristicii.

În psihologie, *euristica* este un concept care se referă la operații mentale intuitive și rapide, în anumite contexte personale sau sociale, în luarea deciziilor, în estimarea probabilității și predicția valorii. Cele mai comune și utilizate euristici sunt: disponibilitatea, reprezentativitatea și ancorarea.

Un soldat își va evalua riscul de a fi rănit sau ucis în luptă pe baza frecvenței de apariție a acestui eveniment printre camarazii săi. Disponibilitatea acestor evenimente din trecut cu apariții frecvente ne ajută să judecăm rapid probabilitatea subiectivă a evenimentelor viitoare.

În psihologie, *euristica* este un concept care se referă la operații mentale intuitive și rapide, în anumite contexte personale sau sociale, în luarea deciziilor, în estimarea probabilității și predicția valorii. Cele mai comune și utilizate euristici sunt: *disponibilitatea (availability)*, *reprezentativitatea (representativeness)* și *ancorarea (anchoring)*.

A. Disponibilitatea (*availability heuristic*)

Atunci când se confruntă cu situații noi, oamenii le compară în mod natural cu situații similare stocate în memorie. Aceste procese de comparare se întâmplă în mod automat „în minte”. Astfel de situații din trecut sunt disponibile pentru utilizare și, de cele mai multe ori, ele sunt adecvate pentru a da sens noilor circumstanțe, întâlnite în viața de zi cu zi. Cu toate acestea, comparațiile care se fac sunt rar produse în urma unui proces intens de deliberare, mai ales când se acționează într-un mediu aflat sub presiunea timpului. Aceste amintiri disponibile au fost predeterminate inconștient de circumstanțele pe care le-am experimentat în trecutul nostru. Aceste amintiri din trecut, care ne apar ca și circumstanțe similare, ne afectează judecata atunci când evaluăm riscul și/sau probabilitatea evenimentelor viitoare. În cele din urmă, patru erori cognitive pot decurge din utilizarea euristicii disponibilității: *erori de reamintire (retrievability bias)*, *erori datorită setului de căutări (search set bias)*, *erori de imaginație (imaginability bias)* și *erorile datorită corelației iluzorii (illusory correlation bias)*.

O atenție deosebită trebuie acordată *erorii reamintirii (retrievability bias)*, aceasta apărând atunci când frecvența evenimentelor similare din trecutul nostru întărește ideile preconcepute față de situațiile comparabile ce apar în viitor. De exemplu, un soldat își va evalua riscul de a fi rănit sau ucis în luptă pe baza frecvenței de apariție a acestui eveniment printre camarazii săi. Disponibilitatea acestor evenimente din trecut cu apariții frecvente ne ajută să judecăm rapid probabilitatea subiectivă a evenimentelor viitoare. De exemplu, probabilitatea de evaluare subiectivă a viitoarelor atacuri prin utilizarea unor dispozitive explozive improvizate (IED) va fi cel mai probabil mai mare în cazul unui militar care a asistat la astfel de atacuri decât în cazul unui militar care doar a citit despre acestea pe timpul pregătirii pentru misiune. Distorsiunea în evaluarea apariției unor astfel de evenimente are loc,

deoarece probabilitatea reală a apariției unor atacuri viitoare este independentă de experiența personală a fiecărui militar aflat în astfel de situații⁸.

În mod similar, atenția susținută acordată unui eveniment sau unei serii de evenimente din trecut poate, de asemenea, să sporească disponibilitatea apariției acestora. Întotdeauna, piloții militari, după un eveniment aviatic, de exemplu, oprirea unui motor în zbor, vor aprecia ca fiind mai mari riscurile apariției acestui eveniment în viitor. Probabilitatea reală a unei viitoare opriri a unui motor în zbor nu este mai mare decât era înainte de acest eveniment, dar eforturile organizaționale de a evita acest incident vor crește datorită impresiei subiective că probabilitatea opririi unui motor în zbor este mai mare. Persoanele expuse la rezultatul unui eveniment probabilistic acordă o probabilitate subiectivă post-eveniment mai mare decât cele care nu sunt expuse acestui eveniment. Aceasta se numește *distorsiune retrospectivă (hindsight bias)*.

Atunci când combinăm *eroarea de distorsiune retrospectivă* și *eroarea reamintirii*, noi nu reușim să ne protejăm de apariția unui eveniment popularizat eufemistic drept o *lebedă neagră*. Nassim Taleb descrie *lebedele negre* ca evenimente istorice care au surprins omenirea, deoarece erau considerate ca fiind inexistente sau extrem de rare. Presupunem cu toții că toate lebedele sunt albe; această informație se află în memoria noastră de lucru⁹. De exemplu, analizând în retrospectivă atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, acestea ar putea fi acum pe deplin imaginabile, numai că, la acel moment, existau numeroase agenții de informații în cadrul guvernului american care răspundeau în mod public pentru ceva care nu a fost nici măcar considerat plauzibil că se va putea produce. În plus, amintirile în legătură cu unele dezastre din trecut ne induc o limită superioară pentru riscul perceput în prezent. Multe dintre măsurile de securitate preventivă ce se iau de fiecare stat în parte se bazează acum pe oprirea unui alt atac de tip 09/11, când, de fapt, următoarea tentativă poate lua o formă complet diferită, care nu poate fi imaginată în prezent

Persoanele expuse la rezultatul unui eveniment probabilistic acordă o probabilitate subiectivă post-eveniment mai mare decât cele care nu sunt expuse acestui eveniment. Aceasta se numește distorsiune retrospectivă (*hindsight bias*).

⁸ Blair S. Williams, *op. cit.*, p. 42.

⁹ Nassim Nicholas Taleb, *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, Random House, SUA, 2007, p. 23.

Reprezentativitatea este o euristică pe care oamenii o utilizează pentru a evalua probabilitatea ca un eveniment, o persoană sau un obiect să se încadreze într-o categorie mai mare de evenimente, oameni sau lucruri. Pentru a clasifica rapid o nouă situație, o examinăm mental după caracteristicile categoriei de evenimente cu cele mai multe apariții; dacă găsim că aceasta este conformă cu trăsăturile categoriei mai largi, o plasăm mental în această clasă de evenimente sau categorie de persoane sau obiecte.

(deoarece căutările noastre în memoria experiențelor anterioare sunt limitate).

Având în vedere posibilitatea apariției evenimentelor de tip *lebădă neagră*, ar trebui să ne întrebăm constant dacă avem amintiri disponibile atunci când ne confruntăm cu situații noi. Și dacă da, aceste amintiri ne ajută sau nu? Devin deciziile noastre mai mult sau mai puțin riscante? Pot adversarii noștri să exploateze acest fenomen?

B. Reprezentativitatea (representativeness heuristic)

Reprezentativitatea este o euristică pe care oamenii o utilizează pentru a evalua probabilitatea ca un eveniment, o persoană sau un obiect să se încadreze într-o categorie mai mare de evenimente, oameni sau lucruri. Pentru a clasifica rapid o nouă situație, o examinăm mental după caracteristicile categoriei de evenimente cu cele mai multe apariții; dacă găsim că aceasta este conformă cu trăsăturile categoriei mai largi, o plasăm mental în această clasă de evenimente sau categorie de persoane sau obiecte¹⁰. Această euristică este o parte normală a prelucrării mentale obișnuite, dar este, de asemenea, predispusă la erori. Reprezentativitatea conduce la cinci erori cognitive potențiale, astfel: *insensibilitatea față de probabilitatea anterioară a rezultatelor (insensitivity to prior probability of outcomes)*, *neglijarea ratei de bază (base-rate neglect)*, *insensibilitatea față de mărimea eșantionului (insensitivity to sample size)*, *neînțelegerea șansei (misconception of chance)* și *insuficiența identificării regresiei la medie (failure to identify regression to the mean)*.

Dintre acestea, *neînțelegerea șansei (misconception of chance)* apare ca urmare a faptului că mulți oameni înțeleg greșit elementele de șansă. De exemplu, să presupunem că supravegheți jocul de ruletă într-un cazinou. Următoarele trei secvențe de roșu și negru ar putea apărea: RNRNRN sau RRRNNN sau RNNNNN. Care secvență este mai probabilă? Răspunsul este că toate aceste secvențe sunt la fel de probabile; cu toate acestea, dacă ați fost, ca majoritatea oamenilor, în experiențe similare, atunci ați ales, cel mai probabil, RNRNRN¹¹.

¹⁰ Amos Tversky și Daniel Kahneman, *op. cit.*, p. 1124.

¹¹ Daniel Kahneman și Amos Tversky, *Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk*, în *Handbook of the Fundamentals of Financial Decision Making*, vol. 4, World Scientific Handbook in Financial Economics Series, vol. 4, World Scientific, 2012, pp. 99-127.

Această secvență este cea mai populară, deoarece oamenii se așteaptă ca trăsăturile fundamentale ale secvenței de echilibru (50% negru și 50% roșu) să fie egal prezente – dacă am efectua un calcul matematic simplu, am obține, pentru fiecare variantă, o probabilitate de 1,56% ($0,5 \times 0,5 \times 0,5 \times 0,5 \times 0,5 = 0,015625$).

Dacă secvența a fost RNNNNN, atunci probabil că veți auzi oamenii spunând că „*Roșu vine cu siguranță*” – aceasta este *eroarea jucătorilor*. Mulți oameni se așteaptă ca modelul de echilibru să se întoarcă după o lungă perioadă de negru; cu toate acestea, legile aleatorii nu s-au schimbat. Probabilitatea de apariție a bilei roșii este egală cu probabilitatea de apariție a bilei negre. Rezultatul este că noi judecăm în mod inconștient evenimentele viitoare bazându-ne pe reprezentativitatea secvenței, nu pe probabilitatea acesteia.

În continuare, dacă ar trebui să analizăm următoarea problemă:

Care scenariu este mai probabil: 1) „Coreea de Nord va testa o armă nucleară în 2019?” sau 2) „Coreea de Nord va avea tulburări interne și va testa o armă nucleară în 2019?”

Probabil că foarte mulți ar alege al doilea scenariu ca fiind cel mai bun răspuns, însă aceștia vor greși. Motivul este că, pe măsură ce descrierea este mai specifică, evenimentul va fi mai puțin probabil. Cele două evenimente care apar în același an sunt mai puțin probabile decât un singur eveniment; totuși, mulți oameni tind să judece un eveniment ca fiind mai probabil, deoarece este descris de o informație mai specifică. Această tendință umană are implicații potențiale pentru luarea deciziilor militare, pe măsură ce cunoașterea situației se îmbunătățește cu ajutorul tehnologiei. Adăugarea de noi detalii într-o situație poate face ca scenariul să pară mai plauzibil; totuși, simpla descoperire de informații suplimentare nu schimbă probabilitatea ca situația să se producă efectiv¹².

O alta eroare cognitivă generată de euristica reprezentativității este *insuficiența identificare a regresiei la medie (failure to identify regression to the mean)* și cauza principală a apariției acesteia se datorează faptului că oamenii atribuie greșit cauza și efectul unui fenomen pentru că nu cunosc sau nu recunosc efectele distribuției

Pe măsură ce descrierea este mai specifică, evenimentul va fi mai puțin probabil.

Adăugarea de noi detalii într-o situație poate face ca scenariul să pară mai plauzibil; totuși, simpla descoperire de informații suplimentare nu schimbă probabilitatea ca situația să se producă efectiv.

¹² Blair S. Williams, *op. cit.*, p. 14.

Conștientizarea regresiei la medie este similară cu înțelegerea curbei de învățare, unde avem așa-numitul platou, în care progresul elevului scade după o perioadă de creștere. Altfel spus, de multe ori nu reușim să identificăm în mod corect condițiile care ne conduc către regresia la medie, pentru că ne așteptăm, intuitiv, ca scorurile viitoare să fie reprezentative pentru scorurile precedente. Mai mult, atribuim explicații cauzale unor performanțe obținute care sunt, de fapt, irelevante față de activitatea în sine.

statistice normale. Acesta spune că *performanța maximă este de obicei urmată de rezultate aflate sub valorile performanței maxime (adică tind către medie) și performanța minimă este urmată de rezultate mai bune decât performanța minimă (adică și acestea tind către medie)*.

Din discuțiile despre pregătirea pentru zbor a tinerilor piloți, purtate cu instructorii de zbor experimentați, aceștia au remarcat că o aterizare excepțională, executată fără probleme, este urmată, de obicei, de o aterizare proastă, iar după o aterizare cu probleme, criticată intens, urmează o aterizare mult îmbunătățită. Instructorii au concluzionat că recompensele verbale sunt în detrimentul învățării, în timp ce pedepsele verbale sunt benefice, contrar cu ceea ce susține teoria psihologică a învățării¹³. Conștientizarea *regresiei la medie* este similară cu înțelegerea curbei de învățare, unde avem așa-numitul *platou*, în care progresul elevului scade după o perioadă de creștere.

Altfel spus, de multe ori nu reușim să identificăm în mod corect condițiile care ne conduc către *regresia la medie*, pentru că ne așteptăm, intuitiv, ca scorurile viitoare să fie reprezentative pentru scorurile precedente. Mai mult, atribuim explicații cauzale unor performanțe obținute care sunt, de fapt, irelevante față de activitatea în sine.

C. Ancorarea (anchoring heuristic)

Atunci când se confruntă cu o nouă problemă, majoritatea oamenilor fac o evaluare inițială. Pe măsură ce trece timpul, aceștia corectează această evaluare inițială, dar, de multe ori, această ajustare este, de obicei, inadecvată și nu se potrivește cu situația finală.

Britanicii, în al Doilea Război Mondial, au exploatat erorile mentale umane care puteau fi făcute de inamicii lor. Ei au exploatat erorile cognitive ale germanilor vizavi de ancorare, pregătind și implementând un plan de înșelare a acestora, numit *Planul de apărare al Ciprului*¹⁴. În urma capturării Insulei Creta de către germani, britanicii erau îngrijorați că cei aproximativ 4.000 de militari din Cipru erau insuficienți pentru a respinge un atac german. Prin crearea unui comandament de divizie fals, barăci și clădiri specifice, împreună cu un întreg sistem

¹³ Amos Tversky și Daniel Kahneman, *op. cit.*, p. 1127.

¹⁴ Chris Chant, *A Successful British Deception of WWII – the „Cyprus Defence Plan”*, Chris Chant's Blog, 4 iulie 2016, <http://www.cmchant.com/british-cyprus-defence-plan-wwii>.

de mesaje și telegrame false, britanicii au încercat să-i convingă pe germani că pe insulă sunt, de fapt, peste 20.000 de militari. Un plan de apărare fals, cu hărți, grafice și ordine, a fost trecut prin intermediul unor agenți dubli, într-o servietă pierdută, direct în mâinile nemților. Germanii și italienii au căzut în această plasă. Această înșelăciune a ancorat germanii în credința că pe insulă se află un număr de peste 20.000 de soldați pentru următorii trei ani de război. În ciuda propriei lor analize că numărul ar putea fi prea mare, interceptările de informații și documentele postbelice au dezvăluit că germanii au crezut, fără niciun dubiu, că numărul acesta este cel adevărat. Acest lucru expune un alt efect negativ al ancorării: intervale de încredere excesive. Germanii erau mai încrezători în evaluarea lor de bază decât în evaluările ulterioare ale informațiilor contradictorii pe care le-au obținut. Pe scurt, germanii au fost ancorați într-o valoare inițială incorectă și au făcut ajustări insuficiente în perioada următoare.

Depășirea acestui fenomen de ancorare este dificilă. Chiar și atunci când subiecții aflați într-o sarcină de testare sunt informați despre existența acestei erori, cercetările au arătat că ancorarea persistă. În ceea ce privește mediile extrem de volatile, nesigure, complexe și ambigue în care acționează profesioniștii militari, aceștia trebuie să improvizeze și să experimenteze o varietate de metode noi pentru a putea avea succesul dorit. Pentru a evita ancorarea, ar putea fi necesar ca problemele apărute să fie reîncadrate. Totuși, aceasta ar putea fi o soluție dificilă într-un mediu aflat sub presiunea timpului.

Demersurile inițiate de structurile de specialitate din Armata României pentru a preveni sau a diminua efectele pe care aceste erori cognitive le provoacă pe timpul acțiunilor militare

În Armata Română, măsurile pentru a preveni sau a diminua efectele pe care le pot provoca erorile cognitive în timpul procesului de luare a deciziilor sunt elaborate de *Centrul de investigații socio-comportamentale* și puse în practică împreună cu psihologii încadrați în unitățile militare din structura de forțe a Ministerului Apărării Naționale.

Intervenția specialiștilor militari se desfășoară pe două planuri, unul al elaborării de proceduri cuprinse în manuale, broșuri, ghiduri

În ceea ce privește mediile extrem de volatile, nesigure, complexe și ambigue în care acționează profesioniștii militari, aceștia trebuie să improvizeze și să experimenteze o varietate de metode noi pentru a putea avea succesul dorit. Pentru a evita ancorarea, ar putea fi necesar ca problemele apărute să fie reîncadrate. Totuși, aceasta ar putea fi o soluție dificilă într-un mediu aflat sub presiunea timpului.

care abordează astfel de subiecte, și un alt plan, cel al intervențiilor de specialitate, unde psihologii din unități desfășoară acțiuni concrete de pregătire a militarilor care participă la misiuni în teatre de operații în afara teritoriului național sau la exerciții internaționale complexe.

Pe primul palier, cel al lucrărilor de specialitate, *Centrul de investigații socio-comportamentale* a elaborat, în decursul celor patru ani de la înființare, un număr de cinci lucrări de specialitate care sunt folosite de psihologii militari pe timpul procesului pregătii pentru luptă. Acestea sunt:

- *Manualul pentru pregătirea psihologică și controlul stresului operațional* se adresează tuturor militarilor, dar mai ales comandanților de grupă, pluton și companie care participă la misiuni în teatrele de operații, precum și structurilor constituite pentru sprijinul familiilor acestor militari. Informațiile cuprinse în manual și relevanța practică a acestora pentru misiunile cu grad ridicat de risc constituie puncte forte ale pregătirii militarilor și, implicit, pentru menținerea sănătății mentale a militarilor, pentru asigurarea sănătății organizaționale și pentru creșterea performanțelor profesionale¹⁵.
- *Dezvoltarea competențelor interculturale: ghid pentru militarii români participanți la misiuni în afara teritoriului statului român* oferă atât militarilor care participă la misiuni în afara teritoriului statului român, cât și persoanelor implicate în instruirea acestora pentru misiune câteva repere importante pentru însușirea unor competențe de factură culturală, care să faciliteze contactul și buna cooperare cu toți actorii implicați în derularea acestui gen de misiuni¹⁶.
- *Cunoașterea și sprijinul subordonaților, în contextul misiunilor cu grad ridicat de risc. Ghid practic pentru comandanți* – această lucrare pune la dispoziție, într-o manieră sistematizată

¹⁵ Vasile Marineanu (coord.), Leonard Voloșin, Elena Pîrlitescu, Andra Nistor, *Manual pentru pregătirea psihologică și controlul stresului operațional*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2015, p. 44.

¹⁶ Vasile Marineanu (coord.), Cristian Popescu, Elena Pîrlitescu, Andra Nistor, Ilona Voicu, *Dezvoltarea competențelor interculturale: ghid pentru militarii români participanți la misiuni în afara teritoriului statului român*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2015, p. 10.

și inteligibilă, informații, recomandări și exerciții, special concepute în scopul înțelegerii de către comandanți a subordonaților, a felului în care aceștia ar putea reacționa în contextele solicitante pe care le presupune o misiune cu grad ridicat de risc și a celor mai adecvate modalități în care aceștia pot acționa pentru a reduce astfel de efecte¹⁷.

- *Intervenția în criză și primul ajutor psihologic: ghid operațional* le oferă psihologilor din sistemul militar, dar și altor persoane interesate de acordarea suportului psihologic necesar celor afectați de evenimente traumatice principalele repere teoretice care fundamentează acest gen de intervenție de factură psihologică, precum și modele concrete de realizare a acesteia, însoțite de exemple de documente ce pot fi utilizate (fișe de lucru, pliante) în astfel de intervenții¹⁸.

În cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” s-a introdus în programa de învățământ disciplina *Managementul cunoașterii*, care conține teme dedicate euristiciilor și biasurilor. Disciplina este predată la cursurile postuniversitare de specializare (e.g. Control intern managerial, Lecții învățate), a celor de carieră (Cursul de conducere strategică în domeniul informațiilor pentru apărare), dar și la licență (Sisteme informaționale) și masterat (Managementul proiectelor). De asemenea, la masteratul de comandă sunt utilizate conceptele de euristici și biasuri în aplicațiile militare desfășurate în cadrul disciplinei *Conducere militară*. Acestea au la bază excelenta lucrare întocmită de dr. Marinela-Adi Mustață și dr. Cristina Bogzeanu – *Programul euristiciilor și biasurilor. Aplicații și implicații în domeniul militar*, apărută în anul 2017¹⁹.

Departa de a fi suficiente, aceste lucrări abordează unele aspecte ce țin de importanța luării unei decizii bune pentru succesul prezent și viitor al acțiunilor militare și au meritul că aduc în atenție nevoia de expertiză în acest domeniu.

¹⁷ Vasile Marineanu, Elena Pîrlitescu, Ilona Voicu, *Cunoașterea și sprijinul subordonaților, în contextul misiunilor cu grad ridicat de risc. Ghid practic pentru comandanți*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, f.a., p. 70.

¹⁸ Vasile Marineanu, Ilona Voicu, *Intervenția în criză și primul ajutor psihologic: ghid operațional*, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2016, p. 51.

¹⁹ Dr. Marinela-Adi Mustață, dr. Cristina Bogzeanu, *Programul euristiciilor și biasurilor: aplicații și implicații în domeniul militar*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2017.

Atunci când evaluările subiective, ego-ul și emoția sunt interconectate cu procesele cognitive bazate pe euristici și biasuri, luarea deciziilor în manieră intuitivă este atât eficientă, cât și plină de pericole.

Concluzii

Volatilitatea, incertitudinea, complexitatea și ambiguitatea mediului militar de operare impun ca profesioniștii militari să ia decizii rapide în situațiile în care procedurile militare standard de luare a deciziilor sunt fie prea specializate, fie ineficiente. Rapiditatea cu care se iau deciziile operaționale ar putea face imposibilă o abordare elaborată, de tip *MDMP* sau *Design*. În consecință, comandanții, uneori întreg personalul militar, se pot găsi în situația în care vor lua decizii cu preponderență în mod intuitiv.

În acest articol am prezentat cele mai utilizate euristici pe care oamenii le folosesc pentru a lua decizii intuitive și am analizat câteva dintre erorile cognitive generate de utilizarea acestora, care pot conduce la decizii greșite. Atunci când evaluările subiective, ego-ul și emoția sunt interconectate cu procesele cognitive bazate pe euristici și biasuri, luarea deciziilor în manieră intuitivă este atât eficientă, cât și plină de pericole. Trebuie să ne străduim în mod constant să evităm aceste conflicte cognitive și să ne propunem să le compensăm atunci când apar.

Militarii ar putea îmbunătăți procesul de luare a deciziilor prin încorporarea rezultatelor cercetărilor din domeniul psihologiei aplicate. Aceste rezultate se pot regăsi nu numai în zona cercetării, a educației și instrucției, ci și în zona operațională prin acceptarea unor schimbări procedurale și organizaționale. Făcând acest lucru, militarii vor fi capabili să evite în viitor unele greșeli și, astfel, își vor spori abilitatea de a îndeplini cu succes misiunile de luptă primite.

BIBLIOGRAFIE

1. Chris Chant, *A Successful British Deception of WWII – the „Cyprus Defence Plan”*, Chris Chant’s Blog, 4 iulie 2016.
2. Pat Croskerry, Geeta Singhal și Sílvia Mamede, *Cognitive debiasing 1: origins of bias and theory of debiasing*, în *BMJ Quality & Safety*, vol. 22, nr. supl. 2, octombrie 2013, <https://doi.org/10.1136/bmjqs-2012-001712>.
3. Paul K. Davis, Jonathan Kulick și Michael Egner, *Implications of Modern Decision Science for Military Decision-Support Systems*, Santa Monica, CA: Rand, Project Air Force, 2005.
4. Gerd Gigerenzer, *Fast and Frugal Heuristics: The Tools of Bounded Rationality*, în *Blackwell Handbook of Judgment and Decision Making*, ed. Derek J. Koehler și Nigel Harvey, Malden, Massachusetts, SUA: Blackwell Publishing Ltd., 2004.

5. Vasile Marineanu (coord.), Elena Pîrlitescu, Ilona Voicu, *Cunoașterea și sprijinul subordonaților, în contextul misiunilor cu grad ridicat de risc. Ghid practic pentru comandanți*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, f.a.
6. Vasile Marineanu (coord.), Cristian Popescu, Elena Pîrlitescu, Andra Nistor, Ilona Voicu, *Dezvoltarea competențelor interculturale: ghid pentru militarii români participanți la misiuni în afara teritoriului statului român*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2015.
7. Vasile Marineanu (coord.), Leonard Voloșin, Elena Pîrlitescu, Andra Nistor, *Manual pentru pregătirea psihologică și controlul stresului operațional*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2015.
8. Vasile Marineanu, Ilona Voicu, *Intervenția în criză și primul ajutor psihologic: ghid operațional*, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2016.
9. Dr. Marinela-Adi Mustață, dr. Cristina Bogzeanu, *Programul euristiciilor și biasurilor: aplicații și implicații în domeniul militar*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2017.
10. Amos Tversky și Daniel Kahneman, *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases*, în *Science*, vol. 185, nr. 4157, 27 septembrie 1974.

POSIBILE RECONFIGURĂRI ALE NATO ÎN SECOLUL XXI – DE LA DIMENSIUNEA ATLANTICĂ LA DIMENSIUNEA GLOBALĂ –

Cercetător științific dr. Mădălina Virginia ANTONESCU

Universitatea București

Articolul prezintă câteva puncte de vedere și comentarii asupra unor dintre jucătorii globali ai secolului XXI, precum NATO, o alianță constrânsă să acționeze, actualmente, într-o ordine mondială profund schimbată.

Sunt prezentate și analizate, succint, transformarea naturii NATO, a competențelor sale și a ariei sale de intervenție, din perspectiva paradigmei „secolului Pacificului”, precum și posibilele răspunsuri ale Alianței Nord-Atlantice la actualele provocări de securitate.

Summit-ul de la Varșovia și-a propus, ca obiectiv prioritar, consolidarea parteneriatului transatlantic, prin întărirea cooperării NATO-UE, urmărindu-se, în acest sens, o înțelegere comună a securității și a colaborării cu Uniunea Europeană pe un set de probleme, precum: cyber-securitatea, contracararea amenințărilor hibride, securitatea maritimă.

Cuvinte-cheie: provocări globale, organizații regionale, parteneri strategici, amenințări hibride, cooperare NATO-UE.

Articolul de față reprezintă opinia personală a autorului și nu implică în niciun fel o altă persoană fizică sau vreo persoană juridică. Toate drepturile asupra prezentului text sunt rezervate. Citările privind prezentul text se fac cu precizarea autorului și a sursei complete.

Introducere: NATO, o structură de tip westphalian, într-o lume a provocărilor globale și asimetrice

Înțelegerea clasică a doctrinei NATO este aceea că avem de-a face cu un model de alianță politico-militară defensivă, *strict delimitată atât geografic, strategic, cât și ca tip de membri sau competențe*¹.

Or, la începutul secolului XXI, această *concepție tradiționalistă* despre ceea ce este NATO și despre viitorul său (având în vedere *trendul susținător al statu-quoului* în ceea ce privește natura, componența, competențele și aria de operare a NATO) este din ce în ce mai mult *combătută de un al doilea trend* (susținător al *transformării profunde, radicale* a NATO, spre a deveni o alianță adaptată provocărilor specifice secolului XXI).

Este din ce în ce mai evident faptul că NATO, dacă dorește să supraviețuiască, la nivel de concept strategic și de alianță militară propriu-zisă, *trebuie* să se adapteze². Deocamdată, ritmul și modul de adaptare a NATO sunt relativ timide, în opinia mea, în comparație cu dimensiunea, intensitatea și cu tipul de provocări ale secolului XXI, secol ce poate fi definit prin conceptul globalizării.

În această lume, aflată în curs de a se defini drept o lume globală, **un sat global**, cum se mai afirmă în doctrină³, *NATO trebuie să își caute propriul său înțeles asupra globalității* (de ce nu, și asupra glocalității⁴).

NATO, dacă dorește să supraviețuiască, la nivel de concept strategic și de alianță militară propriu-zisă, trebuie să se adapteze, spre a deveni o alianță adaptată provocărilor specifice secolului XXI).

¹ Art. 3, art. 5, *The North Atlantic Treaty*, NATO, 4 aprilie 1949, actualizare 21 martie 2016, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, accesat la data de 11.07.2016.

² NATO, *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*, NATO Summit, Lisbon, 19-20 November 2010, NATO Public Diplomacy Division, Belgium, www.nato.int, accesat la data de 11.07.2016.

³ David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, traducere de Ramona-Elena Lupașcu, Adriana Ștraub, Mihaela Bordea, Alina-Maria Turcu, Editura Polirom, Iași, 2004, pp. 51-52.

⁴ *Glocal* – cuvânt adoptat în limba română, în urma „estompării” frontierelor dintre țări și oameni, grație Internetului. Termenul „glocalitate” încearcă să combine conceptele de „global” și „local”. Cu același sens, circula și lexemele „glocalism”, „glocalizare”. Cuvintele românești sunt create după (engl.) „glocality” și „glocalization”. Termenul apare inițial la sfârșitul anilor '80 într-un articol semnat de un economist japonez din *Harvard Business Review*, apoi se instalează și în alte limbi (fr. *glocalité, glocalisation*). A fi „glocal” înseamnă să combini elementele locale și mondiale în cadrul activităților umane.

Într-o astfel de lume, fragmentată, glocalizată, cu insule de haos, care nu seamănă cu lumea westphaliană, ordonată, suverană, delimitată în spații național-statale, pentru care a fost înființat NATO, această construcție de tip „alianță defensivă” pare a nu mai corespunde, în formatul său tradițional.

Este esențial a se realiza, în acest context, *analizele strategice asupra naturii unui NATO global sau a unui NATO glocal*, într-un sistem internațional *tot mai mult poststatal*, cu provocări asimetrice, transnaționale, nonconvenționale, cu actori nonstatali deosebit de puternici⁵. O lume care își sporește gradul de impredictibilitate în loc să devină o lume mai sigură, o lume din care ciocnirile civilizaționale nu doar că nu au fost excluse, dar ele primesc pe zi ce trece tot mai multă importanță (în ciuda globalizării culturale⁶, care ar fi trebuit să ajute oamenii și popoarele să se cunoască mai bine, să interacționeze mai profund și mai ușor, să își găsească mai repede puncte comune și să își crească gradul de toleranță, prin cunoașterea și dialogul reciproc).

Într-o astfel de lume, fragmentată, glocalizată, cu insule de haos⁷, care nu seamănă cu lumea westphaliană, ordonată, suverană, delimitată în spații național-statale, pentru care a fost înființat NATO, *această construcție de tip „alianță defensivă” pare a nu mai corespunde, în formatul său tradițional.*

NATO este și astăzi, în mod esențial, o alianță westphaliană, croită special pentru un astfel de tipar, cu un mod de operare și de percepție specifice perioadei în care statele reprezintă actori de referință la nivel internațional. Adăugirile ulterioare la concepția strategică de bază a NATO, la nivel de competențe, de tip de operațiuni, de noi arii de implicare, de noi cadre legale de permitere a operării în noi dimensiuni *nu pot substitui nevoia unei reforme profunde, autentice, a NATO*, singura în stare să transforme radical această alianță dintr-o structură de secol XX *într-o structură post-westphaliană, tipică lumii globale a secolului XXI.* În al doilea rând, ca alianță creată pe acest tipar, NATO a fost gândit să acționeze *într-o zonă geografică strict determinată⁸, compusă din teritorii de state suverane, având condiții clare, limitativ-geografic, bine definite de a primi membri („state europene”, conform art. 10 din Tratatul de la Washington⁹).*

În concepția clasică deci, NATO nu poate primi ca membri decât „state europene” (fără ca tratatul să definească în mod clar ce înseamnă „european” pentru o alianță ca NATO). Astfel, ceea ce era considerat

⁵ Vasile Simileanu, *Conflicte asimetrice*, Editura Top Form, București, 2011, pp. 29-31.

⁶ David Held et alii, *Transformări globale*, op. cit., pp. 387-407.

⁷ Robert Cooper, *Destrămarea națiunilor. Ordine și haos în secolul XXI*, traducere de Sebastian Huluban, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007, pp. 103-108.

⁸ *The North Atlantic Treaty*, loc. cit.

⁹ Art. 6, *The North Atlantic Treaty*, loc. cit.

ca „european” la sfârșitul secolului XX tinde să nu mai fie considerat „european” în secolul XXI, odată cu apariția altor conjuncturi politice regional-europene și internaționale, cu ascensiunea unor puteri regionale, cu schimbări în jocul de putere european. Toate acestea au *mutat întâi percepția, apoi realitatea politică din teren, conform altor concepte și paradigme politico-strategice corespunzând altor mișcări din jocul global de putere.*

Slăbirea UE sub impactul valurilor de migranți care asediază porțile capitalelor vestice, amenințând înseși perspectivele realiste de asigurare, de către UE, a libertăților de circulație, a drepturilor cetățenilor europeni, seriile de atentate teroriste din țări vestice, impactul negocierilor privind Brexit-ul sau politicile populiste ale unor state europene, toate acestea duc la modificarea, pe termen mediu și lung, a geografiei politice europene, a percepției despre cine este european și cine nu. Se creează, astfel, premisele introducerii unor „cercuri de europenitate” în locul „Europei unite”, în care un nucleu dur să fie reprezentat de țările membre ale UE occidentale, implicit, cu o retragere sau o diluare a definiției și percepției de „european” în raport cu țările membre ale UE ce nu fac parte din acest „nucleu dur al europenității”.

În acest context, NATO trebuie să țină cont că Europa devine cu totul alta după 2016, după confruntarea UE cu valurile de migranți (o realitate pentru care Alianța nu a avut o strategie coerentă de gestionare a situației create) și în contextul negocierilor UE cu Marea Britanie pe problema Brexit.

NATO este deci o alianță de tip clasic, construită în baza unui anumit model de sistem politic internațional *specific secolului XX* (sistemul din 1949, anul fondării NATO), cu o structură clasică (este compus *exclusiv din state*, nu din actori nonstatali, nu din organizații regionale sau infraregionale, nu acceptă ca „membri” sau „parteneri” actori nonstatali).

Curentul doctrinar al unui „NATO global”

Deși NATO și-a propus constant, după sfârșitul Războiului Rece și prăbușirea URSS, să se adapteze noului mediu politic internațional și, în consecință, să evite dispariția sa (ca organizație strict legată de o anumită conjunctură istorică, specifică unei lumi bipolare), aceste eforturi de reformă nu par, până în prezent, suficiente pentru a face

NATO este o alianță de tip clasic, construită în baza unui anumit model de sistem politic internațional specific secolului XX (sistemul din 1949, anul fondării NATO), cu o structură clasică (este compus exclusiv din state, nu din actori nonstatali, nu din organizații regionale sau infraregionale, nu acceptă ca „membri” sau „parteneri” actori nonstatali).

Evoluția geopolitică din prezent este influențată de actori și/sau evenimente precum valurile migraționiste, de marile deplasări transfrontaliere de populații din zonele aflate în conflict, de companii transnaționale, de rețele teroriste transfrontaliere, de organizații regionale de integrare sau de cooperare politico-economică.

din NATO o alianță „autentică a secolului XXI”. Am putea spune că, în prezent, NATO este o alianță clasică, westphaliană, căreia i-au fost adăugate anumite elemente de răspuns la provocările specifice secolului XXI, însă nu suficient de profunde ca să determine o schimbare **esențială** a Alianței, în sensul unei evoluții, pentru a opera într-o lume post-westphaliană, globală.

Sesizând asemenea lacună în abordarea strategică a viitorului NATO, s-au făcut auzite voci care pledau pentru un NATO global¹⁰. Acest trend se încadrează, în opinia mea, mult mai bine nevoii de reformare radicală a acestei alianțe politico-militare clasice, obligată să acționeze într-o lume poststatală, puternic influențată de actorii nonstatali.

Evoluția geopolitică din prezent este influențată de actori și/sau evenimente precum valurile migraționiste (inclusiv din motive economice), de marile deplasări transfrontaliere de populații din zonele aflate în conflict, de companii transnaționale, de rețele teroriste transfrontaliere, de organizații regionale de integrare sau de cooperare economico-politică. Este o lume în care se pune problema apărării militare private, a înființării unor forțe armate supranaționale, a creării unor corpuri militare ale marilor companii transnaționale, armate de mercenari¹¹, capabile să opereze în zone de conflict pentru apărarea intereselor private ale acestor actori (inclusiv supravegherea conductelor de petrol și gaze care traversează zone de instabilitate politică, zone de conflict, zone disputate teritorial între state sau de state și de actori non-statali)¹² etc. Într-o asemenea lume, mult diferită de cea statală¹³, NATO este obligat să acționeze, să facă față unor provocări asimetrice, nonconvenționale, nonmilitare, dar cu impact asemănător efectelor unui conflict armat, în afară de provocări

¹⁰ Ivo H. Daalder, James Goldgeier, *Global NATO*, în *Foreign Affairs*, 1 septembrie 2006, published by the Council of Foreign Relations, <https://www.foreignaffairs.com/print/1113291>, accesat la 10.07.2016; Mahdi Varius Nazemroaya, *The Globalization of NATO*, în *Clarity Press*, 2012, www.globalresearch.ca/the-globalization-of-nato-2/5307198, accesat la 14.07.2016; Richard Weitz, *Is the Global NATO Dream Over?*, 22 noiembrie 2010, <http://thediplomat.com/2010/11/is-the-global-nato-dream-over/2>, accesat la 4 iulie 2016; *Will NATO Look East?*, 18 mai 2012, <http://thediplomat.com/2012/05/will-nato-look-east>, accesat la 4 iulie 2016.

¹¹ Silviu Nate, *Geopolitica unei lumi imperfecte. Competiție tehnologică și securitate în mediul privat*, Editura Top Form, București, 2014, pp. 58-90.

¹² *Ibidem*, pp. 91-101.

¹³ George Maior, Robert Cooper, *despre ordine și haos în secolul XXI*, Introducere la Robert Cooper, *Destrămarea*, pp. 5-6.

transnaționale¹⁴ (NATO fiind o alianță obligată și obișnuită să acționeze într-o lume cu frontiere strict delimitate și într-o arie geografică la fel de strict delimitată).

Conceptul unui NATO global este unul extrem de provocator, nefiind însă analizat, în profunzime, prin prisma elementelor de reformare radicală ale NATO, nici în doctrină și nici în discursurile sau în întrunirile din cadrul organizației. NATO rămâne o alianță a statelor-națiune, construită pe o viziune westphaliană de protecție a acestor state, într-o lume care și-a schimbat natura, devenind una a amenințărilor și a acțiunilor transnaționale, a actorilor nonstatali.

Scurtă privire asupra importanței Summit-ului de la Varșovia privind o reformă a NATO

Pentru Summit-ul de la Varșovia, din iulie 2016, au fost propuse trei obiective cheie: întărirea apărării comune NATO, proiectarea stabilității dincolo de frontierele Alianței, extinderea cooperării cu UE. O parte dintre concluziile Summit-ului de la Varșovia, cum ar fi implicarea NATO în operațiuni contra-terorism, susținerea, de către Alianță, a capacităților maritime ale partenerilor săi, precum și a abilității partenerilor săi de a furniza asistență umanitară, apar ca fiind unele inovatoare, reflectând un rol autentic al NATO în lumea globală a secolului XXI¹⁵.

Summit-ul de la Varșovia a fost deci privit cu mare speranță, ca o oportunitate strategică pentru NATO de a își redefini viitoarea direcție, cu asigurarea, totodată, a rolului Alianței de a rămâne „o sursă esențială de stabilitate într-o lume incertă și imprevizibilă”¹⁶. Din această perspectivă, este cert că NATO își dorește să acționeze mult mai hotărât în lumea globală a secolului XXI, însă rămâne de văzut cât de mult va reuși să se reformeze, pentru a deveni o veritabilă alianță a secolului XXI.

¹⁴ Vasile Simileanu, *Conflicte asimetrice*, Editura Top Form, București, 2011, pp. 29-35.

¹⁵ În comunicatul său, Secretarul general al NATO introduce un obiectiv deschis spre o conturare a unui profil global pentru Alianță („proiectarea stabilității dincolo de frontierele NATO”). În conținutul acestui obiectiv este precizată și implicarea NATO în Orientul Mijlociu (prin aprobarea desfășurării avioanelor de supraveghere NATO AWACS pentru a susține Coaliția Globală contra ISIL), https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_133063.htm. A se vedea, de asemenea, Pre-Press Summit Conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg, din 4 iulie 2016, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_133053.htm, accesată la 12 martie 2017.

¹⁶ „Deputy Secretary General addresses”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132749.htm, accesat la 12 martie 2017.

Summit-ul de la Varșovia a fost privit cu mare speranță, ca o oportunitate strategică pentru NATO de a își redefini viitoarea direcție, cu asigurarea, totodată, a rolului Alianței de a rămâne „o sursă esențială de stabilitate într-o lume incertă și imprevizibilă”.

Actualele adaptări ale NATO la lumea percepută ca fiind „incertă și imprevizibilă”, precum participarea la operațiuni antipiraterie maritimă pe coastele Somaliei, protejarea libertății și a securității navigației maritime în zonă, intervenția în Afganistan, sunt date ca exemple ale trendului reformist al NATO. Însă, aceste exemple nu sunt suficiente pentru a reliefa rolul NATO ca alianță a secolului XXI.

Actualele adaptări ale NATO la lumea percepută ca fiind „incertă și imprevizibilă”, precum participarea la operațiuni antipiraterie maritimă pe coastele Somaliei, protejarea libertății și a securității navigației maritime în zonă, intervenția în Afganistan, sunt date ca exemple ale trendului reformist al NATO. Însă, aceste exemple nu sunt suficiente pentru a reliefa rolul NATO ca alianță a secolului XXI în „lumea incertă și imprevizibilă” la care face referire Secretarul general al NATO, care este lumea începutului de secol XXI (**o lume poststatală, în curs de globalizare, în care nu pot face față decât alianțe** cu design, cu competențe, cu componentă, cu capacități de tip global, mult diferite de ceea ce înțelegem azi prin alianțe militare westphaliene, cum este NATO).

NATO rămâne o alianță circumscrisă rolului său istoric, acela de a menține pacea în Europa¹⁷, în sistemul politic al secolului XX, printr-o alianță transoceanică legând Occidentul într-o civilizație omogenă, atât din punct de vedere militar, cât și politic (alianță transatlantică, prin construirea unui pod strategic între Occidentul bătrânei Europe și Occidentul nou, înțeles ca fiind reprezentat de America de Nord)¹⁸. Această alianță militară și politică a cimentat civilizația occidentală, dându-i coerență și putere, într-o lume în care identitățile civilizaționale puternice sunt esențiale pentru menținerea și proiectarea puterii în alte regiuni ale globului și la nivel mondial¹⁹. Prin contribuția acestei alianțe transatlantice (deși nu exclusiv), Occidentul a rezistat perioadei bipolare a secolului XX și a triumfat asupra celui alt bloc de putere dezvoltat pe baza doctrinei socialiste, demonstrând coerența și puterea unui tip de civilizație (occidentală) bazată pe un set de valori comune (democrația, libertatea, drepturile omului, statul de drept, devenite valorile întregii Europe și susținute inclusiv de NATO).

În condițiile în care NATO se prezintă drept o alianță de tip westphalian, având obiective și forme modeste de implicare în ordinea globală, poststatală, de securitate a secolului XXI, sunt date ca exemple

¹⁷ „The Warsaw Summit and the New Security Environment”, Keynote Address by NATO Deputy Secretary General Alexander Vershbow at the Assembleia da Republica, Lisabona, 23 iunie 2016, www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_132747.htm, accesat la 4 iulie 2016.

¹⁸ NATO Parliamentary Assembly, „Declaration on Transatlantic Relations”, mai 2014, www.nato-pa.int/080SESP14Erev2, accesat la 11.07.2016; „Transatlantic Declaration on EC-US Relations”, 1990, https://eeas.europa.eu/us/docs/trans_declaration_90-en.pdf, accesat la 11.07.2016; „The New Transatlantic Agenda”, https://eeas.europa.eu/us/docs/news_transatlantic_agendaen.pdf, accesat la 11 iulie 2016.

¹⁹ „The New Transatlantic Agenda”, loc. cit.

de „reformă” pentru transformarea NATO într-o „alianță adaptată secolului XXI” următoarele provocări, cărora trebuie să le facă față: nevoia de a răspunde unei „Rusii imprevizibile”, prezența unui „arc de instabilitate peste Orientul Mijlociu și Africa de Nord”, terorismul internațional, proliferarea rachetelor balistice, atacurile cibernetice. În vizunea NATO, atacurile cibernetice generează „un mediu de securitate dificil și imprevizibil”²⁰, văzut ca reprezentând „cea mai provocatoare situație pe care a înfruntat-o NATO de la terminarea Războiului Rece”²¹. O adaptare de urgență a Alianței la asemenea provocări a condus, cu ocazia Summit-ului NATO din Țara Galilor (2014), la așa-numitul *Readiness Action Plan*, care a decis triplarea Forțelor NATO de Răspuns – NRF, cu peste 40.000 de militari, la stabilirea unei forțe de reacție rapidă (*Rapid-Reaction Spearhead Force*), la crearea unor comandamente NATO în țările din estul Alianței, necesare pentru planificare, logistică și reîntărire. De asemenea, a fost implementat conceptul „Enhanced forward presence” în partea de est a Alianței, care să cuprindă și patru batalioane multinaționale, prin rotație, în trei state baltice și în Polonia²².

Prin urmare, observăm că, în prezent, NATO își percepe principalele provocări destul de convențional: astfel, Alianța percepe ca principală amenințare la adresa mediului de securitate nu actorii nonstatali, ci un actor statal – Rusia²³, caracterizat drept „un actor imprevizibil”²⁴; în consecință, definind lumea secolului XXI ca „o lume imprevizibilă”, deci post-westphaliană, deoarece, într-o astfel de lume, comportamentul statelor este imprevizibil, neordonat conform standardelor și normelor internaționale. Prin urmare, apare următorul paradox: deși NATO nu se definește (încă) a fi un actor postwestphalian, realitatea secolului XXI nu mai este percepută drept o realitate în care actorul principal este statul cu acțiuni previzibile.

Observăm că NATO nu se mai raportează la Rusia în termenii Războiului Rece clasic (ca amenințare convențională, ca actor statal

²⁰ „Wales Summit Declaration, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales”, 4-5 septembrie 2014, www.gov.uk/government, accesat la 4 iulie 2016.

²¹ *Ibidem*.

²² „The Warsaw Summit and the New Security Environment”, loc. cit.

²³ NATO, „Warsaw Summit Communiqué”, issued by the Head of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8-9 iulie 2016, Press release (2016) 100, issued on 9 July 2016, www.nato.int, accesat în data de 11.07.2016.

²⁴ *Ibidem*, a se vedea și „The Warsaw Summit and the New Security Environment”.

NATO își percepe principalele provocări destul de convențional: astfel, Alianța percepe ca principală amenințare la adresa mediului de securitate nu actorii nonstatali, ci un actor statal – Rusia, caracterizat drept „un actor imprevizibil”.

Prin urmare, apare următorul paradox: deși NATO nu se definește (încă) a fi un actor postwestphalian, realitatea secolului XXI nu mai este percepută drept o realitate în care actorul principal este statul cu acțiuni previzibile.

Rusia este privită ca un actor statal (clasic) cu un comportament atipic, specific lumii globale, care acționează conform regulilor acestei noi lumi, în timp ce NATO rămâne o alianță westphaliană care observă „acest comportament imprevizibil” al Rusiei, dar încă nu se reformează spre a putea opera conform regulilor lumii globale a secolului XXI.

cu potențial ostil), ci în termenii unui nou Război Rece (raportarea la vechiul adversar istoric, dar în termenii *lumii globale noi*)! Astfel, vechiul adversar istoric (Rusia) din timpul „primului” Război Rece devine acum „un actor imprevizibil”, ceea ce înseamnă, în percepția NATO, că Rusia ar fi un actor ce își dezvoltă strategii nonconvenționale, pe baza regulilor lumii globale a secolului XXI (o lume neînregimentată în constrângerile normelor internaționale, ale Cartei ONU, care definea riguros lumea westphaliană a secolului XX). Prin urmare, Rusia este privită ca un actor statal (clasic) cu un comportament atipic, specific lumii globale, care acționează conform regulilor acestei noi lumi, în timp ce NATO rămâne o alianță westphaliană care observă „acest comportament imprevizibil” al Rusiei, dar încă nu se reformează spre a putea opera conform regulilor lumii globale a secolului XXI.

Dincolo de această „sursă convențională de imprevizibilitate”, cum consideră NATO că ar fi Rusia, sunt percepute și o serie de amenințări nonwestphaliene, venite de la actori nonstatali, precum: terorism internațional, piraterie maritimă, zone de instabilitate în state eșuate din Africa de Nord sau Orientul Mijlociu, unde autoritatea statală nu mai funcționează sau este puternic concurată de actorii nonstatali.

Astfel, NATO a desfășurat sau desfășoară, începând cu anul 2003 – anul demarării operației ISAF în Afganistan –, în exteriorul ariei sale stricte de competență, misiuni precum: misiunea antipiraterie pe lângă coastele Somaliei, urmărirea stabilității în flancul estic al Alianței (prin asistarea de parteneri cum ar fi Republica Moldova, Georgia, Ucraina), misiunile NATO în Afganistan și Kosovo pentru combaterea terorismului și stabilizarea situațiilor postconflict, intervenția militară din Libia, inițiativele de parteneriat din Orientul Mijlociu (Inițiativa de Cooperare de la Istanbul, cu parteneri precum Kuwait, Bahrain, Qatar și UAE sau Dialogul Mediteranean, program implicând Egiptul, Israelul, Iordania, Mauritania, Marocul și Tunisia)²⁵, antrenarea ofițerilor irakieni, întărirea misiunii de Training NATO din Irak, existență din 2011, ajutorarea Tunisiei în combaterea terorismului, oferind expertiză privind operațiuni speciale și asigurarea securității de graniță

²⁵ NATO, Istanbul Cooperation Initiative (ICI), „Reaching out to the broader Middle East”, actualizat la 18 noiembrie 2011, www.nato.int, accesat la 11.07.2016.

sau sprijinirea Iordaniei în operațiuni de cyberapărare. Toate acestea sunt date ca exemple concrete de implicare a NATO dincolo de aria sa strictă de competență (cea definită prin tratatul său de înființare)²⁶.

Începând din 2016, observăm o altă zonă de interes crescut pentru NATO (fără să observăm și tendința complementară, de reformare profundă, în acest sens), și anume: întărirea capacităților militare maritime, însă tot de manieră limitată (nicidecum globală); interesul de a menține abilitatea Alianței de a prezerva și proteja libertatea de navigare în Oceanul Atlantic și în Marea Mediterană; obiectivul NATO de a asigura niște zone stabile de vecinătate ale Alianței (de unde și proiectarea capacităților NATO dincolo de granițele sale, în scopul asigurării unei vecinătăți imediate stabile)²⁷.

Prin aceste exemple, NATO se arată, în viziunea comentatorilor trendului reformist, ca o alianță care este deja capabilă să își proiecteze puterea dincolo de frontierele sale²⁸. S-ar dori, prin aceste exemple, a se afirma că NATO s-a adaptat deja lumii globale, că acționează deja ca un actor al lumii secolului XXI, că este capabil, în forma sa actuală (fără o schimbare majoră a structurii, misiunii, capacităților, modului său de operare, obiectivelor sale, asumate printr-un tratat reformator al Alianței), să facă față provocărilor tipice secolului XXI.

Dacă privim cu atenție la obiectivele-cheie ale Summit-ului de la Varșovia, remarcăm obiectivul 2 (proiectarea stabilității dincolo de frontierele Alianței), în sensul întăririi exemplelor de mai sus, unde NATO deja s-a implicat.

Prezența acestui obiectiv în cadrul agendei de discuții de la Varșovia din iulie 2016 arată o dorință constantă a NATO de a rămâne deschis reformei, însă acest trend nu este unul suficient de hotărât astfel încât să declanșeze o veritabilă, o profundă reformare a NATO (în sensul unui NATO global și glocal, totodată).

Obiectivul fixat de către NATO, cel al „asigurării unei vecinătăți stabile” (ceea ce implică operațiuni diverse în statele dincolo de frontierele imediate ale Alianței), intră în scopul tradițional asumat de NATO, al „apărării frontierelor Alianței”. Este deci vorba de o extindere limitată (pentru început) a competențelor strict fixate

²⁶ „The Warsaw Summit and the New Security Environment”, loc. cit.

²⁷ „Warsaw Summit Communiqué”, loc. cit., a se vedea și Judy Dempsey, *Strategic Europe, Is NATO Taking on More Than It Can Chew?*, Carnegie Europe, <http://carnegieeurope.eu>, accesat la 11.07.2016.

²⁸ Judy Dempsey, *ibidem*.

Obiectivul fixat de către NATO, cel al „asigurării unei vecinătăți stabile” (ceea ce implică operațiuni diverse în statele dincolo de frontierele imediate ale Alianței), intră în scopul tradițional asumat de NATO, al „apărării frontierelor Alianței”.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Un NATO glocal, printr-un nou concept strategic puternic reformator, care să țină cont de nevoia de reconfigurare reală, totală, a conceptului de alianță militară pentru secolul XXI, se convertește, astfel, într-un obiectiv-cheie, necesar supraviețuirii și adaptării Alianței în această nouă lume.

prin tratatul fondator al Alianței, ceea ce dovedește *începutul unui drum de adaptare, de reformă a NATO. De aici și până la asumarea profilului global sau dublu-oceanic al NATO este cale lungă.*

Inițiativa de Cooperare de la Istanbul sau Dialogul Mediteranean, experiențele militare ale NATO din Afganistan și Kosovo, experiența în combaterea terorismului internațional și în situațiile de stabilizare postconflict nu pot justifica asumarea, de către NATO, a unui *autentic, puternic profil de „alianță a secolului XXI”²⁹*, ci semnifică doar *încercări modeste de adaptare a NATO la unele provocări ale secolului XXI.* De exemplu, *NATO nu și-a asumat un concept strategic autentic reformist (caracterul global/glocal³⁰ al Alianței, în secolul XXI).*

Până în prezent, NATO nu a explorat, în cuprinsul conceptelor sale strategice reformiste, percepția sa despre modul în care ar înțelege să gestioneze atât globalizarea, cât și procesele locale. După autori ca Arjun Appadurai, ar trebui luată în considerare *existența a cinci fluxuri globale* (fluxul etnic/de oameni, fluxul media, cel tehnologic, cel financiar – fluxuri de bani și instrumente financiare – și fluxul de idei, manipulate de indivizi și de actori non-statali), care sunt reconfigurate, creând hibrizi culturali, creând glocalizare³¹. *Gestionarea interacțiunilor* dintre procesele globale și cele locale, dintre provocările de securitate receptate de actorii globali drept provocări ale secolului XXI la nivel global și provocările locale, specifice anumitor arii geografice și culturale, poate fi considerată *un tip de misiune a alianțelor secolului XXI.*

Un NATO glocal, printr-un nou concept strategic puternic reformator, care să țină cont de nevoia de reconfigurare reală, totală, a conceptului de alianță militară pentru secolul XXI, se convertește, astfel, într-un obiectiv-cheie, necesar supraviețuirii și adaptării Alianței în această nouă lume.

²⁹ Cum se dorește prin *Noul Concept Strategic al NATO*. A se vedea NATO, „Active Engagement”.

³⁰ Veronica Dumitrașcu, *Imperialismul cultural. Globalizarea culturii consumului*, în Ilie Bădescu, Lucian Dumitrescu, Veronica Dumitrașcu, *Geopolitica noului imperialism*, Editura Mica Valahie, 2010, pp. 117-118, unde conceptului de „glocalizare” îi corespunde cel de „hibridizare culturală”, adică un fenomen de întrepătrundere a globalului cu localul, cu rezultate unice în arii geografice diferite (G. Ritzer, 2010). Este vorba de adepții *teoriei apariției culturilor hibride*, rezultate din fuziunea globalului cu localul, teorie diferită de cea susținută de Huntington (arii civilizaționale omogene, diferite unele față de altele, care există în fața unor procese globale). Pentru autori ca Roland Robertson (2001), lumea glocalizării este „lumea pluralistă, bazată pe diferențele dintre și din interiorul ariilor geografice”, unde „actorii importanți sunt indivizii și grupurile locale”.

³¹ Citat în Veronica Dumitrașcu, *Imperialismul cultural*, op. cit., p. 118.

Un NATO global (fie ca alianță auxiliară a ONU, un fel de braț armat al ONU, la nivel mondial, fie ca alianță de sine stătătoare, fără să fie conectată la altă entitate globală, puternic reformată și ea) este o entitate capabilă să dezvolte *operațiuni de tip nou și în mod puternic extins* față de scopul actual al NATO.

Ceea ce Summit-ul de la Varșovia din iulie 2016 ia în considerare, destul de timid, în opinia mea, adică „*proiectarea stabilității dincolo de frontierele propriu-zise ale NATO*” se poate dezvolta, în cadrul altui summit, într-un concept strategic deosebit de vizionar, capabil să confere NATO un cu totul alt profil decât ceea ce este el acum (o alianță exclusiv transatlantică).

„*Proiectarea stabilității dincolo de frontierele Alianței*”, așa cum a fost înțeleasă la Summit-ul de la Varșovia, poate fi un *început de drum* în preluarea serioasă a trendului reformei autentice a NATO, pentru a putea face din această alianță westphaliană o alianță a secolului XXI, cu un profil extins față de ceea ce reprezintă astăzi.

Relația NATO – UE și dimensiunea unei alianțe globale

În cadrul Summit-ului de la Varșovia, NATO și-a propus, ca obiectiv prioritar, *întărirea parteneriatului transatlantic*, realizat prin *întărirea cooperării NATO-UE*. Se dorește, astfel, o *întărire a cooperării* dintre cele două organizații, o *înțelegere comună a securității și o consolidare a cooperării cu UE* pe un set de probleme, precum: *cybersecuritatea, contracararea amenințărilor hibride, securitatea maritimă*³².

De la Summit-ul NATO de la Lisabona, din 2010, NATO a avut ca obiectiv „*să rămână o sursă esențială de stabilitate într-o lume incertă și impredictibilă*”, ceea ce presupune (în etapa actuală) două dimensiuni: *întărirea apărării colective și proiectarea stabilității în vecinătatea NATO*³³.

NATO continuă, astfel, să reprezinte expresia unei securități colective regionale și nu a făcut (încă) pasul spre „*o alianță globală*”³⁴

³² *The Warsaw Summit and the New Security Environment*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Deși se poate interpreta într-un sens larg, de deschidere spre o reformă mai hotărâtă decât în prezent, asupra *rolului adaptat al NATO la lumea în schimbare* (obiectivul Alianței de a proiecta stabilitate, bazat pe o abordare de tip 360 de grade și pe atașamentul la un set de valori, democrație, stat de drept, drepturile omului, pe complementaritate cu actorii internaționali), ceea ce înseamnă deja un *pilon teoretic* pentru un viitor NATO ca alianță globală, care își proiectează stabilitatea în orice regiune a globului, nu doar în imediata vecinătate a frontierelor sale. A se vedea pct. 81 și 82, 83, 84, 85 din *The Warsaw Summit Communiqué*.

În cadrul Summit-ului de la Varșovia, NATO și-a propus, ca obiectiv prioritar, întărirea parteneriatului transatlantic, realizat prin întărirea cooperării NATO-UE. Se dorește, astfel, o întărire a cooperării dintre cele două organizații, o înțelegere comună a securității și o consolidare a cooperării cu UE pe un set de probleme, precum: cybersecuritatea, contracararea amenințărilor hibride, securitatea maritimă.

Dimensiunea unui NATO global este conferită de o serie de relații pe care, actualmente, NATO le desfășoară cu state non-membre din afara ariei sale stricte, așa cum este definită prin tratatul său fondator și în afara misiunii sale de „a apăra pacea Europei”.

în adevăratul sens al cuvântului (deși menține relații cu multe state *non-membre* din diferite regiuni ale globului³⁵, desfășurând o serie de programe care furnizează un cadru de parteneriat cu aceste state)³⁶.

Astfel, dimensiunea unui *NATO global* este conferită de o serie de relații pe care, actualmente, NATO le desfășoară cu state *non-membre* din afara ariei sale stricte, așa cum este definită prin tratatul său fondator și în afara misiunii sale de „a apăra pacea Europei”:

- relațiile cu Noua Zeelandă (în 2012, a avut loc semnarea comună a unui Parteneriat Individual și Program de Cooperare)³⁷ – această țară contribuind și la eforturile conduse de NATO în Afganistan, ca parte din Forța de Asistență de Securitate Internațională și din misiunea „*Resolute Support*”, pentru antrenarea, consilierea și asistența forțelor afgane;
- cooperarea NATO cu o serie de țări care nu fac parte din sistemul oficial de parteneriate al NATO, dar care se găsesc reunite într-un concept destul de vag („*parteneri în jurul lumii*”/ „*parteneri globali*”); este vorba de o cooperare cu țări din cele mai diverse regiuni ale lumii (Australia, Coreea de Sud, Mongolia, Pakistan, Afganistan, alături de Japonia, Noua Zeelandă);
- lansarea de către Alianță, în 2004, a unui program special destinat regiunii Orientului Mijlociu, numit *Inițiativa de Cooperare de la Istanbul*. Această ofertă de cooperare este destinată și a fost acceptată de patru din cele șase state membre ale Consiliului de Cooperare din Golf;
- lansarea de către NATO, în 2014, a altui program, numit „*Inițiativa de Consolidare a Capacităților de Apărare a NATO*”, destinat inclusiv unor țări ca Republica Moldova, Georgia și Iordania;
- relațiile cu Japonia (cooperare începută în 1990), Japonia fiind unul dintre primii parteneri ai NATO de pe glob; în 2013, s-a semnat o declarație politică comună și, în 2014, s-a semnat un acord privind cooperarea în combaterea pirateriei maritime

³⁵ Cum își propune prin Noul Concept Strategic al NATO, la Summit-ul de la Lisabona/2010: „*NATO trebuie să continue să fie efectiv, într-o lume în schimbare, împotriva unor noi amenințări, cu noi capacități și cu noi parteneri*” (prefață, NATO, *Active Engagement, Modern Defence*).

³⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_NATO, accesat la 4 iulie 2016.

³⁷ Rick Rozoff, *NATO Enlargement: From the North Atlantic to the South Pacific*, în *Global Research*, 5 iunie 2012, www.globalresearch.ca, accesat la 11.07.2016.

și contra-terrorismului; se mai menționează în doctrină și implicarea Japoniei în Forța de Asistență de Securitate Internațională din Afganistan, condusă de NATO;

- relațiile cu state din America Latină au oglindit, de asemenea, premisele unei viziuni globale pentru NATO. Astfel, amintim aici lansarea Grupului Maritim 1 NATO (desfășurarea de trupe ale Alianței în apele teritoriale ale zonei Caraibelor); deschiderea unei cooperări între Columbia președintelui Santos și NATO, destinate „*măririi cooperării în domeniul drepturilor omului, a justiției militare și a instruirii trupelor*”;
- trebuie remarcată, în cadrul eforturilor de construire a unui profil strategic global pentru NATO, reuniunea din ianuarie 2012, la nivel de șefi de stat major ai armatelor țărilor membre ale NATO, unde au fost invitați și oficiali ai țărilor din categoria conceptului strategic NATO al „*partenerilor globali*”. La reuniune au participat, practic, o treime din cei 194 de membri ai ONU, aspect care reliefează crearea unei rețele globale de parteneri ai NATO;
- relațiile cu India (o altă mare putere în ascensiune, interesată să joace în Pacific prin conceptul de „*Dublu Ocean*” sau prin susținerea paradigmei strategice de „*Regiune Indo-Pacifică*”)³⁸. Este de menționat invitația NATO către India, de a participa ca partener, în 2011, în BMD (Ballistic Missile Defence), democrația fiind evidențiată drept valoare comună a celor doi actori internaționali. India este privită de NATO ca o putere regională care poate sprijini interesele și misiunile NATO în zone precum Asia de Sud și Asia de Sud-Vest, pornind de la obiectivul comun de a contrabalansa puterea în ascensiune a Chinei, în aceste regiuni;
- relațiile cu Australia (fiind deseori ridicată problema intrării Australiei ca membru, în NATO, deși nu este țară europeană, potrivit tratatului fondator al Alianței, deci nu are capacitatea de a aplica pentru calitatea de membru în această Alianță).

³⁸ Patrick M. Cronin, Darshana M. Baruah, *The Modi doctrine for the Indo-Pacific Maritime Region*, 2 decembrie 2014, <http://thediplomat.com/2014/12/the-modi-doctrine-for-the-indo-pacific-maritime-region>; Abhijit Singh, *India's Emerging Indian Ocean Strategy*, 28 decembrie 2015, <http://thediplomat.com/2015/12>; Danielle Rajendram, *From „Look East” to „Act East” – India shifts focus*, 19.12.2014, <http://www.dw.com/en/opinion>, accesat la 8 februarie 2016.

India este privită de NATO ca o putere regională care poate sprijini interesele și misiunile NATO în zone precum Asia de Sud și Asia de Sud-Vest, pornind de la obiectivul comun de a contrabalansa puterea în ascensiune a Chinei, în aceste regiuni.

NATO își configurează (deși încă timid) un rol global concret (prin inițierea parteneriatului cu țări din Pacific, precum Australia), în jocul global de putere ce se va mișca în jurul Oceanului Pacific (sau, cu extindere, în zona Asia-Pacific).

Australia este considerată un membru *de facto* al NATO și este privită ca „*unul din partenerii NATO de pe glob*”³⁹, la fel ca și Japonia, Coreea de Sud, Singapore. Este de remarcat semnarea în 2012, de către cei doi parteneri, a unei declarații politice comune și a unui Parteneriat Individual și Program de Cooperare, în februarie 2013, un parteneriat pe care NATO îl vede tot mai adâncit, în secolul XXI, „*spre a aborda în comun, mai bine, provocările globale viitoare*”⁴⁰. Prin urmare, NATO își configurează (deși încă timid) *un rol global concret* (prin inițierea parteneriatului cu țări din Pacific, precum Australia)⁴¹, în jocul global de putere ce se va mișca în jurul Oceanului Pacific (sau, cu extindere, în zona Asia-Pacific).

Menționăm că, în cazul trendului (incipient) de reconfigurare a NATO ca „*alianță globală*”, în contextul unor provocări la fel de importante pentru rolul NATO, cum ar fi *amenințările neconvenționale*, și anume *consolidarea și extinderea rolului unor organizații regionale* cu profil puternic, economic, politic⁴² – dintre care unele vor să își adauge o dimensiune militară –, precum în viitor, ASEAN, SCO, APEC, chiar East Asia Summit⁴³, despre care unii comentatori au vorbit ca despre „*replici regionale ale NATO*” (de exemplu, *ASEAN fiind privit de unii analiști ca un „NATO al Pacificului*”)⁴⁴, s-ar crea riscul ca *partenerul european al NATO* (în speță, UE și în mod individual, statele din Europa, membre ale NATO) să fie lăsate deoparte în *jocul Pacificului*, să nu mai existe vreun rol pentru ele în această esențială mutare geopolitică a lumii secolului XXI (dinspre Atlantic, spre Pacific). Astfel, în timp ce NATO

³⁹ Rick Rozoff, *NATO Enlargement*. A se vedea, de exemplu, *NATO Global Programme. Views from Asia-Pacific Region*; „*The Science for Peace and Security Programme Project. NATO Global Perception – Views from Asia-Pacific Region*”; *Executive Summary*, funded and implemented under the framework of NATO SPS Programme and in cooperation with NATO Public Diplomacy Division and Tallinn University of Technology, Estonia. www.nato.int, accesat la 4 iulie 2016.

⁴⁰ În exprimarea generalului Knud Bartels, Chairman al Comitetului Militar al NATO, https://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_NATO, accesat la 4 iulie 2016.

⁴¹ „*Will NATO Look East?*”, 18 mai 2012, <http://thediplomat.com/2012/05>, accesat la 4 iulie 2016; Daryl Morini, „*Will Australia Embrace NATO?*”, 20 iunie 2012, <http://thediplomat.com/2012/06>, accesat 4 iulie 2016.

⁴² Geethanjali Nataraj, „*India looks East to ASEAN with Delhi Dialogue*”, 4 martie 2016, www.eastasiaforum.org, accesat la 15.04.2016.

⁴³ „*APEC Economic Leaders' 2014 Declaration: Beijing Agenda for an Integrated, Innovative, and Interconnected Asia-Pacific*”, 11 noiembrie 2014, Council on Foreign Relations, www.cfr.org, accesat la 15.06.2016.

⁴⁴ Luis Durani, „*ASEAN, A Pacific NATO?*”, 14 aprilie 2016, <http://moderndiplomacy.eu/index.php?option=com>, accesat la 15.04.2016.

ar iniția, ar dezvolta, ar întări legăturile de parteneriat (și ar declara unele legături drept „*parteneriate strategice*”, în felul în care le definește acum față de țările europene și față de UE) *cu țări din Asia-Pacific*, s-ar diminua importanța legăturilor sale din Europa (*actualii „parteneri strategici”, condamnați la o mișcare strict regională, limitată, față de un NATO puternic reconfigurat, devenit global*).

Propuneri privind rolul extins și consolidat al NATO în contextul paradigmei „*Secolului Pacificului*”. Conceptul strategic de „*dublu-ocean*” („*RSE AP*” – *Regiunea Strategică Extinsă Atlantico-Pacifică*)

Într-un context politic schimbat (lumea globală, cu insule de haos și multipolară a secolului XXI), cu actori non-statali și neconvenționali, acționând într-o manieră imprevizibilă (în afara regulilor lumii westphaliene, pentru care fusese construit NATO), *însuși hegemonul*⁴⁵ care garantează *Alianța începe să fie puternic contestat de competitori*. Deci, *secolul XXI poate aduce surpriza regândirii NATO inclusiv ca alianță ce trebuie să-și protejeze hegemonul (!), și nu invers*. Trebuie analizată cu atenție și ipoteza unei inversări a scopului fundamental al NATO, *de la protecția bătrânei Europe la protecția a însuși hegemonului*, în contextul unei lumi multipolare cu puteri regionale în ascensiune *simultană*, *toate desfășurând strategii din care dimensiunea de concurență la adresa hegemonului nu poate fi exclusă*. În condițiile în care polii de interes geopolitic ar balansa în zona Pacificului, printr-o schimbare fundamentală de paradigmă globală⁴⁶, NATO s-ar putea redimensiona. Ar putea deveni o alianță nouă, destinată să apere interesele și poziția

⁴⁵ Aici, în sens de actor politic cu rol dominant într-un sistem internațional, la un moment dat, capabil să ordoneze sistemul conform propriei sale viziuni strategice.

⁴⁶ Conform paradigmei „*Secolului Pacificului*”, prin care înțelegem o deplasare a polului global de putere spre Oceanul Pacific, privit ca oceanul global, cel care va defini hegemonul lumii secolului XXI ca fiind actorul capabil să influențeze fundamental și să controleze chiar, geostrategic, geoeconomic, o zonă extinsă cuprinzând țările cu ieșire la Oceanul Pacific, zonele lor continentale – zona Caraibelor având o importanță-cheie, inclusiv datorită imenselor resurse din subsolul oceanic.

În condițiile în care polii de interes geopolitic ar balansa în zona Pacificului, printr-o schimbare fundamentală de paradigmă globală, NATO s-ar putea redimensiona. Ar putea deveni o alianță nouă, destinată să apere interesele și poziția preeminentă a hegemonului în Pacific, părăsind bătrâna Europă sau folosind capacitățile militare ale statelor europene membre ale NATO pentru o desfășurare de operațiuni strategice în Pacific.

Alianța pentru Pacific sugerează că din momentul intrării în vigoare a noului tratat reformat, care mută scopul fundamental de existență a NATO în zona Pacificului, majoritatea capacităților, structurilor, instrumentelor și mecanismelor NATO deja existente vor fi reorientate în noua direcție strategică, anume pentru asigurarea unui rol predominant pentru hegemon (SUA) în noul centru greutate al lumii (Pacificul).

preemință a hegemonului în Pacific, părăsind bătrâna Europă⁴⁷ sau folosind capacitățile militare ale statelor europene membre ale NATO pentru o desfășurare de operațiuni strategice în Pacific, destinate întăririi sau menținerii prezenței hegemonului în aria puternic contestată (loc de înfruntare) de marile puteri ale secolului XXI. De la o alianță transatlantică, NATO, având în vedere nevoile în schimbare, de securitate, ale hegemonului american, poate să se reconfigureze radical, devenind și o Alianță pentru Pacific. Astfel, ar putea să folosească printr-un nou tratat, reformat) capacitățile, instrumentele, mecanismele oferite deja de actuala sa structură sau poate să înființeze noi structuri, mecanisme, instituții, instrumente, capacități necesare operării în zona Pacificului. Aceasta se poate face pornind de la semnarea unui tratat nou, de reformă radicală a NATO (de transformare strategică a sa și într-o Alianță pentru Pacific).

Folosim sintagma de Alianță pentru Pacific și nu de Alianță a Pacificului, din mai multe motive, astfel:

A. Alianța pentru Pacific sugerează că: din momentul intrării în vigoare a noului tratat reformat, care mută scopul fundamental de existență a NATO în zona Pacificului, făcându-l un jucător global în jocul de putere din zona Pacificului, NATO va opera pe baza paradigmei globale a „Secolului Pacificului”, majoritatea capacităților, structurilor, instrumentelor și mecanismelor NATO deja existente vor fi reorientate în noua direcție strategică, anume pentru asigurarea unui rol predominant pentru hegemon (SUA) în noul centru de greutate al lumii (Pacificul). Aceasta înseamnă că, atât dimensiunea deja existentă a actualului NATO, cât și noile instituții, mecanisme, structuri ce vor fi

⁴⁷ În 2013, America, prin vocea liderilor săi, părea hotărâtă să nu abandoneze bătrâna Europă, ci să o considere în continuare „the cornerstone of the engagement with the rest of the world”. Se introduce însă o idee interesantă, care se poate converti într-un scenariu de analizat, și anume ideea că deplasarea Americii în Pacific trebuie prioritar văzută ca una economică (efectuată prin Trans-Pacific Partnership – TPP, ca acord economic, și nu printr-o alianță militară sau prin acord defensiv militar de tipul NATO). În acest sens, America ar pleda (în 2013) pentru o combinație de noi acorduri transatlantice economice (în curs de negociere) și un TPP, acorduri pe care le vede ca și „complementare, ele fiind destinate să modernizeze și să întărească regulile globale economice ale lumii secolului XXI”. Cu alte cuvinte, pentru America, la momentul respectiv (2013), un acord economic de tip TPP ar fi mai eficient decât o modernizare sau o re-locare a unui NATO reformat, înspre Pacific. A se vedea „Vice President Biden on Asia-Pacific Policy”, iunie 2013, Council on Foreign Relations, www.cfr.org.asia-and-pacific, accesat la 15.06.2016.

înființate prin noul tratat reformat pentru a permite acțiunea NATO în Pacific, privind NATO nu ca alianță istorică, tradițională, ci drept o structură de conservare a preeminenței hegemonului în Pacific vor fi afectate noului scop strategic al NATO (care depășește interesul de protecție al vechii Europe”, mai mult, folosește Europa ca resursă pentru asigurarea intereselor hegemonului în Pacific)⁴⁸.

În acest scenariu, asistăm la următorul context: lume multipolară, risc de confruntare crescută sau de confruntări non-convenționale cu alte mari puteri ce se doresc jucători globali în aria Pacificului, ascensiunea simultană a mai multor puteri regionale în zona Asia-Pacific cu pretenții de impunere a regulilor și strategiilor lor în Pacific⁴⁹; orientarea celor mai multe dintre aceste puteri în ascensiune, interesate să acționeze și să domine Pacificul împotriva hegemonului; interesul crescut și dimensiunile strategice ale acestor puteri, implicate în Pacific, de a slăbi hegemonul și de a modifica profilul sistemului global de putere (prin impunerea unei noi paradigme globale precum Secolul Pacificului ca un Secol Asiatic, al puterilor asiatice, de exemplu). În acest context, hegemonul este forțat să se concentreze pe maximizarea puterii sale în Pacific⁵⁰, spre a reuși să domine jocul de putere cu implicații globale, din această arie⁵¹. Pentru aceasta, hegemonul fie se vede nevoit să slăbească nivelul de protecție asigurat, istoric, bătrânei Europe (misiunea istorică devine prea costisitoare)⁵² și să se focalizeze

Hegemonul se vede nevoit să slăbească nivelul de protecție asigurat, istoric, bătrânei Europe (misiunea istorică devine prea costisitoare) și să se focalizeze în Pacific singur, cu propriile forțe (slăbirea și abandonarea NATO, care nu trece de etapa sa istorică, de alianță defensivă a Europei, garantată de hegemonul american).

⁴⁸ Scenariu de lucru care își are bazele de plecare spre o deschidere conceptuală și operațională în acest sens, în pct. 98 din Warsaw Summit Communiqué.

⁴⁹ A se vedea, de exemplu, Ankit Panda, „ASEAN-India and East Asia Summits: India's Opportunity to Act East”, 21 noiembrie 2015, <http://thediplomat.com>, accesat la 14.04.2016.

⁵⁰ „The United States and the Asia-Pacific region. Security Strategy for the Obama Administration”, februarie 2009, www.cnas.org/files/document, accesat la 11 aprilie 2017.

⁵¹ „Clinton's Speech on America's Engagement in the Asia-Pacific”, 28 octombrie 2010, Council of Foreign Relations, www.cfr.org, accesat la 15.06.2016. A se vedea și „The United States and the Asia-Pacific Region: Security Strategy for the Obama Administration”, februarie 2009, www.cnas.org/files/document; Hillary Clinton, „America's Pacific Century”, 11 octombrie 2011, <http://foreignpolicy.com/2011>, accesat la 15.06.2016.

⁵² Ridicându-se chiar problema dacă NATO, în 2016, „mai poate să apere Europa” (o problemă a diferitelor interese strategice ale țărilor membre ale NATO față de Rusia, de exemplu), existând riscul ca NATO să fie ca un „cadou de Crăciun” („frumos ambalat în declarații, iar înăuntru gol”). A se vedea Judy Dempsey, „Strategic Europe, The Warsaw Summit and the NATO Christmas tree”, posted by Julian Lindley-French, 11 iulie 2016, Carnegie Europe, <http://carnegieeurope.eu>, accesat la 11 iulie 2016; Judy Dempsey, „Strategic Europe, For NATO, Now Comes the Hard Part”, posted by Judy Dempsey, 9 iulie 2016, Carnegie Europe, <http://carnegieeurope.eu>, accesat la 11.07.2016.

În această a doua variantă, hegemonul de sistem susține o puternică mișcare reformatoare în cadrul NATO. Prin aceasta, alianța transatlantică tradițională destinată să protejeze vechea Europă devine o „alianță a secolului XXI”, în sensul că, prin noul scop, este destinată să folosească instrumentele, capacitățile, mecanismele, forțele statelor europene pentru a proteja interesele hegemonului, amenințate/expuse/contestate în Pacific.

în *Pacific singur*⁵³, cu propriile forțe (slăbirea și abandonarea NATO, care nu trece de etapa sa istorică, de alianță defensivă a Europei, garantată de hegemonul american), fie alege să reformeze Alianța pentru a-i asigura o libertate de operare într-o arie pentru care NATO nu a fost construit, dar în care devine necesar să se implice (pentru a contribui la stabilizarea situației în Pacific).

În această a doua variantă, hegemonul de sistem⁵⁴ susține o puternică mișcare reformatoare în cadrul NATO, fie adaptând mecanismele, structurile, instrumentele deja existente, fie înființând unele special pentru noul scop strategic (apărarea intereselor hegemonului în Pacific). Prin aceasta, alianța transatlantică tradițională destinată să protejeze vechea Europă devine o „alianță a secolului XXI”, în sensul că, prin noul scop, este destinată să folosească instrumentele, capacitățile, mecanismele, forțele statelor europene pentru a proteja interesele hegemonului, amenințate/expuse/contestate în Pacific. Prin mutarea centrului strategic al lumii în Pacific, legătura transatlantică ce a funcționat în cazul NATO, conform scopului său inițial, exclusiv pentru protecția bătrânei Europe, se inversează, în lumea incertă și imprevizibilă a secolului XXI: Europa devine furnizor de securitate (prin state individuale, dar și prin mecanismele specifice ale UE, adaptate și ele pentru a fi funcționale în Pacific) pentru hegemonul amenințat de o „lume incertă și imprevizibilă”, nu doar de o lume multipolară. Capacitățile Europei se reconfigurează, conform noului concept strategic al NATO, care devine și o Alianță pentru Pacific, adică un sistem de protecție a hegemonului ce își vede poziția amenințată de diverși competitori în Pacific. Folosirea alianțelor existente, reconfigurarea lor pentru a fi capabile să opereze eficient în noile zone de interes global devin mișcări strategice salvatoare pentru hegemon.

⁵³ Există deja recunoașterea oficială a nevoii de consolidare a unei rețele de „aliați și parteneri în regiunea Indo-Asia-Pacific”, de către SUA, „recunoașterea semnificației globale a regiunii Indo-Asia-Pacific”, unde America își propune să devină „partenerul de securitate pentru țările din regiune, să întărească și să adapteze prezența durabilă americană în regiune”. A se vedea Admiral Harry B. Harris, Jr, U.S. Navy, Commander, U.S. Pacific Command/USPACOM, Hawaii, 27 mai 2015, „U.S. Pacific Command Guidance”, www.pacom.mil, accesat la 15.06.2016.

⁵⁴ Avem în vedere o denumire convențională a actorului dominant al actualului sistem internațional de distribuție a puterii, care, să ținem cont, este unul încă recent ieșit din faza de unipolaritate deplină (rămânând deci o dimensiune de unipolaritate – sub aspect militar și de asigurare a securității – și în prezent, într-o lume în tranziție din nou spre multipolaritate, după unii comentatori). A se vedea Sergei Karaganov, „Eurasian Way Out of the European Crisis”, în *Russian in Global Affairs, Different Opinions*, 02.06.2015, www.rusemb.org.uk/opinion/44, accesat la 11 iulie 2016.

Ca Alianță pentru Pacific, NATO vine cu experiență, cu instrumentele, cu mecanismele, capacitățile statelor europene și ale UE, ca actor global, partener strategic cu America, spre a le folosi în centrul global, Pacificul. În acest scenariu, hegemonul alege să se bazeze pe o reconfigurare drastică a rolului unei alianțe limitate, regionale (schimbată într-o alianță veritabil globală, capabilă să acționeze în aria Pacificului) decât să își formeze o structură de protecție și afirmare specială (alcătuită din statele din zona Asia-Pacific, aliați tradiționali sau recentți). Această variantă conferă oportunitatea strategică pentru statele europene membre ale NATO și pentru UE (ca partener strategic al Americii, în cadrul parteneriatului transatlantic) să acționeze în Pacific, pe această cale.

Acest trend poate fi posibil ilustrat printr-o eventuală aplicare a mecanismului folosit de NATO pentru extinderea în Europa de Est, în anii '90, sau a mecanismului prin care SUA și-au atras state membre ale NATO din Europa în intervenția din Afganistan. Astfel, în octombrie 2001, NATO a invocat art. 5. În anul 2003, NATO a preluat o primă misiune în afara ariei sale tradiționale, anume misiunea din Afganistan (NATO a preluat conducerea coaliției internaționale ISAF). Acest lucru a fost posibil prin rokada pe care SUA au făcut-o cu Alianța, acestea din urmă cedându-i-se, practic, prim-planul acțiunilor și coordonarea militară în Afganistan. De la acel moment, cooperările internaționale se desfășoară sub egida NATO, misiunea din Afganistan menținându-se timp de 11 ani. Prin această formulă, NATO a fost utilizat de SUA ca un mecanism de reglare a jocului de putere din interiorul Alianței, păstrând Europa într-un rol oarecum secundar și extramilitar (operațiuni de menținere a păcii, misiuni umanitare diverse, cooperare cu organizații internaționale, protecția infrastructurii etc.), în timp ce rolul principal (militar propriu-zis) și operațiunile ofensive rămâneau responsabilitatea SUA și a unor unități anglo-saxone.

B. Alianța Pacificului sugerează că: hegemonul este interesat să conducă și să controleze jocul global de putere ce se configurează în zona Pacificului prin decizia înființării unei structuri noi, o alianță

Ca Alianță pentru Pacific, NATO vine cu experiență, cu instrumentele, capacitățile statelor europene și ale UE, ca actor global, partener strategic cu America, spre a le folosi în centrul global, Pacificul. În acest scenariu, hegemonul alege să se bazeze pe o reconfigurare drastică a rolului unei alianțe limitate, regionale (schimbată într-o alianță veritabil globală, capabilă să acționeze în aria Pacificului) decât să își formeze o structură de protecție și afirmare specială (alcătuită din statele din zona Asia-Pacific, aliați tradiționali sau recentți).

Alianța Pacificului sugerează că hegemonul este interesat să conducă și să controleze jocul global de putere ce se configurează în zona Pacificului prin decizia înființării unei structuri noi, o alianță formată exclusiv cu statele din regiunea Asia-Pacific. Statele respective au deja sau primesc calitatea de „parteneri strategici” ai Americii, state interesate să joace în zona Pacificului (India, Australia, Noua Zeelandă, Japonia, Coreea de Sud, Singapore etc.).

formată exclusiv cu statele din regiunea Asia-Pacific⁵⁵. Statele au deja sau primesc calitatea de „parteneri strategici” ai Americii, state interesate să joace în zona Pacificului (India, Australia, Noua Zeelandă, Japonia, Coreea de Sud, Singapore etc.). Folosirea unor dimensiuni strategice ale acestor actori interesați să joace în zona Pacificului, care sunt compatibile sau deschise intereselor Americii, duce la crearea unor legături de parteneriat special cu acestea, concretizate într-o alianță specială, dintre hegemon și statele regionale. În această variantă, NATO rămâne circumscris unui rol istoric (o simplă alianță regională, trans-atlantică, de protecție a bătrânei Europe), în timp ce hegemonul se concentrează în jocul global al Pacificului, creându-și la fața locului propriile structuri destinate intereselor sale strategice: *Alianța Pacificului*.

În alt scenariu, hegemonul folosește inclusiv cadre existente regionale (*East Asia Summit, ASEAN*), pentru a dezvolta cu ele sau pornind de la mecanisme comune de dialog cu acestea cadre noi, de alianță, necesare controlării jocului Pacificului. Cu alte cuvinte, America nu permite transformarea organizațiilor regionale (din zona Asia Pacific) în competitori (de exemplu, preluarea unui ASEAN de către o putere rivală și transformarea ei într-o structură pe care America nu o controlează sau care este îndreptată împotriva intereselor sale strategice din Pacific sau care nu are aceste interese compatibile cu cele ale hegemonului, ci desfășoară o altă viziune – cea a unei Comunități Asiatice, cea a unui Secol Asiatic, în care hegemonul aparținând „ariei civilizaționale occidentale”⁵⁶ nu are loc).

⁵⁵ A se vedea și ipoteza (prezentată ca având destul de puține șanse, la momentul actual, în opinia unor analiști) construcției de către SUA a unei alianțe bazate pe un tratat al Pacificului, de tipul NATO, necesară pentru ca SUA să fie privite pozitiv de aliații tradiționali din regiunea Asiei de Est și de a contrabalansa puterea în ascensiune a Chinei în regiune. „Will the United States set up a NATO-like Pacific Treaty Organization in Asia? If so, how?”, Question submitted by Felix Seidler, from Institute for Security Policy at the University of Kiel, Germany, June 3, 2013, answered by Stewart M. Patrick, senior Fellow and director of the International Institutions and Global Governance Programme. Council of Foreign Relations, www.cfr.org, accesat la 15.06.2016.

⁵⁶ Paragh Khanna, *Lumea a Doua. Imperii și influență în noua ordine globală*, traducere de Doris Mironescu, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 236-239.

C. un NATO global sugerează că: NATO se transformă într-o „alianță a secolului XXI”, adică într-un jucător global⁵⁷. Hegemonul alege să nu renunțe la legătura tradițională transatlantică (pe care o păstrează așa cum este, adică menține scopul istoric al NATO, de a proteja bătrâna Europa). În același timp, fără să implice Europa în jocul Pacificului (diferența față de scenariul 1), hegemonul alege să inițieze (prin intermediul NATO) o serie de relații strategice cu statele din regiunea Asia-Pacific⁵⁸ (dezvoltarea, consolidarea, extinderea de relații speciale, de parteneriat strategic, inițierea de programe de cooperare și de asistență etc., de către NATO, cu state precum Australia, Japonia, Noua Zeelandă, Filipine, India, Singapore, Coreea de Sud etc.)⁵⁹. În acest fel, avem de-a face cu un NATO care și-a extins scopul istoric, de protecție a Europei, a extins nivelul de intervenție, de la scopul actual modest (asigurarea stabilității la granițele imediate ale sale) la scopul global (intervenție în orice zonă a globului, intervenție directă în Pacific, intervenție în Asia-Pacific). În acest sens, NATO își va dezvolta o serie de mecanisme, instituții, fonduri, programe, operațiuni, capacități, parteneriate, inițiative diplomatice proprii, speciale pentru zona Asia-Pacific (un Centru Strategic NATO de Operațiuni în Asia-Pacific, un Birou de Contact cu Asia-Pacific, un Consiliu NATO pentru regiunea Asia-Pacific, eventual cu dezvoltarea unui mecanism de consultare – un Consiliu NATO-China pentru Problematika Pacificului, un Consiliu de Consultare NATO-India, pentru regiunea Indo-Pacific, un Consiliu de Consultare cu Rusia pentru Pacific și alte formule de dialog, negociere și consultare dintre alți actori și un NATO devenit realmente o structură globală, scenariu prin care hegemonul este interesat să asigure dialogul cu principalii jucători globali în Pacific). Multe dintre inițiativele diplomatice ale NATO cu state din regiune sunt deja în vigoare, dovadă că trendul reformator radical (al transformării NATO

NATO se transformă într-o „alianță a secolului XXI”, adică într-un jucător global. Hegemonul alege să nu renunțe la legătura tradițională transatlantică (pe care o păstrează așa cum este, adică menține scopul istoric al NATO, de a proteja bătrâna Europa). În același timp, fără să implice Europa în jocul Pacificului (diferența față de scenariul 1), hegemonul alege să inițieze (prin intermediul NATO) o serie de relații strategice cu statele din regiunea Asia-Pacific

⁵⁷ Ipoteză în care se acordă un rol esențial în evoluția globală a NATO așa-numiților „parteneri de pe glob” ai NATO sau „țări de contact” capabile să transforme NATO într-o alianță globală a democrațiilor. A se vedea Andreas Speck, „A Global NATO? From NATO to a Global Alliance of Democracies?”, 23 februarie 2009, The Broken Rifle, no. 81, War Resisters' International, UK, <http://www.wri-irg.org/en/node/6721>, accesat la 4 iulie 2016.

⁵⁸ Pornind de la consolidarea pct. 98 din *Warsaw Summit Communiqué*.

⁵⁹ A se vedea și „Clinton's Speech on America's Engagement in the Asia-Pacific”, Council of Foreign Relations, octombrie 2010, www.cfr.org, accesat la 15.06.2016.

Într-un „Secol al Pacificului”, această intervenție (a asigurării unor frontiere sigure, stabile), pe baza unui tratat reformator, care va transforma NATO într-o veritabilă „alianță a secolului XXI”, va fi una globală, permițând implicarea directă a NATO în orice regiune a globului și, mai cu seamă, în regiunea cheie a Pacificului (sau regiunea Asia-Pacific, într-o variantă mai extinsă).

Într-o alianță a democrațiilor, deci a unui NATO global⁶⁰) este cât se poate de real și nu o fantasmagorie.

NATO și-a stabilit obiectivul modest (dar *deschizător de drumuri, pentru re-configurarea conceptului său strategic, în direcția unui NATO global*⁶¹) al „asigurării unor frontiere sigure, stabile”, adică o stabilizare a regiunilor, a țărilor din *imediata apropiere* a frontierelor sale. Acțiunea NATO *dincolo de frontierele sale* privește acum fie intervenția în zone afectate de conflicte sau confruntate cu fenomene ne-convenționale (pirateria maritimă), fie asistarea țărilor de la frontierele sale, pentru obținerea unui climat stabil în zonă. Într-un „Secol al Pacificului”, această intervenție (a asigurării unor frontiere sigure, stabile), pe baza unui tratat reformator, care va transforma NATO într-o veritabilă „alianță a secolului XXI”⁶², va fi una globală, permițând implicarea directă a NATO în orice regiune a globului și, mai cu seamă, în regiunea cheie a Pacificului (sau regiunea Asia-Pacific, într-o variantă mai extinsă). Depinde de actualii membri ai NATO cât de vizionari sunt în momentul de față, spre a își imagina o intervenție a lor, prin NATO, în zona cheie a întregului joc global de putere, care este Pacificul⁶³.

⁶⁰ Inițiativa unui NATO global provine din 2006, aparținând ambasadorului SUA la NATO, Ivo Daalder, împreună cu James Goldgeier, https://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_NATO, accesat la 4 iulie 2016.

⁶¹ Nu putem să facem abstracție de un alt instrument, important pentru trendul reformist al NATO în direcția globalității sale (*Berlin Partnership Policy, care prevede „extinderea dialogului și a cooperării practice cu orice națiune care împărtășește valorile Alianței și interesul în pacea și securitatea internațională”*). Un asemenea cadru de dialog politic între NATO și țări partenere (aici avem în vedere categoria specială de „partner across the globe”, care face referire inclusiv la intenția de implicare a NATO în zona Pacificului) nu este însă consacrat printr-un tratat nou, reformator, cu valoare juridică egală cu aceea a tratatului fondator (din 1949), ceea ce denotă o lipsă de hotărâre în preluarea trendului reformei radicale de către liderii NATO. Pct. 98 este esențial, în opinia noastră, pentru implicarea NATO în Pacific. A se vedea pct. 98 din *Warsaw Summit Communiqué*.

⁶² A se vedea NATO, *Active Engagement*.

⁶³ Cum sunt, de pilda, polonezii, interesați de jocul de putere din regiunea Asia-Pacific, ce au deschis discuții cu parteneri NATO din zona Pacificului (Australia), înainte de Summit-ul de la Varșovia, încă din aprilie 2016, focalizându-se pe „probleme internaționale cheie de o importanță strategică pentru Polonia și Australia”, unde s-a subliniat, de către ambasadorul polonez Pawel Milewski, faptul că „Polonia și Australia împărtășesc interese strategice în promovarea și consolidarea ordinii internaționale bazate pe lege” (o dimensiune internațională la care s-a adăugat cea a situației de securitate din Marea Chinei de Sud). Obiectul discuției l-au făcut schimbările de idei privind securitatea regională și globală și a servit drept „instrument complementar al consultațiilor politice bilaterale dintre cele două țări”. A se vedea „Security Situation in Europe and Asia in Context of NATO Summit in Warsaw”: videoconference of Polish and Australian think tanks, 6 aprilie 2016, www.msz.gov.pl/en/foreign_policy/nato_2016/0_security_situation_in_europe_and_asia_in-context_of_nato_summit_in_warsaw, accesat la 4 iulie 2016.

Concluzii

Răspunsurile NATO la provocările de securitate aduse de o lume post-statală rămân, deocamdată, unele de tip *westphalian*, chiar dacă vorbim de operațiuni militare conduse dincolo de granițele Alianței: preluarea, în 2003, a conducerii coaliției internaționale în Afganistan – ISAF, prima misiune a NATO în afara ariei sale definite, campania din Libia din 2011, operația maritimă *Ocean Shield* desfășurată pe coastele Somaliei împotriva pirateriei sau susținerea, de către NATO, a operațiunii UE *Sophia* în Marea Mediterană, împotriva rețelelor de traficanți de migranți⁶⁴. Prin urmare, în momentul de față, conform concluziilor Summit-ului de la Varșovia și a modului de acțiune al Alianței, se poate afirma că:

- NATO rămâne, în principal, o structură de tip *westphalian* (concepută exclusiv de state suverane, compusă din state, cu obiective, limite și competențe fixate de state, concepută să răspundă în principal unor amenințări clasice, convenționale, militare);
- NATO rămâne o alianță militară de tip defensiv, neevoluând la o comunitate regională (transatlantică) de securitate⁶⁵, ceea ce ar presupune un nivel mult mai ridicat de libertate în acțiune și în tipul de operațiuni, fixat Alianței, pornind de la un grad superior de încredere între membri și deci de extindere a competențelor NATO;
- NATO continuă să își identifice competitori de tip clasic (state precum „o Rusie imprevizibilă”), care acționează însă într-un context politic nou („o lume incertă și imprevizibilă”, după cum definește NATO lumea secolului XXI), scăpând din vedere existența unor competitori non-convenționali (actori non-statali colectivi, de tipul valurilor masive de migranți și pe durată nedeterminată, cu ținte fixe, cu destinații fixe);
- NATO este o structură istorică, înființată cu un scop precis (asigurarea păcii Europei), însă, în secolul XXI, menținerea acestui scop nu mai apare ca fiind singurul rost fundamental al NATO.

⁶⁴ „Deputy Secretary General addresses NATO’s Warsaw Summit objectives in Lisbon”, 23 iunie 2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132749.htm, accesat la 4 iulie 2016.

⁶⁵ Deși își propune acest obiectiv ambițios de a se reforma, printr-o serie de documente, declarații, prin *Noul Concept Strategic* adoptat la Summit-ul de la Lisabona/2010 etc.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. ***, „Deputy Secretary General addresses NATO’s Warsaw Summit objectives in Lisbon”, 23 iunie 2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132749.htm.
2. „The New Transatlantic Agenda”, https://eeas.europa.eu/us/docs/news_transatlantic_agendaen.pdf.
3. ***, The North Atlantic Treaty, NATO, 4 aprilie 1949, actualizare 21 martie 2016, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm.
4. ***, NATO, *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*, NATO Summit, Lisbon, 19-20 November 2010, în NATO Public Diplomacy Division, Belgium, www.nato.int.
5. NATO Parliamentary Assembly, „Declaration on Transatlantic Relations”, mai 2014, www.nato-pa.int, 080 SESP 14 E rev.2.
6. „Transatlantic Declaration on EC-US Relations”, 1990, https://eeas.europa.eu/us/docs/trans_declaration_90-en.pdf.
7. Hillary Clinton, *America’s Pacific Century*, 11 octombrie 2011, <http://foreignpolicy.com/2011>, accesat 15.06.2016.
8. Robert Cooper, *Destrămarea națiunilor. Ordine și haos în secolul XXI*, traducere de Sebastian Huluban, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007.
9. Ivo H. Daalder, James Goldgeier, *Global NATO*, în *Foreign Affairs*, 1 septembrie 2006, <https://www.foreignaffairs.com/print/1113291>.
10. Judy Dempsey, „Strategic Europe, Is NATO Taking on More Than It Can Chew?”, Carnegie Europe, <http://carnegieeurope.eu>.
11. Veronica Dumitrașcu, *Imperialismul cultural. Globalizarea culturii consumului*, în Ilie Bădescu, Lucian Dumitrescu, Veronica Dumitrașcu, *Geopolitica noului imperialism*, Editura Mica Valahie, 2010.
12. Luis Durani, *ASEAN, A Pacific NATO?*, 14 aprilie 2016, <http://modernndiplomacy.eu/index.php?option=com>, accesat 15.04.2016.
13. David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, traducere de Ramona-Elena Lupașcu, Adriana Ștraub, Mihaela Bordea, Alina-Maria Turcu, Editura Polirom, Iași, 2004.
14. Sergei Karaganov, *Eurasian Way Out of the European Crisis, Russian in Global Affairs, Different Opinions*, 02.06.2015, www.rusemb.org.uk/opinion/44.
15. Paragh Khanna, *Lumea a Doua. Imperii și influență în noua ordine globală*, traducere de Doris Mironescu, Editura Polirom, Iași, 2008.
16. Daryl Morini, *Will Australia Embrace NATO?*, 20 iunie 2012, <http://thediplomat.com/2012/06>.
17. Silviu Nate, *Geopolitica unei lumi imperfecte. Competiție tehnologică și securitate în mediul privat*, Editura Top Form, București, 2014.

18. Ankit Panda, *ASEAN-India and East Asia Summits: India’s Opportunity to Act East*, 21 noiembrie 2015, <http://thediplomat.com>.
19. Danielle Rajendram, *From „Look East” to „Act East” – India shifts focus*, 19.12.2014, <http://www.dw.com/en/opinion>.
20. Vasile Simileanu, *Conflicte asimetrice*, Editura Top Form, București, 2011.
21. Mahdi Varius Nazemroaya, *The Globalization of NATO*, în *Clarity Press*, 2012, www.globalresearch.ca/the-globalization-of-nato-2/5307198.
22. Richard Weitz, *Is the Global NATO Dream Over?*, 22 noiembrie 2010, <http://thediplomat.com/2010/11/is-the-global-nato-dream-over/2>.

ACTORII NON-STATALI ȘI NIVELUL DE AMENINȚARE CHIMICĂ ÎN ORIENTUL MIJLOCIU ȘI AFRICA DE NORD

Locotenent-colonel (rez.) Carol-Teodor PETERFI

*Membru al Centrului de cercetare științifică
în domeniul securității naționale, europene și euroatlantice/
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.
Student doctorand al Universității din Tartu, Estonia.*

Începute, inițial, ca acțiuni menite, în principal, a produce mișcări guvernamentale, revoluțiile arabe au degenerat, rapid, în conflicte etnice și sectariste, afectând mii de oameni și generând cele mai mari crize umanitare, după cel de al Doilea Război Mondial.

Incapacitatea guvernelor naționale de a rezolva crizele a condus la apariția și dezvoltarea unor grupări islamice radicale ce caută să acapareze puterea politică și părți importante din teritoriu. Extinzându-se pe arii extinse din Orientul Mijlociu și Africa de Nord, unele dintre aceste grupări au devenit amenințări reale, în termeni de arme de distrugere în masă, luând în considerare capacitățile acestora de a dezvolta și utiliza arme chimice în acțiunile lor militare și teroriste. Prezentul articol intenționează să determine nivelul de amenințare chimică pe care îl pot exercita aceste grupări jihadiste radicalizate.

Cuvinte-cheie: Statul Islamic, Ansar al-Islam, nivel de amenințare chimică, atacuri chimice, al-Qaeda.

Autorul a obținut Premiul Nobel pentru Pace în anul 2013, împreună cu echipa din care făcea parte, în calitate de inspector (specialist în muniții chimice)/Organizația pentru interzicerea armelor chimice.

Introducere

De aproape 10 ani, din decembrie 2010, țările situate în Orientul Mijlociu și Africa de Nord se află sub o pleiadă continuă de transformări sociale și politice. Așa-numita „Primăvară Arabă” a condus nu numai la răsturnarea guvernelor autoritare din Libia și Egipt, dar și la inițierea unor conflicte interne extrem de sângeroase în țări precum Siria și Irak. Deși, pe termen lung, aceste tulburări și conflicte sociale pot conduce la schimbări politice semnificative și crearea unor sisteme politice democratice și prospere, pe termen scurt, se pare că toate țările din zona geografică analizată vor trebui să facă față unor situații politice și de securitate extrem de volatile și instabile.

Acest articol analizează nivelul de amenințare chimică, biologică, radiologică și nucleară (CBRN) creat de instabilitatea post-tranzițională generată de „Primăvară Arabă” și impactul acesteia asupra situației de neproliferare a armelor neconvenționale, în special a celor chimice. Analiza se va concentra pe grupările jihadiste radicalizate care au preocupări legate de dezvoltarea și utilizarea armelor chimice pentru obținerea scopurilor politico-militare ale acestora. Câteva dintre statele din zona Orientului Mijlociu și al Africii de Nord au dezvoltat programe de înarmare chimică.

În ciuda eforturilor concentrate ale statelor posesoare și Organizației de interzicere a armelor chimice, nivelul de expertiză privitor la procesul de obținere a armelor chimice este încă prezent în zonă și mulți dintre experții existenți, din diferite rațiuni (economice, convingeri politice, frustrări personale, amenințare, securitate personală și a familiei, ideologice etc.), au ales să se asocieze diferitelor grupări jihadiste și să dezvolte pentru acestea programe de dezvoltare a armelor chimice și biologice. Ca atare, pe baza analizei efectelor „Primăverii Arabe” în zonă, articolul va analiza capacitățile chimice ale diferitelor grupări jihadiste active din zona de interes și nivelul de amenințare chimică aferent.

*Pe baza analizei
efectelor
„Primăverii
Arabe” în
zonă, articolul
va analiza
capacitățile
chimice ale
diferitelor
grupări jihadiste
active din zona
de interes
și nivelul de
amenințare
chimică aferent.*

Din punct de vedere doctrinar, se considera că armele neconvenționale pot contracara superioritatea militară a statelor dezvoltate și pot influența balanța politico-militară în diferite regiuni. Ca atare, în Orientul Mijlociu și în Africa de Nord, state precum Libia, Egiptul, Siria și Irakul au inițiat diverse programe de înarmare în care armele neconvenționale au ocupat un loc central.

Scurt istoric al programelor de înarmare chimică în Orientul Mijlociu și Africa de Nord

După Primul Război Mondial, arma chimică a devenit o preocupare permanentă a țărilor dezvoltate economic și s-a considerat că numai o dezvoltare economică adecvată poate susține un astfel de program de înarmare. Între anii 1960 și 1970, armele neconvenționale au devenit gradual parte integrantă a arsenalului țărilor în curs de dezvoltare. Din punct de vedere doctrinar, se considera că armele neconvenționale pot contracara superioritatea militară a statelor dezvoltate și pot influența balanța politico-militară în diferite regiuni. Ca atare, în Orientul Mijlociu și în Africa de Nord, state precum Libia, Egiptul, Siria și Irakul au inițiat diverse programe de înarmare în care armele neconvenționale au ocupat un loc central. Pentru scopul acestui articol, voi prezenta pe scurt caracteristicile programului de înarmare neconvențională a celor patru țări de interes.

Libia și-a început programul de înarmare chimică și biologică în anii '80, sub conducerea liderului totalitar Muammar Gaddafi. Doi factori politico-militari pot fi considerați primordialii în demararea unui astfel de program. Primul element considerat important de către colonelul Gaddafi a fost cel de a balansa inferioritatea militară a Libiei față de vecinii săi, în special Egiptul și Israelul. Cel de-al doilea element îl reprezintă cursa regională a înarmării și pericolul unor țări ca Siria și Irak, care erau foarte aproape de achiziționarea armelor neconvenționale. Mai mult, în acest context politico-militar, calculele lui Gaddafi demonstrau că succesul obținut în dezvoltarea unui program de înarmare chimică îi va asigura lui și regimului său imunitate împotriva oricărei încercări de răsturnare a acestuia.

În anii '80, regimul Gaddafi a construit trei facilități de producție a armelor chimice¹. Prima facilitate a fost construită la Rabta, lângă Tripoli, sub numele de *Pharma-150* și avea o capacitate de producție a agenților neuroparalitici sau vezicanti de 4,5 tone pe zi². Libia a construit asemenea alte două facilități³, puternic fortificate împotriva oricărui atac aerian. Odată cu dezvoltarea producției de agenți chimici de luptă,

¹ *Country Profile, Nuclear Threat Initiative*, <http://www.nti.org/country-profiles/libya/>, accesat la 17 iulie 2018.

² Joshua Sinai, „*Libya's Pursuit of Weapons of Mass Destruction*”, în *Nonproliferation Review*, primăvara-vara 1997, <http://cns.miis.edu/npr/pdfs/sinai43.pdf>, accesat la 17 octombrie 2018.

³ *Ibidem*.

Libia a început și dezvoltarea producției diversilor vectori de purtare la țintă, punând un accent deosebit pe rachetele balistice⁴. În 1993, Libia, ca și Egiptul și câteva țări arabe au anunțat că nu vor semna Convenția de Interzicere a Armelor Chimice (CIAC) dacă Israelul nu va renunța la programul său de înarmare nucleară. În 2003, în urma unui pact secret cu Marea Britanie, care avea ca scop normalizarea relațiilor Libiei cu comunitatea internațională, aceasta a permis inspectarea facilităților sale de producție a armelor neconvenționale de către o echipă de inspecție americano-britanică⁵. Drept urmare a acestei inspecții, în decembrie 2003, Libia a anunțat că renunță la programele sale de înarmare neconvenționale și aderă la toate tratatele de neproliferare a armelor de distrugere în masă⁶. În 2004, Libia a transmis o declarație parțială către Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice (OIAC)⁷, în care declara posesia a 3.500 de bombe destinate a fi încărcate cu agenți chimici de luptă diverși, precum și a 24,7 tone de iverită și 1.390 de tone de precursori ai agenților chimici de luptă⁸. Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice a început activitățile de inspecții sistematice asupra declarației Libiei. Inspecțiile OIAC au dovedit că arsenalul declarat a fost supraestimat, iar acesta se afla în condiții de degradare majoră.

Interesul **Siriei** pentru armele neconvenționale a început în anii '70 și sunt dovezi că, înainte de Războiul de Yom Kippur, din 1973, Egiptul a ajutat Siria în inițierea programelor sale de dezvoltare a capacităților CBRN⁹. La începutul programului, Siria a achiziționat capacități CBRN din alte țări, dar a trecut și la dezvoltarea acestor capacități în complexe de producție proprii. Programul de înarmare chimică a Siriei a fost motivat de încercările acesteia de a echilibra ecuația de securitate din zonă și de a-și crea un avantaj față de superioritatea militară convențională a Israelului. Mai mult, pentru a anula superioritatea aeriană a Israelului, regimul Hafez al-Assad a decis dezvoltarea unor capacități balistice care puteau lovi teritoriul Israelului cu focoaase chimice sau biologice¹⁰.

⁴ *Country Profile, Nuclear Threat Initiative*, *loc. cit.*

⁵ *Ibidem*.

⁶ Arms Control Association, „*Chronology of Libya's Disarmament and Relations with the United States*”, <http://www.armscontrol.org/factsheets/LibyaChronology>, accesat la 23 noiembrie 2018.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, „*OPCW Inspectors Return to Libya*”, <http://www.opcw.org/the-opcw-and-libya/opcw-inspectors-return-to-libya/>, accesat la 17 octombrie 2018.

⁹ *Country Profile, Nuclear Threat Initiative*, <http://www.nti.org/country-profiles/syria/>.

¹⁰ *Ibidem*.

Programul de înarmare chimică a Siriei a fost motivat de încercările acesteia de a echilibra ecuația de securitate din zonă și de a-și crea un avantaj față de superioritatea militară convențională a Israelului. Mai mult, pentru a anula superioritatea aeriană a Israelului, regimul Hafez al-Assad a decis dezvoltarea unor capacități balistice care puteau lovi teritoriul Israelului cu focoaase chimice sau biologice.

Irakul a început dezvoltarea unor programe de înarmare chimică la începutul anilor '60. Pe timpul războiului dintre Iran și Irak, acesta din urmă a întreprins pe scară largă tabun, sarin și iperită atât împotriva Iranului, cât și a propriei populații kurde. Programul chimic al Irakului a fost distrus ca urmare a implementării Rezoluției 687 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, emisă după primul război din Golful Persic.

Ca urmare a presiunilor interne și externe, în 2013, Siria a semnat CIAC și, până la jumătatea anului 2014¹¹, cu largul sprijin al comunității internaționale a reușit să transfere spre distrugere întregul său arsenal chimic. Începând din 7 iulie 2014 și până la mijlocul lunii august a aceluiași an, Statele Unite au distrus în totalitate cele 600 de tone de precursori ai agenților chimici de luptă neuroparalitici și iperită aparținând arsenalului Siriei. Distrugerea s-a efectuat în premieră prin neutralizare hidrolitică pe un vas special destinat procesului (Cape Ray), aflat în apele internaționale¹². Alte 200 de tone de diverși precursori au fost trimise spre distrugere în Marea Britanie¹³.

Irakul a început dezvoltarea unor programe de înarmare chimică la începutul anilor '60. Pe timpul războiului dintre Iran și Irak, acesta din urmă a întreprins pe scară largă tabun, sarin și iperită atât împotriva Iranului, cât și a propriei populații kurde. Programul chimic al Irakului a fost distrus ca urmare a implementării Rezoluției 687 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, emisă după primul război din Golful Persic. Până în decembrie 1998, inspectorii United Nations Special Commission (UNSCOM) au supervizat distrugerea a 38.537 de diferite tipuri de muniții chimice, 690 de tone de agenți chimici de luptă, mai mult de 3.275 de tone de precursori pentru producția de agenți chimici de luptă și peste 425 de piese esențiale de echipament destinat producției acestora¹⁴. UNASCOM a confirmat distrugerea a 88.000 de muniții chimice, peste 690 de tone de agenți chimici militarizați și în sisteme de stocare, aproximativ 4.000 de tone de precursori și 980 de piese esențiale de echipament destinate producției de arme chimice¹⁵. Irakul a semnat CIAC în 2007, dar situația de securitate nu a permis îndeplinirea integrală a mandatelor echipelor de inspecție a OIAC.

¹¹ „Syria Chemical Weapons Facilities ,Destroyed”, în *Al-Jazeera*, 1 noiembrie 2013; Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, „Announcement to Media on Last Consignment of Chemicals Leaving Syria”, *OPCW News*, 23 iunie 2014, www.opcw.org, accesat la 23 noiembrie 2018.

¹² David Alexander, „U.S. Ship Finishes Neutralizing Syria's Worst Chemical Arms: Pentagon”, *Reuters*, 18 august 2014, www.reuters.com; Jim Garamone, „Cape Ray Begins Neutralizing Syrian Chemical Materials”, *DoD News (Washington)*, 7 iulie 2014, www.defense.gov.

¹³ „U.K. to Destroy More Syria Chemical Weapons”, *Al-Jazeera*, 9 iulie 2014, www.aljazeera.com, accesat la 17 octombrie 2018.

¹⁴ Al treisprezecelea raport semestrial cu privire la activitățile *United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission*, în conformitate cu paragraful 12 al Rezoluției Consiliului de Securitate 1284, S/2003/580, 30 mai 2003, *United Nations Security Council*, p. 40.

¹⁵ U.N. Security Council Document S/1999/356, anexa 1, punctul 19.

O investigație făcută de C.J. Chivers, angajat al *New York Times*, a dezvăluit că programul de neutralizare și distrugere a armelor chimice irakiene nu a avut efectul așteptat. După războiul din 2003, au fost recuperate aproximativ 5.000 de muniții chimice de diverse tipuri (capete de luptă, proiectile de artilerie și bombe de aviație)¹⁶. Deși aceste muniții au fost produse înainte de 1991, ele reprezintă o reală amenințare chimică ce s-a concretizat în contaminarea a cel puțin 17 soldați americani și a 7 ofițeri de poliție irakieni¹⁷. O investigație făcută de Chivers și Eric Schmitt a dezvăluit efortul depus de CIA¹⁸ pentru recuperarea armelor chimice aflate în contrabandă pe piețele negre de armament din Irak. În urma operațiunii, au fost recuperate (cumpărate) și distruse peste 400 de rachete Borak, multe dintre acestea conținând sarin¹⁹.

Războiul civil declanșat în Siria a generat îngrijorare privind moștenirea programului chimic irakian. În iulie 2007, Statul Islamic a cucerit una dintre fostele facilități de producție a armelor chimice ce au aparținut programului chimic irakian. Reprezentanții Statelor Unite ale Americii consideră că această capacitate de producție încă mai conține remanente ale arsenalului chimic irakian²⁰. Ultimul raport ONU despre programul de dezvoltare a armelor neconvenționale de către regimul lui Saddam Hussein stipulează că această facilitate conține 2.500 de rachete chimice de calibrul 122 mm încărcate cu sarin, 180 de tone de cianură de sodiu și numeroase proiectile de artilerie ce conțin reziduuri de iperită²¹. Oricum, aceste elemente de arsenal sunt fabricate în 1980 și este puțin probabil să poată fi utilizate în scopuri militare.

Egiptul este unul dintre puținele state care au utilizat arma chimică după Primul Război Mondial. Există dovezi care atestă că, în timpul intervenției în războiul civil din nordul Yemenului, forțele egiptene au utilizat bombe de aviație și proiectile de artilerie încărcate cu fosgen și iperită împotriva forțelor regaliste și a civililor din nordul Yemenului.

¹⁶ C.J. Chivers, „The Secret Casualties of Iraq's Abandoned Chemical Weapons”, în *New York Times*, 14 octombrie 2014, www.nytimes.com.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Operațiunea Avarice*.

¹⁹ C.J. Chivers și Eric Schmitt, „C.I.A. Is Said to Have Bought and Destroyed Iraqi Chemical Weapons”, în *New York Times*, 15 februarie 2015, www.nytimes.com, accesat la 17 octombrie 2018.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Julian E. Barnes, „Sunni Extremists in Iraq Occupy Hussein's Chemical Weapons Facility”, în *The Wall Street Journal*, Washington, 19 iunie 2014, <http://online.wsj.com>, accesat la 17 octombrie 2018.

Egiptul este unul dintre puținele state care au utilizat arma chimică după Primul Război Mondial. Există dovezi care atestă că, în timpul intervenției în războiul civil din nordul Yemenului, forțele egiptene au utilizat bombe de aviație și proiectile de artilerie încărcate cu fosgen și iperită împotriva forțelor regaliste și a civililor din nordul Yemenului.

La începutul anilor '80, Egiptul a primit ajutor din partea Statelor Unite pentru dezvoltarea capacităților sale defensive CBRN. În ceea ce privește tratatele internaționale de neproliferație chimică, Egiptul este unul dintre statele ne desemnate ale CIAC, declarând că va rămâne în afara acestei convenții atât timp cât problema programului nuclear israelian nu este luată în considerare.

Despre programul chimic egiptean dezvoltat după 1970 există puține surse deschise disponibile pentru o analiză consistentă. Există câteva informații privind cooperarea dintre Egipt și Siria în programul de înarmare chimică a celor două țări. De asemenea, se presupune că în această cooperare a fost inclus, după 1980, și Irakul. Oricum, nu sunt suficiente surse credibile care să confirme o continuare a programului de înarmare chimică a Egiptului inițiat în 1970. Mai mult, la începutul anilor '80, Egiptul a primit ajutor din partea Statelor Unite pentru dezvoltarea capacităților sale defensive CBRN. În ceea ce privește tratatele internaționale de neproliferație chimică, Egiptul este unul dintre statele ne desemnate ale CIAC, declarând că va rămâne în afara acestei convenții atât timp cât problema programului nuclear israelian nu este luată în considerare. Din 2005, au existat un număr limitat de contacte între guvernul egiptean și OIAC.

Grupările jihadiste și preocupările acestora de obținere și întrebuințare a armei chimice Statul Islamic și armele chimice

Cu puțin timp în urmă, Comandamentul Central al Forțelor Armate ale Statelor Unite anunța că unul dintre specialiștii în arme de distrugere în masă ai Statului Islamic a fost ucis în urma unui raid aerian produs asupra unor ținte din orașul Mosul, Irak. Inginerul irakian Mahmoud al-Sabawi²² a făcut parte din echipa de experți care au lucrat la programul de înarmare chimică a fostului președinte irakian Saddam Hussein. După invadarea Irakului de către trupele americane, în 2003, acesta, ca de altfel mulți militari irakieni, s-au alăturat grupării extremist islamiste al-Qaeda în Irak. Înainte de a fi ucis, al-Sabawi, cunoscut și sub numele de Abu Malik, coordona una dintre acțiunile Statului Islamic de creare a unor capacități militare specifice întrebuințării ofensive a armei chimice. Această informație a creat o stare de îngrijorare în rândurile analiștilor militari americani, deoarece ea confirmă câteva alte informații privitoare la un program al Statului Islamic de achiziționare ilicită a unor arme neconvenționale. Mai mult, sursele de informații militare din Siria și Irak implicate în războiul împotriva jihadiștilor

²² Salih Jasim Muhammad Falah al-Sabawi a făcut parte din echipa de experți chimiști din cadrul complexului de producere a sarinului și iperitei de la Muthanna.

Statului Islamic nu pot preciza exact ce rol a jucat acest expert și nici cât de avansat este acest plan de dezvoltare a armei chimice. Un oficial al Serviciului de Informații al Armatei Statelor Unite declara pentru ziarul *The Daily Beast* că, „înainte de a fi ucis, Malik colecta o mulțime de echipament militar, dar nu putem preciza exact în ce scop. Dar, acest lucru este îngrijorător, deoarece Malik ocupa o poziție suficient de înaltă în infrastructura de dezvoltare a armei chimice de către Statul Islamic. El nu era un oarecare executant”²³.

Această ultimă informație nu numai că aruncă o lumină nouă asupra preocupărilor Statului Islamic de a produce (și utiliza) armele chimice, dar redeschide vechea rană a umanității provocată de genocidul kurzilor din Halabja de la sfârșitul anilor 80²⁴. Posibilitatea Statului Islamic de a produce arme chimice este văzută de analiștii militari ca un scenariu de coșmar. Acest scenariu pare să fie confirmat încă din vara anului 2014, când militanții radicali sunniți au cucerit complexul chimic de la Muthanna. După ocuparea complexului, guvernul irakian informa Statele Unite că în complex se găsește un important stoc de muniții chimice ce aparține programului chimic a lui Saddad Hussein²⁵. Cu toate că stocul rămas în complexul chimic de la Muthanna este evaluat de experții UNSCOM²⁶ ca unul învechit și de neutilizat²⁷, interesul Statului Islamic pentru această facilitate demonstrează că, dacă aceștia vor obține capacități chimice ofensive, nu vor ezita să le folosească asupra celor ce nu se supun autorității noului califat.

Interesul Statului Islamic pentru dezvoltarea unui program de înarmare chimică datează încă de la începuturile existenței acestuia.

²³ Traducere după *The Daily Beast* din 30 ianuarie 2015. Noah Shachtman, „ISIS Chemical Weapons Specialist Was ‘Gathering Equipment’ Before He Was Killed”, în *The Daily Beast*, 30.01.2015, accesat la 17 octombrie 2018.

²⁴ În seara zilei de 16 mai 1988, trupele irakiene au efectuat un atac cu sarin și iperită asupra etnicilor kurzi din Halabja. Atacul aerian (14 ieșiri de aviație cu câte opt avioane MIG și Miraj, coordonate din elicoptere), care a durat aproape cinci ore, a fost precedat de o serie de atacuri nediscriminative efectuate atât cu armamentul convențional, cât și cu arme incendiare (napalm). Atacul a produs între 3.200 și 5.000 de morți și 7.000-10.000 de răniți și a fost parte integrantă a campaniei Al-Anfal din nordul Irakului, având ca scop respingerea ofensivei iraniene (Operația Zafar 7).

²⁵ Julian E. Barnes, „Sunni Extremist in Iraq Occupy Hussein’s Chemical Weapons Facility. Officials Don’t Believe the Militants Will Be Able to Create a Functional Weapon From the Material”, în *The Wall Street Journal*, 19.06.2014, accesat la 17 octombrie 2018.

²⁶ United Nation Special Commission.

²⁷ Guvernul irakian aprecia că în complex au rămas în jur de 2.500 de rachete chimice.

Cu toate că stocul rămas în complexul chimic de la Muthanna este evaluat de experții UNSCOM ca unul învechit și de neutilizat, interesul Statului Islamic pentru această facilitate demonstrează că, dacă aceștia vor obține capacități chimice ofensive, nu vor ezita să le folosească asupra celor ce nu se supun autorității noului califat.

Abu Musab al-Zarqawi, teroristul iordanian ce a fondat grupul în 1999²⁸ și și-a dobândit experiența militară în Afganistan, a fost interesat constant nu numai de achiziționarea armei chimice, ci și de utilizarea diferitelor otrăvuri în scop terorist. Zarqawi s-a născut în Iordania, în 1967, și, până să înființeze grupul terorist mai sus-amintit, a fost implicat în mai multe comploturi teroriste și a petrecut mai mulți ani în închisoare. De asemenea, el a călătorit de două ori în Afganistan pentru a se alătura jihadului afgan. În anul 2000, în timpul celui de-al doilea mandat în Afganistan, el a aranjat o afacere cu Osama bin Laden, care i-a permis să stabilească o tabără de antrenament în estul orașului afgan Herat. Tabăra era dedicată antrenamentului extremiștilor din Iordania, iar conform înțelegerii, aceștia urmau să acționeze pe cont propriu și nu erau afiliați organizației al-Qaeda. Încă din acel moment, organizația lui Zarqawi a demarat cercetările privind utilizarea de otrăvuri și arme chimice în acțiunile sale. După decizia americană de a participa cu trupe în Afganistan, în octombrie 2001, Zarqawi a participat, o vreme, la luptele mujahedinilor împotriva acestora, apoi s-a retras în Iran și, mai târziu, în Irak. Aici, conform relatărilor, s-a angajat într-o relație de colaborare cu grupul irakian extremist kurd Ansar al-Islam, înființat în 2001, care controla o mică regiune semiautonomă din Kurdistanul irakian, lângă granița iraniană.

La fel ca și în cazul lui Zarqawi, Ansar al-Islam a fost sprijinit de al-Qaeda, dar își menținea independența față de acesta. Acest grup a fost, de asemenea, foarte interesat în dezvoltarea unor arme chimice sau otrăvuri pe care, ulterior, își propuneau să le utilizeze în atacuri teroriste.

Activitățile teroriste ale grupului și interesul crescut al acestuia pentru fabricarea unor arme chimice²⁹ de la sfârșitul lui 2002 și începutul lui 2003 au determinat un dezacord între consilierii președintelui american George W. Bush privitor la necesitatea

²⁸ Ceea ce numim astăzi Statul Islamic (Islamic State) a fost înființat în 1999 de către Abu Musab al-Zarqawi, sub numele de Jamaat al-Tahwid wa-i-Jihad (JTWJ). Scopul inițial a fost de a schimba regimul politic din Iordania, deși conducătorul său a câștigat experiență ca jehadi în Afganistan, loc unde l-a cunoscut și pe Osama bin Laden.

²⁹ Ansar al-Islam a încercat fabricarea, în tabăra de la Khormal (nord-estul Irakului), a acidului cianhidric, a ricinului și a altor materiale toxice care urmau a fi utilizate în atacuri teroriste pe teritoriul Europei și al Statelor Unite.

aprobării unui atac asupra taberelor grupului din nordul Irakului³⁰. Departamentul American al Apărării, prin vocea Șefului Statului Major General, nu numai că a aprobat această acțiune, dar a și întocmit un plan militar de neutralizare a taberei teroriste. Președintele Bush, din teama de a nu i se năruie planurile de îndepărtare a lui Saddam de la putere, a declinat această opțiune, iar, în final, această operațiune nu a mai fost pusă în practică, din cauza unei puternice opoziții venite din partea Departamentului de Stat american. În martie 2003, când trupele americane au descins în facilitățile taberei de la Ansar al-Islam, au descoperit laboratoare în care grupul experimenta fabricarea a diferite substanțe chimice toxice și otrăvuri.

În tot acest context și beneficiind de experiența sa militară din Afganistan, Zarqawi a avansat în cariera teroristă până la a fi numit, în 2004, liderul filialei al-Qaeda în Irak. Din această poziție de lider și beneficiind de resursele materiale ale al-Qaeda, Zarqawi și-a continuat programul de înarmare chimică, axându-se pe crearea unei rețele de specialiști care să includă și accesul la foștii ingineri ai lui Saddam Hussein. Această abordare, de tipul războiului bazat pe rețea, a fost finanțată din mai multe surse, inclusiv luarea de ostatici, impunerea și colectarea de impozite, vandalizarea întreprinderilor, jefuirea de materiale de la fostele fabrici aparținând lui Saddam Hussein, trafic de arme și impozitarea terenurilor din zonele controlate. Programul de dezvoltare a armei chimice de către al-Qaeda în Irak a fost ulterior confirmat de către al-Hashimi Hisham, analist ISIS (Islamic State in Irak and Syria)³¹ și consilier de securitate la Biroul irakian național, care declara: „Zarqawi i-a desemnat pe Abu Mohammed al-Lubnani³² și pe inginerul Ammar al-Ani să se ocupe de proiectul armelor chimice. Au fost înființate unități speciale și s-au construit, la nord de Bagdad, laboratoare chimice ascunse în ferme. Cu toate acestea, toate experimentele de dezvoltare au eșuat din cauza dificultăților apărute în dobândirea materialelor de bază necesare sintezelor sau a unor înlocuitori locali. Chimiiștii lui Zarqawi au fost, de asemenea, în imposibilitatea de a controla modul de diseminare a materialului toxic care, datorită puterii exploziei, provoca distrugerea acestuia”.

³⁰ Micah Zenco, „Foregoing Limited Force. The George W. Bush Administration's Decision Not to Attack Ansar Al-Islam”, în *Journal of Strategic Studies*, august 2009, accesat la 17 octombrie 2018.

³¹ Numele anterior purtat de Statul Islamic.

³² Locțiitorul lui Zarqawi.

Programul de dezvoltare a armei chimice de către al-Qaeda în Irak a fost ulterior confirmat de către al-Hashimi Hisham, analist ISIS (Islamic State in Irak and Syria) și consilier de securitate la Biroul irakian național, care declara: „Zarqawi i-a desemnat pe Abu Mohammed al-Lubnani și pe inginerul Ammar al-Ani să se ocupe de proiectul armelor chimice. Au fost înființate unități speciale și s-au construit, la nord de Bagdad, laboratoare chimice ascunse în ferme. Cu toate acestea, toate experimentele de dezvoltare au eșuat din cauza dificultăților apărute în dobândirea materialelor de bază necesare sintezelor sau a unor înlocuitori locali.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În 2006, după uciderea lui al-Zarqawi într-un raid aerian, succesorii săi Abu Ayoub al-Masri și Abu Omar al-Baghdadi au continuat proiectul de obținere a agenților chimici de luptă inițiat de al-Qaeda în Irak. Al-Masri și al-Baghdadi au înființat, în octombrie 2006, Statul Islamic al Irakului. Ca o coincidență, exact în aceeași luna, au avut loc o serie de atacuri cu clor în diferite obiective de pe teritoriul Irakului.

Cu toate că aceste experimente au fost sortite eșecului, îngrijorător este faptul că activitățile de proliferare a armei chimice, conduse de Zarqawi, nu s-au limitat la teritoriul Irakului. Oficialii armatei americane au făcut public faptul că Zarqawi a antrenat și alți jihadiști în utilizarea substanțelor chimice (ricin) pentru executarea de atacuri în Europa sau alte state de interes. Astfel, pe 26 aprilie 2006, autoritățile iordaniene au anunțat demontarea unui complot al-Qaeda de a utiliza arme chimice în Amman. Obiectivele vizate de acest atac terorist erau Ambasada Statelor Unite din Amman, Biroul prim-ministrului iordanian și comandamentul Serviciului de informații iordaniene. În urma raidului efectuat la o celulă teroristă din Amman, forțele speciale iordaniene au capturat 20 de tone de produse chimice, printre care și acid sulfuric, precum și foarte mult exploziv³³. Intenția de a utiliza acidul sulfuric nu este foarte clară, deoarece acesta poate fi folosit atât ca agent chimic de luptă vezicant, cât și, în cele mai multe cazuri, ca potențator pentru explozibilii convenționali. Responsabilul cu recrutarea și planificarea din cadrul celulei teroriste care urma să execute operațiunea, Azmi Jayyousi, a declarat mai târziu că se subordona și primea ordine directe de la Abu Musab al-Zarqawi. Mai mult, acesta a arătat la interogatoriu că „Am luat cursuri de explozivi, substanțe chimice cu toxicitate ridicată și, apoi, am jurat supunere necondiționată lui Abu Musab al-Zarqawi”³⁴.

În 2006, după uciderea lui al-Zarqawi într-un raid aerian, succesorii săi Abu Ayoub al-Masri și Abu Omar al-Baghdadi au continuat proiectul de obținere a agenților chimici de luptă inițiat de al-Qaeda în Irak. Al-Masri și al-Baghdadi au înființat, în octombrie 2006, Statul Islamic al Irakului. Ca o coincidență, exact în aceeași luna, au avut loc o serie de atacuri cu clor în diferite obiective de pe teritoriul Irakului. Între octombrie 2006 și iunie 2007, în Irak s-au produs mai mult de o duzină de atacuri cu clor, dintre care putem enumera:

- În octombrie 2006, o mașină capcană, care transporta două rezervoare de clor de 100 de litri, a fost detonată în Ramadi, rănind patru irakieni³⁵.

³³ John Vause, Henry Schuster și David Ensor, „Jordan Says Major al-Qaeda Plot Disrupted”, *CNN International.com*, 26 aprilie 2004, accesat la 17 octombrie 2018.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Peter Bergen (CNN National Security Analyst), „Al-Qaeda’s Track Record with Chemical Weapons”, *CNN iReport*, 7 mai 2013, accesat la 7 decembrie 2018.

- În ianuarie 2007, un atentator sinucigaș a detonat un camion cisternă care transporta clor. Explozia a ucis 16 persoane, dar nu a condus la diseminarea clorului³⁶.
- Pe 20 februarie 2007, a avut loc un atac cu clor în Bagdad. Acesta a avut ca urmări cinci morți și 140 de contaminați. O zi mai târziu, un atac similar în Taji a omorât nouă persoane și a intoxicat alte 150. Tot în această zi, forțele coaliției guvernamentale irakiene au descoperit două fabrici de clor, în Karma și Fallujah³⁷.
- În februarie 2007, o bombă a lovit o cisternă care transporta clor în nordul Bagdadului, omorând nouă persoane și intoxicând alte 148. Câteva ore mai târziu, o camionetă încărcată cu butelii de clor a explodat, ucigând un om și trimitând în spital peste 50, toți manifestând simptomele contaminării cu clor.
- Pe 16 martie 2007, al-Qaeda în Irak a planificat și executat trei atacuri sinucigașe, folosind cisterne cu clor. Detonate asupra unor ținte³⁸ din orașele Ramadi, Amiriya și Fallujah, acestea au ucis doi polițiști și au contaminat mai mult de 350 de persoane³⁹.
- Tot în martie 2007, un camion încărcat cu clor a fost detonat în sudul orașului Fallujah. Rezultatul atacului a fost contabilizat în șase morți și 250 de răniți sau contaminați. Câteva zile mai târziu, a avut loc un atac sinucigaș executat simultan cu două camioane, unul dintre acestea fiind încărcat cu clor. Explozia s-a soldat cu moartea a 14 militari americani și rănirea altor 57 de militari irakieni⁴⁰. Scopul acestui atac pare să fi fost pedepsirea Consiliului Salvării din Anbar pentru sprijinul acordat acțiunilor desfășurate împotriva sa.
- O lună mai târziu, în aprilie 2007, au fost consemnate trei atacuri cu cisterne de clor, detonate două în orașele Ramadi

³⁶ Bill Roggio, „Al-Qaeda’s Chlorine Attacks The Dirty War in Anbar”, în *The Long War Journal*, 17 martie 2007, accesat la 17 octombrie 2018.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Atacurile purtând amprenta al-Qaeda au fost executate la un interval de o oră între ele și au vizat producerea unei nimiciri în masă a membrilor tribului Albu Issa, opozant declarat al al-Qaeda și supporter al noului guvern irakian.

³⁹ Damien Cave și Ahmad Fadam, „Iraqi Militants Use Chlorine in 3 Bombing”, în *The New York Times*, 21 februarie 2007, accesat la 6 decembrie 2018.

⁴⁰ Bill Roggio, „Fallujah Government Center Struck by Chlorine Suicide Attack”, în *The Long War Journal*, 28 martie 2007, accesat la 13 noiembrie 2018.

Privitor la capacitatea Statului Islamic de a produce agenți chimici de luptă, putem afirma că, deși sunt preocupări evidente, acesta nu a reușit sintetizarea lor. Un rol important în deșeurarea acestor planuri l-a avut și atacul efectuat în 2008 de către forțele americane asupra fabricilor chimice aparținând Statului Islamic de la al-Tarmiya.

(27 de morți și 30 de contaminați⁴¹ în primul atac, respectiv șase morți și 10 contaminați în cel de-al doilea⁴²) și vestul Bagdadului (un mort și doi răniți).

- În mai 2007, o bombă cu clor a explodat într-un sat din provincia Diyala, ucigând 32 de persoane și rănind 50.
- În iunie 2007, o mașină capcană a explodat în Diyala. Gazul folosit a intoxicat cel puțin 62 de soldați americani⁴³.

Dacă raportăm numărul de atacuri executate la consecințele acestora, putem trage concluzia că atacurile din Irak au fost deficitar planificate și executate, deoarece o mare parte a agentului chimic toxic a fost deteriorat de căldura explozivilor. Atacurile rezultate totuși în sute de victime nu au constituit o modalitate fezabilă de a produce pierderi masive. Chiar dacă, probabil, nu s-a urmărit aceasta, efectul principal a fost producerea unei panici generalizate și a unui impresionant număr de civili intoxicați cu clor. Simptomele și gradul de intoxicare a victimelor au relevat faptul că atacurile au produs o doză de contaminare ce nu poate fi considerată letală. Totuși, în concentrații mari, clorul poate provoca leziuni pulmonare letale. Deși utilizat pe scară largă în Primul Război Mondial, datorită proprietăților sale fizico-chimice, clorul nu mai poate fi considerat suficient de eficient pentru a putea fi folosit fie și ca armă chimică improvizată.

În ultimă instanță și având în vedere rezultatele, putem spune că experimentele Statului Islamic în dezvoltarea și utilizarea armei chimice au eșuat lamentabil. În cazul clorului, dacă acesta nu este folosit direct asupra unei ținte aflate în spațiu închis, nu poate fi considerat ca armă letală, ca cele din categoria armelor chimice clasice.

Privitor la capacitatea Statului Islamic de a produce agenți chimici de luptă, putem afirma că, deși sunt preocupări evidente, acesta nu a reușit sintetizarea lor. Un rol important în deșeurarea acestor planuri l-a avut și atacul efectuat în 2008 de către forțele americane asupra fabricilor chimice aparținând Statului Islamic de la al-Tarmiya. Conform declarației lui al-Hashimi⁴⁴, în atac a fost ucis și Abu Gazwan al-Hayali,

⁴¹ Alissa J. Rubin, „Chlorine Gas Attack by Truck Bomber Kills Up to 30 in Iraq”, în *The New York Times*, 7 aprilie 2007, accesat la 17 octombrie 2018.

⁴² Bradley Hope, „Police on Alert As Chlorine Hits Iraq”, în *The Sun*, 1 mai 2007, accesat la 17 octombrie 2018.

⁴³ Jim Garamone (American Forces Press Service), „Terrorists Using Chlorine Car Bombs to Intimidate Iraqis”, *DoD News*, 6 iunie 2007, accesat la 3 decembrie 2018.

⁴⁴ Hisham al-Hashimi, analist specializat pe Statul Islamic în cadrul Oficiului irakian de consiliere în securitate națională.

inginerul care a supervizat și protejat ingineri și specialiști la fața locului. Trupele americane nu au găsit acolo niciun indiciu că echipa de specialiști ai fabricii ar fi produs un agent chimic de luptă sau ar fi proiectat un vector de întrebuițare a acestora.

În 2010, forțele americane și irakiene i-au ucis pe cei doi succesori ai lui Zarqawi. Acest eveniment a deschis o nouă cale pentru Abu Bakr al-Baghdadi în reconstruirea și extinderea organizației sale jihadiste. În 2011, imediat după izbucnirea revoluției în Siria, al-Baghdadi și-a extins în mod gradual aria de influență, iar organizația sa s-a dezvoltat, schimbându-și numele în Statul Islamic al Siriei și Irakului. Pe fondul destabilizării sociale și politice din Irak și Siria, coroborată cu interesele geopolitice divergente ale statelor arabe din zonă, în 2014, Statul Islamic a cucerit orașul Mosul. Continuându-și cu succes operațiunile militare, Statul Islamic a fost capabil să cucerească regiuni importante din nordul și vestul Irakului. Totodată, acesta și-a extins controlul și asupra unor zone cheie din nordul Bagdadului, zone care conțin fostele facilități de producție sau experimentare aparținând programului de înarmare chimică a lui Saddam Hussein. Din fericire, aceste facilități au fost distruse complet de către inspectorii UNSCOM⁴⁵.

Statul Islamic a pierdut inițiativa strategică odată cu bombardamentele aeriene executate asupra pozițiilor sale de către coaliția condusă de Statele Unite. Din august 2014, Statul Islamic a pierdut inițiativa militară și în Irak, operațiile sale fiind mult încetinite atât de atacurile aeriene, cât și de forțele terestre constituite din forțe militare regulate și din diferite miliții aparținând diverselor grupuri etnice din zonă. Din octombrie 2014, Statul Islamic suferă înfrângeri constante⁴⁶ pe toate fronturile din Siria și Irak. Această nouă postură militară a Statului Islamic poate explica de ce acesta își regândește strategia despre războiul chimic, iar ambițiile sale de achiziționare sau producere a armei chimice au renăscut.

La sfârșitul lui ianuarie 2015, la una dintre fabricile Statului Islamic din Mosul, unde se fabricau bombe cu clor, a avut loc un incident. Conform unui blogger din Mosul, Maouris Milton, „Membrii Statului Islamic au informat locuitorii din apropiere despre incident și i-au sfătuit

⁴⁵ Vezi „Second Report of the Executive Chairman of UNSCOM”, S/23268, 4 decembrie 1991, accesat la 6 decembrie 2018.

⁴⁶ Holly Williams, „Armed with U.S. Weapons, Infamous Militia Beating ISIS”, *CBS News*, 2 februarie 2015, accesat la 23 octombrie 2018.

Din octombrie 2014, Statul Islamic suferă înfrângeri constante pe toate fronturile din Siria și Irak. Această nouă postură militară a Statului Islamic poate explica de ce acesta își regândește strategia despre războiul chimic, iar ambițiile sale de achiziționare sau producere a armei chimice au renăscut.

să închidă ușile și ferestrele. Membrii Statului Islamic au declarat că a avut loc o scurgere de gaze cauzată de un raid aerian. Dar acolo nu au avut loc raiduri aeriene ..., rezidenții zonei s-au panicat”.

Câteva zile mai târziu, pe 29 ianuarie 2015, luptătorii Statului Islamic au fost văzuți încercând să extragă substanțe chimice și otrăvuri din deșeurile chimice îngropate atent de către specialiștii ONU în Tikrit. Conform declarației analistului în probleme de Stat Islamic al Oficiului irakian pentru securitate națională, Hisham al-Hashimi, structura de beton a depozitului de deșeuri toxice a fost un obstacol de nepătruns pentru luptătorii Statului Islamic, rezistând la numeroase încercări de distrugere cu explozivi.

La momentul actual, specialistul șef al Statului Islamic este un inginer egiptean, cu un master în chimie obținut la Universitatea din Cairo. Conform aceluiași analist, al-Hashimi, se crede că inginerul egiptean își desfășoară activitatea undeva în sudul Bagdadului, într-o zonă agricolă. Asistentul său a fost ucis într-un raid aerian al Statelor Unite.

Ansar al-Islam

Ansar al-Islam reprezintă un grup insurgent radical jihadist care operează în Irak⁴⁷ și Siria⁴⁸. Grupul a luat ființă în 2001, pe teritoriul Kurdistanului irakian, și urmează o ideologie salafistă prin care impune aplicarea strictă a legii Sharia în regiunile controlate din jurul orașelor Biyara și nord-estul Halabja, lângă granița cu Iranul. După invazia Irakului din 2003, grupul a devenit unul insurgent și a luptat împotriva forțelor Statelor Unite și a aliaților săi irakieni. După retragerea forțelor americane din Irak, grupul a continuat să lupte împotriva guvernului irakian, iar după declanșarea războiului civil din Siria, acesta și-a extins acțiunile insurgente și pe teritoriul sirian, luptând, de asemenea, împotriva forțelor loiale președintelui Bashar al-Asad. Pe 29 august 2014, printr-o declarație semnată de 50 dintre liderii grupării, Ansar al-Islam a încetat să existe și a fost integrat Statului Islamic⁴⁹.

⁴⁷ „Ansar al-Islam”, <http://fas.org/irp/world/para/ansar.htm>, accesat la 23 octombrie 2018.

⁴⁸ Aymenn Jawad Al-Tamimi (11 mai 2014), „Key Updates on Iraq's Sunni Insurgent Groups”, *Brown Moses Blog*, accesat la 26 mai 2018.

⁴⁹ „IS Disciplines Some Emirs to Avoid Losing Base – Al-Monitor: The Pulse of the Middle East”, *Al-Monitor*. „Jihadist Group Swears Loyalty to Islamic State – Middle East – News – Arutz Sheva”, în *Arutz Sheva*, accesat la 7 noiembrie 2018.

Chiar dacă această declarație poate fi considerată ca documentul prin care grupul își încetează existența, elementele sale care au declinat unirea cu Statul Islamic încă mai funcționează ca grup jihadist independent.

Pe măsură ce grupul Ansar al-Islam se dezvoltă ca entitate independentă, au apărut și câteva aspecte îngrijorătoare privind abordările sale privind propriile acțiuni militare: interesul pentru armele chimice; posibile conexiuni cu regimul totalitarist irakian condus de Saddam Hussein și legăturile sale cu Iranul.

La începutul anului 2003, mai mult de 30 de militanți ai grupului Ansar al-Islam au fost capturați și încarcerați în capitala kurdă a Sulaymaniyah⁵⁰. *International Herald Tribune* nota că, în urma interogării prizonierilor, au fost dezvăluite informații critice privind capacitățile chimice ale grupării⁵¹. Informațiile corelate cu alte date obținute de serviciile de informații au condus la concluzia că gruparea Ansar al-Islam a dezvoltat și testat capacități ofensive chimice utilizând ricin și cianuri⁵². *Washington Post* a raportat, de asemenea, că Ansar al-Islam a reușit să procure și să introducă ilegal, în toamna anului 2001, prin Turcia, agenți chimici neuroparalitici de tipul VX⁵³. Barham Salih, prim-ministrul Uniunii Patriotice a Kurdistanului, a declarat că există dovezi clare privind testele chimice efectuate de Ansar al-Islam pe animale⁵⁴. Un alt lider kurd a confirmat declarația lui Salih⁵⁵. După discursul generalului Powell în cadrul ONU, pe 5 februarie 2003, Ansar al-Islam a permis unui grup restrâns de reporteri să inspecteze zonele în care se considera că produc arme chimice, în mod special în Khurmali și Sargat. Grupul nu a putut confirma sau nega dezvoltarea armelor chimice pe bază de ricin⁵⁶.

Al-Qaeda

Ca grup religios terorist, al-Qaeda demonstrează inexactitatea supozițiilor făcute de Brian Jerkins în 1975 conform cărora „teroriștii doresc ca un număr foarte mare de oameni să vadă, același

Pe măsură ce grupul Ansar al-Islam se dezvoltă ca entitate independentă, au apărut și câteva aspecte îngrijorătoare privind abordările sale privind propriile acțiuni militare: interesul pentru armele chimice; posibile conexiuni cu regimul totalitarist irakian condus de Saddam Hussein și legăturile sale cu Iranul.

⁵⁰ Jonathan Schanzer, interviu cu Barham Salih, 10 ianuarie 2003, accesat la 23 octombrie 2018.

⁵¹ *The New York Times*, 6 februarie 2003, accesat la 23 octombrie 2018.

⁵² *Al-Hayat* (Londra), 22 august 2002; *Los Angeles Times*, 9 decembrie 2002, accesate la 23 octombrie 2018.

⁵³ Jonathan Schanzer, interviu cu Barham Salih, 10 ianuarie 2003.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Jonathan Schanzer, interviu cu reprezentantul PUK, Washington, D.C., martie 2003.

⁵⁶ *Ibidem*.

Interesul al-Qaeda pentru achiziționarea de arme de distrugere în masă s-a manifestat încă din anul 1998, când liderul de atunci al grupării, Osama bin Laden, declara: „Achiziționarea de arme pentru apărarea musulmanilor este o datorie religioasă. Dacă am achiziționat într-adevăr aceste arme (chimice și nucleare), atunci îi mulțumesc lui Dumnezeu că m-a învrednicit să o fac. Și, dacă încerc să achiziționez aceste arme, atunci îndeplinesc o datorie sacră. Ar fi un păcat pentru musulmani dacă nu ar încerca să posede arme care i-ar putea descuraja pe infideli să atace musulmanii”

mare număr să asculte, dar nu doresc un număr mare de morți”⁵⁷. Această presupunere poate fi adevărată, probabil, în cazul organizațiilor teroriste „convenționale”, dar, în cazul al-Qaeda, „datoria divină” determină justificarea oricăror acțiuni care au ca rezultat uciderea în masă, lucru, de altfel, probat de teroriștii acestei grupări în septembrie 2001⁵⁸. Ca atare, gruparea teroristă nu va exclude folosirea armelor de distrugere în masă și, în special, arma chimică, pentru a-și atinge scopurile politice și militare.

Interesul al-Qaeda pentru achiziționarea de arme de distrugere în masă s-a manifestat încă din anul 1998, când liderul de atunci al grupării, Osama bin Laden, declara: „Achiziționarea de arme pentru apărarea musulmanilor este o datorie religioasă. Dacă am achiziționat într-adevăr aceste arme (chimice și nucleare), atunci îi mulțumesc lui Dumnezeu că m-a învrednicit să o fac. Și, dacă încerc să achiziționez aceste arme, atunci îndeplinesc o datorie sacră. Ar fi un păcat pentru musulmani dacă nu ar încerca să posede arme care i-ar putea descuraja pe infideli să atace musulmanii”⁵⁹. Acest tip de declarație a continuat să fie difuzat de către bin Laden în mai multe ocazii, inclusiv după atacul SUA asupra al-Shifa Pharmaceutical Industries, în Khartoum (Sudan), în 20 august 1998. Atacul, parte a operațiunii militare „*Infinite Reach*”, a fost executat pe baza unor informații conform cărora în cadrul acestei întreprinderi farmaceutice s-ar produce VX, cel mai toxic agent chimic de luptă neuroparalitic cunoscut. Lovirea acestei fabrici a fost justificată în cadrul procesului de „*targeting*” prin informații potrivit cărora, în solul din afara fabricii, a fost identificat un precursor al acestui agent chimic de luptă, și anume acidul O-etil, metilfosfotonic (EMPTA)⁶⁰.

Un al doilea element care aduce în prin-plam intenția al-Qaeda de a achiziționa arme de distrugere în masă vine după răsturnarea regimului taliban din Afganistan. Conform declarațiilor reprezentanților al-Qaeda din acea vreme, faptul că forțele Coaliției Internaționale au

⁵⁷ Brian M. Jenkins, „*International Terrorism: A New Mode of Conflict*”, în *International Terrorism and World Security*, Routledge, 2015, pp. 23-29.

⁵⁸ Bruce Hoffman, *Inside Terrorism*, Columbia University Press, 2006, pp. 88-89; Brian Michael Jenkins, „*The New Age of Terrorism*”, în *The McGraw-Hill Homeland Security Handbook*, 2006, pp. 118-119; Brian Michael Jenkins, *Unconquerable Nation: Knowing our Enemy, Strengthening Ourselves*, Rand Corporation, 2006, pp. 8-9.

⁵⁹ Interviu cu Osama bin Laden luat de către Rahimullah Yusufzai, „*Conversation with Terror*”, în *Time*, 11 ianuarie 1999, accesat la 23 octombrie 2018.

⁶⁰ Informația nu a fost confirmată de nicio altă sursă independentă și a fost contrazisă de multe alte surse.

folosit rachete cu o mare putere distructivă justifică folosirea armelor de distrugere în masă de către organizația teroristă, ca răspuns la numărul mare de victime produs de acele rachete.

Cel de-al treilea element care aduce în atenție intenția al-Qaeda de a achiziționa arme de distrugere în masă este subliniat de declarația clericului saudit Shaykh Naser bin Hamad al-Fahd, un cunoscut susținător al mișcării jihadiste globale. În mai 2003, el a emis o hotărâre religioasă prin care autoriza și justifică folosirea armelor de distrugere în masă. În justificarea sa, clericul musulman făcea trimitere la prevederile din Coran conform cărora armele de distrugere în masă pot fi folosite dacă se decide instituirea jihadului și aduc beneficii militare acestuia. Această idee de folosire a armelor de distrugere în masă a fost mai târziu îmbrățișată și de către principalul strateg al al-Qaeda, în 2004. Potrivit acestuia, dacă ar fi fost consultat înainte de atacul din 11 septembrie 2001, ar fi recomandat încărcarea acelor avioane cu arme de distrugere în masă și lovirea Americii cu acestea. Mai mult, în declarația sa, el nu mai consideră atacarea SUA cu arme de distrugere în masă ca o posibilitate, ci mai degrabă ca o necesitate imediată⁶¹.

Intenția grupării teroriste islamice al-Qaeda pentru dezvoltarea unui program de producere a armelor chimice se bazează pe mai multe informații culese din mai multe surse, în general de către comunitatea de informații militare, dar și de către diverși jurnaliști de investigații. Deoarece aceste informații sunt foarte vaste, dar în același timp și speculative, voi prezenta mai jos numai câteva date considerate esențiale pentru analiza nivelului de amenințare chimică al zonei analizate.

1. Se pare că programul de înarmare chimică al al-Qaeda a fost pus la cale la începutul anilor '90, când reprezentanți ai organizației teroriste s-au întâlnit cu ofițeri din armata sudaneză și au discutat o posibilă colaborare pentru producerea armelor chimice. Informația provine de la Jamal Ahmed al-Fadl, un fost dezertor al-Qaeda, care a devenit ulterior, în 1996, informator al guvernului american⁶².

Se pare că programul de înarmare chimică al al-Qaeda a fost pus la cale la începutul anilor '90, când reprezentanți ai organizației teroriste s-au întâlnit cu ofițeri din armata sudaneză și au discutat o posibilă colaborare pentru producerea armelor chimice. Informația provine de la Jamal Ahmed al-Fadl, un fost dezertor al-Qaeda, care a devenit ulterior, în 1996, informator al guvernului american.

⁶¹ Reuven Paz, „*Global Jihad and WMD: Between Martyrdom and Mass Destruction*”, în *Current Trends in Islamist Ideology* 2, 2005, pp. 74-86.

⁶² Jonathan B. Tucker, „*War of Nerves. Chemical Warfare from World War I to Al-Qaeda*”, New York, 2006, p. 367; Richard A. Clarke, „*Against all Enemies. Inside America's War on Terror*”, New York, Free, 2004, p. 147; Peter L. Bergen, *Holy War, Inc.: Inside the Secret World of Osama bin Laden*, Simon and Schuster, 2002, pp. 59-60, 84.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Începând din octombrie 2001, forțele americane dislocate în Afganistan au găsit numeroase documente referitoare la procese rudimentare de sinteză a armelor chimice. Aceste metode rudimentare de sinteză a diferiților agenți chimici de luptă se regăsesc în mai toate publicațiile rețelelor teroriste și, din acest motiv, sunt disponibile pentru oricine are un interes în căutarea acestora.

Conform acestuia, facilitățile de producție de la al-Shifa ar fi fost integrate acestui program.

2. Începând din octombrie 2001, forțele americane dislocate în Afganistan au găsit numeroase documente referitoare la procese rudimentare de sinteză a armelor chimice⁶³. Aceste metode rudimentare de sinteză a diferiților agenți chimici de luptă se regăsesc în mai toate publicațiile rețelelor teroriste și, din acest motiv, sunt disponibile pentru oricine are un interes în căutarea acestora. Aceste publicații și modul de legătură a acestora cu grupările jihadiste pot fi ușor găsite în cadrul documentelor neclasificate ale Central Intelligence Agency (CIA) din 2003. Același raport conține o parte a unui document găsit în Afganistan, în 2002, în care este explicat modul de producere a iperitei prin metoda Levinstein.

3. Materialele legate de programul de înarmare chimică al al-Qaeda provin, în mare parte, de la baza de pregătire chimică a grupării, Abu Khabab, situată în complexul de instruire Darunta. Numele bazei, Abu Khabab, provine de la managerul general al acesteia, egipteanul Midhat Mursi, cunoscut mai ales sub numele de Abu Khabab, ucis în 2006 într-un raid aerian al SUA, efectuat la granița dintre Pakistan și Afganistan. Khabab s-a făcut cunoscut după ce a transmis CNN-ului o înregistrare în care era filmat un experiment cu arme chimice – un câine expus la o substanță chimică, în complexul de pregătire de la Darunta.

4. Experiențele și încercările al-Qaeda de producere a armelor chimice erau cunoscute încă înainte de începutul operațiunilor militare din Afganistan. Ahmed Ressay, un terorist arestat în 2001, a expus unui tribunal din Los Angeles mărturii detaliate referitoare la stagiul său de pregătire din Afganistan. Conform acestuia, în baza de la Darunta, el a fost învățat cum să prepare acid cianhidric utilizând acid sulfuric și diferite cianuri⁶⁴.

5. Informațiile date de Ahmed Ressay au fost recent confirmate de o altă sursă, o carte scrisă de Omar Nasiri. Sub acest pseudonim, un fost membru al al-Qaeda, care a fost racolat ulterior de serviciile secrete franceze și britanice, a dezvăluit participarea, în Khaldan, la desfășurarea unor experimente pe animale, în cadrul cărora s-a folosit acidul cianhidric⁶⁵.

⁶³ Vezi René Pita, „Assessing al-Qaeda’s Chemical Threat”, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 20, no. 3, 2007, pp. 480-511.

⁶⁴ Mărturia inculpatului Ahmed Ressay, procesul SUA versus Mokhtar Haouari, New York, 2 iulie 2001, pp. 620-626.

⁶⁵ Omar Nasiri, *Inside the Jihad: My Life with Al Qaeda*, Basic Books, 2007, p. 221.

6. Una dintre cele mai relevante dovezi despre încercările al-Qaeda de a sintetiza arme chimice a fost adusă de către reporterul de investigații Alan Cullison, care lucrează pentru revista *Wall Street*. Cullison a obținut două computere care au fost furate din sediul central al al-Qaeda din Kabul, pe 12 noiembrie 2001⁶⁶. Conform acestuia, computerele au fost furate de la unul dintre comandanții militari ai al-Qaeda, Muhammad Atef (Abu Hafis), un suporter înfocat al achiziționării de arme de distrugere în masă. Documentele din computere indicau efortul al-Qaeda de a dezvolta un program de înarmare chimică și biologică sub numele de cod „al-Zabadi” („laurt”). Proiectul era programat să înceapă în mai 1999, cu un buget inițial de 2.000-4.000 de dolari. Conform analizei făcute de Cullison, rezultă că Ayman al-Zawahiri și Abu Hafis, asistați de Abu Khabab, au început derularea acestui program după ce au studiat diferite cărți și articole din diverse publicații biomedicale. Unul dintre mesajele înregistrate în calculator menționa includerea în program a unor pesticide amestecate cu diverși solvenți, pentru a îmbunătăți penetrarea acestora prin piele. Acest lucru, utilizarea unor pesticide deja sintetizate, demonstrează capacitatea redusă a al-Qaeda de a sintetiza agenți chimici de luptă neuroparalitics. Aceștia, într-adevăr, sunt greu de sintetizat, lucru demonstrat și de atacul sectei Aum Shinrikyo, care, spre deosebire de al-Qaeda, a avut la dispoziție mult mai multe resurse tehnice și expertiză chimică⁶⁷.

7. Cea mai mare problemă pentru teroriști este găsirea unei metode de dispersie pentru armele chimice. Acest lucru este chiar mai greu de realizat decât sinteza în sine a agenților chimici de luptă. Metoda de dispersie trebuie realizată în așa fel încât agentul să producă un număr mare de victime, iar experiența atacului de la metroul din Tokio a demonstrat că acest lucru primează sintezei agentului⁶⁸. Mai mult, teroriștii nu au reușit să obțină un mecanism de dispersie suficient de performant și din cauza informațiilor inexacte despre mijloacele de întrebuițare ale armei chimice, descrise în cărțile folosite de acestea, vestitele „cărți de bucate”. Nasiri descrie în cartea sa câteva încercări nereușite de a utiliza iperită încărcată în bombe de aruncător, experimente desfășurate în aceeași bază de pregătire de la Khaldan.

⁶⁶ Alan Cullison, „Inside Al-Qaeda’s Hard Drive”, în *The Atlantic Monthly*, 294 (2004), p. 57.

⁶⁷ Jonathan B. Tucker, „War of Nerves. Chemical Warfare from World War I to Al-Qaeda”, New York 2006, pp. 331-332.

⁶⁸ Reuven Paz, *loc. cit.*, pp. 74-86.

Cea mai mare problemă pentru teroriști este găsirea unei metode de dispersie pentru armele chimice. Acest lucru este chiar mai greu de realizat decât sinteza în sine a agenților chimici de luptă. Metoda de dispersie trebuie realizată în așa fel încât agentul să producă un număr mare de victime, iar experiența atacului de la metroul din Tokio a demonstrat că acest lucru primează sintezei agentului.

Al-Qaeda, deși are în obiectivele sale achiziționarea sau dezvoltarea de arme de distrugere în masă, în special arma chimică, acest lucru nu s-a realizat, din diferite motive legate fie de finanțare, fie de logistică adecvată. Oricum, chiar și fără capacități industriale de producție, capacitatea al-Qaeda de a folosi arma chimică nu trebuie exclusă. După distrugerea bazei de pregătire de la Darunta, cunoștințele dobândite acolo au fost transferate prin intermediul rețelelor de Internet către toate celele teroriste, ca mijloc de instruire a grupărilor independente.

8. Până în prezent, nu s-a raportat public găsirea unor mijloace sofisticate de fabricare a agenților chimici de luptă în Afganistan și nici a unor mijloace de întreținere aferente. O singură centrifugă a fost descoperită de către forțele britanice lângă Kandahar și a fost prezentată de către Departamentul de Apărare al SUA ca dovadă a intenției al-Qaeda de a achiziționa arme chimice și biologice⁶⁹.

9. Pe baza dovezilor și a surselor studiate de către analiștii americani, Comisia de Arme de Distrugere în Masă a concluzionat, într-un raport făcut public pe 31 martie 2005, că al-Qaeda nu are capacități de producere a agenților chimici de luptă la scală industrială⁷⁰.

Pe baza informațiilor prezentate, putem trage concluzia că al-Qaeda, deși are în obiectivele sale achiziționarea sau dezvoltarea de arme de distrugere în masă, în special arma chimică, acest lucru nu s-a realizat, din diferite motive legate fie de finanțare, fie de logistică adecvată. Oricum, chiar și fără capacități industriale de producție, capacitatea al-Qaeda de a folosi arma chimică nu trebuie exclusă. După distrugerea bazei de pregătire de la Darunta, cunoștințele dobândite acolo au fost transferate prin intermediul rețelelor de Internet către toate celele teroriste, ca mijloc de instruire a grupărilor independente. Acest lucru demonstrează interesul al-Qaeda pentru aceste arme și, nu în ultimul rând, începutul unui nou tip de război asimetric, în care întreținerea de arme chimice poate fi o opțiune viabilă. Mai mult, această opțiune, chiar dacă este doar la nivel de amenințare, consumă resurse imense ale țărilor vizate pentru prevenire și, numai din acest punct de vedere, se poate considera că gruparea teroristă jihadistă și-a atins unul dintre obiective: „Chiar mai serios pentru America este faptul că jihadiștii au forțat Guvernul Bush să adopte un buget de urgență pentru a continua lupta în Afganistan și Iraq. Aceasta dovedește succesul planului de însângerare a Americii până la punctul în care va deveni falimentară, ca dorință a lui Allah”⁷¹.

⁶⁹ Vezi René Pita, „Assessing al-Qaeda’s Chemical Threat”, în *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 20, no. 3, 2007, pp. 480-511.

⁷⁰ The Commission on the Intelligence Capabilities of the United States regarding Weapons of Mass Destruction, *Report to the President of the United States*, raport neclasificat, 31 martie 2005, pp. 267-278.

⁷¹ Citată în versiunea completă a discursului lui Osama bin Laden, *The full Version of Osama bin Laden’s Speech*, Middle East Media Research Institute (MEMRI) Special Dispatch Series, nr. 811, 5 noiembrie 2004.

Analiza nivelului de amenințare CBRN în Orientul Mijlociu și Africa de Nord

Pe baza informațiilor prezentate pe parcursul articolului, voi face o scurtă analiză a capacităților de război chimic ale grupărilor jihadiste care acționează în regiunile Orientului Mijlociu și ale Africii de Nord. Rezultatul analizei ne poate dezvălui cu o oarecare acuratețe științifică nivelul de amenințare pe care acesta îl poate pune asupra zonei de operații, și nu numai.

În evaluarea capacităților de întreținere a unor agenți chimici de luptă sau materiale toxice industriale de către jihadiști voi lua în considerare numai următoarele: *capabilitățile* de care dispune gruparea, *oportunitățile* de întreținere și *intenția*. În acest sens, prin capacitate se înțelege posibilitatea grupărilor jihadiste de a desfășura acțiuni specifice războiului chimic bazate pe capacitatea acestuia de a achiziționa, proiecta, dezvolta sau întreține diverse resurse și sisteme de armament în acest scop. Analiza se bazează pe informațiile disponibile privind: pericole chimice de pe teritoriul noului califat, sistemele de armament disponibile, facilitățile de producție și stocare a agenților chimici de luptă, programele de cercetare și dezvoltare existente, precum și metodele utilizate pentru transportul la țintă și diseminarea agenților toxici. În termeni restrictivi, analiza se va proiecta asupra următoarelor întrebări:

1. *Cine*: caracteristicile grupărilor jihadiste care au capacitatea de a utiliza arme chimice în acțiunile planificate și desfășurate.
2. *Ce*: care sunt substanțele toxice posibile a fi utilizate.
3. *Când*: momentele când au fost sau vor putea fi utilizate armele chimice sau substanțele toxice industriale.
4. *Unde*: definește tipul și locația posibilelor ținte.
5. *De ce*: care sunt obiectivele și scopurile pentru atingerea cărora se vor utiliza armele chimice.
6. *Cum*: concepția de întreținere a acestora.

Pentru scopul articolului, *oportunitatea* de întreținere a armei chimice se definește ca acea condiție îndeplinită și absolut necesară adversarului în care angajarea armei chimice asupra unei ținte specifice devine eficientă. Practic, analiza va reflecta un ansamblu de factori sintetizați în trinomul *când, unde și cum* grupările jihadiste pot trece la întreținerea armele chimice.

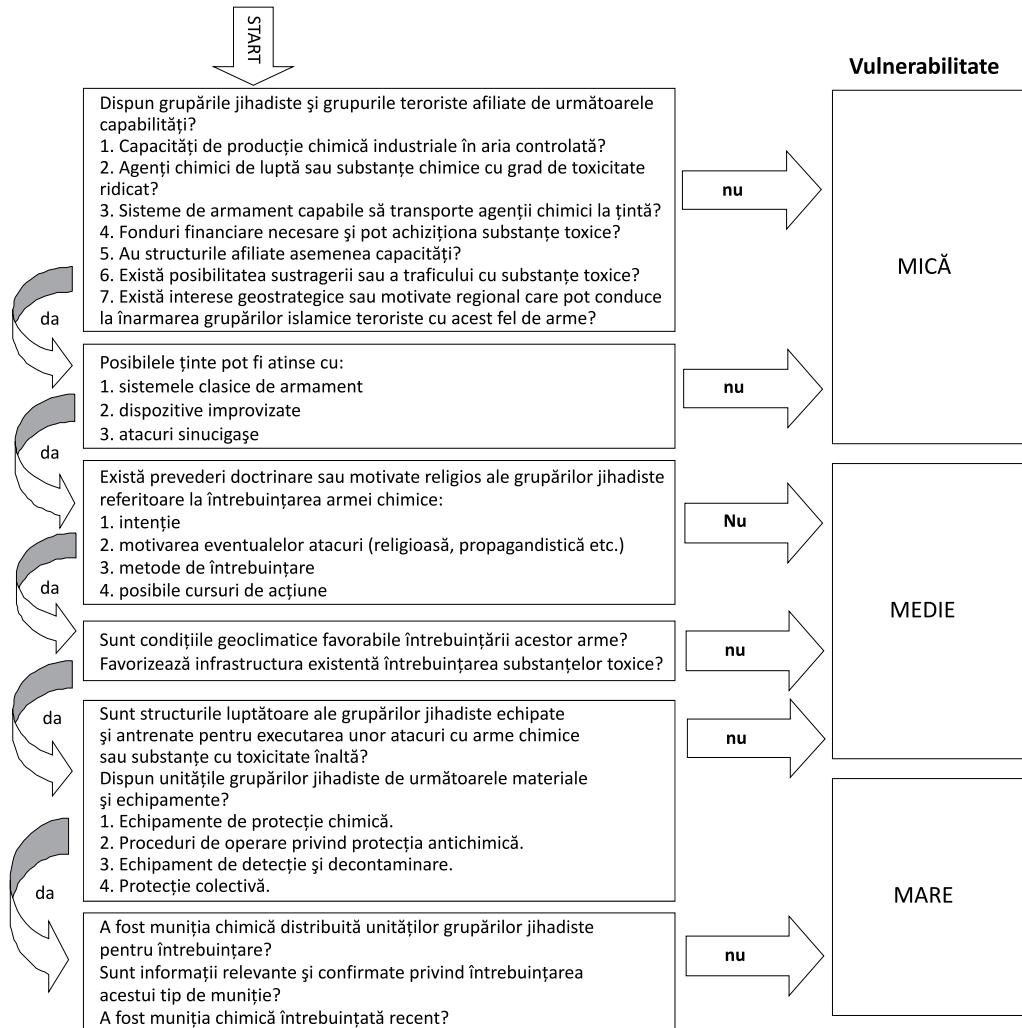

Oportunitatea de întreținere a armei chimice se definește ca acea condiție îndeplinită și absolut necesară adversarului în care angajarea armei chimice asupra unei ținte specifice devine eficientă. Practic, analiza va reflecta un ansamblu de factori sintetizați în trinomul când, unde și cum grupările jihadiste pot trece la întreținerea armele chimice.

Intenția este reprezentată nu numai de scopul și obiectivele grupărilor jihadiste pentru folosirea armei chimice, ci și de deciziile acestora privind selectarea țintelor și a mijloacelor întrebuițate pentru lovirea acestora. De exemplu, intenția poate fi producerea de pierderi, contaminarea, degradarea capacităților oponentilor săi, crearea de panică sau numai simpla demonstrare a capacităților de a utiliza substanțele toxice oriunde și oricând.

Pentru determinarea vulnerabilității, am folosit următorul algoritm:

Iar pentru determinarea nivelului de amenințare chimică în operațiile militare desfășurate de către grupările jihadiste, am folosit un model de matrice de amenințare compilat din versiunile existente și utilizate de către diverse state membre ale NATO sau independente față de un sistem de securitate. Totodată, matricea prezintă și principalele deducții aferente faptelor prezentate anterior privind angajarea armelor chimice de către diferitele grupări jihadiste în acțiunile anterioare.

Deducțiile prezentate vor constitui baza concluziilor finale.

Factori de amenințare și vulnerabilitate	Concluzii rezultate din analiza factorilor de amenințare	Nivel de amenințare apreciat
Capabilități chimice	<p>Grupările jihadist-teroriste care acționează în zonă nu dispun de capacități specifice privind întrebuițarea armelor chimice. Totuși, Statul Islamic are sub control atât foste facilități de producție a agenților chimici de luptă, cât și capacități de industrie chimică. Statul Islamic nu dispune de muniție chimică, dar controlează zone în care aceasta a fost distrusă și poate fi în posesia unor vectori de purtare la țintă deteriorați și care pot servi procesului de inginerie inversă.</p> <p>Statul Islamic a reușit să-și creeze o infrastructură de expertiză în arme chimice. Dispune de profesioniști care au lucrat în cadrul programului chimic al dictatorului irakian Saddam Hussein, precum și de alți ingineri chimiști educați în universități de prestigiu din lume.</p> <p>Fondurile financiare sunt suficiente pentru achiziționarea materialelor de bază pentru sinteza agenților chimici, dar regimul internațional de verificare, impus de Convenția de Interzicere a Armelor Chimice, face imposibilă tranzacționarea acestora.</p>	Mediu

Factori de amenințare și vulnerabilitate	Concluzii rezultate din analiza factorilor de amenințare	Nivel de amenințare apreciat
	Interesele geopolitice ale zonei sunt divergente, dar niciun stat nu susține înarmarea chimică a Statului Islamic sau a altor grupări teroriste.	
Motivare economică	Nu există motivație economică pentru întrebuițare armei chimice. Cele două state pe teritoriul cărora Statul Islamic și grupările jihadiste afiliate și-au construit și declarat califatul sunt semnatare ale Convenției de Interzicere Armelor Chimice.	Mic
Motivare politico-religioasă	Nu există motivare politico-religioasă care să oprească grupările jihadiste de a întrebuița armele chimice. Obiectivul pe termen mediu și declarat de către Statul Islamic este de a-și extinde teritoriile deja ocupate și de a impune legea islamică în forma ei cea mai radicală. Odată achiziționată sau produsă, utilizarea armei chimice asupra diferitelor grupări etnico-religioase existente în zonele de conflict este probabilă și posibilă. Există o puternică motivație religioasă pentru stabilirea, lărgirea și consolidarea califatului, care permite utilizarea oricăror mijloace pentru atingerea acestui scop. Luptătorii Statului Islamic și ai grupărilor jihadiste aferente sau independente sunt motivați religios excepțional și au tendințe genocidale probate împotriva altor grupuri religioase care nu le sprijină ideile politice.	Mare

Factori de amenințare și vulnerabilitate	Concluzii rezultate din analiza factorilor de amenințare	Nivel de amenințare apreciat
Istoricul întrebuițării	Arma chimică a fost utilizată anterior, dar fără eficiența scontată. Atacurile au fost planificate și coordonate deficitar, iar capacitățile ofensive folosite sunt limitate sau neconvenționale. Există o tendință de creștere a interesului pentru aceste arme.	Mic
Intenție	Intenția a fost dovedită.	Mare
Situația de securitate	Forțele de securitate din zonă, cu sprijin informațional și letal al coaliției internaționale, au blocat, până la acest moment, producerea sau achiziționarea de arme chimice clasice. Forțele de securitate nu sunt capabile să controleze activitățile ilicite pe teritoriul califatului. Forțele de securitate nu sunt capabile să descurajeze programul de înarmare chimică a Statului Islamic sau a altor grupări jihadiste din zonă.	Mare
Constrângeri	Nu sunt constrângeri privind folosirea armei chimice.	Mare
Fluiditatea conflictului	Teritoriile controlate sau disputate între Statul Islamic și grupările jihadiste afiliate și celelalte forțe beligerante se schimbă des, rapid și aproape fără avertizare. Zonele disputate la periferia califatului au degenerat într-un conflict static, de tipul Primului Război Mondial. Atacurile aeriene executate au avut succes moderat asupra capacității de luptă a Statului Islamic. Nu există o coerență a forțelor care luptă împotriva Statului Islamic și au loc conflicte între grupările etnico-confesionale participante la operații.	Mediu

Factori de amenințare și vulnerabilitate	Concluzii rezultate din analiza factorilor de amenințare	Nivel de amenințare apreciat
Populația locală	Populația din zonele de conflict este terorizată de atrocitățile comise de jihadiștii Statului Islamic. Criza umanitară în zonele ocupate sau în dispută este extremă. Numărul refugiaților depășește capacitățile de ajutorare a țărilor de destinație. Distribuția etnică sprijină propriile grupuri și miliții.	Mare
Coeziunea grupurilor și leadershipul	Sunt informații care dezvăluie probleme de coeziune între grupurile luptătoare și milițiile etnice de ambele părți. Sunt înregistrate lupte pentru putere sau divergențe privind modul de acțiune și îndeplinire a obiectivelor pe termen mediu și lung. Autoritatea califului nu este recunoscută unanim.	Mediu
Nivelul de pregătire chimică	Aproape inexistent.	Mic
Acțiunile de descurajare	Punctuale, sporadice și necoordonate unitar. Atacurile aeriene au o eficiență limitată din cauza lipsei unui sistem de informații solid la sol. Schimbul de informații (intelligence) dintre partenerii coaliției este limitat.	Mediu
Interesele geopolitice din regiune	Foarte divergente, dar se observă o suficientă coeziune privind lupta împotriva amenințării grupărilor jihadiste islamice.	Mediu
Nivelul de criminalitate	Grupurile jihadiste au un nivel de mobilitate ridicat și se pot deplasa nedetectate în întreaga zonă de interes. Atât forțele de ordine, cât și obiectivele infrastructurii critice și populația civilă se află sub amenințarea permanentă a grupărilor jihadiste. Bandele radicale jihadiste acționează cu violență, iar numărul membrilor este mai mult de patru, ceea ce le conferă un avantaj tactic de sprijin reciproc al acțiunilor, fie ele chiar și executate independent.	Mediu spre Mare

Factori de amenințare și vulnerabilitate	Concluzii rezultate din analiza factorilor de amenințare	Nivel de amenințare apreciat
Răspunsul forțelor de ordine pentru realizare descurajării infracționale	Forțele de securitate sau polițienești sunt ineficiente în executarea misiunilor de descurajare. Rareori, acțiunile acestora se soldează cu capturarea suspectilor, iar răspunsul la apelurile de urgență sunt întârziate de factori administrativi și procedurali diverși.	Mare
Nivelul de pregătire a forțelor de securitate și/sau polițienești	Nivelul de pregătire este sub standardele internaționale. Mulți dintre membrii acestor forțe sunt corupți, nepregătiți, iresponsabili sau colaborează cu criminalii din diverse motive.	Mediu
Situația generală de securitate internă	Situația generală este caracterizată de insecuritate, dar nu de o totală fărădelege și impunitate.	Mediu spre Mare
Cunoștințele privind delimitarea zonelor de acțiune a diferitelor grupări	Zonele controlate de fiecare grupare jihadistă nu pot fi identificate cu acuratețe și sunt extrem de fluide și intercorelate.	Mare

Concluzii

Din analiza prezentată, rezultă că nivelul de amenințare chimică a Statului Islamic și a grupărilor jihadiste afiliate se situează la *nivel mediu*. În situația în care această structură radicală jihadistă va procura sau va dezvolta o metodă viabilă de sinteză a unor agenți toxici ce pot fi militarizați, va trece negreșit la întrebuintarea acestora. Acest scenariu devine cu atât mai viabil, cu cât operațiunile ofensive ale Statul Islamic au fost stopate, iar teritoriul acestuia redus. Credibilitatea politico-religioasă, extinderea teritorială și consolidarea autorității califatului sunt strâns corelate cu succesele militare al acestuia⁷².

⁷² Harleen K. Gambhir, „Dabiq: The Strategic Messaging of the Islamic State”, *Institute for the Study of War Backgrunder*, 15 august 2015.

Ca urmare, orice opțiune militară ce poate garanta succesul, inclusiv arma chimică, este posibilă.

Pentru moment, cea mai recentă dezvoltare a armelor chimice de către grupurile jihadiste din Irak și Siria a fost limitată la atacurile cu clor. Deși aceste atacuri au demonstrat că grupurile au o înțelegere limitată a tehnicilor și metodelor necesare pentru a face o armă chimică eficientă, aceste încercări demonstrează o schimbare în abordarea Statului Islamic (și a afiliaților) care, dacă va fi dezvoltată și urmată de operațiunile jihadiste în afara zonelor studiate, va deschide o nouă eră, în care lumea se va confrunta cu un terorism cu victime din ce în ce mai multe, cu pierderi în masă din cauza substanțelor chimice.

Eșecul tehnicii în Irak și Siria poate să nu fie considerat o normă și, mai important, nu este un eșec al imaginației. Pe termen lung, este improbabil să credem că, dacă aceste tehnici vor fi îmbunătățite și exportate în afara Irakului și Siriei, grupurile jihadiste nu vor planifica atacuri împotriva infrastructurii chimice, generând un număr semnificativ de victime civile. Pe termen și mai lung, este dificil să se anticipeze modul în care vor decurge lucrurile în condițiile conturării unei ideologii radicale, sporirii accesului la cunoștințe deja răspândite, acceptării instrumentalității violenței și creșterii autonomiei indivizilor.

BIBLIOGRAFIE

1. ***, Arms Control Association, „*Chronology of Libya's Disarmament and Relations with the United States*”, <http://www.armscontrol.org/factsheets/LibyaChronology>.
2. ***, Army Field Manual No 3-9/Navy Publication No P-467/Air Force Manual No 355-7 *Potential Military Chemical/ Biological Agents and Compounds*, Washington, D.C., Department of the Army, 12 decembrie 1990.
3. ***, ATP-3.8.1 Volume I, *CBRN Defence on Operations*, NATO Standardization Agency, ianuarie 2010.
4. ***, ATP 3-11.36/MCRP 3-37B/NTTP 3-11.34/AFTTP(I) 3-20.70 *Multi-service Tactics, Techniques, and Procedures for Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Aspects of Command and Control*, Washington, D.C., Department of the Army, 12 iulie 2010.
5. ***, Country Profile, Nuclear Threat Initiative, <http://www.nti.org/country-profiles/libya/>.
6. ***, FM 3-11.22. *Weapons of Mass Destruction – Civil Support Team Operations*, Headquarters, Department of the Army, decembrie 2007.

7. ***, Stanag 2133 NBC (Edition 2) *Vulnerability analysis of chemical and biological hazards*, NATO Standardization Agency, 9 March 2004.
8. Alan Cullison, „*Inside Al-Qaeda's hard drive*”, în *The Atlantic Monthly*, nr. 294, 2004.
9. Omar Nasiri, *Inside the Jihad: my life with Al Qaeda*, Basic Books, 2007.
10. Jonathan B. Tucker, „*War of nerves*”, *Chemical Warfare from World War I to Al-Qaeda*, New York, 2006.
11. René Pita, „*Assessing al-Qaeda's chemical threat*”, în *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 20, nr. 3, 2007.
12. Paz Reuven, „*Global jihad and WMD: Between martyrdom and mass destruction*”, *Current trends in islamist ideology*, nr. 2, 2005.
13. Joshua Sinai, „*Libya's Pursuit of Weapons of Mass Destruction*”, în *Nonproliferation Review*, Spring-Summer 1997, <http://cns.miis.edu/npr/pdfs/sinai43.pdf>.

SECURITATEA EUROPEANĂ ȘI ÎNSEMNĂTATEA AVIOANELOR DE TIP F-35

General de flotilă aeriană dr. Frans OSINGA

Introducerea avioanelor de tip F-35 în dotarea forțelor aeriene marchează o tranziție importantă de la avioanele de luptă de a patra generație, la cele de a cincea generație.

Acestea vor reprezenta un avantaj esențial în dezvoltarea puterii aeriene la nivelul Europei, deoarece platformele non-stealth au șanse foarte mici de supraviețuire în fața amenințării rusești reprezentate de conceptul A2AD (capabilități antiacces și interdicție zonală).

F-35 va deveni astfel un element esențial pentru dezvoltarea puterii aeriene, fapt ce face posibil ca NATO să desfășoare misiuni de lovire de precizie cu rază lungă de acțiune, precum și misiuni aeriene defensive sau ofensive într-un mediu disputat

Avionul F-35 înseamnă mult mai mult decât simpla înlocuire a unui avion de vânătoare cu altul. Adevărata sa semnificație este una cu caracter strategic și politic, iar ea trebuie analizată din perspectiva securității europene. Iar această perspectivă este îngrijorătoare.

Cuvinte-cheie: F-35, putere aeriană, Rusia, superioritate aeriană, descurajare convențională.

Varianta electronică poate fi accesată pe site-ul <https://www.japcc.org/european-security-and-the-significance-of-the-f-35/>

Generalul de flotilă aeriană dr. Frans Osinga este președinte al secției de Studii de război, precum și șef al secției Artă și știință operațională militară în cadrul Facultății de Științe Militare a Academiei de Apărare a Olandei. Susține frecvent numeroase prelegeri în fața unor audiențe naționale și internaționale cu diverse teme, precum securitate internațională, operațiuni militare contemporane, gândire strategică, putere aeriană și politică de apărare. Este autor a mai mult de 50 de lucrări publicate. A fost ofițer de legătură pentru JAPCC în cadrul Comandamentului Aliat pentru Transformare. Înainte de asta, a fost cercetător al Ministerului Apărării al Olandei în cadrul Institutului Clingendael pentru Relații Internaționale și a condus Departamentul de putere aeriană și strategie în cadrul Colegiului de Apărare olandez. A deținut mai multe funcții în cadrul Forțelor Aeriene Regale Olandeze și a activat într-o serie de escadrile de avioane de tip NF-5 și F-16, precum și ca instructor pe avioane F-16.

Traducere realizată de **Julia SINGER**.

Introducere – Dependența de avantajul puterii aeriene

Vestul a devenit dependent de dominația puterii sale aeriene. De la Operațiunea *Desert Storm* în 1991, utilitatea militară și politică a puterii aeriene a crescut foarte mult. Într-adevăr, a avut loc o revoluție în afacerile militare, bazată în mare măsură pe evoluția rapidă a capabilităților puterii aeriene. Avioane de vânătoare și bombardiere dotate cu tehnologie *stealth*, capabilități ISR (informații, supraveghere, recunoaștere), proliferarea munițiilor ghidate cu precizie, capacitatea de suprimare a apărării antiaeriene a inamicului (SEAD) și capabilitățile referitoare la războiul electronic (EW), rețeaua de senzori și nodurile de comandă și control (C2), toate au fost combinate pentru a face ca atacul să fie superior apărării în războiul aerian.

Superioritatea aeriană rezultată a oferit un sanctuar virtual care ar putea fi exploatat în diverse scopuri, cum ar fi ISR, interdicție aeriană, sprijin aerian apropiat (CAS) și atacuri strategice. Loviturile aeriene au atins o precizie fără precedent. Cu muniții ghidate cu precizie (PGM), un avion de vânătoare ar putea ataca mai multe ținte într-o singură misiune, inclusiv tancuri mascate și piese de artilerie, iar atacurile aeriene intense ar putea acum să elimine coloane întregi de blindate. Rezultatul constă într-o scurtare semnificativă a timpului necesar și a riscului implicat pentru unitățile terestre să obțină victoria coaliției, așa cum a fost demonstrat în Operațiunea *Iraqi Freedom*.

Și atacul strategic convențional a fost redescoperit. Munițiile de precizie, capabilitățile de lovire la distanță și nedectabile au oferit noi posibilități pentru atacurile strategice împotriva mai multor categorii-țintă ale unui stat-națiune (unități militare, conducere și infrastructură critică). Chiar dacă obiectivele se află în vecinătatea obiectivelor civile, acum este posibil ca acestea să fie atacate aproape simultan pentru degradarea rapidă a funcționării întregului „sistem inamic” din primul moment al unei campanii și distrugerea capabilităților de comandă strategică înainte de a ataca forțele de pe teren. În cele din urmă, *Desert Storm* a sugerat că operațiunile militare nu trebuie neapărat

Loviturile aeriene au atins o precizie fără precedent. Cu muniții ghidate cu precizie (PGM), un avion de vânătoare ar putea ataca mai multe ținte într-o singură misiune, inclusiv tancuri mascate și piese de artilerie, iar atacurile aeriene intense ar putea acum să elimine coloane întregi de blindate.

În cea de-a doua jumătate a deceniului '90, puterea aeriană occidentală a fost de două ori crucială, ca instrument militar cheie a diplomației coercitive occidentale împotriva Serbiei (operația Deliberate Force și operația Allied Force).

să ducă la victime civile masive și că măsura „daunelor colaterale” pentru infrastructura civilă pare a fi controlabilă^{1,2}.

În arena războiului neregulat, și forțele aeriene au făcut pași imenși în ceea ce privește eficacitatea, datorită unui ISR persistent și extins, unui CAS și unei interdicții aeriene foarte precise, cu timpi de răspuns extrem de scurți și cu eficientizarea misiunilor executate în comun de Forțele Aeriene și Forțele Terestre. În misiunile de stabilizare și contrainsurgență (Counter-Insurgency – COIN), acestea asigură protecția forței, permite Forțelor pentru Operații Speciale (SOF) să acopere zone mai largi decât înainte cu un risc mai scăzut și pot sprijini așa-numitele *proxy forces* (forțe participante într-un conflict, fără a avea vreo legătură directă cu părțile aflate în conflict). Acest „*model afgan*” și-a dovedit valoarea în Afganistan (2001-2014), în nordul Irakului (2003), în Libia (2011) și în Mali (2013) și, în prezent, în lupta împotriva ISIS³. Puterea aeriană este, de asemenea, una dintre puținele capacități disponibile care pot viza grupurile teroriste și luptătorii de gherilă în regiunile îndepărtate și o face relativ eficient și ieftin, fără riscuri asociate cu folosirea unui număr mare de trupe terestre^{4,5}.

Eficiența sporită și riscurile scăzute au fost transformate într-o utilitate politică mai mare, în măsura în care puterea aeriană a devenit instrumentul militar la care se recurge pentru rezolvarea multor crize internaționale. Astfel, imediat după Operațiunea *Desert Storm*, puterea ofensivă a aviației a fost utilizată pentru a impune zonele cu interdicție de zbor în contextul operațiunilor de pace din Balcani și nordul Irakului și, ulterior, în sudul Irakului. În cea de-a doua jumătate a deceniului '90, puterea aeriană occidentală a fost de două ori crucială,

¹ Această scurtă prezentare a evoluției puterii aeriene este extrasă din: Frans Osinga, „*Air Warfare in the Postmodern Era*”, în Julian Lindley-French și Yves Boyer (editori), *The Oxford Handbook of War*, Oxford University Press, 2010.

² Pentru descrieri ale noului fel occidental de a duce războiul, a se vedea, de exemplu: (1) Martin Shaw, „*The New Western Way of War*”, Polity Press, Londra, 2005. (2) Christopher Coker, „*Humane Warfare; the New Ethics of Postmodern War*”, Abingdon, Routledge, 2002.

³ Pentru o discuție la zi referitoare la puterea aeriană în COIN, a se vedea: Joel Hayward (ed.), „*Air Power, Insurgency and the “War on Terror”*”, Royal Air Force Centre for Air Power Studies. Cranwell, 2009.

⁴ Benjamin Lambeth, „*Air Power Against Terror*”, RAND, Santa Monica, 2005.

⁵ Pentru un studiu binevenit în domeniul operațiilor aeriene din Iraqi Freedom, a se vedea: Benjamin Lambeth, „*The Unseen War, Allied Air Power and the Takedown of Saddam Hussein*”, Naval Institute Press, Annapolis, MD, 2013.

ca instrument militar cheie al diplomației coercitive occidentale împotriva Serbiei (operația *Deliberate Force* și operația *Allied Force*). În 2003, coaliția condusă de SUA și-a folosit dominația aeriană atât de eficient împotriva forțelor terestre irakiene, încât ofensiva de la sol s-a desfășurat aproape fără opoziție și cu o viteză fără precedent spre Bagdad, pentru a-l răsturna pe Saddam Hussein de la putere. În 2011, puterea aeriană a NATO a fost folosită în Libia în sprijinul doctrinei ONU privind responsabilitatea de a proteja, care a reprezentat o campanie de diplomație coercitivă. Nivelul de acuratețe atins de puterea aeriană pentru identificarea și lovirea țintelor se potrivește sensibilității occidentale cu privire la daunele colaterale și a devenit caracteristica definitorie și, într-adevăr, normativă, a modului vestic de a duce războiul.

Decalajul referitor la puterea aeriană: paradoxul

Există însă un paradox remarcabil. În timp ce preocuparea pentru securitatea Europei din 1990 până în 2014 a pus accentul pe capacitățile expediționare și de proiecția forței – care sunt tocmai unele dintre atributele cheie ale puterii aeriene –, Europa și-a redus investiția în puterea aeriană. Ea a subestimat măsura în care noua cale occidentală de a duce războiul, cu accentul pus pe atenuarea riscurilor, sensibilitatea față de victime și protecția forței, depinde de o umbrelă continuă de elemente sofisticate de putere aeriană care oferă informații rapide și precise și, dacă este necesar, capacități de răspuns cinetic. Adesea discutatul decalaj al Europei referitor la capacități reprezintă în mare măsură un decalaj de putere aeriană – așa cum s-a văzut în timpul operațiunii *Allied Force*: forțele americane au asigurat 60% din toate misiunile, au lansat 80% din totalul armamentului consumat, au furnizat 70% din misiunile de sprijin și 90% din misiunile SEAD și EW, fără să mai spunem că, fără sprijinul SUA, NATO nu ar fi avut facilități eficiente de comandă⁶. Europa a fost dependentă în mod categoric și inacceptabil de „*enablers*” – „*facilitatorii*” (loviturile cu rază lungă de acțiune, EW, SEAD, ISR, C2) și de „*precision shooter*” – „*trăgătorii de elită*” americani. Încă din anul 1997, analiștii de la nivel

⁶ Pentru o analiză completă, a se vedea, de exemplu, John Peters și alții, „*European Contributions to Operation Allied Force; Implications for Transatlantic Cooperation*”, RAND, Santa Monica, 2001.

În 2011, puterea aeriană a NATO a fost folosită în Libia în sprijinul doctrinei ONU privind responsabilitatea de a proteja, care a reprezentat o campanie de diplomație coercitivă. Nivelul de acuratețe atins de puterea aeriană pentru identificarea și lovirea țintelor se potrivește sensibilității occidentale cu privire la daunele colaterale și a devenit caracteristica definitorie și, într-adevăr, normativă, a modului vestic de a duce războiul.

înalt în domeniul apărării au avertizat Europa să „*fie atentă la decalaj*”, întrucât își pierde capacitatea de a funcționa alături de forțele americane⁷.

Ca răspuns, începând cu anul 1999, NATO a lansat mai multe inițiative, începând cu Inițiativa privind capabilitățile de apărare (DCI). Au fost identificate șase domenii prioritare, care implică transportul aerian strategic, realimentarea cu combustibil în aer (AAR), SEAD, bruiajul de sprijin, PGM și comunicațiile securizate⁸. În decursul ultimului deceniu, aceste neajunsuri au persistat⁹. Constrângerile bugetare au fost unul dintre vinovații pentru deficitul militar al Europei¹⁰, dar adevărata problemă este reorientarea politicilor și restructurarea forțelor. Majoritatea forțelor armate europene și-au păstrat orientarea spre apărarea teritorială statică, defensivă. Până în 2005, Europa încă avea 1,5 milioane de militari și peste 10.000 de tancuri. Dar numai 10-15% din acele trupe erau de fapt dislocabile¹¹. NATO s-a angajat astfel într-o inițiativă de „*Transformare*”, care s-a axat pe inovarea accelerată, pe recuperarea la capitolul Revolution in Military Affairs (RMA), adoptarea conceptului Războiului bazat pe rețea, îmbunătățirea capacităților expediționare și micșorarea decalajului de capabilități, pe scurt, adoptarea Noii căi americane de a duce războiul¹². Cu toate acestea, complacerea¹³, rivalitatea între categoriile de forțe, perspective diferite în cadrul elitelor politice și militare asupra necesității de a-și transforma efectiv capabilitățile

Până în 2005, Europa încă avea 1,5 milioane de militari și peste 10.000 de tancuri. Dar numai 10-15% din acele trupe erau de fapt dislocabile.

⁷ David Gompert, Richard Kugler și Martin Libicki, „*Mind the Gap, Promoting a Transatlantic Revolution in Military Affairs*”, Institute for National Strategic Studies, National Defence University Press, Washington, D.C.

⁸ Această discuție derivă din Frans Osinga, „*The Rise of Transformation*”, în: Theo Farrell, Terry Terrif și Frans Osinga, „*A Transformation Gap, American Innovations and European Military Change*”, Stanford University Press, Stanford, 2010.

⁹ Pentru un studiu detaliat referitor la evoluția forțelor aeriene europene și problema discrepanțelor referitoare la puterea aeriană, a se vedea Christian Anrig, „*The Quest for Relevant Air Power*”, Air University Press, Maxwell AFB, Alabama, 2011.

¹⁰ Kees Homan, Bert Kreemers, Frans Osinga, „*De Militaire Staat van de Europese Unie*”, Clingendael Research Paper, Haga, mai 2001.

¹¹ Pentru o relatare detaliată, a se vedea: Bastian Giegerich și William Wallace, „*Not Such a Soft Power: the External Deployment of European Forces*”, în *Survival*, vol. 46, no. 2, vara 2004, pp. 163-184.

¹² Pentru acest argument, a se vedea, de exemplu: (1) David Gompert și Uwe Nehrlich, „*Shoulder to Shoulder, The Road to US-European Military Cooperation*”, RAND, Santa Monica, 2002. (2) Hans Binnendijk și Richard Kugler, „*Transforming European Forces*”, în *Survival*, vol. 44, no. 3, toamna 2002.

¹³ Hans Binnendijk, „*The Impact of Global Trends on Air and Space Power in NATO*”, în: *Air and Space Power in NATO, Future Vector Part I*, Joint Air Power Competence Centre, Kalkar, iulie 2014, p. 39.

militare în condițiile absenței amenințărilor reale de securitate, și alte priorități sociale – crizele financiare și economice – au contribuit la ritmul dezamăgitor al inovării militare în Europa¹⁴.

Astfel, forțele aeriene europene și-au continuat declinul, reducând numărul de baze și facilități de comandă și desființând acele formidabile capabilități ale Apărării aeriene cu baza la sol ale NATO (GBAD). Foarte puține forțe aeriene au investit în capabilități cu rază lungă de acțiune, pentru SEAD sau EW, iar capabilitățile referitoare la AAR și ISR au cunoscut o dezvoltare foarte lentă. Până în 2011, numărul de avioane de vânătoare operaționale era de aproximativ 1.200, în scădere de la 3.000, cu două decenii mai devreme, numărul continuând să scadă rapid an de an. Acest lucru a dus la afectarea dramatică a intensității și a sustenabilității campaniei aeriene, având în vedere faptul că o campanie aeriană de dimensiuni mici, cum ar fi *Allied Force*, necesită aproximativ 1.000 de avioane de luptă. Este important, de asemenea, să menționăm că, două decenii după ce tehnologia de tip *stealth* și-a demonstrat imensa importanță operațională și strategică, nicio armată europeană nu avea o aeronavă de tip *stealth* de generația a cincea în inventarul său.

Dependența de sprijinul american

Excesul de dependență de așa-numiții „*facilitatori*” americani a devenit din ce în ce mai problematică pentru Alianță. Intervenția în Libia în 2011, prin Operațiunea Unified Protector (OUP), a demonstrat încă o dată gravitatea decalajului puterii aeriene¹⁵. Într-o repetare a Operațiunii *Allied Force*, OUP ar fi fost probabil imposibilă fără sprijinul Statelor Unite, în ciuda faptului că a fost o operațiune foarte limitată, cu doar 55-150 de zboruri zilnice (niciodată nu a reușit să atingă rata zilnică dorită de 350 de ieșiri). De asemenea, sustenabilitatea a devenit o problemă distinctă: o serie de parteneri ai coaliției europene a trebuit să-și retragă angajamentul în timpul operațiunii din cauza cerințelor

¹⁴ Stephen Larrabee, Stuart E. Johnson și alții, „*NATO and the Challenges of Austerity*”, RAND, Santa Monica, 2012, p. IX.

¹⁵ Pentru un excelent studiu cuprinzător referitor la OUP și implicațiile sale pentru Alianță, a se vedea: Karl Mueller (ed.), „*Precision and Purpose, Airpower in the Libyan Civil War*”, RAND, Santa Monica, 2015.

Într-o repetare a Operațiunii Allied Force, intervenția în Libia din 2011 ar fi fost probabil imposibilă fără sprijinul Statelor Unite, în ciuda faptului că a fost o operațiune foarte limitată, cu doar 55-150 de zboruri zilnice (niciodată nu a reușit să atingă rata zilnică dorită de 350 de ieșiri). De asemenea, sustenabilitatea a devenit o problemă distinctă: o serie de parteneri ai coaliției europene a trebuit să-și retragă angajamentul în timpul operațiunii din cauza cerințelor de întreținere.

După cum observa un studiu oficial în 2014, Europa trebuie să țină seamă de faptul că trebuie să-și poată asigura în mod independent interesele la periferia zonei geografice a ariei de responsabilitate operațională a NATO: „Date fiind problemele actuale, NATO are o provocare în ceea ce privește atingerea nivelului său de ambiție. Având în vedere tendințele, decalajul dintre capacitate și ambiție se va agrava”.

de întreținere. Alții au înregistrat o lipsă de muniții de precizie foarte rapid în timpul operațiunii, fapt care sugera că stocurile erau dramatic scăzute.

Mai mulți analiști au concluzionat astfel că, fără sprijinul SUA, militarii europeni pot efectua cel mai probabil o singură operațiune de dimensiuni moderate, o dată, și vor fi împovărați de îndeplinirea cerințelor de rotație ale unei misiuni prelungite într-un război neregulat de mici dimensiuni¹⁶. Și sprijinul SUA a devenit îndoielnic. În iunie 2011, Secretarul american al apărării, Robert Gates, a prezis că NATO va fi menit să devină „*irrelevant din punct de vedere militar*” într-un viitor „*neclar, dacă nu chiar dezastruos, dacă aliații nu-și vor asuma responsabilitatea [...]. Liderii politici americani [...] ar putea să considere că investiția Americii în NATO nu este rentabilă*”¹⁷. Mai mult, așa-numitul pivot în Asia a implicat o schimbare semnificativă a politicii externe și de apărare a SUA din Europa și din Orientul Mijlociu către estul și sud-estul Asiei¹⁸. Aceasta înseamnă că nu se mai poate presupune că SUA vor dori în orice situație să contribuie substanțial la capacitățile de apărare și competențele pentru Europa. Prin urmare, după cum observa un studiu oficial în 2014, Europa trebuie să țină seamă de faptul că trebuie să-și poată asigura în mod independent interesele la periferia zonei geografice a ariei de responsabilitate operațională a NATO: „*Date fiind problemele actuale, NATO are o provocare în ceea ce privește atingerea nivelului său de ambiție. Având în vedere tendințele, decalajul dintre capacitate și ambiție se va agrava*”¹⁹.

O Rusie revizionistă

Odată cu anexarea Crimeii, în primăvara lui 2014, apariția unei Rusii revizioniste a transformat decalajul referitor la puterea aeriană de la, în primul rând, un handicap operațional în timpul intervențiilor expediționare și o stânjeneală politică, într-o problemă de securitate. Rusia a devenit o putere imprevizibilă, în opinia lui Francois Heisbourg,

¹⁶ *Ibidem*, 14.

¹⁷ Ian Traynor, „US Defense Chief Blasts Europe over NATO”, în *The Guardian*, 11 iunie 2010.

¹⁸ U.S. Department of Defense, „Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense”, ianuarie 2012.

¹⁹ Joint Air Power Competence Centre, „Diminishing Air Power Capabilities”, în *Present Paradox, Future Challenge*, Kalkar, martie 2014, p. 77.

și, într-adevăr, Rusia arată din ce în ce mai mult adoptarea unui scenariu politic anti-occidental, alimentat de naționalism, onoare și o percepție istorică a identității și umilinței din partea Occidentului. Ea manifestă ostilitate față de dreptul internațional, instituțiile și valorile occidentale. Se pare că vrea să recâștige sferele de influență din perioada Războiului Rece între Rusia și Europa de Vest²⁰. Doctrina sa militară și capacitățile sale par a fi orientate spre susținerea acestui scop politic. Prin ducerea de persistente războaie ale umbrelor, prin operațiuni cibernetice, dislocarea de forțe speciale îmbrăcate ca civili și „*omuleții verzi*”, campanii de dezinformare și negarea implicării, ea încearcă în mod deliberat să rămână sub pragul articolului 5 al NATO. Totuși, acest război hibrid^{21,22} nu poate fi adevărata sau singura problemă cu care se confruntă acum Europa de Vest²³.

Ceea ce a demonstrat, de fapt, criza din Crimeea, a fost modernizarea rapidă a forțelor convenționale rusești. Aceasta a demonstrat capacitatea de a efectua exerciții rapide de intimidare – unele implicând până la 150.000 de militari – de-a lungul granițelor țărilor est-europene, cu implicarea unor mari formațiuni de trupe terestre și aeriene. O parte importantă a acestei noi strategii este amenințarea cu folosirea armelor nucleare. Combinarea acestor capacități se traduce în opțiuni pentru a crea rapid fapte pe teren, forțând NATO și UE să dezvolte răspunsuri rapide. Rusia ar putea atunci influența acest răspuns prin amenințarea cu escaladarea nucleară²⁴. Deși acest lucru nu înseamnă neapărat că Rusia este pregătită pentru o confruntare

²⁰ Pentru o astfel de analiză referitoare la provocarea pe care o reprezintă Rusia la adresa Europei occidentale, a se vedea, de exemplu: (1) Matthew Kroenig, „Facing Reality: Getting NATO Ready for a New Cold War”, în *Survival*, Volumul 57-1, 2015, pp. 49-70. (2) Francois Heisbourg, „Preserving Post-Cold War Europe”, în *Survival*, Volumul 57-1, 2015, pp. 31-48.

²¹ Pentru o discuție referitoare la conceptul Rusiei privind războiul hibrid, a se vedea, de exemplu: Alexander Lanoszka, „Russian Hybrid Warfare and Extended Deterrence in Eastern Europe”, în *International Affairs*, Volumul 92-1, 2016, pp. 175-195.

²² Pentru o abordare detaliată a războiului hibrid rus din perspectiva NATO, a se vedea: Guillaume Lasconjarias și Jeffrey Larsen (editori), „NATO's Response to Hybrid Threats”, Forum Paper 24, NATO Defence College, Roma, 2015.

²³ (1) Mark Galeotti, „Hybrid, Ambiguous, and Non-linear? How New is Russia's 'New Way of War'?”, în *Small Wars & Insurgencies*, Volumul 27-2, 2016, pp. 82-301, (2) Samuel Charap, „The Ghost of Hybrid War”, în *Survival*, Volumul 57-6, 2015, pp. 51-58.

²⁴ A se vedea Elbridge Colby & Jonathan Solomon, „Facing Russia: Conventional Defence and Deterrence in Europe”, în *Survival*, Volumul 57-6, 2015, pp. 21-50, (2) Johan Norberg, „Training to Fight: Russia's Major Military Exercises 2011-2014”, Swedish Defense Research Agency (FOI) Report, 5 decembrie 2015, pe site-ul <https://www.foi.se/reports/summary?reportNo=FOI-R-4128-SE> (accesat în ianuarie 2016), p. 62.

Ceea ce a demonstrat, de fapt, criza din Crimeea, a fost modernizarea rapidă a forțelor convenționale rusești. Aceasta a demonstrat capacitatea de a efectua exerciții rapide de intimidare – unele implicând până la 150.000 de militari – de-a lungul granițelor țărilor est-europene, cu implicarea unor mari formațiuni de trupe terestre și aeriene. O parte importantă a acestei noi strategii este amenințarea cu folosirea armelor nucleare.

Comunicatul Summit-ului NATO de la Varșovia din 2016 recunoaște că „acțiunile agresive ale Rusiei, activitățile militare provocatoare și dorința demonstrată de a atinge obiectivele politice prin amenințarea cu și folosirea forței sunt o sursă de instabilitate regională și constituie o provocare fundamentală pentru Alianță”.

directă cu NATO, prim-ministrul rus Medvedev nu i-a liniștit pe liderii occidentali atunci când a declarat că există riscul unui al Treilea Război Mondial și al apariției unui nou Război Rece²⁵.

Comunicatul Summit-ului NATO de la Varșovia din 2016 recunoaște că „acțiunile agresive ale Rusiei, activitățile militare provocatoare și dorința demonstrată de a atinge obiectivele politice prin amenințarea cu și folosirea forței sunt o sursă de instabilitate regională și constituie o provocare fundamentală pentru Alianță”²⁶. Ulterior, începând din 2014, au fost adoptate o serie de inițiative care să demonstreze hotărârea și unitatea și să evite percepția referitoare la slăbiciunile pe care Rusia le-ar putea exploata și să liniștească țările baltice, central-europene și scandinave. Un accent reînnoit a fost pus pe descurajare și apărare colectivă²⁷. A fost lansată Forța Întrunită de Reacție Rapidă (VJTF), urmau să fie înființate mici comandamente, iar NRF urma să fie extinsă. Capabilități militare mici urmau să fie pre-poziționate în est, poliția aeriană urma să fie intensificată, iar numărul de exerciții să fie sporit. În Estonia, Letonia, Lituania și Polonia, urmau să fie înființate grupurile de luptă multinaționale de nivel batalion, pentru a „demonstra fără echivoc, ca parte a atitudinii noastre de ansamblu, solidaritatea, hotărârea și capacitatea aliaților de a acționa prin declanșarea unui răspuns imediat al aliaților la orice agresiune”²⁸.

Provocarea A2AD: pierderea certitudinii superiorității aeriene

Cu toate acestea, modernizarea militară a Rusiei este în mod special orientată spre negarea avantajului asimetric al NATO în arena puterii aeriene, subminând capabilitățile de descurajare convenționale ale NATO. Rusia a investit foarte mult în capabilitățile antiacces și interdicție zonală (A2AD): sistemele EW, capabilitățile de război cibernetic și sistemele SAM (rachete sol-aer). Drept urmare, astăzi,

²⁵ Sam Jones, „Dmitry Medvedev Warns of ‘New Cold War’”, în *Financial Times*, 13 februarie 2016, pe site-ul <http://www.ft.com/cms/s/0/a14e8900-d259-11e5-829b-8564e7528e54.html#axzz4liVoaRgz>.

²⁶ „Warsaw Summit Communiqué’. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. Warsaw 8–9 Jul. 2016”, pe site-ul http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*. A se vedea comunicatele Țării Galilor și ale Varșoviei pentru întreaga gamă de inițiative și planuri.

Occidentul trebuie să-și reconsidere felul în care dorește să păstreze supremația occidentală în părțile comune (spațiul maritim, aerian, cosmic și cibernetic) și cum să folosească aceste părți comune pentru a proiecta puterea într-un mediu contestat. Așa cum afirma generalul american (AF) Frank Gorenc, pe atunci comandant al Forțelor Aeriene ale SUA din Europa și Africa: „Pot spune sincer că avantajul pe care l-am avut în aer se micșorează [...] Aceste capacități A2/AD subminează fundamental esența modului american de a ducere a războiului”²⁹.

Această problemă este deosebit de acută de-a lungul frontierelor Europei și în inima ei, Kaliningrad³⁰. Cu ajutorul capabilităților antirachetă și al capabilităților de rachete sol-sol masate în Kaliningrad, Rusia poate respinge operațiunile aeriene încă din spațiul comun țărilor baltice și Poloniei, poate amenința facilitățile militare și infrastructura de transport – și, astfel, asigurarea sprijinului (ca în cazul VJTF) – în Europa de Est și chiar în Germania și poate nega utilizarea liniilor maritime de comunicații. Capabilitățile SUA în Europa nu sunt suficiente pentru a aborda această problemă A2AD. Rusia este în măsură din ce în ce mai mult să creeze poziții de avantaj militar local în imediata sa vecinătate, avantaje care se extind la capacitatea de a controla și de a deține teritorii și, apoi, să poată desfășura capabilități de ordin superior, de la sisteme A2AD la arme nucleare, pentru a descuraja, înălțura sau a avertiza NATO în încercările sale de a respinge aceste forțe³¹. Un studiu RAND a concluzionat că: „În prezent, NATO nu poate apăra cu succes teritoriul celor mai expuși membri ai săi”³².

Însemnătatea avioanelor de tip F-35: restabilirea descurajării convenționale

Gama de inițiative NATO începând cu anul 2014 se referă la redescoperirea artei pierdute a descurajării convenționale și nucleare, a apărării teritoriale și a războiului convențional. Puterea aeriană

²⁹ Franz-Stefan Gady, „US Air Force: Russia Has Closed Air Power Gap With NATO”, în *The Diplomat*, 16 septembrie 2015, pe site-ul <http://thediplomat.com/2015/09/us-air-force-russia-has-closed-air-power-gap-with-nato/>.

³⁰ Stephan Frühling și Guillaume Lasconjarias, „NATO, A2/AD and the Kaliningrad Challenge”, în *Survival*, Volumul 58-2, 2016, pp. 95-116.

³¹ Dave Majumdar, „Can America Crush Russia’s A2/AD ‘Bubbles’?”, în *The National Interest*, 29 iunie 2016, pe site-ul <http://nationalinterest.org>.

³² David A. Shlapak și Michael Johnson, „Reinforcing Deterrence on NATO’s Eastern Flank: Wargaming the Defense of the Baltics”, RAND, Santa Monica, 2016, p. 1.

Rusia este capabilă din ce în ce mai mult să creeze poziții de avantaj militar local în imediata sa vecinătate, avantaje care se extind la capacitatea de a controla și de a deține teritorii și, apoi, să poată desfășura capabilități de ordin superior, de la sisteme A2AD la arme nucleare, pentru a descuraja, înălțura sau a avertiza NATO în încercările sale de a respinge aceste forțe.

Împotriva sistemelor SAM ale Rusiei, contraoperațiile aeriene ale NATO de apărare și atac vor deveni, din nou, o mare provocare. SSM-urile Rusiei reprezintă o amenințare directă pentru puținele instalații și bazele aeriene Air C2 ale NATO. Astfel, planurile comune de campanie trebuie să ia în considerare încă o dată o alocare atentă a resurselor și o etapizare atentă; ducerea războiului cum s-a făcut în cazul Desert Storm și Iraqi Freedom este, probabil, imposibilă.

joacă un rol important în acest sens. Adică, nouă din cele 16 zone ale deficitului prioritar de capabilități NATO se referă la puterea aeriană. Într-o mare măsură, problema de descurajare convențională este echivalentă cu asigurarea credibilității descurajării prin abordarea decalajului persistent de capabilități în care Air C2 (comandă-control aerian), atacul electronic aeropurtat (AEA), AAR, lovitura de precizie cu rază lungă de acțiune, SEAD, ISR, superioritatea aeriană și capabilitățile de apărare împotriva rachetelor balistice tactice (TBMD) ocupă un loc important. Fără îmbunătățirea capabilităților de apărare și atac aeriene, NATO va fi puternic presat să realizeze descurajarea convențională. Certitudinea sanctuarului aerian a dispărut. Împotriva sistemelor SAM ale Rusiei, contraoperațiile aeriene ale NATO de apărare și atac vor deveni, din nou, o mare provocare. SSM-urile Rusiei reprezintă o amenințare directă pentru puținele facilități de comandă-control aerian și bazele aeriene ale NATO. Astfel, planurile comune de campanie trebuie să ia în considerare încă o dată o alocare atentă a resurselor și o etapizare atentă; ducerea războiului cum s-a făcut în cazul *Desert Storm* și *Iraqi Freedom* este, probabil, imposibilă. Dominația informației nu se va întâmpla, deoarece misiunile ISR ar putea fi, foarte bine, imposibile. Localizarea și distrugerea sistemelor SAM și a instalațiilor conexe C2 pot dura foarte mult. În această etapă, misiunile de Interdicție și CAS cu actualele PGM-uri, cum ar fi munițiile pentru atac direct de tip înrunit (JDAM), vor produce niveluri ridicate de uzură până când munițiile cu rază lungă pot depăși raza de acțiune a sistemelor rusești SAMS. Intensitatea, persistența și susținabilitatea campaniei vor deveni o preocupare stringentă, la fel ca stocurile de muniții, lipsa aerodromurilor militare cu facilități întărite, lipsa GBAD și lipsa redundanței în cadrul facilităților Air C2³³.

Concluzie

Deși introducerea avionului F-35 în Europa cu siguranță nu rezolvă toate problemele, aceasta asigură interoperabilitatea cu armata americană, limitează dependența operațională de sprijinul SUA în campaniile aeriene, iar inerentele sale caracteristici de tip *stealth*,

³³ (1) Jay Ballard, „What is Past is Prologue – Why the Golden Age of Rapid Air Superiority is at an End”, în *Journal of the JAPCC*, ediția 22, primăvara/vara 2016, pp. 56-64, (2) Timothy Walton, „Securing the Third Offset”, în *Joint Forces Quarterly* 82, semestrul al treilea 2016, pp. 6-15.

EW, SEAD și ISR se adresează unui semnificativ decalaj de capabilități care amenință să paralizare viitoarele operații aeriene europene. Acesta va deveni un avantaj esențial în capabilitățile de apărare și atac aeriene ale Europei, deoarece platformele non-*stealth* au șanse foarte mici de supraviețuire în fața amenințării rusești reprezentate de A2AD. De asemenea, e foarte probabil să se recurgă la F-35 ca SEAD (Suppression of Enemy Air Defence) și escortă pentru avioanele de vânătoare de generația a IV-a, care vor continua să formeze coloana vertebrală a multor operații europene.

Deocamdată, cantitatea încă este o calitate. Va mai dura mult până când Europa se va putea lăuda cu un număr semnificativ de escadrile operaționale F-35 și chiar și atunci când acestea vor fi toate în teatru, numărul de avioane de tip F-35 nu va depăși, probabil, niciodată 500. F-35 va deveni astfel un element esențial cu „cerere mare și densitate mică”, ce face posibil ca NATO să desfășoare misiuni de lovire de precizie cu rază lungă de acțiune, precum și misiuni contraaeriene defensive sau ofensive într-un mediu disputat. Toate acestea implică faptul că F-35 va deveni o bază esențială pentru capabilitatea NATO de descurajare convențională și ducere a acțiunilor de luptă în noua eră a A2AD. Odată cu proliferarea sistemelor moderne SAM (precum și a avioanelor de luptă chinezești și rusești de generația a cincea) în multe alte state, introducerea aeronavelor de tip F-35 reprezintă un prim pas necesar pentru a se asigura că forțele aeriene europene rămân capabile să efectueze intervențiile eficiente și cu nivelurile modeste de risc cu care politicienii și publicurile din Europa s-au obișnuit. Aceasta este adevărata însemnătate a introducerii aeronavelor de tip F-35.

F-35 va deveni o bază esențială pentru capabilitatea NATO de descurajare convențională și ducere a acțiunilor de luptă în noua eră a A2AD.

PREZENȚA MARELUI CARTIER GENERAL LA BÂRLAD (NOIEMBRIE 1916 – MARTIE 1917)

Marcel PROCA

Profesor la Școala Gimnazială „Iorgu Radu”, Bârlad,
vicepreședintele filialei Bârlad a Societății de Științe Istorice din România

În timpul retragerii și refugiului în Moldova, o parte numeroasă a populației, personalități din politică, din cultură, pecum și diferite instituții au găsit adăpost în Bârlad, precum și în alte orașe din Moldova. Pentru o scurtă perioadă de timp (din noiembrie 1916 până în martie 1917), importanța orașului a fost mai mare decât mărimea sa, acesta devenind o bază militară și un factor politic, perceput ca adevărata capitală militară a părții neocupate a României. Aici urmau să se găsească Marele Cartier General român și corespondentul său rusesc pentru trupele trimise pe frontul din România, Marele Cartier Regal (situat la Zorleni, pe proprietatea privată a Regelui Ferdinand), precum și Misiunea Militară Franceză, coordonată de generalul Henri Berthelot. În orașul moldovenesc Bârlad erau, de asemenea, alte instituții importante, precum Cartierul General al Armatei a 4-a a Rusiei, Comandamentul Armatei 1 a României, spitale, școli militare și alte instituții.

Cuvinte-cheie: bază militară, influență politică, Misiunea Militară Franceză, comandă militară, oraș suprapopulat.

Introducere

La o sută de ani de la participarea României la Primul Război Mondial, în istoriografia română, rolul militar și politic jucat de orașul Bârlad în perioada dificilă a retragerii nu este tratat, fiind doar amintită, atunci când nu este ignorată sau eludată în totalitate, temporara ședere aici a cuplului regal¹ ori a Marelui Cartier General al Armatei Române² și cel al armatei ruse pentru trupele din România. Acest aspect poate fi sesizat cu ușurință în lucrări și în articole, mai vechi ori recent apărute, ce au ca temă participarea României la Primul Război Mondial și care se referă în mod exclusiv la importanța Iașului³ în această perioadă de încercare pentru români.

O atentă analiză arată că armata română, în 1916, a fost învinsă, în pofida eroismului, însă nu nimicită, reușind ca, printr-o retragere coordonată, să salveze vieți și bunuri cu care ulterior, în 1917, după o totală refacere și dotare corespunzătoare, să poată acționa la porțile Moldovei, stăvilind încercările inamicului de a trece spre interiorul Rusiei țariste. Bilanțul pierderilor umane era catastrofal: 500.000 de oameni (100.000 de morți, 150.000 de răniți și 250.000 de prizonieri)⁴.

O atentă analiză arată că armata română, în 1916, a fost învinsă, în pofida eroismului, însă nu nimicită, reușind ca, printr-o retragere coordonată, să salveze vieți și bunuri cu care ulterior, în 1917, după o totală refacere și dotare corespunzătoare, să poată acționa la porțile Moldovei, stăvilind încercările inamicului de a trece spre interiorul Rusiei țariste.

¹ Vezi Marcel Proca, *Bârladul și Marele Război*, Editura Sfera, Bârlad, 2017, pp. 154-169; *idem*, *Bârladul – capitală militară (noiembrie 1916-martie 1918)*, în „*Studii și articole de istorie*”, tom LXXXV, 2018, pp. 18-41.

² *Ibidem*, pp. 119-153.

³ Virgiliu Z. Teodorescu, *Orașul Iași, capitală a României în anii 1916-1918*, la adresa: www.monumentul.ro; selectiv, Ion Mitcan, *Doi ani în refugiu la Iași*, în *Ziarul Lumina*, 11 decembrie 2007; *Iași – Memoria unei capitale* (coord. Gh. Iacob), Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2008; I. Scurtu, *Viața cotidiană la Iași în anii 1916-1917*, Editura Banca Națională a României, București, 2011; Cristi Tănase, *Refugiul regelui: România condusă de la Iași*, în „7 est”, 13 decembrie 2015; Ion Agrigoroaiei (coord.), *Orașul Iași. „Capitala rezistenței până la capăt (1916-1917)”*, Editura Junimea, Iași, 2016; Dorin Stănescu, *Iașul în Marele Război. Crăciunul Reginei Maria în refugiul de la Iași din decembrie 1916 – pe blogul adevarul.ro*, 22 decembrie 2016; Sorin Iftimi, Aurica Ichim, *Iași. Capitală a României 1916-1918*, Editura DAR Development Publishing, București, 2017.

⁴ *Istoria Românilor*, Academia Română, vol. VII, tom II, coordonator al colectivului de elaborare acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 434; *România în anii Primului Război Mondial*, vol. I, p. 559; Nicolae Ciobanu, *Pierderile umane ale României în timpul Războiului de Întregire*, p. 5, la adresa http://www.once.ro/sesiuni/sesiune_2007/3_Pierderi.pdf

Bătălia pentru București, din noiembrie 1916, a determinat retragerea generală spre Moldova, frontul stabilindu-se pe linia Siretului. Teritoriul Moldovei a devenit, astfel, zona în care rezistența românească a continuat, fiind necesare numeroase măsuri operative și administrative, în condițiile unei masive concentrări umane.

Însemnătatea militară a orașului Bârlad

Pentru o scurtă perioadă de timp, noiembrie 1916-martie 1917, orașul Bârlad a avut o importanță covârșitoare – centru militar și factor de influență politică –, reprezentând o adevărată capitală militară a României neocupate de inamic. Aici au activat nu numai Marele Cartier General al Armatei Române și comandamentul rusesc pentru trupele aflate pe frontul din România, ci și Cartierul Regal (la Zorleni, în proximitatea Bârladului), Misiunea Militară Franceză, condusă de generalul Henri Berthelot⁵, precum și cea rusă, aflată sub comanda generalului Mihail Aleksandrovici Beliaeff (Beleaev)⁶.

De asemenea, aici a funcționat „Comandamentul Frontului Român”⁷, regele având nominal comanda supremă pe frontul românesc, iar generalul rus Vladimir V. Zaharov⁸ aflându-se în funcția de șef

⁵ Henri Mathias Berthelot (n. 7 decembrie 1861, Feurs – d. 28 ianuarie 1931, Paris), general francez. Din 22 septembrie 1916, a fost numit șeful Misiunii Militare Franceze în România, până la 17 mai 1918, după care a fost trimis în SUA (5 iulie 1918) și a fost numit la comanda Armatei 5 (7 octombrie 1918). Pentru detalii privind viața și activitatea sa se pot consulta: Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, ediție îngrijită de Mircea N. Popa și Lucia Popa, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, vol. II, pp. 20-21; Valeriu Florin Dobrinescu, *Misiunea Berthelot în documente militare inedite*, în „Muzeul Național”, X, 1998, pp. 121-124; Gheorghe I. Florescu, *Generalul Henri M. Berthelot între Franța și România (1916-1918)* I, în „Zargidava”, revistă de istorie, nr. 6/2007, pp. 72-97; Ion Giurcă, *Generalul Henri Berthelot – 150 de ani de la naștere*, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 6/2011, pp. 150-157 ș.a.

⁶ Generalul Mihail Aleksandrovici Beliaeff (1863-1918) a fost, din 28 septembrie 1916, reprezentant al Înalțului Comandament Rus (Stavka) pe lângă Marele Cartier General român, ca o contrapondere pentru generalul Berthelot. În perioada ianuarie-februarie 1917, va fi ultimul ministru de război al Rusiei imperiale. A fost executat de bolșevici.

⁷ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Editura Meteor Publishing, București, 2014, p. 174.

⁸ Întâlnim diferite grafii, des utilizată fiind și cea de Saharov. Vladimir Victorovici Zaharov, general de cavalerie rus, s-a aflat, din 12 octombrie 1916, la conducerea trupelor aliate din Dobrogea (Armata de Dunăre). Din luna decembrie 1916, a exercitat comanda trupelor rusești de pe frontul din Moldova, fiind, în această calitate, adjunctul comandantului Frontului româno-rus – regele Ferdinand I. Din mai 1917, adjunct al regelui devine generalul Dimitrie Grigorovici Șcerbacev, după un scurt interimat al generalului Lecițki. Vezi și Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 18.

de stat major al lui Ferdinand I pentru trupele rusești. În exercitarea atribuțiilor sale, suveranul era ajutat de un stat major rus și de unul român. Pentru realizarea unității de acțiune, problemă esențială într-un război de coaliție, planurile de operații, organizarea aprovizionărilor și a serviciilor erau asigurate de Marele Cartier General rus. Ordinele și dispozițiile pe această direcție erau transmise Marelui Cartier General român, care avea obligația să le materializeze, aducându-le, apoi, la cunoștință partenerului rus. Din această reglementare reiese subordonarea Marelui Cartier General român față de cel rus și, implicit, poziția de inferioritate a regelui Ferdinand, mai ales că șeful de stat major al Frontului Român, care era șeful Marelui Cartier General rus, avea dreptul să dea ordine în numele comandantului suprem⁹.

În Bârlad și-au desfășurat activitatea: comandamentul Armatei I române, condusă de generalul de brigadă Dumitru Stratilescu (13/26 noiembrie 1916 – 19 decembrie 1916/1 ianuarie 1917), cartierul general al Armatei IV ruse, condusă de generalul Alexandr Franțevici Ragoza, care își stabilise comandamentul la Bârlad¹⁰, spitale de campanie¹¹, școli militare de specialitate, diferite servicii și organisme, unități aflate în refacere, un lagăr de prizonieri¹², un aerodrom militar, depozitele de subzistență ale Armatei I române¹³, atelierul central de confecții al armatei¹⁴ etc.

⁹ Petre Otu, *150 de ani de la nașterea mareșalului Constantin Prezan*, în revista *Document*, anul XIV, nr. 1 (51), 2011, p. 14.

¹⁰ http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/batalia-marasesti-unde-nu-se-trece

¹¹ La Bârlad și în împrejurimi au funcționat, pe toată perioada războiului, numeroase asemenea unități: Spitalul de evacuare nr. 2, Spitalul de evacuare chirurgical nr. 9, Spitalul nr. 112, Spitalul nr. 471, Secția protezelor dentare Bârlad, Centrul spitalicesc din barăcile Bârlad (Spitalul de contagioși nr. 1, o secție de chirurgie și triajul local al Directoratului), Spitalul de campanie francez, Spitalul de convalescenți – Zorleni (august 1916), Spitalul nr. 6 și al doamnei Cantacuzino – Tutova etc., *Album serviciu sanitar*, fototeca Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” – București.

¹² Arhivele Militare Naționale Române (în continuare, AMNR), *fond Marele Stat Major – secția prizonieri*, dosar 3/1916; Serviciul Județean al Arhivelor Naționale (în continuare, SJAN) Vaslui, *fond Serviciul sanitar al orașului Bârlad (1887-1951)*, dosar 7/1917; Lagărul de la Bârlad a funcționat, din 1916, în „depozitele Regimentului 2 Roșiori”. Dr. Bogdan Negoii, *România și lagărele de prizonieri în Primul Război Mondial*, Editura Tiparg, Craiova, 2011, pp. 76-77.

¹³ AMNR, *fond Marele Cartier General* (în continuare, MCG.), dosar 233/1916, f. 18, 32; Armata I avea Depozite de subzistență la Bârlad, cu sucursale la Berești, Tecuci și Lascăr-Catargiu. General-maior Ioniță Botoș, general-maior (r.) Matei A. Obrogeanu, *Intendența armatei române de-a lungul timpurilor*, București, f.e., 1992, p. 139.

¹⁴ *Ibidem*.

Această situație a determinat un grad ridicat de supraaglomerare, pe care îl putem deduce și dintr-un inedit raport al maiorului Constantin Petrovicescu¹⁵ către comandantul Marelui Cartier General, datat 9 decembrie 1916, în care se precizează că, „din cauza marelui număr de ofițeri sosiți în garnizoană¹⁶, precum și din aceea a refugiaților din alte părți, capacitatea de cantonament a orașului Bârlad a fost redusă cu totul, așa că, în prezent, nu se mai poate conta pe nicio locuință în care să se poată adăposti vreun ofițer” și, pentru remedierea situației, se propune să se „amenajeze în spitalul aflat la Școala profesională de fete (care ar trebui evacuat) mai multe camere, în care să se poată cartirui ofițerii ce ar sosi aici înaintea” și „să se mențină în gara locală (pentru necesități de cazare, n.a.) trenul Marelui Cartier General”¹⁷.

Problema era complicată și de faptul că multe cadre din structurile militare erau însoțite și de familie, iar în cazul multora dintre ei, poziția le permitea să emită pretenții în privința condițiilor de cazare. În paginile unei situații cu membrii acestei instituții, realizată în toamna anului 1917, la Iași, la un număr de 373 de cadre, cu tot cu membrii misiunilor străine¹⁸, se adăugau alți 230 de membri ai familiilor acestora¹⁹. Dintre personalitățile marcante ale supremei instituții de comandă românească îi regăsim cazați, în decembrie 1916, la Bârlad pe: generalul Dumitru Iliescu²⁰ la cetățeanul Th. Ioan²¹,

¹⁵ AMNR, *fond MCG*, dosar 142/1916, f. 2.

¹⁶ Pentru întreaga componență a Marelui Cartier General la Bârlad, vezi *Ibidem*, dosar 449/1916, f. 618-624.

¹⁷ *Ibidem*, dosar 142/1916.

¹⁸ Misiunea militară engleză avea în componență 16 grade superioare, la care se adăugau 14 grade inferioare (șoferi și ordonanțe); cea italiană – șase ofițeri, doi subofițeri și cinci soldați; cea rusă – șase ofițeri și 15 grade inferioare etc. *Ibidem*, dosar 761/1917-1918, f. 114.

¹⁹ *Ibidem*, f. 159-166.

²⁰ Generalul de brigadă Dumitru Iliescu (1864-1940) a fost șub-șef (și conducător efectiv) al Marelui Cartier General (25 octombrie-5 decembrie 1916). Era unul dintre apropiații lui Ionel Brătianu. Ajuns președintele Consiliului de Miniștri, în 1914, Brătianu l-a numit secretar general al Ministerului de Război, iar în 1916, șef al Marelui Cartier General. Pentru mai multe date despre viața și activitatea sa, vezi Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1899-2000)*, Editura Europa Nova, București, 2000, pp. 104-113.

²¹ Toma Dumitrescu, *Războiul național (1916)*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indice de Petre Otu și Maria Georgescu, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 166.

generalul Constantin Prezan²² pe Strada Regală (Casa Palade), generalul Constantin Christescu²³ pe Bulevardul Palade, colonelul Paul Angelescu pe Strada M. Kogălniceanu (la dr. Cerchez), colonelul Ioan Rășcanu²⁴ pe aceeași stradă etc.²⁵.

Periș, Buzău, Bârlad – dislocarea Marelui Cartier General

La începutul campaniei din 1916, Marele Cartier General a fost dislocat la Periș și, apoi, în perioada retragerii, la Buzău, unde a ocupat imobilul Palatului Comunal²⁶. Previzibila înfrângere a armatei române în Bătălia pentru București a impus luarea hotărârii privind această mutare într-o localitate unde erau condiții mai adecvate de instalare și conducere a operațiunilor în curs de desfășurare²⁷. Șeful Misiunii Militare Franceze din România nota, într-o scrisoare expedită cumnatei sale, Louise, pe 26 noiembrie/9 decembrie 1916, următoarele: „Am părăsit și noi Perișul, care îmi plăcea mult, pentru a veni într-un oraș numit Buzău, unde, de altfel, nu vom rămâne prea mult timp,

²² Constantin Prezan (22 ianuarie 1861 Butimanu, Ilfov – 27 august 1943 Schinetea, Vaslui). După intrarea României în război (15 august 1916), a comandat Armata a 4-a de Nord (august-noiembrie 1916), Grupul de Armate „General Prezan” (12-20 noiembrie 1916), Marele Cartier General (decembrie 1916-aprilie 1918) și Statul Major General (octombrie 1918-aprilie 1920). Pentru mai multe detalii, vezi, selectiv, Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1899-2000)*, op. cit., pp. 114-130; Viorica Zgutta, *Constantin Prezan Mareșal al României*, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, 2005; Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008; colonel (r.) Ion Giurcă, *Generalul Constantin Prezan, șef al Marelui Cartier General român*, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 1/2011, pp. 188-202; Teodor Frunzeti (coord.), *Mareșali ai României*, Editura Rao, București, 2013; Dan Botez, *Constantin Prezan. Mareșalul datoriei*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2014.

²³ Generalul Constantin Christescu (2 decembrie 1866, Catane, Argeș – 8/9 mai 1922, București) a fost comandantul Armatei a I-a române până la înlocuirea sa cu Eremia Grigorescu, de către rege, în calitate de Comandant de Căpetenie al armatei. A fost șef al Marelui Stat Major (1913-1914, 1918, 1920-1922). Pentru mai multe detalii, vezi și Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), op. cit., pp. 91-103; Adrian Stroea, Marian Ghinoiu, *Generalul Constantin Christescu. Seniorul artileriei române moderne*, Editura Militară, București, 2016.

²⁴ Ioan Rășcanu (1872-1952), general și om politic, primar al Bucureștiului. În perioada neutralității, a fost șef al Secției Operații din Marele Stat Major. În decembrie 1916, a fost numit atașat pe lângă Marele Cartier General francez. În cursul războiului, s-a distins în bătălia de la Mărășești, unde a comandat o brigadă. După război, a îndeplinit funcțiile de secretar general al Ministerului de Război (1819-1919) și ministru de război în trei guverne, A demisionat din armată în 1922, pentru a urma o carieră politică.

²⁵ AMNR, *fond MCG*, dosar 449/1916, f. 618.

²⁶ Constantin I. Stan, *Marele Cartier General la Buzău (noiembrie 1916)*, în revista „Străjer în calea furtunilor”, anul X, nr. 20, decembrie 2016, p. 34.

²⁷ Ion Giurcă, Maria Georgescu, *Statul Major General Român (1859-1950). Organizare și atribuții funcționale*, Editura Militară, București, 2012, p. 127.

Bârladul era considerat corespunzător pentru garnizoana Marelui Cartier General, din rațiuni de ordin militar, prin distanța convenabilă până la aliniamentul trupelor româno-ruse aflate în retragere și menținerea unui contact optim cu acestea.

pentru că, imediat ce vor sosi rușii, trupele românești vor trece la reorganizare în spatele lor. Noi îi vom urma, bineînțeles, pentru a încerca să refacem această armată cât mai curând posibil și să recâștigăm cu ea pământul țării, dar consider că este nevoie de cel puțin trei luni pentru această realizare”²⁸.

Activitatea Marelui Cartier General din această locație a fost de scurtă durată, în seara zilei de 23 noiembrie/6 decembrie 1916 folosindu-se aceeași procedură ca în cazul mutării de la Periș, secțiile și birourile cu personalul și materialele stabilite fiind transportate, cu trenul, la Bârlad. În contextul evoluției nefavorabile a campaniei militare și a contraofensivei Triplei Alianțe în zona Munților Carpați, în principal pe direcția Predeal-București, s-a dispus pregătirea a două garnituri de tren pentru mutarea Marelui Cartier General într-o cu totul altă locație, fără ca aceasta să fie indicată. Trenul regal, spre exemplu, numit nr. 2, avea în componență un vagon de siguranță, un vagon regal, un vagon restaurant și unul pentru suită, două vagoane clasa a II-a pentru personal, două vagoane pentru bagaje, opt vagoane pentru automobile și trei vagoane de trupă²⁹.

Noul loc era considerat mai sigur, în condițiile unei neașteptat de rapide înaintări inamice pe Valea Prahovei. De asemenea, Bârladul era considerat corespunzător pentru garnizoana Marelui Cartier General, din rațiuni de ordin militar, prin distanța convenabilă până la aliniamentul trupelor româno-ruse aflate în retragere și menținerea unui contact optim cu acestea.

Alături de Marele Cartier General a plecat și generalul Berthelot, cel care consemna, în memoriile sale, la 24 noiembrie/7 decembrie 1916, că „trenul nostru pentru Bârlad pleacă la ora opt seara sub supravegherea iluminată de o lanternă a colonelului [Eracle] Nicolescu”³⁰ și continua, în ziua următoare: „Sosire la Bârlad la ora șapte. Instalare în cursul dimineții în clădirea liceului. Saharov a primit titlul de adjunct al regelui

²⁸ General Henri Berthelot, *Memorii și corespondență 1916-1919*, ediție de Glenn E. Torrey, traducere de Mona Iosif, Editura Militară, București, 2012, pp. 115-116.

²⁹ Ion Giurcă, *Prezența Armatei Române la Iași în 1916-1917, în Orașul Iași. „Capitala rezistenței până la capăt (1916-1917)”, op. cit., pp. 187-188.*

³⁰ Generalul Eracle Nicolescu (7 septembrie 1872, Iași – 1940?) a fost șeful Biroului Informații din Marele Stat Major (aprilie 1915 – august 1916) și șeful Biroului Informații din Marele Cartier General (august – decembrie 1916). A fost avansat general în anul 1917. Pentru detalii, vezi și Florin Șinca, *File din trecutul poliției capitalei. Prefectura Poliției Capitalei în primul deceniu interbelic (1918-1930)*, în „Poliția Capitalei”, an XXIII, nr. 439, martie 2015, pp. 16-17.

pentru comanda trupelor ruse pe frontul român. **Și el trebuie să se instaleze tot aici** (s.a.)”³¹. Generalul rus Zaharov nu s-a arătat deloc grăbit, făcându-și apariția abia pe 4/17 decembrie³².

Foto 1: Regele Ferdinand I asistând la o paradă militară în Bârlad, 6/19 decembrie 1916, în Piața Domnească. De la stânga la dreapta: colonelul Eracle Nicolescu, generalul Șişkievici, generalul Henri Berthelot, generalul Al.M. Beleaev, principele Carol, regele Ferdinand I³³.

În seara zilei de 24 noiembrie/7 decembrie 1916, Marele Cartier General era deja instalat în clădirea Școlii Normale³⁴, în timp ce Ferdinand I și-a fixat Cartierul Regal la Zorleni, în localul Orfelinatuului Agricol „Ferdinand” (23 noiembrie/8 decembrie 1916 – 25 martie/7 aprilie 1917³⁵).

³¹ General Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 114.

³² *Ibidem*, p. 121.

³³ Din colecția Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad, Acta Musei Tutovens. Memorialistică, vol. III, 2018.

³⁴ Clădirea dispunea de zece săli de clasă, plus trei clase ale școlii proprii de aplicație, opt dormitoare, două laboratoare, amfiteatru, sală de spectacole și două biblioteci, pe o suprafață de cca. 6.500 m². Aici a fost cantonat Spitalul nr. 112, după aceea Marele Cartier General al armatei române, ulterior Cartierul General al armatei a IV-a ruse și, apoi, încă două spitale. Ultimele vestigii au fost distruse în perioada regimului comunist, între anii 1957 și 1965-1967.

³⁵ Eugeniu A. Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României 1898-1940*, Ediție de Cristian Scarlat, Editura Sigma, București, 2006, p. 189.

Românii s-au confruntat cu problemele ridicate de dificila cooperare româno-rusă. Rusia a solicitat succesiv, prin intermediul reprezentanților săi, dizolvarea Marelui Cartier General român și înglobarea lui în cel rusesc, preluarea administrației căilor ferate și retragerea trupelor române pentru refacere pe teritoriul Imperiului Țarist.

Orfelinatul era un loc departe de aglomerația și tumultul Iașiului, dar și de freamătul unui târgușor de provincie devenit aproape peste noapte centrul militar al părții ce mai rămăsese din Vechiul Regat. Stabilirea regelui Ferdinand I aici a generat gravitatea în jurul acestui sat, limitrof Bârladului, a numeroase personalități politice și militare³⁶.

Dimensiunii militare a orașului i se adaugă și cea politică. Situațiile stringente legate de conducerea statului și-au găsit locul, aici, pe agenda monarhului. Una dintre acestea era criza de comandament de la conducerea Marelui Cartier General, care s-a manifestat pe două planuri. Unul dintre acestea a fost contestarea constantă, dar care a luat amploare pe măsura derulării evenimentelor, a generalului Dumitru Iliescu, subșeful Marelui Cartier General și împuternicit la conducere după sinuciderea generalului Vasile Zottu, iar al doilea plan privea comandamentul frontului românesc³⁷. La Bârlad a fost decisă alegerea generalului Constantin Prezan în fruntea Marelui Cartier General al Armatei Române. Românii s-au confruntat cu problemele ridicate de dificila cooperare româno-rusă. Rusia a solicitat succesiv, prin intermediul reprezentanților săi, dizolvarea Marelui Cartier General român și înglobarea lui în cel rusesc, preluarea administrației căilor ferate și retragerea trupelor române pentru refacere pe teritoriul Imperiului Țarist³⁸.

Importanța Bârladului a fost subliniată și de I.G. Duca în amintirile sale politice, astfel: „Dificultățile erau așa de mari (mai ales în relațiile cu Marele Cartier General rusesc, n.a.), încât Regele socotise cu drept cuvânt prezența sa indispensabilă la Marele Cartier și, imediat după închiderea parlamentului³⁹, s-a înapoiat la Bârlad sau, mai exact la Zorleni, unde locuia la domeniul său particular, la câțiva

³⁶ Maria, Regina României, *Jurnal de război (1916-1917)*, vol. I, Ediție îngrijită și prefațată de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014, pp. 250-256.

³⁷ Alin Spânu, *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012, p. 81.

³⁸ Pentru mai multe detalii asupra acestui subiect, a se consulta Ion Giurcă, *1916-1917. Un plan rusesc de evacuare ratat*, în revista *Document*, nr. 1-4/2006, pp. 21-30; idem, *Armata română de la București la Mărășești 1916-1917*, Editura Militară, București, 2017, pp. 46-58.

³⁹ Deschiderea sesiunii Parlamentului a survenit la 9 decembrie 1916, în sala Teatrului Național, iar lucrările au fost finalizate în seara zilei de 16 decembrie. I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. II, Editura Jon Dumitru-Verlag, München, 1981, p. 103.

kilometri de Bârlad. Brătianu însuși se văzu silit nu numai să stea în contact permanent cu Bârladul, dar și să meargă la Marele Cartier cât mai des⁴⁰.

Deplasări ale factorilor de decizie politici ori militari nu se făceau doar unidirecțional, de la Iași la Bârlad, ci și de la Bârlad la Iași, în diferite circumstanțe. Regele, regina, precum și alte categorii de persoane au pendulat între cele două orașe moldave. Pe șeful Marelui Cartier General, camaradul său de generație, generalul Ion Rașcu l-a întâlnit, la începutul lunii ianuarie 1917, la Iași⁴¹. Generalului Prezan îi fusese solicitată prezența – în „Capitala rezistenței până la capăt” – de către guvern pentru o aliniere a pozițiilor, deoarece acesta era de acord cu o evacuare în Rusia, mai precis în Basarabia, a unei părți a autorităților și populației. I.G. Duca preciza: „insistând însă, a trebuit să-l chemăm la Iași și, într-un consiliu de miniștri ținut tot la Greceanu acasă, să-i expunem pe larg argumentele pe care se întemeia hotărârea noastră⁴²”.

După o astfel de perioadă agitată, atmosfera politică s-a mai relaxat și o oarecare acalmie părea să se fi instalat în primele luni ale anului 1917. Despre acest lucru ne relatează tot I.G. Duca, astfel: „De la Marele Cartier nu prea aveam vești multe. Fiind încă la Bârlad, știam numai că se lucrează intens la reorganizarea armatei, iar colaborarea cu Generalul Berthelot era intimă, tot mai cordială, și că raporturile cu Generalul Zaharov, comandantul trupelor rusești, deși mai bune, lăsausă încă de dorit⁴³”. De asemenea șederea lui Barbu Știrbey la Zorleni, cu regele, conferea guvernului liniște la Iași⁴⁴, iar generalul „Prezan a renunțat și el la orice atitudine ostilă, iar raporturile cu noi au devenit nu numai corecte, dar și cordiale⁴⁵”.

Tot la Bârlad a funcționat și comandamentul armatei ruse din România, după cum nota, nemulțumită, Regina Maria în jurnalul său

⁴⁰ *Ibidem*, p. 104.

⁴¹ Alin Spânu, *Portretul generalului Constantin Prezan în jurnalul unui „Camarad de generație” – generalul Ion Rașcu*, în revista *Document*, anul XIV, nr. 4 (54), 2011, p. 10.

⁴² I.G. Duca, *Amintiri...*, op. cit., p. 110.

⁴³ *Ibidem*, p. 129.

⁴⁴ În condițiile în care Știrbey era susținător al lui Brătianu (cumnatul său) și al guvernului condus de acesta. *Ibidem*, p. 116.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 117.

Tot la Bârlad a funcționat și comandamentul armatei ruse din România, după cum nota, nemulțumită, Regina Maria în jurnalul său de război.

larna anului 1916/1917 a fost una grea din toate punctele de vedere: temperaturi extrem de scăzute, apariția epidemiei de tifos exantematic, mulțimea de refugiați, întreținerea celor circa un milion de militari ruși și moralul scăzut în urma înfrângerilor militare au reprezentat câteva dintre problemele dificile cu care s-au confruntat autoritățile române. Principalul obiectiv însă a fost refacerea armatei, de la organizare și echipare până la instrucție și motivarea angajării în luptă. Acest lucru a fost posibil și cu sprijinul Misiunii Militare Franceze, care a asigurat înzestrarea cu noi tipuri de arme, precum și instrucția utilizării acestora.

de război: „Sunt, în continuare, de părere că așezarea Cartierului General românesc și a celui rus într-un oraș deja prea plin nu a făcut decât să ne îngreuneze situația” (s.a.)⁴⁶. Nu numai regina era nemulțumită, ci și majoritatea miniștrilor, de dificultățile inerente existenței a doi poli de decizie. Pe de o parte, factorii de decizie militari și regele se aflau la Bârlad și, respectiv, Zorleni, pe când guvernul, parlamentul și principalele instituții ale statului se stabiliseră la Iași. Într-o consultare cu regina, la 14/27 ianuarie 1917, „miniștrii au declarat că, atât timp cât Cartierul General e la Bârlad și nu se poate stabili nicio cale de comunicare, este de așteptat ca lucrurile să meargă prost, fiindcă nu se acționează unit din toate părțile”⁴⁷.

Principalele obiective ale activității Marelui Cartier General

larna anului 1916/1917 a fost una grea din toate punctele de vedere: temperaturi extrem de scăzute, apariția epidemiei de tifos exantematic, mulțimea de refugiați, întreținerea celor circa un milion de militari ruși și moralul scăzut în urma înfrângerilor militare au reprezentat câteva dintre problemele dificile cu care s-au confruntat autoritățile române. Principalul obiectiv însă a fost refacerea armatei, de la organizare și echipare până la instrucție și motivarea angajării în luptă. Acest lucru a fost posibil și cu sprijinul Misiunii Militare Franceze, care a asigurat înzestrarea cu noi tipuri de arme, precum și instrucția utilizării acestora.

Măsurile adoptate de către generalul Constantin Prezan, în primele săptămâni după preluarea comenzii Marelui Cartier General, au vizat îmbunătățirea stilului de lucru în cadrul secțiilor și birourilor, pentru a se putea răspunde prompt cerințelor operaționale de la începutul lui decembrie 1916, când principala sarcină a Marelui Cartier General era stabilirea zonelor de concentrare a corpurilor de armată și diviziilor, gruparea efectivelor, tehnicii și materialelor acestora. Începutul a fost reprezentat de modificările de personal la nivelul Marelui Cartier General, fiind aduse persoane capabile, oneste, evidențiate în campania

⁴⁶ Maria, Regina României, *Jurnal ...*, op. cit., vol. I, p. 316.

⁴⁷ *Ibidem*.

recent încheiată. Una dintre primele numiri a fost cea a maiorului Ion Antonescu⁴⁸ ca șef al Biroului Operații din Marele Cartier General, funcție în care va rămâne până la 1 aprilie 1918. O altă modificare a fost luată la conducerea structurii de informații militare, unde colonelul Eracle Nicolescu a fost înlocuit cu adjunctul său, locotenent-colonelul Nicolae Condeescu⁴⁹.

În acest sens, au fost emise ordine precum cele din 6 decembrie 1916⁵⁰ și 22 decembrie, intitulate *Instrucțiuni secrete privitoare la reorganizarea armatei*⁵¹. Obiectivele principale ale activității desfășurate de Marele Cartier General până în martie 1917 au fost conceperea, organizarea, conducerea și coordonarea activităților referitoare la reorganizarea armatei și elaborarea planului operativ pentru campania anului 1917⁵².

O prezentare a situației din acea perioadă avem de la căpitanul englez J.D. Scale, care ne descrie atmosfera ce domnea în cadrul armatei într-o lumină nu tocmai pozitivă: „Orașele mari ca Iași și Bârlad sunt în prezent pline de ofițeri români îmbrăcați cu fast (...), care nu fac absolut nimic; unii dintre ei, fără îndoială, sunt în permisie, însă majoritatea absentează de la unitățile lor. Cu un astfel de exemplu,

Obiectivele principale ale activității desfășurate de Marele Cartier General până în martie 1917 au fost conceperea, organizarea, conducerea și coordonarea activităților referitoare la reorganizarea armatei și elaborarea planului operativ pentru campania anului 1917.

⁴⁸ Ion Antonescu (2/14 iunie 1882, Pitești – 1 iunie 1946, Jilava), general, șeful Biroului Operațiilor din Marele Cartier General al Armatei în Primul Război Mondial, comandant al Școlii Superioare de Război (1931-1933), subșef al Marelui Stat Major delegat să conducă acest organism (1933-1934), ministru al Apărării Naționale (1937-1938), iar din 5 septembrie 1940 până în 23 august 1944, președinte al Consiliului de Miniștri și conducător al statului. Viitorul mareșal (1941), la începutul Războiului de Întregire, a fost șef al biroului de operații al Armatei a 4-a (de Nord) și, după numirea lui Prezan în funcția de șef al Marelui Cartier General, a devenit șef al Biroului Operații (5 decembrie 1916 – 1 aprilie 1918), preluând funcția de la maiorul Radu R. Rosetti. A fost judecat de Tribunalul Poporului (aprilie 1946) și condamnat la moarte pentru crime de război. Pentru detalii privind rolul jucat în Primul Război Mondial, vezi și Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu, *Ion Antonescu și războiul reîntregirii neamului*, în „*Vrancea*”. Studii și comunicări, XI, 1997, pp. 91-92; Constantin Focșa, *Ion Antonescu și războiul de întregire a României (1916-1919)*, în „*Acta Moldaviae Meridionalis*”, tom XXXV, 2014, pp. 290-294; Teodor Frunzeti (coord.), op. cit., pp. 298-356.

⁴⁹ Generalul Nicolae Condeescu (17 februarie 1876, Coșereni, Ialomița – 11 iulie 1936, Urlați, Prahova) a deținut, în perioada 14 aprilie 1930 – 18 aprilie 1931, funcția de ministru de Război. Pentru mai multe detalii, a se consulta: Alin Spânu, *Nicolae Condeescu, șeful Secției Informații din Marele Cartier General în Primul Război Mondial*, în „*Infosfera*”, an. II, nr. 4/2010, pp. 56-60; *idem*, *Serviciul...*, pp. 171-176.

⁵⁰ Ordinul cu numărul 3815, AMNR, *fond MCG*, dosar, 253/1916, f. 19.

⁵¹ *Ibidem*, f. 49.

⁵² Ion Giurcă, *Generalul Constantin Prezan și realizarea obiectivelor războiului de reîntregire a României*, în revista „*Studii și Comunicări*” a Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, vol. IV, 2011, p. 254.

Marele Cartier General a coordonat nu numai operațiunile militare, ci și activitățile specifice de obținere a informațiilor, precum și pe cele contrainformative. În perioada refacerii și reorganizării armatei române, o atenție deosebită a fost acordată și unui domeniu în care armata a dovedit unele „lacune și slăbiciuni” – spionajul și contraspionajul.

cu greu pot fi învinovați soldații simpli dacă fac și ei același lucru, iar satele sunt pline de soldați români care nu fac nimic. Cred că, de curând, a fost emis un ordin care cere tuturor soldaților și ofițerilor români să se alătore unităților lor de îndată, anulând toate permisiile și cerând tuturor gradelor care au permisiile medicale să se prezinte pentru examinare”⁵³.

Situația relatată era una reală, din moment ce, la nivelul conducerii armatei (21 decembrie/3 ianuarie 1917), se constata că, în ciuda numeroaselor ordine și a dispozițiilor luate, „se mai găsesc încă foarte mulți ofițeri și soldați care rătăcesc prin orașe și sate, prin gări și drumuri”. În acest sens, au fost date ordine ferme ca toți ofițerii și soldații să fie la posturi în termen de cinci zile. În continuare, documentul sublinia că „rătăcește încă prin țară numai cine este lipsit de conștiință, de suflet și de voință. Nu știe unde este corpul (unitatea militară, n. a.) numai acela care nu vrea să știe”⁵⁴.

Pe fondul acestor grave probleme, generalul Constantin Prezan, în calitate de șef al Marelui Cartier General, după bătălia de la Neajlov-Argeș, a luat primele măsuri pentru reinstaurarea disciplinei, cerând darea în judecată a unui grup de ofițeri pentru comportare necorespunzătoare. Din acest grup au făcut parte, printre alții, colonelul Constantin Caracaș și generalul Alexandru Socec. Așa cum apreciază I.G. Duca, un exemplu trebuia dat și Prezan „a adus un mare serviciu armatei, disciplinei și moralului ei prin această condamnare”⁵⁵. Prin astfel de acțiuni, comandantul Marelui Cartier General a instituit ordinea într-o armată afectată de retragere și greutățile refugiului în Moldova, iar victoriile din vara anului 1917 au generat respect și aprecieri elogioase în rândul aliaților noștri și în întreaga lume.

Marele Cartier General a coordonat nu numai operațiunile militare, ci și activitățile specifice de obținere a informațiilor, precum și pe cele contrainformative. În perioada refacerii și reorganizării armatei române, o atenție deosebită a fost acordată și unui domeniu în care armata a dovedit unele „lacune și slăbiciuni” – spionajul și contraspionajul.

⁵³ Gh. Clapa, *Bărlădenii în războiul pentru întregirea neamului*, în *Bărlădul odinioară și astăzi. Miscelaneu*, vol. I, București, 1980, pp. 134-135.

⁵⁴ AMNR, *fond MCG*, dosar 469/1916, f. 9.

⁵⁵ I.G. Duca, *Memorii*, *op. cit.*, p. 163.

Campania din 1916 a relevat *neajunsurile*⁵⁶ din acest domeniu, ceea ce a făcut posibilă trădarea colonelului Alexandru Sturdza⁵⁷.

Pentru contracararea acestor deficiențe, s-au întreprins acțiuni de consolidare și eficientizare a randamentului din domeniul informațiilor și contrainformațiilor. În perioada bărlădeană, la 20 februarie 1917, generalul Prezan a aprobat „Instrucțiunile asupra organizării și funcționării serviciului de informații”⁵⁸, elaborate și emise de Marele Cartier General – Secția I-a – Biroul de informații, care a reprezentat *primul regulament în acest domeniu din armata română*. În acest regulament erau precizate organizarea unui asemenea serviciu de la Marele Cartier General până la nivel de regiment, precum și atribuțiile, metodele și mijloacele de obținere a informațiilor⁵⁹.

Un alt element de noutate l-a reprezentat înființarea unei noi structuri, intitulată „*Serviciul Secret*”, cu atribuții de spionaj și contraspionaj, aflată în subordinea directă a Marelui Cartier General⁶⁰.

⁵⁶ Alin Spănu, *Serviciul...*, *op. cit.*, p. 94.

⁵⁷ Colonelul Alexandru Sturdza (23 mai 1869 – 28 septembrie 1939, Zurich) a urmat Școala Militară în Germania, după care a revenit în țară (18 aprilie 1892). Atașat militar la Paris (1907-1910), profesor și director al Școlii Militare de Ofițeri, calitate în care a elaborat mai multe manuale. Colonel din 1 decembrie 1914, la intrarea României în război, a primit comanda Brigăzii 7 Mixte. După trădare, a rămas în București, în slujba germanilor, și a plecat în Germania la 19 martie 1918. A rămas până în 1938, când s-a stabilit în Elveția, activând ca funcționar de bancă și profesor la o școală privată. Alin Spănu, *Serviciul...*, nota 258, pp. 94-95. Pe larg, despre cazul său, în: Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete românești*, Editura Divers Press, București, 1994, pp. 54-57; Cornel Ilie, *Trădarea colonelului Sturdza*, în „*Historia*”, nr. 4 (64)/2007, pp. 3-7; Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008, pp. 121-128; Petre Otu, Maria Georgescu, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, Editura Militară, București, 2017.

⁵⁸ Documentul schițat, în fapt, pentru prima dată, doctrina activității de obținere a informațiilor cu caracter militar. Pentru detalii, vezi Marele Cartier General, Secția I, Biroul Informații, *Instrucțiuni asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații*, Iași, 1917.

⁵⁹ Alte precizări ale instrucțiunilor se refereau la: modul de desfășurare a activității informative și a manipulării informațiilor; atribuțiile personalului îndrituit cu misiuni informative; stabilirea cu mai multă exactitate a misiunilor aviației de recunoaștere și a modului de executare a cercetării aeriene; coordonarea activității agenților secreți, http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/spionajul-rom-nesc-n-primul-r-zboi-mondial

⁶⁰ Alin Spănu, *Generalul Constantin Prezan – Organizatorul serviciului de informații al armatei în războiul de întregire*, în revista *Document*, an XIV, nr. 1 (51)/2011, p. 18.

La sfârșitul anului 1916, a luat ființă și Serviciul Special de Siguranță româno-rus, cu atribuții contrainformative⁶¹ în zona de operații și în spatele frontului, având în vedere că, pe teritoriul României, existau patru armate ruse și colaborarea informativă și contrainformativă devenise obligatorie⁶².

Direcția Poliției și Siguranței Generale a trecut și ea la înființarea unor brigăzi speciale în orașele Roman, Bârlad, Tecuci, Piatra-Neamț, Vaslui. Numai în birourile de siguranță centrale din Iași lucrau 73 de agenți care se ocupau cu munca informativă. Această activitate era dificilă, întrucât se bănuia și, ulterior, s-a confirmat că numărul celor care lucrau pentru inamic ajunsese deja foarte mare⁶³, dovadă fiind și o listă cu numele a 33 de spioni condamnați la moarte, publicată la 31 mai 1917⁶⁴.

Prezan a avut și merituoaasă⁶⁵ idee de a crea, în decembrie 1916, o gazetă cotidiană a Marelui Stat Major, care să fie trimisă atât soldaților pe front, cât și populației din Moldova care îndura lipsurile și suferințele războiului. Ea trebuia să aibă rolul de a contracara propaganda germanofilă și de „a ridica moralul soldaților și al

⁶¹ În articolul 1 al Regulamentului de funcționare se prevedea necesitatea colaborării dintre organele de contrainformații române și cele ruse, atât în vederea contracarării acțiunilor de spionaj ale inamicului, cât și pentru descoperirea oricăror infracțiuni săvârșite împotriva celor două armate. Unele informații privind organizarea și funcționarea acestei structuri se regăsesc și în: Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878-1918*, Ministerul de Interne, Serviciul Editorial și Cinematografic, București, 1979, pp. 220-226; Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, Editura „Ion Cristoiu” S.A., București, 1999, pp. 66-69; *idem*, *Istoria Serviciilor de Informații*, fascicola I (1850-1918), Editura ANI, București, 2002, pp. 51-53; Pavel Moraru, *File din memoriile unui ofițer de informații român din timpul Primului Război Mondial*, în „Revista Transilvania”, nr. 2009, pp. 65-74.

⁶² Alin Spânu, *Serviciul...*, op. cit., p. 101.

⁶³ Constantin Gheorghe, Milina Șerban, *Ministerul de interne (1862-2007). Mică enciclopedie*, Editura Ministerului Internelor și Reformei Administrației, București, 2007, pp. 180-181.

⁶⁴ Alin Spânu, *Serviciul...*, op. cit., p. 97.

⁶⁵ Traian Nicola, *Valori spirituale vasluiene. Biobibliografii*, vol. II, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, 2001, p. 176.

populației civile, căutând a risipi infiltrațiile veninoase ale spionilor și colportorilor de știri false”⁶⁶. Locotenentul Mihail Sadoveanu⁶⁷, fiind detașat în decembrie 1916 pe lângă Marele Cartier General, a primit însărcinarea de a o edita (redactor-șef – Octavian Goga⁶⁸), ea apărând la Iași, în primăvara lui 1917, sub denumirea de „România – organ al apărării naționale”⁶⁹.

Multe din diferitele instituții militare și-au mutat temporar ori definitiv sediul la Bârlad. Pe lângă Marele Cartier General a funcționat între, 21 decembrie 1916 și 1 aprilie 1917, și o stație T.F.F.⁷⁰ pentru comunicații cu unitățile militare, comandată de căpitanul Nicolae T. Petrescu. La Bârlad, Misiunea Militară Franceză (25 noiembrie/8 decembrie 1916 – 26 februarie/11 martie 1917) dispunea de propriul Serviciu de T.F.F. (ce îngloba și o secție de radiogoniometrie),

⁶⁶ Ionel Bostan, *Căpitanul Sadoveanu și Marele Cartier General*, în „Curierul armatei”, nr. 36 din 27 iunie 2016.

⁶⁷ Mihail Sadoveanu (5 noiembrie 1880, Pașcani – 19 octombrie 1961, Vânători-Neamț), scriitor, academician și om politic român. Mobilizat, la data de 15 august 1916, ca locotenent – odată cu intrarea României în război –, a lucrat la cenzură, la București, până în preajma sărbătorilor de iarnă, când a fost chemat la Regimentul 16 Infanterie, Suceava, de unde urma să plece pe front. Un alt ordin însă l-a trimis la Marele Cartier General, care se afla la Bârlad, unde a primit însărcinarea de a înființa și de a conduce ziarul „România”, organ al apărării naționale. Pentru detalii, vezi: Virginia Mușat, *Mihail Sadoveanu, povestitor și corespondent de război*, Editura Militară, București, 1978; *Prezențe militare în știința și cultura românească*, Editura Militară, București, 1982, pp. 248-250; Mr. (r.) drd. Gheorghe Diaconescu, *Locotenentul Mihail Sadoveanu – corespondent de război*, în *Armata română și patrimoniul național*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010, pp. 507-512.

⁶⁸ Despre înființarea gazetei, un mare om de cultură al timpului, Onisifor Ghibu, își amintea ce îi relatase Octavian Goga: „Să știi că gândul de a pleca cu tine în Basarabia nu se poate realiza. Alaltăieri m-a chemat (la Bârlad, n. a.) generalul Prezan, comandantul suprem al armatei, un om de bine și o minte luminată, care a hotărât, nu știu grație căror împrejurări, să înființeze la Marele Cartier General, în fruntea căruia stă, o gazetă cotidiană, care să fie trimisă pe front, în prima linie, și care să alimenteze și nevoile sufletești ale poporului din spatele frontului. Pentru această gazetă, care se va chema România, am fost desemnat director”. Onisifor Ghibu, *Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, pp. 130-131.

⁶⁹ Ionel Bostan, op. cit., în loc. cit.

⁷⁰ <http://www.bucurestivechisinoi.ro/2014/09/deci-unde-era-statia-t-f-f-baneasa/>

Prezan a avut și merituoaasă idee de a crea, în decembrie 1916, o gazetă cotidiană a Marelui Stat Major, care să fie trimisă atât soldaților pe front, cât și populației din Moldova care îndura lipsurile și suferințele războiului. Ea trebuia să aibă rolul de a contracara propaganda germanofilă și de „a ridica moralul soldaților și al populației civile, căutând a risipi infiltrațiile veninoase ale spionilor și colportorilor de știri false”. Locotenentul Mihail Sadoveanu, fiind detașat în decembrie 1916 pe lângă Marele Cartier General, a primit însărcinarea de a edita o revistă (redactor-șef – Octavian Goga), ea apărând la Iași, în primăvara lui 1917, sub denumirea de „România – organ al apărării naționale”.

precum și unul de meteorologie⁷¹, condus de inginerul Ferraud⁷²; de asemenea, mai exista un Spital de campanie francez.

În oraș au mai funcționat și alte structuri militare, precum: Regimentul de căi ferate⁷³, Batalionul 3 Pionieri/Corpul 3 Armată⁷⁴, Corpul Automobilștilor Voluntari⁷⁵, Regimentul cu Tracțiune Auto-mobilă – cu un parc auto și o secție de reparații⁷⁶, Școala de Cavalerie Bârlad⁷⁷,

⁷¹ Despre serviciul meteorologic de la Bârlad, informații prețioase ne oferă un text redactat, în august 1917, de celebrul fizician de mai târziu Ștefan Procopiu: „Misiunea franceză, la Bârlad, pe timpul războiului, având ca servicii telegrafia fără fir, meteorologia, și aerologia aviației. În Bârlad, misiunea franceză a avut două servicii proprii ale ei:

1. *Telegrafia fără fir și o stațiune de primire radiogoniometrică. Această stațiune a fost instalată în curte la madame Davidoglu, într-o cameră din mijlocul ogrăzii, spre poartă. Stațiunea era formată dintr-un stâlp înalt de 25 metri (din bucăți), pe care erau prinse sârmele de primire antenă și dintr-o instalație interioară, invenție francezo-italiană, servind a primi telegramele aliate sau dușmane și mai ales de a ști direcția de unde vine; de aceea se și numea serviciul goniometric.*

2. *Serviciul meteorologic și aerologic al aviației, care are scopul de:*

a) *a prevedea vremea și mai ales vânturile pentru ziua de mâine.*

b) *a măsura direcția vântului și iuțea lui, pentru straturile superioare ale atmosferei până la 10.000 de metri.*

Aceste două lucruri servesc aviatorilor pentru a ști când să plece și în ce pătură de aer este mai avantajos să se susțină: să evite vârtejurile de aer, să evite vânturile care-i merg dimpotrivă etc. Apoi, mai servesc artileriei grele pentru a ști anume ce corecțiuni trebuie făcute la tragerea ghiulelelor, care străbat pături înalte ale atmosferei. Serviciul acesta este instalat în corpul de case a d-nei Davidoglu, într-o fostă bucătărie. Aci se aflau aparatele aduse parte din București și parte din Franța: barometre, termometre, higrometru, giruetă, cum și aparate pentru sondarea aerului: baloane de cauciuc, câteva mii, tuburi cu hidrogen comprimat pentru umflarea baloanelor și un teodolit (luneta cu care se studiază urcatul balonului în aer și din care se calculează iuțea vântului și direcția lui); Serviciul de trimetere a telegramelor meteorologice la corpurile de aviație din Tecuci, Calmățui etc. Meteorologia orașului Bârlad al Moldovei și Serviciul meteorologic francez, din Bârlad, sunt primele de acest fel din Țara Românească și probabil că, după război, după modelul lor se vor înființa în diferitele orașe principale ale României stații meteorologice. 12/25 Aug. 1917”. I. Antonovici, Documente bârlădene, vol. V, Diverse, Atelierele Zanet Corlăteanu, Huși, 1926, pp. 301-302.

⁷² *Ibidem*, p. 301.

⁷³ Mihai-Costache Humă, *Mărire și decădere a armii căi ferate*, în revista *Document*, 1(47)/2010, p. 36; vezi și adresa: <http://hercaud.free.fr/acmcftp/istoric.htm>

⁷⁴ <https://republica.ro/acum-100-de-ani-intram-in-primul-razboi-mondial-un-razboi-pe-care-l-am-pierdut-zdrobitor>

⁷⁵ „Toți proprietarii de automobile fuseseră mobilizați cu mașinile lor, având ordinul de a se duce la Marele Cartier, aflat acum la Bârlad”. Matila Ghyka, *Curcubeie*, ediția a 2-a, Editura Polirom, Iași, 2014, p. 311. Reorganizările diferitelor structuri militare nu au determinat și mutarea centrului de comandă al Corpului Automobilștilor Voluntari de la Bârlad, deoarece, într-un ordin din 11/24 decembrie al MCG, se specifica: „C.A.V. cu comanda de automobile rămân la Bârlad”. AMNR, fond M.C.G., dosar 233/1916, f. 27.

⁷⁶ La Bârlad a funcționat și Parcul I Reparații al Regimentului cu Tracțiune Automobilă, SJAN Vaslui, *Fond Primăria orașului Bârlad*, dosar 2/1917, f. 32.

⁷⁷ AMNR, fond MCG, dosar 759/1917, f. 291-292.

Școlile de Tragere ale Artileriei (1917)⁷⁸, Școala Militară de Artilerie și Geniu⁷⁹ și depozite militare⁸⁰ etc.

Din 3/16 octombrie 1916 până în martie 1917, generalul, H.M. Berthelot s-a aflat permanent lângă Marele Cartier General român, la Periș și Buzău, apoi la Bârlad. În cunoștință de cauză privind preparativele care se efectuau la Bârlad pentru mutarea Marelui Cartier General la Iași, la 24 februarie/9 martie 1917, H.M. Berthelot nota: „Ieri, Saharov mi-a spus că, dat fiind că regele este obligat să se ducă frecvent la Iași, crede că trebuie să își instaleze acolo cartierul general. Prezan este de aceeași părere. În aceste condiții, mă voi instala și eu acolo”⁸¹.

Dacă, până la începutul anului 1917, prezența Marelui Cartier General la Bârlad și Zorleni nu era un impediment în desfășurarea activităților de reorganizare a armatei, totuși, pregătirea campaniei pentru vara anului 1917 a impus dislocarea acestuia în apropierea zonei unde erau concentrate marile unități militare. De asemenea, disocierea celor doi poli de conducere politică și militară generase mari dificultăți de comunicare. Se adăugau, la aceste considerente, rațiuni de securitate, Bârladul fiind situat într-o zonă în care erau dislocate mari unități ale Armatei 6 ruse⁸².

În aceste condiții, s-a luat hotărârea mutării Marelui Cartier General în Iași încă din luna decembrie 1916. La 11/24 decembrie, Berthelot nota: „Se vorbește de transferul Marelui Cartier General la Iași, regele fiind obligat să supravegheze în fiecare zi munca miniștrilor

⁷⁸ Oltea Rășcanu-Gramaticu, *Bârlădeni în Războiul de Reîntregire a Neamului (1916-1918)*, în „Acta Musei Tutovensis”, IX-X, 2014, p. 276.

⁷⁹ Pentru o scurtă perioadă de timp, la sfârșitul anului 1916, unde s-a regrupat. „Manuscriptum”, vol. 14, 1983, p. 93; Mircea Coloșenco, *Ion Barbu-Dan Barbilian. Biografie documentară (1864-1925)*, Editura Minerva, București, 1989, p. 166; Theodor Codreanu, *Ion Barbu la Huși, în Batalionul 202 apărare C.B.R.N. (Intervenții la dezastre din Huși). 60 de ani de la înființare*, volum coordonat de Costin Clit și Mihai Gheorghiu, Editura Pim, Iași, 2010, p. 93.

⁸⁰ V. Costan, *Istoricul garnizoanei Bârlad, în mss.*; Marcel Proca, *op. cit.*, pp. 149-150.

⁸¹ General Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 155. Anterior, Berthelot îi scria nepotului său, Georges: „Probabil nu voi mai rămâne prea mult timp aici. Cartierul general se va muta cu siguranță la Iași în cursul săptămânii viitoare. Regele este deja acolo; Saharov se instalează sâmbătă; în ce mă privește, voi pleca de aici pe 11 martie, după amiază, dar mă voi opri trei zile la Vaslui pentru a vedea diviziile Corpului 5 armată, care se reface acolo cu artileria grea românească”, *ibidem*, pp. 154-155.

⁸² Ion Giurcă, Maria Georgescu, *op. cit.*, p. 138.

și deciziile politice⁸³. Într-o telegramă din 7/20 februarie 1917, dr. Ioan Cantacuzino⁸⁴ arăta imposibilitatea disponibilizării spațiilor de la Școala Sf. Sava și Liceul Militar pentru Marele Cartier General⁸⁵, situație amânată pentru începutul lunii martie.

În preajma transferului la Iași, la 10 martie 1917, comandamentul Marelui Cartier General se adresa Garnizoanei Bârlad cu rugămintea să intervină „pe lângă unul din spitalele din această garnizoană ca să primească în caz de necesitate oameni de trupă ai Eșalonului I al Marelui Cartier General ce s-ar putea îmbolnăvi, din cei rămași cu caii în această garnizoană”⁸⁶.

Pentru transportul Marelui Cartier General au fost utilizate patru trenuri, totalizând 148 de vagoane de clasă, transport marfă și platforme. Încărcarea vagoanelor și îmbarcarea personalului s-au executat pe timp de zi, iar transportul pe direcția Bârlad – Iași noaptea, între orele 19.00 și 5.00. Printr-o adresă către Poliția Bârlad, din 11 martie 1917, se solicita „măine, 12 martie, ora 7.00, să se trimită la Marele Cartier General 30 de căruțe pentru a transporta la gară bagajele. Căruțele vor fi cât se poate de solide, fiind însoțite de bărbați, pentru a încărca și descărca bagajele. Oamenii vor avea asupra lor hrana necesară pentru toată ziua și vor veni în mod regulat până la plecarea întregului cartier. De asemenea, veți trimite și o birjă cu doi cai, care se va schimba regulat din 6 în 6 ore”⁸⁷.

În documentația pentru pregătirea operațiunii, realizată sub coordonarea generalului Constantin Christescu, se specifică: „Transportul materialelor și bagajelor la Gara Bârlad se va face cu ajutorul camioanelor automobile și cu căruțele rechiziționate în acest scop”⁸⁸.

⁸³ Generalul Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 126.

⁸⁴ Ion Cantacuzino (1863-1934), renumit medic și bacteriolog. A fost conducătorul serviciilor sanitare militare și civile în timpul Primului Război Mondial.

⁸⁵ „Situația bolnavilor din Iași devine din zi în zi mai înspăimântătoare. Spitalele sunt supraîncărcate și nu mai este loc pentru un singur bolnav. Golind Școala „Sf. Sava” și Liceul Militar pentru Marele Cartier, ar însemna de azi până mâine să rămână 1.800 de muribunzi pe drumuri. Pe a mea răspundere am împiedicat această evacuare. Zilnic ne sosesc sute de bolnavi și muritori de foame. În vederea construirii imediate de barăci la Iași, rog dați ordine foarte severe pentru expedierea aici cel puțin a două trenuri compuse exclusiv din material de lemnărie, sub paza jandarmilor. Dacă nu se execută de urgență, situația poate deveni disperată”. AMNR, fond MCG, dosar 759/1917, f. 278.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 374.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 383.

⁸⁸ *Ibidem*, dosar 756/1917, f. 256.

Lipsa unor mijloace de transport suficiente a determinat ca procesul să se desfășoare eșalonat, în perioada 12/25 – 15/28 martie 1917, eșalonul I ocupând clădirea Liceului Militar, unde au fost instalate birourile secțiilor și au fost cazați o parte din ofițerii care le încadrau. Eșalonul II al Marelui Cartier General a rămas în continuare la Bârlad, cu toate inconvenientele de ordin militar⁸⁹.

Prezența Cartierului Regal la Zorleni și a Marelui Stat Major la Bârlad în lunile de mare încercare a neamului românesc de la sfârșitul anului 1916 și începutul anului 1917 a făcut ca, pentru o scurtă perioadă de timp, orașul Bârlad să aibă o importanță mai mare decât mărimea sa (centru militar și de decizie politică), dobândind, prin forța împrejurărilor, un statut de *capitală militară* a României neocupate de inamic.

De altfel, acest lucru este subliniat și într-un document al Primăriei Comunei Bârlad, din 26 iulie 1918, în care se analiza contribuția orașului la război, apreciindu-se că acesta a fost „*a doua capitală a Moldovei, după orașul Iași*”⁹⁰ (s.a.): „Aceasta s-a dovedit pe deplin în momentele cele mai grele, când orașul nostru a ajuns și a fost în stare să fie punctul cel mai important de legătură, de trecere a armatelor în și dinspre câmpul de luptă, depozit însemnat de muniții, alimente și furaje, de căutarea răniților, de adăpostirea refugiaților, sediul celor mai importante administrații militare române și ruse, precum și sediul unei rezerve numeroase de trupe rusești”⁹¹.

Concluzii

În perioada noiembrie 1916-martie 1917, orașul Bârlad a devenit o bază militară și un factor politic, privit ca o adevărată capitală militară a părții neocupate a României. Aici se aflau sediul Marelui Cartier General Roman și corespondentul său rusesc pentru trupele trimise pe frontul românesc, precum și Marele Cartier Regal (situat în Zorleni, în proprietatea privată a Regelui Ferdinand).

În tot acest timp, orașul Bârlad s-a văzut pus în fața unor situații limită, el devenind un important loc de retragere nu numai pentru

Prezența Cartierului Regal la Zorleni și a Marelui Stat Major la Bârlad în lunile de mare încercare a neamului românesc de la sfârșitul anului 1916 și începutul anului 1917 a făcut ca, pentru o scurtă perioadă de timp, orașul Bârlad să aibă o importanță mai mare decât mărimea sa (centru militar și de decizie politică), dobândind, prin forța împrejurărilor, un statut de capitală militară a României neocupate de inamic.

⁸⁹ Ion Giurcă, *Prezența...*, *op. cit.*, p. 191.

⁹⁰ SJAN Vaslui, *fond Primăria orașului Bârlad*, dosar 2/1919, f. 6.

⁹¹ *Ibidem*, f. 1.

instituțiile militare, familia regală, ci și pentru civili, populația Bârladului crescând brusc de două-trei ori, de la 26.500 la peste 60.000 de locuitori⁹², ospitalitatea bârlădenilor fiind pusă la grea încercare.

Prin urmare, apreciez că Bârladul, deși nu a avut poziția de prim rang a lașului, merită totuși celebrat pentru contribuția la făurirea istoriei naționale. Fără îndoială că, despre Bârlad, ca un oraș ce a jucat un rol important în timpul refugiului din Războiul Întregirii, ar mai fi multe de scris. Să nu uităm că aici și-a găsit adăpost temporar regele Ferdinand I Întregitorul, aici au fost dislocate cele mai importante instituții de conducere militară, aici a fost parțial reorganizată⁹³ armata și tot aici s-au inițiat pregătirile pentru marile victorii ale anului 1917!

BIBLIOGRAFIE

1. ***, Arhivele Militare Naționale Române, *fond Marele Stat Major – secția prizonieri*, dosar 3/1916.
2. ***, *Istoria Românilor*, Academia Română, vol. VII, tom II, coordonator al colectivului de elaborare – acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003.
3. Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice de războiu (1916-1918)*, Editura „Cultura Națională”, București, f.a.
4. General Henri Berthelot, *Memorii și corespondență 1916-1919*, ediție de Glenn E. Torrey, traducere de Mona Iosif, Editura Militară, București, 2012.
5. Dan Botez, *Constantin Prezan. Mareșalul datoriei*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2014.
6. General-maior Ioniță Botoș, general-maior (r.) Matei A. Obrogeanu, *Intendența armatei române de-a lungul timpurilor*, București, f.e., 1992.
7. Eugeniu A. Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României 1898-1940*, ediție de Cristian Scarlat, Editura Sigma, București, 2006.
8. Ion Bulei, *Regina Maria. Puterea amintirii*, Editura Meteor Publishing, București, 2016.
9. Maria Cantacuzino-Enescu, *Umbre și lumini. Amintirile unei prințese moldave*, ediția a 2-a, Traducere din limba franceză de Elena Bulai, Editura Aristarc, Onești, 2005
10. I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. II, Editura Jon Dumitru-Verlag, München, 1981.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Pentru detalii privind reorganizarea armatei române, vezi Ion Giurcă, *1917. Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 45.

11. Toma Dumitrescu, *Războiul național (1916)*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indice de Petre Otu și Maria Georgescu, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
12. Teodor Frunzeti (coord.), *Mareșali ai României*, Editura Rao, București, 2013.
13. Ion Giurcă, *1917. Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
14. Colonel (r.) Ion Giurcă, *Generalul Constantin Prezan, șef al Marelui Cartier General român*, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 1/2011.
15. Ion Giurcă, Maria Georgescu, *Statul Major General Român (1859-1950). Organizare și atribuții funcționale*, Editura Militară, București, 2012.
16. Maria, Regina României, *Jurnal de război (1916-1917)*, vol. I, Ediție îngrijită și prefațată de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2015.
17. Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1899-2000)*, Editura Europa Nova, București, 2000.
18. Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008.
19. General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997.
20. Alin Spânu, *Generalul Constantin Prezan – Organizatorul serviciului de informații al armatei în războiul de întregire*, în revista *Document*, an XIV, nr. 1 (51)/2011.
21. Alin Spânu, *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012.
22. Constantin I. Stan, *Generalul Henri M. Berthelot și românii*, Editura Paideea, București, 2008.
23. Viorica Zgutta, *Constantin Prezan Mareșal al României*, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, 2005.

COMANDAMENTUL SUPREM AL ARMATEI GERMANE (1914-1916) ȘI HOTĂRÂRILE SALE PRINCIPALE

General de infanterie Erich von FALKENHAYN

Preluarea acestei recenzii, minuțios prezentate în paginile revistei „România Militară” în urmă cu aproape o sută de ani, (re)aduce în atenția cititorului lucruri mai mult sau mai puțin știute despre acțiunile militare duse de către armata germană în timpul Primului Război Mondial.

Lucrarea abordată – „Comandamentul suprem al armatei germane (1914-1916) și hotărârile sale principale” – aparține generalului Eric von Falkenhayn, șef al Statului Major General al armatei germane (1914-1916) și comandant al Armatei a 9-a din Transilvania (septembrie 1916-mai 1917). Recenzia realizată în paginile „României Militare” descrie cele mai relevante aspecte ale concepției operative a Înaltului comandament german în perioada în care generalul Falkenhayn s-a aflat la comanda Statului Major General german. Sunt evidențiate atribuțiile șefului de stat major general, raporturile existente între acesta și șefii armatelor aliate, dar și o serie de aspecte negative ale evenimentelor derulate în cei doi ani supuși analizei, precum: atacul eșuat asupra Italiei pe frontul din Tiro, lipsa unei armonii și a „unei comunități depline de vederi” între comandamentele Puterilor Centrale, între conducerea militară și cea politică. Lucrarea este interesantă și din perspectiva prezentării atitudinii României până la intrarea acesteia în război, generalul Falkenhayn subliniind că intrarea țării noastre în prima conflagrație mondială a fost cauzată „de un eveniment care nu fusese prevăzut și nici nu putea fi: ruperea frontului austro-ungar în vara lui 1916 de către un adversar care, date fiind circumstanțele Frontului de Est, nu era sigur superior”.

Cuvinte-cheie: Puterile Centrale, ofensiva rusă, comandamentul german, Verdun, Transilvania.

După lucrarea tradusă în limba franceză, cu o prefață de generalul Niessel (de P.D.).
Preluare din revista *România Militară*, anul LIII, nr. 6, iunie 1921, pp. 623-635.

În lucrarea de mai sus se tratează, în linii mari, operațiunile și celelalte evenimente în legătură cu acestea, care au avut loc în curs de 2 ani, cât generalul Falkenhayn a fost șef de stat major general al armatei germane.

Lucrarea este interesantă, date fiind personalitatea autorului și funcțiunile pe care el le-a îndeplinit.

În ea vedem exprimată, aproape oficial, concepțiunea operativă a Înaltului comandament german în acești 2 ani.

Pentru noi mai prezintă interes și prin aceea că se ocupă de atitudinea României până la intrarea ei în acțiune.

Falkenhayn înlocuiește pe Moltke în funcția de șef al statului-major general german, după bătălia de la Marna, și a ocupat acest post până la august 1916. A cerut și obținut să i se lase și conducerea ministerului de război, pe care a păstrat-o însă numai până la ianuarie 1915.

Autorul dă lămuriri asupra atribuțiilor comandamentului suprem, precum și asupra raporturilor cu șefii armatelor aliate.

Împăratul e șeful suprem. Organele sale de execuție sunt: pentru armata de uscat, șeful prusian al statului-major general al armatelor de câmp; pentru marină, șeful german al statului major general al marinei. Cuvântul șefului de stat major general este dominant în chestiunile care interesează conducerea războiului pe uscat și pe apă.

Împăratul atribuiseră șefului de stat major general de a da ordine în numele său.

Acesta devenise, în realitate, stăpân pe atribuțiunile comandamentului suprem și, în orice caz, singurul responsabil pentru toate actele sau toate neglijențele. Împăratul era, însă, tot timpul ținut la curent.

Nu se putea amesteca în chestiunile care priveau conducerea politică, care erau de resortul cancelarului și nici în chestiunile care priveau direcția și administrarea artileriei, care erau de resortul ministrului de război.

Subliniază cât de importantă este reunirea, sub aceeași persoană, a sarcinilor ministrului de război și șefului de stat major general¹.

Chestiunea conducerii războiului de coaliție nu fusese aranjată între Germania și Austria înainte de război și nici la declararea acestuia.

Falkenhayn înlocuiește pe Moltke în funcția de șef al statului-major general german, după bătălia de la Marna, și a ocupat acest post până la august 1916. A cerut și obținut să i se lase și conducerea ministerului de război, pe care a păstrat-o însă numai până la ianuarie 1915.

¹ Falkenhayn a trebuit să renunțe la funcția de ministru de război în urma atențiunilor cancelarului că acest procedeu nu era constituțional.

Între comandamentele puterilor centrale n-a existat acea armonie și stimă reciprocă pe care ne-o închipuim cu toții. Autorul arată, de nenumărate ori, cât de puțin se putea conta pe trupele austro-ungare. Randamentul acestora era slab și, pentru a putea obține ceva de la ele, trebuiau combinate cu trupe germane.

Comandamentele respective au căutat să se pună de acord în fiecare caz particular.

Autorul arată că lucrurile au mers bine până în iarna 1915-1916, când situația Austro-Ungariei, îmbunătățindu-se pe frontul de est, aceasta a căutat să-și urmeze un drum al său propriu.

Se referă la ofensiva nereușită contra Italiei pe frontul Tyrol, pe care comandamentul german nu o încuviința. Un schimb de vederi a avut loc între cele două comandamente, cu privire la această operațiune, fără a se cădea de acord. Comandamentul austro-ungar și-a menținut punctul de vedere și a executat această ofensivă contra voinței comandamentului german, care o consideră ca ieșind din cadrul planului general.

Autorul se plânge adeseori în cursul lucrării de tendințele centrifuge ale aliaților, pe care le combate, invocând, totdeauna, în sprijinul argumentării sale, interesul superior al conducerii de ansamblu al operațiunilor (Campania din Italia, campania din Balcani).

Autorul arată că, după cele întâmplate cu ofensiva în Italia, trebuiau luate garanții pentru viitor. Crearea „unei direcțiuni supreme a războiului de către puterile centrale” era o necesitate.

Turcia și Bulgaria au aderat. Austro-Ungaria, la început, făcu oarecare opunerii; în cele din urmă, primi. Chestiunea fu tranșată, definitiv, la sfârșitul lui august 1916, odată cu schimbarea șefului de stat major.

Între comandamentele puterilor centrale n-a existat acea armonie și stimă reciprocă pe care ne-o închipuim cu toții. Autorul arată, de nenumărate ori, cât de puțin se putea conta pe trupele austro-ungare. Randamentul acestora era slab și, pentru a putea obține ceva de la ele, trebuiau combinate cu trupe germane.

Operațiunile întreprinse numai de trupe austro-ungare: ofensivele din Volynia (1915) și Tyrol (1916) n-au dat rezultate.

Comandamentul austro-ungar trată pe bulgari ca pe niște aliați inferiori și avizi de teritoriu (campania din Balcani).

Comunitatea deplină de vederi n-a existat nici între conducerea militară și cea politică (Războiul submarin, chestiunea Poloniei).

După bătălia de la Marna, situația armatei germane era îngrijorătoare. Autorul se miră și i se pare de neînțeles cum cavaleria franceză și engleză n-au profitat de situația critică în care se găsea aripa dreaptă germană, când liniile de transport spre această aripă erau descoperite. Teama de învăluire, pe de o parte, necesitatea de a dirige cât mai ferit, prin spatele frontului, trupe spre această aripă. Au făcut pe comandamentul german să examineze dacă n-ar trebui retras frontul.

Ideea a fost respinsă. Trebuia protejată, cu orice preț, regiunea occidentală a imperiului și, dacă frontul se menținea, părea posibil a pune mâna pe coasta de nord a Franței și a stăpâni astfel Pasul Callais.

Autorul arată că s-a discutat adesea dacă nu era mai bine ca războiul să se ducă ofensiv în est și defensiv la vest. Acei se susțin această părere invocă părerea mareșalului v. Moltke. Autorul crede că mareșalul nu avea în vedere intrarea Angliei în război.

După Marna, puțința de a obține o decizie repede era exclusă. Războiul se va prelungi; Anglia va urmări înfometarea Germaniei. Germania va fi pusă în situația de a lupta cu propriile ei forțe.

Autorul conchide că o conciliere cu adversarii era necesară. Din punct de vedere militar, era indiferent, la est sau la vest. Autorul nu arată dacă s-a făcut vreo încercare în acest sens.

După fixarea aripei drepte la Mare, războiul de mișcare încetează pe frontul de vest. Se trece la războiul de poziție.

Această trecere – spune autorul – nu s-a făcut printr-o liberă decizie din partea șefului de stat major general, ci sub aspra presiune a evenimentelor. Ea a permis să se recâștige deplina utilizare a liniilor de operație interioare.

Războiul de poziție întrebuințat sistematic a permis o astfel de mărire a randamentului căilor ferate, întrucât el echivala, în fapt, cu o multiplicare a rezervelor.

Puterile centrale au fost, totdeauna, la curent cu proiectele armatei ruse. Falkenhayn spune: „Comunicările radiotelegrafice prinse de noi ne-au permis, la începutul războiului și până târziu, în anul 1915, pe frontul de est, să urmărim cu precizie mișcările inamicului, din săptămână în săptămână și, adesea, zi cu zi, și se luau măsurile convenite. Aceste transmisiuni ne arătau limpede intențiunile inamicului”.

Între șeful de stat major general și comandamentul de est (Hindenburg) a existat, încontinuu, deosebire de vederi în ce privește conducerea operațiunilor. Hindenburg era de părere că războiul trebuia câștigat la est. În consecință, i se părea, întotdeauna, că mijloacele de care dispune nu-i sunt suficiente. Șeful de stat major era de altă părere: chiar dacă Rusia ar fi fost scoasă din cauză, nu s-ar fi ajuns a sili puterile din Apus să se încline.

Ideea conducătoare a comandamentului suprem în războiul cu Rusia era că pe frontul de Est ar fi fost de ajuns a găsi linia care, cu puține forțe, să garanteze siguranța Prusiei orientale și, cu maximum de forțe, să se caute deciziunea pe alte teatre de război.

Rândurile care urmează fac, desigur, aluzie la Hindenburg.

„Comandanții de grupe de armate germane aveau, adesea, tendințe să privească sarcina care le revenea lor ca cea mai importantă și trupele care le erau încredințate ca pe bunul lor propriu. În loc de a ține rezervele gata pentru intențiunile marelui cartier general, ei se opuneau a le înapoia și le păstrau pentru armatele lor.

După Marna, puțința de a obține o decizie repede era exclusă. Războiul se va prelungi; Anglia va urmări înfometarea Germaniei. Germania va fi pusă în situația de a lupta cu propriile ei forțe.

Războiul de poziție întrebuințat sistematic a permis o astfel de mărire a randamentului căilor ferate, întrucât el echivala, în fapt, cu o multiplicare a rezervelor.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Autorul face considerațiuni asupra operațiunii de rupere a frontului. Cauza principală a nereușitei ofensivei franceze trebuie atribuită organizării operațiunii. Nu s-a ținut socoteală îndeajuns de limitele înguste în care trupele pot fi concentrate, dată fiind eficacitatea armelor actuale, pentru a-și combina eforturile lor cu folos; avantajul sperat se transformă în inconvenient dacă aceste limite nu sunt respectate.

Discuțiuni aprinse au avut loc între șeful de stat major și comandantul de est. Se fac aprecieri și încriminări reciproce cu privire la modul de conducere a operațiunilor.

Șeful de stat major e silit să pună în joc persoana împăratului: atunci când împăratul a luat o hotărâre, nu mai este vorba de a ști dacă excelența voastră este de părerea comandantului suprem. În acest caz, fiecare element al forțelor noastre militare trebuie să se încline fără restricțiuni”.

Falkenhayn, analizând operațiunile de pe frontul de est, din vara și toamna anului 1915, arată că scopul urmărit de comandament n-a fost atins, pentru că nu s-a reușit a se stabili o înțelegere unică a situației de către organul director și organul de execuție.

Deși incumbă comandamentului de est să se plieze la acțiunea de ansamblu, o parte din responsabilitatea nerealizării incumbă totuși șefului de stat major. Misiunea sa era de a asigura cooperarea tuturor organelor în acest scop, chiar dacă ar fi rezultat, pentru el, mari greutăți personale.

Analizând ofensiva franceză din Champagne, arată că rezultatele căpătate față de mijloacele puse în acțiune au fost nule. Comandamentul german a trecut prin grele momente. Soldatul german, prin rezistența sa, a procurat comandamentului timpul necesar sosirii rezervelor. Falkenhayn îi aduce laude.

Autorul face considerațiuni asupra operațiunii de rupere a frontului.

Cauza principală a nereușitei ofensivei franceze trebuie atribuită organizării operațiunii.

Nu s-a ținut socoteală îndeajuns de limitele înguste în care trupele pot fi concentrate, dată fiind eficacitatea armelor actuale, pentru a-și combina eforturile lor cu folos; avantajul sperat se transformă în inconvenient dacă aceste limite nu sunt respectate.

„Vechiul principiu, că niciodată nu ești prea tare la punctul decisiv, rămâne adevărat, dar nu mai puțin adevărat este că superioritatea numerică nu asigură, ea singură, deciziunea.

Încercările de ruptură, în scop de a obține deciziunea, erau recomandabile sau nu?”.

Incontestabil, ele nu erau de recomandat contra unui adversar care era la înălțime, din punct de vedere material și moral. Astfel, în tot cursul războiului au reușit numai acele acțiuni în care această condițiune a lipsit.

În rezumat, reiese că condițiunile de reușită ale unei ruperi de front sunt:

1. Superioritate numerică în oameni și material;
2. Adversarul să fie dezorganizat prin luptă și cu moralul zdruncinat.

romania2019.eu

Interesant e raportul său către împărat, în care examinează situația militară pentru a trage concluziuni asupra conducerii războiului, în 1916: Franța este slăbită până la limita puterii ei. Forța ofensivă a Rusiei era slăbită pentru multă vreme. Armata sârbă distrusă, Italia constatase că nu-și poate realiza dorințele. Anglia fusese și ea grav zdruncinată, dar rămânea adversarul principal. A o lovi în insulă nu e posibil, marina nu e în stare. Pe uscat, în Franța, ar trebui circa 30 de divizii, de care nu se dispune. În Orient, nu se pot concepe acțiuni în stil mare. Adevăratele arme ale Angliei sunt armatele rusă, italiană și franceză. Dintre acestea, cea mai importantă este armata franceză. Dacă se reușește a face poporul francez să vadă că nu mai este nimic de sperat, din punct de vedere militar, limita rezistenței e trecută, și Anglia se va vedea lipsită de cel mai bun sprijin al său. Trebuie căutat obiectivul pentru păstrarea căruia Franța va fi obligată să întrebuițeze până la ultimul om. Dacă face astfel, trupele franceze se vor epuiza, dacă nu, obiectivul va cădea în mâinile germane și efectul moral va fi atins. Aceste obiective sunt Belfort și Verdun. Verdun e de preferat. Liniile franceze sunt la 20 km de căile de comunicație germane. E punctul de sprijin cel mai puternic, pentru orice încercare a inamicului de a face de reținut tot frontul german din Franța și Belgia cu efective relative slabe.

Ofensiva germană la Verdun începe în luna Februarie; pe la începutul lui Iulie, operațiunile încetinesc din lipsă de rezerve și, în luna August, sunt suspendate complet.

Rezultatele ei se cunosc. Autorul le trece sub tăcere. Nu uită însă a face socoteala pierderilor franceze, pe care le apreciază că sunt de două ori și jumătate mai mari decât cele germane.

Autorul arată că era de așteptat o diversiune pe frontul de vest, din primele săptămâni ale bătăliei. S-a constatat că această diversiune nu s-a făcut din cauza marelui consum de trupe în regiunea Verdun (60 de divizii până la ½ luna lunie).

Sub presiunea francezilor, se produce, în luna Mai, o diversiune pe frontul de est, în partea de nord.

Cu toate atacurile date în masă de ruși și cu un dispreț de moarte, inerent soldatului rus, ofensiva rusă nu reușește.

La începutul lui Iunie are loc ofensiva lui Brusilow. După o pregătire scurtă de artilerie, rușii atacă pe frontul de la Styr, până la frontiera română. Pentru comandamentul german a fost o surpriză.

Nu era vorba, desigur – zice autorul –, de un atac în adevăratul înțeles al cuvântului, ci de o recunoaștere ofensivă, destinată să arate italienilor, strănși de aproape, concursul dat de aliați. Acest mod de recunoaștere adoptat de Brusilow nu era, natural, posibil decât dacă avea motive serioase să considere forța de rezistență a adversarului

Adevăratele arme ale Angliei sunt armatele rusă, italiană și franceză. Dintre acestea, cea mai importantă este armata franceză. Dacă se reușește a face poporul francez să vadă că nu mai este nimic de sperat, din punct de vedere militar, limita rezistenței e trecută, și Anglia se va vedea lipsită de cel mai bun sprijin al său. Trebuie căutat obiectivul pentru păstrarea căruia Franța va fi obligată să întrebuițeze până la ultimul om.

Autorul explică sdrobirea frontului austro-ungar prin trimiterea de trupe de pe acest front pe frontul italian, slăbirea frontului prin luarea unei numeroase artilerii, a cărei importanță, pentru trupele de slabă calitate, este cunoscută.

ca foarte slabă. În aceasta nu s-a înșelat. Atacul avu rezultate grandioase atât în Volynia, cât și în Bucovina.

Autorul explică sdrobirea frontului austro-ungar prin trimiterea de trupe de pe acest front pe frontul italian, slăbirea frontului prin luarea unei numeroase artilerii, a cărei importanță, pentru trupele de slabă calitate, este cunoscută.

Pentru îndreptarea situației, pe lângă rezervele necesare, care trebuiau puse la dispoziția frontului, comandamentul german a mai cerut ca, pe viitor, autoritățile militare germane să aibă dreptul nu numai să dea ordine privitoare la operațiuni, dar să supravegheze complet situația interioară a trupelor austro-ungare puse sub direcția lor; de asemenea, mai ceru ca întregul front, de la Pripet la Nistru, să fie pus sub ordinele feldmareșalului Makensen.

Ambele propuneri însă căzură față de obiecțiunile făcute de comandamentul austro-ungar: că prestigiul său ar fi micșorat și că, necunoscându-se particularitățile dublei monarhii, nu s-ar obține de la trupe un randament mai bun. S-ar fi produs, totodată, grave conflicte cu autoritățile locale și populația.

Ofensiva franco-engleză pe Somme începe la 23 iunie. Pregătirea de artilerie durează până la 1 iulie, când are loc atacul de infanterie.

Autorul arată că lucrările de apărare fură, peste tot, nivelate. Moralele trupelor zdruncinate. Lupta se continuă în luna iulie și august, cu o consumare de artilerie și munițiuni de o parte și de alta, cum nu s-a mai văzut până la acea dată. De partea francezilor, mare consumare de oameni. Rezultatul ofensivei, respingerea frontului pe un front de 20 km și o adâncime de 8 km.

Autorul ne dă a înțelege că bătălia din regiunea Meusa și de pe Somme trebuie să fi provocat o depresiune morală în Germania. Caută să explice „prin propaganda abilă a Antantei, care, din nenorocire, lucra până în imperiu”.

Arată că mai mult de 3/5 din forțele franceze au fost întrebuințate în regiunea Meusa până în august 1916 și, dacă francezii au fost în stare să participe la operațiunile de pe Somme, în ce privește personalul, se datorește întrebuințării abundente a trupelor coloniale, iar în ce privește materialul, sprijinului dat de America, pe care o acută că n-a avut o atitudine corectă.

Cum e judecată România?

Atitudinea României – cum era de așteptat – e judecată puțin măgulitor. Intențiunea României, de nepătruns, în primele zile ale războiului, deveni îngrijitoare la moartea regelui Carol, în toamna lui 1914.

La fiecare eșec suferit de Austro-Ungaria, devenea aproape ostilă, pentru a redeveni amicală când Rușii erau învinși.

România voia să intre în război atunci când nu ar mai fi avut niciun risc. Se arată că pozițiunea noastră de așteptare era ușurată, pentru că politica germană nu reușise din timp de pace să realizeze recunoașterea tratatului de alianță.

Statul major german nu contase serios în timp de pace pe o alianță cu România în caz de război. Cu toate acestea, atitudinea schimbătoare a românilor avu urmări desagreabile pentru conducerea războiului de către puterile centrale. O presiune sensibilă simțea, din această parte, Austro-Ungaria.

Comunicațiunile cu Turcia și Bulgaria erau jenate și, câteodată, chiar întrerupte. În primăvara anului 1915, s-a examinat dacă ar fi convenabil să se oblige România, prin arme, să aibă o atitudine binevoitoare. S-a găsit că o asemenea operațiune nu e posibilă câtă vreme presiunea rusă continuă în Galiția.

S-a revenit asupra acestei idei în vara aceluiași an, când trebuia să se decidă – dacă trebuie să se deschidă drum spre Constantinopole, prin România, sau prin Serbia –; s-a hotărât prin Serbia.

La începutul lui 1916, se încheie o convenție între comandamentul german și bulgar, după care trebuia să se adreseze României un ultimatum, de scurtă durată, și, dacă România n-ar răspunde satisfăcător, să i se declare război. Convenția nu fu pusă în execuție.

Autorul vorbește de contractele încheiate de puterile centrale cu România, privitor la cereale, și arată că aceasta și-a îndeplinit obligațiunile. Dată fiind situația economică a Germaniei și Turciei, nu era cazul a se întrebuința presiuni asupra României.

Pe acei care, probabil, l-au acuzat că n-a atacat mai curând România, îl întreabă: Oare Germania ar fi putut să țină frontul în Franța, în 1916, dacă, înainte de bătăliile de pe Meusa și Somme, contra unor forțe inamice superioare, ea și-ar fi mobilizat către Marea Neagră rezervele sale destul de slabe? Dacă nu se poate răspunde, cu totul afirmativ, la întrebare, trebuie a fi prudent în judecată.

Intrarea României în război – zice autorul – a fost cauzată de un eveniment care nu fusese prevăzut și nici nu putea fi: ruperea frontului austro-ungar în vara lui 1916 de către un adversar care, date fiind circumstanțele frontului de est, nu era sigur superior.

După informațiunile ce aveau puterile centrale, erau convinse că România va merge cu Antanta. Înaltele comandamente se sforțară să amâne, cât mai mult, intrarea ei în acțiune.

Autorul afirmă că, deoarece în România se crede că Germania n-ar ajuta Austro-Ungaria, în caz de conflict, cu România, s-a comunicat atașatului nostru militar că Germania dispune de trupe suficiente pentru a ajuta România. Pentru a adevăra aceasta, s-au adus la Rusciuk trupe

Statul major german nu contase serios în timp de pace pe o alianță cu România în caz de război. Cu toate acestea, atitudinea schimbătoare a românilor avu urmări desagreabile pentru conducerea războiului de către puterile centrale. O presiune sensibilă simțea, din această parte, Austro-Ungaria. Comunicațiunile cu Turcia și Bulgaria erau jenate și, câteodată, chiar întrerupte.

Feldmareșalul Makensen fu înștiințat, în luna iulie, că, în caz de război cu România, va exercita comandamentul forțelor pe frontiera Dobrogei și pe Mare. Primi ordin să facă recunoașteri și pregătiri. La 29 iulie, se încheie, la cartierul german, între comandamentele german, austro-ungar și bulgar, o convenție cu privire la o acțiune comună contra României; la 5 august, aderă la convenție și reprezentantul turc. Planul de război contra României are la bază cunoașterea intențiilor noastre.

din divizia 101 germană. S-a cerut comandamentului austro-ungar să continue negocierile guvernului austro-ungar cu România.

S-au început, în același timp, pregătiri militare. Aceste pregătiri au constat din:

Organizarea a noi unități, care primiră o instrucție specială și echipament potrivit cu starea noului teatru de război.

Se îmbunătățiră căile ferate din sud-vestul Ungariei și nordul Bulgariei.

Feldmareșalul Makensen fu înștiințat, în luna iulie, că, în caz de război cu România, va exercita comandamentul *forțelor pe frontiera Dobrogei și pe Mare*. Primi ordin să facă recunoașteri și pregătiri.

La 29 iulie, se încheie, la cartierul german, între comandamentele german, austro-ungar și bulgar, o convenție cu privire la o acțiune comună contra României; la 5 august, aderă la convenție și reprezentantul turc. Planul de război contra României are la bază cunoașterea intențiilor noastre. Se consideră ca sigur că, dacă România ar intra în campanie, ea ar încerca, înainte de toate, fără să țină seamă de necesitățile militare, să pună mâna pe ceea ce dorea cel mai mult, prețul victoriei pe Transilvania. Pentru aceasta se presupunea că principalele forțe române vor fi întrebuițate în această parte, pe când efective relativ slabe, de a 2-a și a 3-a linii, vor fi lăsate în Dobrogea și pe Dunăre, pentru a se acoperi contra Bulgariei. S-a căzut repede de acord asupra măsurilor de luat pentru a para la aceste eventualități.

O armată Makensen va ataca Dobrogea și va ocupa capetele de pod Turtucaia-Silistra, înaintând până la linia cea mai scurtă, între Mare și Dunăre. Armata va fi formată din 1 divizie germană, 4 divizii bulgare, 2 divizii turce. Armata urma să fie dotată cu artilerie grea, aruncătoare de mine, aparate de emisiune de gaze etc.

După ajungerea pe linia arătată mai sus, s-ar lua de pe front detașamente tari pentru a le aduce la Șiștov, unde vor trece Dunărea pentru a merge spre București. Se hotărî a transporta echipajul de pod austro-ungar pe Dunăre, în apropiere de Șiștov.

Pe frontul muntos, Austro-Ungaria va încerca să oprească înaintarea trupelor române până la sosirea grosului trupelor. Acestea trebuiau să se compună din 4-5 divizii de infanterie, 1-2 divizii de cavalerie din partea comandamentului german. Comandamentul austro-ungar își propunea să trimită 2 divizii infanterie și 1 divizie cavalerie.

România declară războiul Austro-Ungariei la 27 august (14 august st.v.); la aceeași oră, guvernul italian declară războiul Germaniei.

Cu toate că comandamentul german luase măsurile arătate, fu surprins. El credea că România nu va intra în acțiune decât către ½ lunii septembrie. Este probabil că Joffre a împins România să intre mai devreme, pentru a reînsufleți dorința de luptă, care era în scădere, în cercurile Antantei.

Falkenhayn arată, foarte pe scurt, cum a fost înlocuit prin mareșalul Hindenburg. Motivele acestei înlocuiri ar fi declararea de război a Italiei și României. Face un bilanț al situației generale, conchizând că situația era serioasă, dar nu disperată, așa cum s-a spus de atâtea ori. Cu această ocazie, arată în ce a constat strategia sa.

În primele săptămâni ale războiului, nu s-a putut obține deciziunea prin lovituri date cu cea mai mare violență și renunțând la orice considerații accesorii. Evenimentele din iarna 1914-1915, pe frontul de est, au împiedicat de a reveni pe drumul care ducea la țintă. Mai târziu, slăbirea capacității de execuție a Austro-Ungariei, slăbiciunea Germaniei pe Mare și atitudinea Americii au îndepărtat Puterile Centrale de această țintă.

Primul scop rămânea ca un ideal.

Autorul arată că, în situația în care se găseau Puterile Centrale, nu se mai puteau gândi la o zdrobire a adversarilor și ne dă a înțelege că trebuiau a se mulțumi cu o luptă de uzură, astfel dusă, încât să le imprime acestora convingerea că nici ei nu pot învinge.

Pentru aceasta însă trebuia să se facă toate eforturile, spre a mări puterea de rezistență și să se renunțe la o conducere a războiului, care le-ar impune cerințe peste puterea lor.

Dacă Puterile Centrale ar fi fost în stare să reziste până la sfârșit, ar fi putut câștiga războiul, altfel nu numai că l-ar fi pierdut, dar, odată cu pierderea războiului, Germania ar fi fost complet distrusă.

Autorul conchide că avantajele, mai mari sau mai mici, pe care le-ar fi dat luptele pe un front sau altul n-ar fi avut mare importanță.

Autorul termină cu afirmațiunea că el nu vedea o altă cale pentru a ieși cu bine din război.

Câtă depărtare de la prima concepțiune germană (începutul războiului) și care urmărea un război violent de scurtă durată, cu rezultatul: zdrobirea, mai întâi, a Franței, apoi a celorlalți adversari și până la spovedania generalului Falkenhayn, care declară că, în august 1916, Puterile Centrale trebuiau să se mulțumească să reziste cât mai mult, ceea ce echivalează, de fapt, cu o recunoaștere deghizată a slăbiciunii Puterilor Centrale.

Această nouă concepțiune a Înaltului Comandament german nu era, probabil, împărtășită și de ceilalți factori principali ai imperiului german și aici, cred, trebuie căutată *cauza adevărată* a înlocuirii generalului Falkenhayn.

În rezumat, după cum spune și generalul Niessel, în prefață, abstracție făcând de câteva *idei tendențioase* și că faptele sunt descrise așa cum sunt văzute prin *prisma germană*, lucrarea generalului Falkenhayn este cât se poate de interesantă și utilă pentru cine studiază războiul mondial.

Dacă Puterile Centrale ar fi fost în stare să reziste până la sfârșit, ar fi putut câștiga războiul, altfel nu numai că l-ar fi pierdut, dar, odată cu pierderea războiului, Germania ar fi fost complet distrusă. Autorul conchide că avantajele, mai mari sau mai mici, pe care le-ar fi dat luptele pe un front sau altul n-ar fi avut mare importanță.

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Cavaler”,
categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 646
din 24.08.2004)**

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Ofițer”,
categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 483
din 30.06.2014)**

gmr.mapn.ro
facebook.com/gmr.mapn.ro